

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**AÇIKLIĞA KAVUŞTURULMUŞ CASUSLUK VAKALARI
ÜZERİNDEN CASUSLARIN GÜDÜLERİNİN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Muhammet Murat TEKEK**

**Danışman
Doç. Dr. Mehmet Ali TEKİNER**

Ankara – 2021

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

AÇIKLIĞA KAVUŞTURULMUŞ CASUSLUK VAKALARI
ÜZERİNDEN CASUSLARIN GÜDÜLERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Muhammet Murat TEKEK

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Ali TEKİNER

Ankara – 2021

ONAY

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

09/03/2021

Muhammet Murat TEKEK

ÖNSÖZ

İstihbarat konularının, doğası gereği gizlilik içermesinden dolayı, üzerinde çok konuşulamayan ve yazılamayan bir disiplin olduğu söylenegelmektedir. Oysa ki, istihbarat faaliyetleri birçok bilim dalı ve disiplin ile ilişki içerisinde bulunduğundan bu bilim dalları ve çeşitli disiplinlerle birlikte ele alındığında birçok çalışmayı üretilebilmeye imkânlar sunan bir potansiyel barındırmaktadır. Zira istihbarat kelimesinin yabancı literatürde kullanımlarından birisi olan ‘Intelligence’ kelimesidir ve bu kelimenin Türkçe’ye tercüme edilmiş hali yine istihbaratın yerine de kullanılmakta olan ‘zekâ’dır.

Diğer bilim dalları ve disiplinler, o alanın entelijansiyesi tarafından sürdürülen çalışmalar, yazılan makaleler, sosyal ortamlarda yapılan araştırmalar veya laboratuvarlardaki deneylerle ve daha birçok türde araştırma-geliştirme faaliyetleriyle yol almakta iken istihbarat da kendi mecrasında aynısını yapabilmelidir. İstihbarat konularında bilimsel tabanlı çalışmaların çoğalmasa ve bunların eserler halinde ortaya konulması bu alanın daha da gelişmesine katkılar sunacaktır.

İnsanlar yüzyıllar boyunca bilmeyi istemişlerdir. Francis Bacon uzunca yıllar önce ‘bilginin güç olduğunu’ ifade ederek bilginin önemine vurgu yapmıştır. İstihbarat Çarkı’ndan çıkacak doğru ve işe yarar bilgi ise devlet adamı, asker, diplomat, bürokrat veya hangi mevkide bulunursa bulunsun, karar vericilerin işlerini sahada ve masada oldukça kolaylaştırmakta ve onları güçlü kılmaktadır. İstihbarat dünyasındaki faaliyetlerde ise çalışmaya konu edilen casuslar, bilmenin ve bilgiyi elde etmenin en değerli aktörleri konumundadırlar.

Tezimin oluşmasında, öğretileri ve anlattıklarıyla bilimsel bilgiye ulaşma, bilimsel düşünce fikrini edinme ve de bunları yazıya dökme tekniğini aktaran Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü’ndeki tüm hocalarıma, tez danışmanım Doç.Dr. Mehmet Ali Tekiner’e, casusluk vakalarını haberleştirmek suretiyle açık kaynaklara geçirerek inceleme fırsatını elde etmem de direkt veya dolaylı emeği bulunan medya çalışanlarına, çalışmalarım esnasında çeşitli konularda yardımlarını esirmeyen ve

görüşleriyle katkılar veren ablalarım, enişterim ve yeğenlerime, sabrından dolayı Erdiç Yiğiter'e, ÷lkeme faydalı bir insan olmam için çaba sarf eden, akademik yolculuğumu sonuna kadar götürmemi salık vererek beni her daim motive eden ve bir birey olarak beni bugünlere taşıyan Annem'e ve Babam'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ankara 2021

ÖZET

T.C.

Polis Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı

**Açıklığa Kavuşturulmuş Casusluk Vakaları Üzerinden Casusların
Güdülerinin İncelenmesi**

Hazırlayan: Muhammet Murat TEKEK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Ali TEKİNER

2021, 284 Sayfa (Ekler hariç)

Casusluk faaliyeti; bazen gönüllülük esasıyla, bazen zorunlulukla, bazense keyfiyet içinde kabul edilmekte ve sürdürülmektedir. Güdüler ise casusların hangi tür koşullar içinde ve neden casusluk yaptıklarını çözümlemenin temel anahtarlarıdır. Güdülenmelerin anlaşılması ve/veya kavranması hususu, bir taraftan casus angaje etme durumunda bulunan istihbarat görevlileri için çok gerekli iken diğer taraftan casusluğa karşı koyma vakalarının azaltılması veya ortadan kaldırılmasının da etkin yollarından bir tanesi olarak kendini göstermektedir. Casusların güdülerinin tespit edilmesi, anlaşılması, güdülenmeleri ile ilgili derinlemesine araştırmalar, incelemeler ve analizler yapılması, bu alanda görevli olan veya bu türde konuları inceleyenler için profesyonel manada önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın hipotezi; “İnsanlar maddi-manevi karşılığının verilmesi halinde casusluk faaliyetinde bulunmaktadır.” olarak kurulmuştur. Ardından; ‘Birçok zorluklar barındırmasına rağmen insanları kendi ülkeleri aleyhine casusluk yapmaya yönlendiren güdüler (motifler) nelerdir?’ şeklindeki temel araştırma sorusuna cevaplar bulunmak istenmiştir. Örneklem olarak seçilen; Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Türkiye Cumhuriyeti, ve İran İslam Cumhuriyeti devletleri aleyhine gerçekleştirilen casusluk vakaları, belirlenen zaman dilimlerinde olmak üzere incelenmiştir. Vaka incelemeleriyle elde edilen bulgular nitel veri analizine tabi

tutulmuştur. Bunların sonucunda güdü çeşitleri elde edilmiştir. Çalışmanın; güdülerdeki değişiklikler, yenilikler, önceden beri var olan güdü/güdülerin ortadan kalkıp kalkmadığı, yeni türde güdülerin belirip belirmediği vb. hususlarda doğrulamalar-yanlışlamalar yapmakla literatüre katkı sunacağı değerlendirilmektedir. İlaveten; çok sayıda casusluk vakasının toplu halde bulunabileceği bir kaynak çalışma olarak istifade edilebilecektir.

Gizlemeler, aldatmalar, kurmacalar veya yalanlarla yaşamak zorunda olduklarından casusluk faaliyeti içerisinde olan insanlar ikili bir yaşam sürdürmektedirler. Casusluğu kabul eden kimi insanlar için böylesi bir yaşam istenirken diğerleri için bu durum bir stres kaynağına dönüşmektedir. Tüm zorluklarına karşın casusların nelerden güdülendiklerini bulmak ve bu fiilin anlaşılabilmesine katkı sağlamak bu çalışmanın amaçladıkları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Casus, Casusluk, Güdü, MICE, İNİS

ABSTRACT

The Turkish National Police Academy

Institute of Security Sciences

Department of Security Strategies and Management

Studies of the Spies' Motives Based on Clarified Spying Cases

Prepared for publication by: Muhammet Murat TEKEK

Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ali TEKİNER

2021, 284 pages (Excluding Appendices)

Espionage activity; Sometimes it is accepted and maintained on a voluntary basis, sometimes by necessity, sometimes arbitrarily. Motives, on the other hand, are the fundamental keys to analyzing the conditions under which spies spy and why. Understanding and / or grasping motivations is essential on the one hand for intelligence officers who are in a situation of engaging spies, on the other hand, it is one of the effective ways to reduce or eliminate the incidents of resisting espionage. In-depth research, investigation and analysis about the detection, understanding and motivation of spies' motives are professionally important for those who are in charge of this field or those who study such issues.

The hypothesis of this study; "People engage in espionage activities if they are given the material and spiritual response." was established as. Next; Answers were sought to the basic research question, "What are the motives (motives) that lead people to spy against their own countries, despite having many difficulties?" Selected as a sample; United States of America, the Russian Federation, the Republic of Turkey and the Islamic Republic of Iran of espionage cases against states performed were examined, including the specified time period. Findings obtained through case studies were subjected to qualitative data analysis. As a result of these, motive types were obtained. Of the study; changes in motives, innovations, whether pre-existing motives / motives disappear, whether new types of motives appear and so on. It is considered that it will contribute to the literature by making verifications and mistakes. Additionally; It can be

used as a resource study where a large number of espionage cases can be found collectively.

Since they have to live with concealments, deceptions, fictions or lies, people engaged in spying lead a double life. While such a life is desired for some people who accept spying, it turns into a source of stress for others. It is among the aims of this study to find out what the spies are motivated from despite all their difficulties and to contribute to the understanding of this act.

Keywords: Spy, Espionage, Motive, MICE, HUMINT

AÇIKLIĞA KAVUŞTURULMUŞ CASUSLUK VAKALARI ÜZERİNDEN CASUSLARIN GÜDÜLERİNİN İNCELENMESİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY	II
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVI
GRAFİK LİSTESİ	XVII
EKLER LİSTESİ	XVIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CASUSLUĞA İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

1.1. CASUSLUK.....	17
1.2. CASUSLUK SUÇUNUN NASIL TANIMLANDIĞI VE BU SUÇUN CEZAI YAPTIRIMLARININ DEVLETLERİN CEZA YASALARINDA NASIL DÜZENLENDİĞİNE DAİR ÖRNEKLER.....	34
1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Casusluk Fiili ve Cezai Durumu	34
1.2.2. Rusya Federasyonu’nda (RF) Casusluk Fiili ve Cezai Durumu	35
1.2.3. Türkiye Cumhuriyeti’nde (T.C.) Casusluk Fiili ve Cezai Durumu	37

1.2.4. İran İslam Cumhuriyeti’nde (İİC) Casusluk Fiili ve Cezai Durumu.....	39
1.3. CASUSLUK FAALİYETİNDE BULUNMAYA NE ZAMAN KARAR VERİLİR? (CASUSLUK FAALİYETİNDE KARAR ANI)	41
1.4. CASUS KİM OLABİLİR? (POTANSİYEL CASUSLAR KİMLERDİR?)	45
1.5. CASUSLUĞA GİDEN YOLLAR.....	49
1.5.1. Kendi Gelenlerin Yolu (Walk In)	49
1.5.1.1. Kendi Gelen Vakalarda Gizli Faaliyetin İçerisinden Birisinin Casusluğa Giden Yolu.....	49
1.5.1.2. Kendi Gelen Vakalarda Gizli Faaliyete Plase Edilecek (Yerleştirilecek) Birisinin Casusluğa Giden Yolu	49
1.5.2. Ayağına Gidilen Yol.....	50
1.5.2.1. Ayağına Gidilen Vakalarda Gizli Faaliyet İçerisinden Birisinin Birisinin Casusluğa Giden Yolu.....	50
1.5.2.2. Ayağına Gidilen Vakalarda Faaliyetin İçerisine Plase Edilecek (Yerleştirilecek) Birisinin Casusluğa Giden Yolu	50
1.5.3. Casusluk Süreci Döngüsü (Casusluk Faaliyetinin Yaşam Süreci)	50
1.5.4. Casusluk Süreci ve Casusluk Yollarının Çaprazlanması.....	57
1.5.4.1. Kendi Gelen (Casusun Gizli Faaliyetin veya İstihbarat Teşkilatının İçinden Bizatihi Kendisinin Geldiği) Vakalarda Casus Olmanın Süreci	57
1.5.4.2. Kendi Gelen (Kendisi Gelip Gizli Faaliyete Plase Edilen- Yerleştirilen) Vakalarda Casus Olmanın Safhaları.....	58
1.5.4.3. Ayağına Gidilen (Plase) Vakalarda Gizli Faaliyet İçerisinden Birisinin Casus Olmasının Safhaları	59
1.5.4.4. Ayağına Gidilen (Plase) Vakalarda Casus Olmanın Safhaları.....	60

1.6. GÜDÜ-GÜDÜLEME-GÜDÜLENME ve İLİŞKİLİ	
KAVRAMLAR.....	61
1.7. İNİS	63
1.8. DUYGULAR.....	65
1.9. NEDEN CASUSLUK?	67
1.9.1. MICE Modeli.....	67
1.9.2. MICE Modeli'nin Kritikleri ve Geliştirilmesi Çalışmaları.....	72

İKİNCİ BÖLÜM

CASUSLUK OLGUSUNUN TARİHSEL SEYRİ (TARİH BOYUNCA GERÇEKLEŞMİŞ CASUSLUK VAKALARININ GÜDÜLER TEMELİNDE İNCELENMESİ) (İLKÇAĞLAR-2000 ARASI DÖNEM)

2.1. İLK ÇAĞLAR	87
2.2. FİRAVUNLARIN MISIR'I DÖNEMİ.....	87
2.3. PERSLER ve YUNAN ŞEHİR DEVLETLERİ DÖNEMİ	
(MÖ.VI. YÜZYIL)	89
2.4. ÇİN ve SUN-TZU DÖNEMİ (M.Ö 545-M.Ö 470)	91
2.5. MAKEDONYALI BÜYÜK İSKENDER DÖNEMİ (M.Ö.356-323)	93
2.6. ROMA İMPARATORLUĞU DÖNEMİ (M.Ö. 27-M.S.1453).....	94
2.7. HZ. MUHAMMED, DÖRT HALİFE, EMEVİ VE ABBASİLER	
DÖNEMİ (611-1258).....	98
2.8. CENGİZ HAN DÖNEMİ (1162-1227)	101
2.9. BİZANS İMPARATORLUĞU DÖNEMİ (330-1453)	101
2.10. PAPALAR, MİSYONERLER ve KEŞİŞLERİN GÜÇLÜ	
DÖNEMLERİ	104

2.11. ORTAÇAĞ (MS 476-1453) ve YÜZYIL SAVAŞLARI (1337-1453)	
DÖNEMİ	106
2.12. VENEDİK DEVLETİ DÖNEMİ (697-1797)	110
2.13. RÖNESANS DÖNEMİ (1300-1600)	111
2.14. RUSYA ve ÇARLAR DÖNEMİ (1470-1725)	112
2.15. İNGİLİZ GİZLİ SERVİSİ’NİN GELİŞMESİ (1550-1600)	113
2.16. FRANSA ve KARDİNAL RICHELIEU	
DÖNEMİ (1585-1642)	116
2.17. AMERİKAN BAĞIMSIZLIK SAVAŞI DÖNEMİ (1775-1783).....	118
2.18. FRANSA ve NAPOLYON BONAPART DÖNEMİ (1800-1820)	120
2.19. ALMANYA ve BÜYÜK (II.) FRIEDRICH DÖNEMİ (1740-1790)	123
2.20. ALMANYA ve BİSMARK DÖNEMİ (1870-1890)	123
2.21. İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEM (1914-1939).....	133
2.22. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİ	
(1939-1945)	138
2.23. BARBAROSSA HAREKATI.....	142
2.24. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEM	149
2.25. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ (1945-1991)	151
2.26. SOĞUK SAVAŞ’IN SONU (1988-1991)	161
2.27. MİLENYUM ÇAĞI (2000-GÜNÜMÜZ)	163

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AÇIKLIĞA KAVUŞTURULMUŞ CASUSLUK VAKALARI ÜZERİNDEN CASUSLARIN GÜDÜLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. ABD ALEYHİNE GERÇEKLEŞEN CASUSLUK VAKALARINDA	
ARKA FON VE GÜDÜLERİN İNCELENMESİ.....	166
3.1.1.Ekonomik Casusluk	171
3.2. RF ALEYHİNE GERÇEKLEŞEN CASUSLUK VAKALARINDA	
ARKA FON VE GÜDÜLERİN İNCELENMESİ.....	173

3.2.1. Birinci Dönem (1945-1991).....	173
3.2.2. İkinci Dönem (1991-2020)	203
3.3. TÜRKİYE ALEYHİNE GERÇEKLEŞEN CASUSLUK VAKALARINDA ARKA FON VE GÜDÜLERİN İNCELENMESİ	216
3.4. İRAN ALEYHİNE GERÇEKLEŞEN CASUSLUK VAKALARINDA ARKA FON VE GÜDÜLERİN İNCELENMESİ.....	226
3.4.1. Çifte Vatandaşlık Kavramı	229
3.4.2. Yumuşak Yıkım Kavramı	232

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CASUSLUK VAKALARININ İNCELENMESİ SONUCUNDA CASUSLARIN BELİRLENMİŞ GÜDÜLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

4.1. VERİLER	238
4.2. SINIFLANDIRMA.....	242
4.2.1. Maddi Güdülenmeler.....	242
4.2.2. İdeolojik Güdülenmeler.....	243
4.2.3. Manevi ve Kutsal Değerler, İdealler	244
4.2.4. Hoşnutsuzluklar	244
4.2.5. Başkasına Yaranma-Başkasını Mutlu Etme	245
4.2.6. Bölünmüş Sadakat ve Aynılık.....	246
4.2.7. Duygusal Dürtüler.....	246
4.2.8. Zorlayıcı Haller (Şantaj, Baskı, Zorlama, Tehdit).....	247
4.2.9. Başlı Başına Ego (Benlik)	248
4.2.10. Psikolojik Faktörler	248
4.2.11. Batı'da Yaşama İsteği.....	249
4.2.12. Diğerleri	249
SONUÇ.....	252

KAYNAKLAR	262
ÖZGEÇMİŞ.....	283

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
CIA	:Central Intelligence Agency (Merkezi Haberalma Teşkilatı)
DMO	:Devrim Muhafızları Ordusu
FBI	:Federal Breau of Investigation (Federal Soruşturma Bürosu)
FDR	:Franklin Delano Roosvelt (ABD 32. Başkanı)
FSB	:Federalnaya Slujba Bezopasnosti (Federal Güvenlik Servisi)
GRU	:Glavnoye Razvedyvatel'noye Upravleniye (Rus Askeri İstihbaratı)
HUMINT	:Human Intelligence (İNİS-İnsan Kaynaklı-Vasıtasıyla İstihbarat)
İİC	:İran İslam Cumhuriyeti
KGB	:Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti (Sovyet Gizli Servisi)
MI5	:Military Intelligence 5 (İngiliz İç İstihbarat Teşkilatı)
MICE	:Money, Ideology, Coercion, Ego (Para, İdeoloji, Tehdit, Ego)
MİT	:Milli İstihbarat Teşkilatı
NVKD	:Narodny Komissariyat Vnutrennih Del (Sovyet İçişleri Halk Komiserliği)
SIGINT	:Signal Intelligence (Signal İstihbaratı)
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SVR	:Slujba Vneşney Razvedki (Rus Dış İstihbarat Servisi)
VAJA	:Vezarat-e ettela'at jomhuri-ye eslami (İslam Cumhuriyeti İstihbarat B.lığı)

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1.1. Rusya Aleyhine Casusluk Vakaları

EKLER LİSTESİ

EK 1/a : ABD Aleyhine Gerçekleştirilmiş Casusluk Vakaları

EK 1/b : ABD Aleyhine Gerçekleştirilmiş Ekonomik Casusluk Vakaları

EK 2 : RF Aleyhine Gerçekleştirilmiş Casusluk Vakaları

EK 3/a : T.C. Aleyhine T.C. Vatandaşları Tarafından Gerçekleştirilmiş Casusluk Vakaları

EK 3/b : T.C. Aleyhine Yabancı Uyruklu Kişiler Tarafından Gerçekleştirilmiş Casusluk Vakaları

EK 4 : İİC Aleyhine Gerçekleştirilmiş Casusluk Vakaları

EK 5 : Mini Sözlük

GİRİŞ

İstihbarat ile ilgili yapılan çalışmalarda karşılaşılan güçlüklerinden en bilineni; istihbarat faaliyetlerinin doğası gereği gizlilik gerektirmesidir. Bu yüzden de hakkında fazla yazılıp çizilmeyen, görüş belirtilmeyen, bilgi paylaşılmayan, üzerine eser üretmenin güçleştiği bir alan olduğuna inanılmaktadır. Üzerinde çalışılan konular ile istihbarat faaliyetlerinde yer alan kişilerin gizli kalmasına dair özel önem gösterilmesi bu durumun en önemli nedenidir. Tüm bu gizlilik, yalın haliyle ve gerçekte; yasal mevzuatlarla getirilen caydırıcı türde hükümlerle, istihbarat görevlilerine gizlilik taahhütnamelerinin imzalatılmasıyla veya onlara yemin ettirme gibi kutsal değerlerin gücü ve etkisiyle sağlanmaktadır.

İstihbarat konularının gizlilik gerektirmesinin akademik çalışmalar açısından pratik ve gerçek anlamı ise; akademik çalışmalar kapsamında istihbarat konuları üzerine çalışacak araştırmacıların veya yazarların veri elde etmesinin güçleşeceği ve belki de bunun imkânsızlaşacağıdır. Bu yüzden de istihbarat çalışmalarında nelerin icra edilmiş olduğundan bilgi sahibi olmak için bazen onyılların geçmesini beklemek veya ilgili istihbarat faaliyeti üzerindeki gizliliğin kaldırılması lütfuna erişmek gerekmektedir. Bununla birlikte, bu çalışmada olduğu gibi, istihbarat çalışmalarının bir kolu durumunda bulunan casuslukla ilgili olarak görülen davaların sonuçlanmasıyla birçok bilgiye ulaşmak da mümkün olabilmektedir.

İstihbarat konularında çalışma yapmayı güçleştiren nedenlerinden bir başkasının; istihbarat konularının gizli tutulması konusunda ilgili kurumların korumacı davranışı ve ketum anlayışı ile bu konudaki kültür ve politikalardan kaynaklı olarak elde tutulan ve gösterilen mahremiyet ve dokunulmazlık kalkanı olduğu da söylenmektedir. İstihbarat alanındaki çalışmaların en çok ve sık yayınlandığı ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) söz konusu yayınların 'buz kırıcı' varlığı başta olmak üzere bilginin artık global olarak elde edilebiliyor olması, bilgi iletim sistemlerinin çeşitlenmesi ve bilgi transferinin oldukça hızlanması, Türkiye'de istihbarat üzerine yapılan çalışmaların tedricen artmaya başlamasına imkân sağlamış, istihbarat

konularında da eserler ortaya konabileceğinin örnekleri verilmeye başlanmıştır. Bu çalışma da buna bir örnek olmak durumundadır.

İstihbarat faaliyetlerinin yalnızca bir dalı durumundaki ‘casusluk faaliyetleri’ ise adı anıldığında dikkatleri üzerine çeken ancak birkaç çok bilindik casusluk vakası veya sembolik isim haricinde hakkında derinlemesine bilgi sahibi olunmayan bir konu olarak kendini göstermektedir.

Devletler, günümüzde, casusluk vakalarının çeşitliliği ve sayısı arttıkça, yasalarını yenilemek yönünde tepkiler vererek kendilerini korumaya almaktadırlar. Casusluğa, bir suç olarak, devletlerin hukuk sistemlerinde yer verilmeye başlanması veya var olan düzenlemelerin hukuki zeminde detaylandırılması çalışmalarıyla, bir devletin casusluk fiilinden gördüğü zararın artması arasında doğru orantı olduğu görülmektedir. Türk Hukuk Sistemi çatısı altında düzenlenen Türk Ceza Kanunu’nda ise casusluk hallerini ayrıntılı şekilde düzenleyen maddelerin ve cezai hükümlerin son onyıllar içerisinde düzenlendiği bilinmektedir. İlaveten, ‘ekonomik casusluk’ gibi özgün dinamikler barındıran yeni türde casusluk vakalarının, küresel çapta yaşanmaya başlamasıyla, devletlerin yasal mevzuatlarını bir kez daha gözden geçirme zorunluluğu hissetmesi ve revize etmesi de bu durumun en güncel bir örneği sayılabilir.

Dış politika ve istihbarat, ulusal çıkarları gerçekleştirmek için farklı karakteristikler içeren bir ilişki çerçevesinde birlikte yol almaktadırlar. Bu ilişkide istihbarat dış politikaya emredebildiği gibi yeri geldiğinde hizmet de edebilmektedir. Söz konusu iletişimde kimin bir hizmetkâr kimin bir efendi olduğunu belirlemek her ne kadar zor olsa da ikisi arasındaki ilişkinin derecesini ve gidişatını belirleyebilecek olanlar; casuslar ve getirdikleri bilgilerdir. Bir meslek mi yoksa bir sanat mı olduğu sorusunun cevaplandırılması gayretlerinin ötesinde, casusluk ve bu edim doğrultusundaki faaliyetler; diplomasi, ekonomik yöntemler, silahlar ve siyasal etki gibi dış politika araçlarının yetersiz kaldığı durumlarda, söz konusu araçları destekleyen bir aygıt olarak devreye sokulmaktadırlar. Sayılan bu dış politika araçlarının hiç işlev görmediği anlarda, B planı olarak zaten el altında bulundurulmuş istihbarat ve casusluk faaliyetleri, ihtiyati ve sonuç getirici bir hamle olarak devreye alınmaktadırlar. Ulaşılan

sonuçlar içerisinde çoğu zaman sağladığı katkı veya çözümleyici vasfı açık seçik görünmese de bir devletin bağarı kaydettiği bir savağın sonuçları eni konu ele alınarak kristalize edildiğinde casusluk faaliyetlerinin izlerine rastlanmaktadır. Bağarılı bir ticaret anlağmasının bir devletin ulusal menfaatlerine ne tür kazanımlar getirdiğine yakınlılağarak bakıldığında bu türde faaliyetlerden parçacıkların bulunduğu görülmektedir. Bir halkın etnisiteleri arasında süregelen ve ölümler içeren atığmaların sebeplerine mercek tutulduğunda, bir devletten diğer devlete ynelmiğ casusluk alığmalarının etkisi sezilmektedir. Askeri, ekonomik ve sosyal istihbarat gibi konularda verilen bu örneklerdeki benzer durumları, coğrafi, kültürel, siyasi ve biyografik istihbarat konuları için de çoğaltmak mümkündür.

Bu alığma; casusluk olgusunun; kendine özgü icraatlarıyla, hareketlilikleri ve şağırtıcı gelse de kimi zaman durağanlığıyla okunması, bu esnada casusların ne eğit güdülenmeler yağadıklarının tespit edilmesi, bir casusluk vakasının içinde barındırdığı güdü/ güdüleri bulunduğu yerden çekip alarak bir kategori oluğturacak ilgili klasmana yerleğtirilmesi, casusların casusluk fiilini gerekleğtirmek ile güdüleri arasında nasıl bir etkileğimin gerekleğtiğinin anlağılması ve anlamlandırılması, casusların güdülenme sürecini nasıl yağadıklarını anlama gayretlerinin toplamıdır. Bunların yapılmasıyla arzulanan; pozitif, analitik, aktüel, çok boyutlu, dinamik incelemeler ve ele alığlarla donatılmığ bir alığmanın oluğmasının sağlanması, uzmanlarının, ilgililerinin, profesyonellerinin ve uygulayıcılarının yararlanacağı pratik ze sahip bir literatürün ortaya konulmasıdır.

Böylece casusluk faaliyetleriyle vuku bulan casusluk olgusu; manėetler üzerinden okunan, birkaç motto eğliğinde anlamlandırılan, kitapların arka kapak yazılarının okunmasıyla grğ bildirilen dar ve sıkığtırılmığ alanından koparılarak zekâ barındıran alığmalar olduğu gerçeğine ulağtırılmığtır.

Casusluk ve güdüler incelenirken tarihsel derinlikte alabildiğine geriye gidilmiğ, bu yapılırken ‘süreç takibi metodu’ndan istifade edilmiğtir. Böyle yapılmakla; bir yandan casusluğun kendi tarihi süreci içerisinde vuku bulmuğ vakalardaki casusluk tekniklerinin, pratiklerinin, şekillerinin ortaya çıkmasına hizmet edilmiğtir. Diğer

yandan, aynı işlemlerin casuslukla kol kola yürüyen güdüler için de yapılmasına ön ayak olunulmuştur. Vakaların incelenmesinin hemen ertesinde, ele alınan vakadaki güdülenmeler, ilgili kısım veya bölümlerin devamında açılan paragraflarda, yorumlayıcı bir anlayışla değerlendirilmiştir.

Somut ve gerçekçi sonuçlara ulaşmak için titizlik ve detaycılık gerektiğinin bilinciyle, casusluk vakalarının her birinin titizlikle incelendiği hususunun belirtilmesinde yarar görülmektedir. Bunun yanı sıra, casusluk faaliyetlerinin gizli doğası ve casusların bilgiye ulaşmaları esnasında açığa çıkmamak için sofistike kurgulamalar yapmaları hususları göz önünde bulundurulduğunda, ilk planda görünen güdünün altında, bu birincil güdüyü tetikleyen başka bir güdünün gizlenmiş olabildiği de söylenmelidir. Nitekim, bazı vakalarda güdülerini tetikleyen duyguların varlığına da böylece erişim sağlanmıştır.

Casusluk faaliyetlerinde madalyonun diğer yüzü; casusluğa karşı koyma çalışmalarıdır. Devletlerin istihbarat teşkilatları, casusluk faaliyetlerini gerçekleştirmekte kimi zaman organizatör pozisyonunda iken aynı kurumlar casusluğa karşı koyma faaliyetlerinde birer önleyicidirler. Söz konusu yapılanmalar, tüm güçleri ve yetenekleriyle casusluğun karşısında durmaya çalışmaktadırlar. Bu karşı koymalarda başarıyı getirecek olan faktörler; kurumsal hafızaya sahip olunması, kendisi ve ülkesi aleyhine gerçekleşmiş casusluk faaliyetlerinin analizlerinin yapılabilmesi, bölgesel ve global düzeyde diğer istihbarat teşkilatlarının ne türde yöntemler kullanarak casuslukla ve/veya casuslarla başa çıktığının bilinmesi, ülke içinde ve dışında istihbarat teşkilatlarıyla kurumlar arası iş birliği ve paylaşımın gerçekleştirebiliniyor olunması ve daha nice sayılabilecek hususlardır. Her iki faaliyet aslında bir teori, tarz, ilke ve yaklaşım gerektirmekte ve her devletin kendi uygulamaları birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu nedenle, çalışmada, bu noktada ‘Acaba diğer ülkelerde neler oluyor?’ sorusuna cevap bulunması için, örnek zenginliği barındırma potansiyeline sahip dört ülke olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu (RF), Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) ve İran İslam Cumhuriyeti’nden (İİC) seçilmiş casusluk vakaları çok yönlü irdelenmiştir.

Tarihsel arka planlar verilmesi, sadece casusluk faaliyetlerince değil birçok sosyal, fen gibi bilim dalları ve disiplinler açısından, olayları ve olguları etraflandırmakta sık kullanılan bir yöntemdir. Aynı yöntemden burada da yararlanılmış ve asıl görülmesi gereken arka kompozisyonda, nelerin olduğuna ışık tutulmuştur. Casusluk olaylarının hangi nedenle gerçekleştiğini bulmanın yanısıra, savaşların, devrimlerin, kalkışmaların, ayaklanmaların güdülerini nasıl etkilediği ve kökleştirdiği de böylelikle ortaya çıkarılmıştır. Tarihsel köklere inerek günümüze doğru gelmek ise, casusluk faaliyetlerindeki güdü/güdülenmelerin başlangıç noktasından sonra akan seyri boyunca olup bitenlerin gelişimini ve değişimin görülmesini sağlamaktadır.

Tarihsel kökler ve deneyimler geleceğe sâridirler ve yaşamayı, dallanıp budaklanmayı sürdürürler. Devletlerin istihbarat teşkilatları eliyle karşı casusluk önlemleri geliştirmelerinde, yargısal mevzuatlarını düzenlemelerinde, dış politika yapımında istihbarattan yararlanmalarında, casusluk vakalarının içinde barındırdığı bu birikmiş tortulardan faydalanmak önem taşımaktadır. Örneğin; paradigma oluşturacak terör saldırıları, bir ülkenin savunma konseptinde veya istihbarat anlayışında yeni bir güdünün oluşumuna neden olabilmektedir. Ekonomik, siyasi veya dini manifestolar bir güdüye hayat verebilmektedir. İdeolojik çöküşler bir güdüyü söndürebilmektedir. Demografik yapıyı baştan sona değiştiren göçler onyıllar sonra meyvelerini verecek güdülenmelerin ilk kıvılcımlarını oluşturabilmektedir. Çalışmada, tüm bu hususları barındıran arka fonlara bakılmaya çalışılmıştır.

Bir devletin sahip olduğu istihbarat kültürü ve yürüttüğü istihbarat politikası casusluk ve karşı casusluk çalışmalarını birebir etkilemektedir. Söz konusu bu çalışmalarda istihbarat teşkilatının defansif veya ofansif bir tutum takınmasını belirleyen temel unsur; casuslardır. Casusları itkileyen ise güdüleridir. Savunmada kalmanın veya taarruza geçmenin karar anında duran; istihdam edilmekte olan casuslar veya bu potansiyele sahip casus adaylarıdır ya da eldeki casusların potansiyellerini artırma çabalarıdır. İşte, müstakbel casusları angaje edebilmenin tam orta yerinde ise casus adayında bulunan güdü/güdülerin tespiti durmaktadır. Şüphesiz ki ulusal çıkarlara

hizmet edecek türde aksiyonların alınabilmesi ve milli güç unsurlarının sunduklarına tamamlayıcı bir kazanım sağlanması bunlarla mümkündür.

Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası kendini iyiden iyiye hissettiren ve devlet dışı ya da devlet altı olarak adlandırılan aktörlerin terörist eylemleriyle tüm uluslararası camiaya meydan okumaları, son dönemde Suriye ve Irak'tan sökülüp atılmalarına değin, eylemlerinde en cüretkâr ve hadsiz seviyeye ulaşmaları, nükleer zenginleşme çalışmaları içerisinde bulunan devletlerin varlığı ve bu konudaki ısrarcılığı, siber uzaydaki rekabet ve saldırılar, göç olgusuyla ülkelerin en ücra köşelerine kadar göçmenlerin yayılması, bir pandeminin tüm dünya düzenini alt üst etmesi gibi güncel gelişmeler, karar alıcılara güvenlik ve istihbarat konularının önemini can sıkıcı ve ders verici mahiyette hatırlatmıştır. Kötücül amaçlara sahip nükleer çalışmaların ıslahı, devlet altı aktörlerin faaliyetlerine tekrar başlayamamalarının temini, göçlerle gelen muhtemel risk ve tehditlere karşı iç ve dış güvenliğin sağlanması, yaptırım uygulayabilmek için ekonomik istihbaratın gerekliliği, medikal istihbarat kavramının doğuşu gibi hususlar hep aynı bilgi kaynağına müracaatı gerekli kılacaktır: Casuslar. Dolayısıyla bu çalışmanın ana teması da değişmeyecektir: Bilgi temin etmek için casuslara ihtiyaç vardır. Casusları elde etmenin yolu güdü/güdülerini bilmekten geçmektedir.

Çalışmayı zengin ve özgün kılan; birden fazla devlete ait çok sayıda casusluk vakasını içermesidir. Kapsamlı kılan; güdülerin gelişimi ve değişimi ile ilgili neredeyse tüm tarihsel süreci özetleyebilmesidir. Önemli kılan; güdü türlerinin tamamına yakını keşfetmiş olduğu veya teyit ettiği iddiasıdır. Çalışmanın; nitel veriler içeren ve bu verileri analiz etmiş bir çalışma olduğunu, Uluslararası İlişkiler, Siyasi Tarih, Siyaset Bilimi, Psikoloji alanındaki çalışmalara katkı sunacağını söylemek yerinde olacaktır. Çalışma, tarihsel ve tanımlayıcı karakteristikler de barındırmaktadır. Casusluğun; ispiyonculuk, gammadıcılık, jurnalcılık gibi söylemlerle bulunduğu değerden aşağıya indirgenmesine karşı durarak, aktörlerinin hak ettiği yerde tutulmalarını sağlamaktadır.

Çalışma ile amaçlananlar şunlar olmuştur:

Birincisi; casusların, bu fiili icra ettikleri esnadaki güdülerinin tespit edilmesinin ve bu tespitlerin bilinmesinin, casus istihdam etme durumunda bulunan istihbarat görevlilerine fayda sağlaması/sağlayacağı düşüncesidir. Çünkü casus istihdam etmeye giden süreçte, güdü bulunmaksızın angajman ¹ aşamasına geçilmesi, doğru veya geçerli güdünün tespit edilememesi gibi hususlar casusun istihbarat teşkilatına hizmet etmesini daha başından engellemekte veya alınacak verimi büyük ölçüde azaltmaktadır. Casusluk faaliyetlerinde güdülerin ve güdülenmelerin vakalarla birlikte örneklendirilerek ortaya konulmasının, ‘İstihbarat Çarkı’nın ² dişlileri arasından, karar vericilerin istifadesine sunmak üzere, bir bilgi çıkarmak temel görevine sahip birçok kurumdaki (Ulusal İstihbarat, Emniyet/Polis İstihbaratı, Genelkurmay Başkanlığı İstihbaratı, Savunma Bakanlığı İstihbaratı, Dışişleri Bakanlığı İstihbaratı vd.) istihbarat görevlisine, çalışmalarından beklenen sonuçları almalarında kolaylıklar sağlayacağı umulmaktadır.

İkinci amaç; konferans, seminer, eğitim, uzmanlık programları türünde organizasyonlara katılım amacıyla kısa sürelerle yurtdışına çıkan bürokrat, teknokrat, gazeteci, bilim insanı, asker gibi kamu görevlileri ile diplomat gibi daha uzun sürelerle bir başka devletin sınırları içerisinde görev yapan kişilere, yurt dışında bulundukları esnada, yabancı istihbarat teşkilatlarından yönelecek mimlenme ve angajman faaliyetleri çerçevesinde, başlarına gelebilecek tehlikeler ve tuzaklara ilişkin, farkındalık sağlamaktır. Gerçekten, devletlerin istihbarat teşkilatları da bu farkındalığı sağlamak için, yurt dışına çıkacak görevlilere bu türde uyarıları ve bilgilendirmeleri sıklıkla yapmaktadırlar.

Amaçlananlardan üçüncüsü; özellikle istihbarat teşkilatlarında casusluğa karşı koyma vakalarıyla uğraşan görevlilerin koruyucu güvenlik bilinçlerini arttırmaktır. Zira casusluk vakaları incelendiğinde, istihbarat teşkilatlarının içinden çıkan casusların, daha çok bir ihbar neticesinde tespit edilebildikleri anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın ardından, istihbarat görevlilerinin casusluğa karşı koyma ve casusluğun ortaya çıkarılması vakalarından esinlenerek, kendi bünyeleri içinde tespitler yapabilmelerinin biraz olsun

¹ İstihbarat jargonundaki tanımını için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

² İstihbarat jargonundaki tanımını için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

kolaylaşacağı, bu konuda çalışan görevlilerin, yürüttükleri çalışmalarda kurumlarına içeriden veya dışarıdan yönelebilecek casusluk emarelerini sezinleme yeteneklerinin keskinleşebileceği, sistemlerindeki koruyucu güvenlik açıklarına dair kendi başlarına bile testler ve kıyaslamalar yapabilecekleri öngörülmektedir.

Casusluğa karşı koyma konularında, gerek farkındalık-duyarlılık temalarıyla bilinçlendirme eğitimleri veren eğitmenler gerekse kurum/kuruluş yetkilileri örneklendirmeler açısından halihazırda talepkâr durumdadırlar. Tarihsel derinlikte ve aktüalitede onlarca sayıda vakayı, topluca bir arada tutan bir literatür sunmakla, söz konusu eğitmenlerin ve kurum/kuruluş yöneticilerinin beklenti ve ihtiyaçlarının büyük ölçüde karşılanacağı düşünülmektedir.

Teorik açıdan hedeflenen; casus angaje edecek istihbarat görevlilerinin, casus istihdam etmenin özü olan güdüler ve güdülenmenin önemini temelinden idrak edebilmelerine katkı sunmaktır. Pratik açıdan ise; aynı görevlilerin casusu angaje safhasında hangi türde taktik ve kolaylıklardan yararlanabileceğini çeşitlendirmektir.

Çalışma; giriş ve sonuç bölümleri hariç olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir:

Birinci bölümde; tanımlamalarının yapılmasının gerekli olduğuna inanılan ve analizlerdeki ilişkilendirmelerle ele alınan; Casusluk, GÜDÜ, İnsan İstihbaratı (İNİS), Duygular gibi olgulara değinilmiştir. Doğal olarak, bu noktada casusluk kavramına daha derinlemesine izahatlar getirilmiştir. Casusluk ile ilgili temel bilgiler aktarılırken, literatürde var olan ve sıklıkla yer verilen tanımlar repete edilmekten ziyade, istihbarat işlerini sahada yürütmüş ve casus/casuslar istihdam etmiş istihbarat görevlilerinin eserlerinde geçen casus tanımlamalarına yer verilmeye gayret gösterilmiştir. Devletlerin hangi türde faaliyetleri casusluk fiili olarak kabul ettiği, ceza kanunları ve ilişkin mevzuatlarında casusluk hallerini nasıl düzenledikleri ve bu fiili ne türde müeyyidelerle cezalandırmayı deklare ettikleri aktarılmıştır. Örnek olarak seçilen; ABD, RF, Türkiye ve İran'ın mevzuatlarından ilgili kısımlara da yer verilmiştir. Aynı bölümde casusluğu hazırlayan koşullar, casus çalıştırma döngüsü, casusluğa giden yollar detaylarıyla ele alınmıştır. Casusluğa ne zaman karar verildiği hususunu bir makale eşliğinde, casusluğun koşulları ise bir istihbarat teşkilatı olan İran-Vaja'nın konuyu detaylı olarak

işlediği web sitesindeki bilgiler ışığında işlenmiştir. Kimlerden casus olabileceği yani potansiyel casusların kimler olduğu sorusu, sıklıkla görülen casus tipleri sıralanmak suretiyle cevaplandırılmıştır. Bu bölümde, sıklıkla karıştırılan ve birbirinin yerine yanlışlıkla kullanılan casus-ajan kavramları tanımlanmakta ve birbirinden net olarak ayrılmıştır. Bu meyanda tamamlayıcı olması durumundan hareketle ‘Persona Non Grata-İstenmeyen Kişi’ye, tanımı ve diğer özellikleriyle değinilmiştir.

Bu bölümün sonraki paragraflarında; casusların güdülerinin (motivasyonlarının) açıklanmasında günümüze değin en sık şekilde kullanılan bir model olan MICE Modeli’nden bahsedilmiştir. Söz konusu modelin geçerliliği ve güncelliği hakkında bir kanıya sahip olabilmek için MICE Modeli’ne dair yazılan çeşitli makaleler kritik edilmiştir. Bunlar yapılırken bu makalelerin; MICE Modeli’ni temelden benimsemekle birlikte, getirdikleri yorumlarla ve önerilerle daha kullanışlı hale getirme, MICE Modeli’ne eklemeler yapma gibi kaygılar taşıdığı da görülmüştür. MICE Modeli’nden, casusluk vakalarının incelemelerinde bir ölçek olarak yararlanıldığından buradaki açıklamalar detaylıca ele alınmıştır. Bu noktada, duyguların güdülenme sürecinin neresinde durdukları da irdelenmiştir.

İkinci bölümde, casusların güdülerini tarihsel boyutuyla ele alınmış, dünyanın en eski ikinci mesleği olduğu genel söyleminden hareketle Firavunlar’ın hüküm sürdüğü Mısır döneminden başlanmak suretiyle günümüze değin süreç takibi şeklinde incelenmiştir. Tarihin çeşitli dönemlerindeki casusluk faaliyetleri ele alınırken; savaşları ve fetihleriyle öne çıkmış devletler, ekoller, savaşlar ve kişiler baz alınarak, casusların güdülerine ilgili yapılan çıkarımlar belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde; açıklığa kavuşturularak açık kaynaklara yansımış casusluk vakalarını ele alınarak ABD, RF, Türkiye ve İran örneklerinde, sayılan ülkelerin aleyhine kendi vatandaşlarınca işlenmiş toplam 206 adet casusluk vakası, genel olarak 1945-2020 yılları arasında olmak üzere, ilgili ülkelerin sahip oldukları siyasi ve ekonomik arka fonları aydınlatılarak incelenmiştir. Bunlardan İran için inceleme tarih aralığı; İslam Devrimi’nin casusların güdülerinde de paradigma etkisi yaratması sebebiyle 1979-2020 olarak daraltılmıştır. ABD için tarih aralığı 1991-2020 olarak

belirlenmiştir. Bu incelemeler esnasında tarihsel, siyasal, ekonomik vd. türde dinamikleri içeren arka planlar verilmeye çalışılmıştır. Bunun, özellikle, bir devrim yaşayan İran için ve bir çöküşün ardından diriliş yaşayan Rusya için alabildiğine incelikli aktarılmasına özen gösterilmiştir. ABD'nin çoklu etnik topluluk barındıran kendine özgü yapısı, Rusya'daki istihbarat ve istihbarata karşı koymaktaki korumacı, ketum ve sert anlayışın kökenlerinden kaynaklı yapı, bir imparatorluk bakiyesi olarak Türkiye'nin çok komşulu durumu, İran'ın, İslam Devrimi'nden sonra kurguladığı benzersiz teokratik yönetim sistemi ve tüm bunların casusların güdülerıyla olası ilişkisi ve etkileşimi bu bölümde sunulmuştur.

Dördüncü bölümde; vakaların incelenmesi neticesinde ortaya çıkan güdü çeşitleri sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu güdü çeşitlerinin neleri içerdiğinin açıklaması da bu bölümde yapılmıştır. Vaka incelemelerinin nicel verilerine de yine bu bölümde yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde elde edilen nitel verilere ve sonuçlara yer vererek çalışma sonlandırılmıştır.

Çalışma esnasında karşılaşılan güçlükler şöyle aktarılabilir:

İstihbaratın doğası gereği halihazırda süren ve deşifre olmamış casusluk faaliyetleri ile aktif olarak casusluk yapmaya devam etmekte olan kontrol grubuna yani casuslara ulaşmanın imkânsız olmasından dolayı vakalara ait incelemeleri açık kaynak metaryalleri olan; kitap, dergi, makale, yazı, haber, gazete, internet kaynakları, belgeseller, filmler ve diziler vd. üzerinden yapılmıştır.

Herhangi bir casusluk vakasını incelemekte ve yargısal süreci takip etmekte iken, RF veya ABD gibi ülkelerde, casusluk yapıldığına, mahkeme ile yapılan anlaşmayla casus tarafından razı olunduğunda yani casusluk yapıldığı kabul edildiğinde, bu türde casusluk vakalarında, dosya detaylarının o andan itibaren gizlenmesi tüm bilgilere ulaşılması noktasında zorluklar yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Zira bu tür durumlarda, casusun hangi ülkeye çalıştığı, ne tür bilgilerin peşinde olduğu gibi hususlar başta olmak

üzere tüm bilgilere karartma uygulanmakta idi. İran aleyhine vakaları incelenirken, isimlere ve olaylara bazen tamamen karatma uygulandığına da rastlanılmıştır.

Gazetede veya internet portalındaki bir casusluk haberinin, kriterlere uyan bir casusluk vakası olup olmadığının saptanması için işleme tabi tutulması neredeyse her bir vaka için gerekli hale gelmiştir. Bu işlem yapılırken örneğin; manşette bir casusluk olayı olarak lanse edilen haber, tercüme edilip okunarak son satırına kadar inildiğinde, manşetin sunduğu algı ile metinde yer verilen teknik bilginin uyumsuzluğu, bu vakanın bir casusluk vakası olarak addedilemeyeceğini ortaya çıkartmıştır. Bahsedilenin bir casusluk suçunu değil örneğin; ‘devletin güvenliğini tehlikeye düşürmek’ suçunu açıkladığı anlaşılmıştır.

Çalışma; İngilizce, Rusça ve Farsça olmak üzere üç ayrı yabancı dil ile yürütülebilir bir çalışma özelliğinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, çeşitli bilim dalları ile ilişki içerisinde yürütülmüştür. Örneğin; Psikolojiden ‘Duygular’, ‘Güdü’, ‘Güdülenme’, ‘Ego’ gibi kavramlar açıklanırken ve ‘İnsanlar utandırma duyguları sömürülerek veya etkilenecek şantajla casusluk yapmayı kabul ettirilirken insan psikolojisi nasıl kullanılmaktadır?’ sorusuna cevap aranırken yararlanılmıştır. Ekonomiden; ‘Kişi/kişiler para vb. maddi değerler karşılığında casusluk yaparken homo economicus olmanın etkisiyle mi hareket ederler?’ sorusu cevaplandırılmaya çalışılırken faydalanılmıştır. Sosyolojiden; ‘Casuslar bir grup halinde casusluk yaparken nasıl birbirlerinden etkilenecekler?’ sorusuna cevap aranırken istifade edilmiştir. Bunların yanısıra istihbaratla yakından ilgili bilim dalları ve disiplinlerden olan; Siyasi Tarih, Uluslararası İlişkiler, Diplomasi, Siyaset Bilimi, Askeri Tarih konularından bağlamlar kurulurken faydalanılmıştır.

Vakaların çalışmaya dahil edilmesinde belirlenen ana ölçüt (kıstas) o vakadan dolayı ilgili ülkelerin ceza yasaları gereğince, şahıs/shahıslara ceza verilip verilmediği hususu olmuştur. İncelenen vakaların tamamına Ek-1, 2, 3 ve 4’te diğer detaylarıyla (Casusun adı-soyadı, tabiyeti, casusluğa başlama, tarihi, tutuklama ve hakkındaki mahkeme kararı, güdüsü, aldığı ceza vd.) yer verilmiştir. Tüm vakalar için söz konusu bilgilerin bulunması mümkün olmadıysa da birçok vaka için bu bilgileri elde etme

gayretinde çalışılmıştır. Her vakada, kuvvetli olan birincil güdünün tespiti ardından ikincil, üçüncül bazen daha fazla güdüye ulaşılması da bazen mümkün olmamıştır. Maddiyata dayalı güdünün arkasındaki duygusal tatminin (Hangi duygunun tatmin edildiği?) gerçek nedenine de ulaşmanın neredeyse imkânsız olduğunun bilincinde hareket edilmiştir.

İstihbaratın ve istihbarat faaliyetlerinin aslında korkulacak, ürkülecek, ayıplanacak ya da çekinilecek bir faaliyet olmadığı aksine zekâ, strateji, planlama, senaristlik gibi olağan dışı dinamiklerle çalışılması ve ele alınması gereken bir alan olduğu, keza istihbarat görevlilerinin de toplum içinde ispiyoncu, muhbir, jurnalcı gibi hoş olmayan isimlendirmelerle anılacak kişiler olmadığı, söz konusu görevlilerin esasen bir devletin devamına, bütünlüğüne, istikrarına ve anayasal hükümlerinin muhafazasına dair çalışmalar yapmakta olan görevliler olduğunun, bu çalışmayla bir kez daha belirlendiğine inanılmaktadır.

Bunun yanı sıra istihbaratçıların ne türde zorluklar içerisinde çalışmalarını yürüttüklerinin toplum tarafından daha iyi anlaşılacağı, farkında olmasalar bile, aktif/pasif mukavemetin birer ögesi durumunda bulunan toplum fertlerinin, istihbari çalışmalar yürüten kişilere yardım etmekteki tereddütlerini yenecekleri değerlendirilmektedir.

Çalışmanın metodolojisi kapsamında üzerinde çalışılacak konunun belirlenmesinin ardından; 'İnsanlar maddi ve manevi karşılığı verildiğinde casusluk faaliyetinde bulunmaktadır.' hipotezi kurulmuştur. Devamında 'O halde insanları casusluğa yönelten güdüler nelerdir?' şeklindeki ana araştırma sorusunu belirlenmiştir. Bu araştırma sorusuna cevaplar aranırken casusluk vakaları çeşitli ülkelerde yaşananlar üzerinden incelenmeye başlanmıştır. İncelemeler esnasında, var olan birçok alt araştırma sorusuna yenileri eklenmiş ve çalışmada derinleşilmiştir.

ABD örneği; süper güç olması ve birçok etnik azınlıklar barındırması dolayısıyla, Rusya örneği; gerek Soğuk Savaş dönemi gerekse günümüzde casusluk faaliyetlerinde zengin bir çeşitlilik sunmasından ötürü, Türkiye örneği; üzerinde yaşadığımız topraklar olduğu için ve İran örneği; özellikle İslam Devrimi'nden sonra Batılı ülkeleriyle olan

mücadelesinde bir savunma kalkanı olarak istihbarat çalışmalarına verdiği çok yönlü ve özel önemden dolayı araştırmanın öznelere olarak seçilmiştir.

Söz konusu dört ülke aleyhine gerçekleşmiş casusluk vakaları açık kaynaklar olan; gazete, dergi gibi yayınlar, kitap gibi basılı yayınlar, bilimsel makaleler, bilgi, anı, tecrübe içeren belge ve yazılar, kelime, cümle ve semboller barındıran her türde yazılı ve görsel materyal, belgesel türünde filmler, medya ortamına aktarılan konferans, panel, seminerler, düzenlenen sergiler üzerinden taranmak yoluyla nitel veri toplama sürecine girilmiştir. Bir casusun itirafı, diğer bir casusun gözüaltına alınması, bir duvarın veya heykelin tepkili halk kitlelerince yıkılması gibi bireysel ve toplumsal özellikte olayları içeren görüntüleri, fotoğraf, film, klip gibi görsel materyali dikkatlice ve defalarca izlenmiştir. Buradaki jest ve mimiklerden, atılan sloganlardan, bedenlerin dilinden anlamlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bilahare, elde edilen ham veriler kodlamaya tabi tutulmuştur. Bu arada, bir vakanın kişinin ülkesi aleyhine bir ‘casusluk vakası olup olmadığı’ ve çalışmaya dahil edilip edilmeyeceğini belirlemek için iki ölçüt (kistas) getirilmiştir. Bunlardan birinci ölçüt; suçlanan kişi/kişilerin, mağdur edilen ülkenin ceza yasasında casusluğu düzenleyen maddelerden olan hapis, tazminat, ölüm cezası vb.’den birine çarptırılmış olması ve dahi temyiz sürecine gidilmişse, temyiz davasından onama yönünde karar çıkması olmuştur. Temyiz davasıyla aklanmış veya suçsuz bulunan kişilerin davaları çalışmanın kapsama alanından çıkarılmıştır.

İkinci ölçüt casusluk fiilini gerçekleştiren kişinin özellikle ‘o ülkenin kendinden bir vatandaşı olması’ şartı olmuştur. Yani A ülkesine yönelik yine A ülkesinin vatandaşının casusluk fiili gerçekleştirmesi durumunda bu bir casusluk vakası ölçütü olarak değerlendirilmiştir. Bu itibarla, A ülkesi aleyhine B ülkesinin vatandaşının -çifte tabiyetliler hariç- gerçekleştirdiği casusluk faaliyeti, bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. İkinci bir senaryo olarak; A ülkesi aleyhine B ülkesinde C ülkesi vatandaşının gerçekleştirdiği casusluk vakaları da bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Buradaki temel anlayış; casusluk fiilinin bir ülkenin aleyhine olmak üzere yine kendi vatandaşı -kimliğini, pasaportunu taşıdığı, doğduğu, anne-babasının doğduğu,

kendisine bir vatan olarak olarak barınma imkânı veren yani öz ülkesine zarar veren kişiler- tarafından işlenmesi olmuştur.

Vakaların her biri, casusluk kapsamına alınmadan önce söz konusu bu iki ölçüte tabi tutularak testten geçirilmiştir. Bunun bir istisnası Türkiye aleyhine yabancı bir ülkenin vatandaşı/vatandaşları tarafından işlenen casusluk suçları olmuştur. Bu türde vaka sayısı; 14'tür. Toplamdaki 206 vakanın içerisinde yer almamaktadır. Ülkemize yönelen vakalar olması dolayısıyla ek bilgi hüviyetinde çalışmada yer verilmiştir. Böylelikle bu ölçütlere uyan 206 adet casusluk vakası elde edilmiştir. Vakalar, casusluk vakası olduklarına dair böylece kodlanmıştır. Bu, aynı zamanda birinci kodlama işlemi olmuştur.

Bu meyanda vakalar incelendikçe bazı kavramlar da belirmeye başlamıştır. ABD aleyhine vakalarda; 'Bölünmüş Sadakat', 'Ekonomik Casusluk', İran aleyhine vakalarda; 'Çifte Vatandaşlık', 'Yumuşak Yıkım' kavramları kendini göstermiştir. Kavramlar belirirken çeşitli sorular da ortaya çıkmıştır: 'Bu kavram yeni türde bir güdü olabilir mi?', 'Tüm ülkeler için geçerli bir güdü türü mü yoksa sadece bir ülkeye mi özgü?', "Bu bir güdü mü yoksa güdüyü kolaylaştırıcı fonksiyona sahip bir kavram mı?" vb. Bu doğrultuda sadece bir ülke için, iki ülke için veya tüm ülkeler için geçerli güdü türleri tespit edilmiştir: Rusya aleyhine gerçekleşen vakalarda Batı'ya iltica etmenin bir güdüleme olarak kullanıldığı, ABD'ye özgü vakalarda; başkasına yaranma-başkasını mutlu etme türünde vakaların var olduğu belirlenmiştir.

Gelinen aşamada, casusluk için iki ölçütlü bu testi geçen bir vaka hakkında açık bilgi kaynağının, bir güdü bilgisi barındırıp barındırmadığına bakılmıştır. Eğer açık bilgi kaynağı güdü bilgisini içeriyor veya güdü olduğuna dair emareler bulunduruyor ise bu defa, vaka, uzun yıllar ve halihazırda casusların güdülerini belirlemekte kullanılan 'MICE Modeli tespit ölçeğine' tabi tutulmuştur. Bazen açık kaynak metaryalinde, vakanın tüm adli unsurları ve geçmişi var iken güdü bilgisinin yer almadığı görülmüştür. Güdünün gerçekte bir güdü olup olmadığına, turnusol kâğıdı görevi verilen bu MICE modeli vasıtasıyla bakılmıştır. İlaveten, MICE Ana Modeli'ndeki güdülere eklemler

yapılmasına dair ‘yazılan makalelerle önerilen güdü çeşitlerini de ‘yardımcı bir tespit ölçüğü’ olarak kullanılmıştır.

Belirlemenin ya da tespit etmenin buradaki anlamı; güdünün daha önce tanımlanmış veya sınıflandırılmış bir güdü olup olmadığı, o ana değin ortaya çıkarılmış güdü çeşitlerinden birinin tanımına veya durumuna uyup uymadığı, casusluğu yaptırmaya yol açan bir neden olarak ortada var olan saikin veya itkinin hangi güdü ile açıklanabileceği gibi hususlar olmuştur.

Böylelikle, biri; casusluk vakası olup olmadığına dair iki ölçüt içeren diğeri; güdü olup olmadığına dair iki ayrı test işleminden geçirip kodlanan rafine vakalara erişilmiştir.

Bundan sonra bir karşılaştırma ve analiz ihtiyacı doğmuştur. Bu noktada, karşılaştırma ve analiz ölçütü için ABD’de faaliyet gösteren ‘PERSEREC; The Defense Personnel and Security Research Center-Savunma ve Güvenlik Personeli Araştırma Kurumu’ adlı organizasyonun bir çalışmasından istifade edilmiştir. Zira ABD’deki vakalarda tespit edilen yedi çeşit güdü, en fazla çeşit olarak bir zenginlik sunmuştur.

Karşılaştırma fonksiyonuna sahip bir ölçüt ise çalışmalar esnasında kendiliğinden doğmuş ve ‘örnek olarak seçilen devletlerin yaşadığı vakalardaki güdülerin’ bu defa birbirleriyle karşılaştırılma imkânı oluşmuştur. Bundan da yararlanılmıştır.

Güdüler için sayılan ölçütlerin -bir adet ana tespit ölçütü, bir adet yardımcı tespit ölçütü, iki adet karşılaştırma ölçütü- kullanımıyla; günümüze kadar tespit edilen güdülerden hangisinin veya hangilerinin ağırlıkta olduğu, yeni türde bir güdünün oluşup oluşmadığı veya var olanların sona erip ermediği, güdülenmelerin ne yöne evrildiği gibi hususları hem belirlemek hem de test etmek hem de analiz etmek mümkün olmuştur. Analizler; vakalarda izlere ve kanıtlara rastladıkça üstüne koyarak yapılmıştır. Bu esnada genellemeler yapılabilmesine imkân verecek nicel ve nitel olgunluğa peyder pey erişilmiş, böylelikle ham veriler tutarlı, anlaşılır bir resim oluşturacak şekilde düzenlenerek yol alınmıştır.

Araştırmalara başlanmadan önce belirlenen alt araştırma sorularından bazıları; ‘Duyguların güdüler üzerinde bir etkisi var mıdır?’, ‘Duygular başlı başına bir güdü çeşidi olabilir mi?’ şeklinde olduğundan, vakalarda, güdü-duygu veya güdülenme-duygulanma ilişkisini ele alınırken, duyguların rolüne de bakılmıştır. Elde bulunan nitel veriler, bir akademik çalışma ile belirlenmiş 155 adet duyguyla etkileşime tabi tutulmuştur. Böylece, vaka-duygu, güdü-duygu etkileşimlerinden de veriler elde edilmiştir.

Son olarak incelenen vakalardan her bir ülke adına nitel ve nicel veriler temin edilmiştir. Söz konusu tüm veriler, ülke bazında kendi başlıkları altında belirtilmiştir. Verilerden elde edilen sonuçlara yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CASUSLUĞA İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

1.1. CASUSLUK

Casusluk faaliyeti içerisinde olan insanlar ikili bir yaşam sürdürmektedirler. Gizlilik içeren bilginin, düşman veya karşı tarafa geçirilmesiyle casusun var olan normal hayatının yanına gizli saklı sürdürmek zorunda kalacağı ikinci yaşamı eklenmektedir. Casus, bu noktadan sonra, sahip olduğu iki hayatı birden devam ettirmek ve birini diğerine karıştırmaksızın yaşamak durumundadır. Çünkü bir casus; gizlemeler, aldatmalar, kurmacalar veya yalanlarla yaşamak zorunda olan bir kişidir. Gizlilikle devam eden hayat, normal süren yaşamı etkilemekte, bu ayrımı yapmamak ise casusu çok zor durumlara düşürmektedir. Kimi insanlar için böylesi bir yaşam istenirken diğerleri için söz konusu bu durum tam bir stres kaynağına dönüşmektedir.

Bunların yanısıra, casusluğun tüm yönleriyle anlaşılabilmesi için casusluğun ne olduğu, casusun kim olabileceği, casusluk hallerinin ve bu fiilin cezasının devletlerin ceza kanunlarında ve yasal mevzuatlarında nasıl düzenlendiği, casusluk yapma potansiyeline sahip insanlar arasında hangi türde kişilik yapısına sahip insanların casusluk edimine daha yatkın ve uygun olduğu, bir kişinin casusluğa giden yolda hangi aşamalardan geçtiği, casusların neden casusluk faaliyeti içine girdiği gibi sıralanabilecek alt başlıklar, konunun bütünselliği açısından topyekûn incelenmesi gereken temel bilgilerdir.

Her bir casusluk vakası kendi içinde ve özelinde, sofistike ögeler içermesinin yanısıra çok yönlü güdüler de bulunduran bir faaliyetler dizisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bir vaka, içinde barındırdıklarıyla ve sakladıklarıyla diğer vakadan ayrılmaktadır.

Teknolojinin gelişimi, bilgi aktarım kanallarının çeşitlenmesi, bilginin transfer yöntemlerinin hızlanması, her geçen gün casusluğun nasıl yapıldığına dair suç tanımlamalarının yapılmasını ve bilahare revizyonunu da zorunlu kılmaktadır.

Casuslar, casusluk eylemlerinden dolayı, geçmişten günümüze değişik cezalandırma yöntemlerine tabi tutulmaktadırlar. Casuslar, casusluk içeren faaliyetlerinin tespiti halinde, idam edilebilmekte, yakılarak veya kurşuna dizilerek öldürülebilmekte ya da uzun süreli hapis cezasına çarptırılabilirler. Tutuklu bulundukları zaman zarfında kişilikleri ve bireysel psikolojileri istismar edilebilmekte, bildiklerini anlatması için işkence görebilmekte, kötü muameleye maruz kalabilmekte, hakaret duyabilmekte veya sınır dışı edilebilmektedirler. Tüm bu sayılan ağır cezalara, aşağılayıcı durumlara ve bütün risklere karşın casuslar yine de casusluk fiilini işleyebilmektedirler.

İnsanlar, çok genel manada, maddi bedeller veya manevi değerler başta olmak üzere birtakım güdülerin etkisi ve yönlendirmesiyle casusluk yapmaktadırlar. Casus istihdam etmekle mükellef istihbarat görevlisinin, ancak doğru güdüyü veya güdüleme aracını bulması akabinde potansiyel casusa casusluk fiilini işletmesi mümkün olmaktadır.

Diğer taraftan, casusluğun karmaşık yapısı içinde üstte görünür yerdeki saik, aslında daha altta derin yerlerde kalmış güdülerini gizleyebilmektedir. Bu bağlamda, casusluk vakalarında, ele alınan her vakanın arka planı başkaca ve aslında daha hakikatli güdü/güdüler barındırabilmektedir. Nitekim yıllar içinde hatıratların kamuoyunun bilgisine sunulması, giriş ve faydalanma izinlerinin verilmesiyle açılan arşivlere girilerek araştırmalar yapılması, vicdani bir iç hesaplaşmanın sonucunda tanıkların ortaya çıkması, itirafların yapılması, bir aile ferdinin büyüklerine ait dokümanları gün yüzüne çıkarması, bir köşede durmakta iken bir mütercimnin ilgisiyle bir eserin tercüme edilmesi gibi durumlar bazen casusluk vakasına sebebiyet veren güdünün aslında uzun yıllardır bilinenin aksine başka bir güdü çeşidi olduğunu veya bilinen güdüye ilaveten başkaca güdülerin de vakada yer aldığını söylemektedir. Adli boyutta, bir ülkede tutuklanarak iade edilen casusların yargılanması da casusluğun gerçek hikâyesini ortaya

çıkarmaktadır. Casusluk takası sonrası basın-yayın organlarına verilen beyanatlar casusluk serüveninin diğer yarısının öğrenilmesini sağlamaktadır.

İstihbarat teşkilatları, görevlileri vasıtasıyla herkese değil de belirledikleri bir başka deyişle mimledikleri kişilere casusluk teklifinde bulunmaktadırlar. Bir istihbarat teşkilatı ve bu teşkilatın bir iş göreni olarak istihbarat görevlisi, belirlediği bir şahsa casusluk yapmayı kabul ettirmek ve gizli faaliyette birlikte yol alabilmek için güdüleme araçlarına başvurmakta ve casusla kurulan mesleki ilişki boyunca güdülerden istifade etmektedir. Korkutma, şantaj veya tehdit temelli bir güdülendirmeden para kullanılarak ödüllendirme destekli bir güdülendirmeye ya da her ikisinin karışımıyla elde edilmiş karma türde bir güdülemeye kadar güdülerden yararlanılmaktadır. Buradaki önem arz eden ve amaçlanan husus, esasen, casustan bilgi sağlamak ve verim almak olmaktadır.

Casusluk yapmaya giden yolda teklifler, ilerleyen kısımlarda ayrıntılı olarak yer verileceği üzere, bazı aşamalardan geçildikten sonra gerçekleşmektedir. Bir şahsı casus olarak angaje etme yolunda güdünün tespit edilmesi çoğu zaman oldukça belirleyici bir vaziyet almaktadır. Her bir casus adayının, casusluk yapma güdüsü ise yek diğerinden farklı, çapraşık veya karmaşıktır. Geniş bir güdü yelpazesi içinde; bir casusun güdüsü maddi karşılıklar iken diğerininki manevi değerler ötekinin ise duygusal sebepler olabilmektedir. Örneğin; Soğuk Savaş yıllarında Batı'ya hizmet eden Rus casuslarının güdülerini ile onların tam karşısında bu defa Doğu Bloku'nun lehine ancak Batı'nın aleyhine olmak üzere casusluk yapan ABD'li, İngiliz veya Avrupalı casusların güdülerini birbirinden tamamen farklı idi. Yıllarla birlikte, bir taraf lehine-diğer taraf aleyhine casusluk yapmak kabul edilirken de yeni güdü türleri ortaya çıkabilmiştir.

Casusluğa karar vermek ve uygulamak bir insan için hiç de kolay bir durum değildir. Yabancı bir ülkede, ülkesinin diplomatik misyonunda 'maskelenmiş'³ halde bulunan ancak durumun gerçeğinde maskesinin ardında bir istihbarat görevlisi olarak çalışan bir kişi, çeşitli saiklerle casusluk yapmaya karar verir ise sonraki aşamada yapması gereken, lehine casusluk yapacağı devletin yetkilisiyle irtibata geçmek

³ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

olacaktır. Casus adayının irtibata geçeceği kişiyi, nokta bir tespitle, bulması imkânsız değilse bile çok zordur. Casus adayını sonraki merhalede bekleyen, kendi diplomatik misyonununu ve uzaklarda olsa da istihbarat teşkilatını atlatmaktır. Zira istihbarat teşkilatları yurt dışında dahi olsa, çalışanlarının kontrolü için özel istihbarat üniteleri vasıtasıyla rutin veya olağandışı görevlendirmeler yaparak onları izletmektedirler.⁴ İlâveten, gizli faaliyetin ilerleyen etaplarında deşifre olunmaması da temel zorunluluktur. Tüm bu sayılanları yerine getirmek için casus adayının gerçekten güçlü bir güdülenmesinin olması gerektiği hususu ortadadır. Zira, casus, lehine çalışacağı tarafın istihbarat görevlileri ile yine o devletin sınırları içinde buluşmak, iletişimde bulunurken dil eksikliğini bir şekilde gidermek, kendi teşkilatının takibinden kurtulmak ve daha birçok zorluğu halletmek, bu esnada içinde yaşayacağı psikolojik bazı zorlukların üstesinden gelmek mecburiyetindedir.

Bu aşamada durum çeşitlilik göstermektedir:

- Lehine çalışacağı ülkenin topraklarında bulunurken yine lehine çalışacağı devletin istihbarat yetkilileri ile temasa geçmek,
- Kendi toprakları içerisinde görev yapmakta iken lehine çalışacağı devletin diplomatik misyonu ile bağlantıya geçmek,
- Kendi topraklarının içinde iken geçici sürelerle yurtdışına çıkışları fırsat bilerek lehine çalışacağı devletin yetkilileri ile bu ülkede (yurtdışında) temasa geçmek.

Dışarıda bir ülkede bulunup casusluk faaliyetini hayata geçiren kişi, casusluk faaliyetini yürütürken ve bu sırada birtakım zorlukları ve psikolojik duygulanımları yaşarken, sürekli kendisini güdüleyen nedeni aklına getirecek, böylelikle oradan güç alarak önüne birden ve hiç hesapta yokken çıkan tüm güçlükleri atlatmak azim ve kararlılığını tekrar kazanacaktır. Bu noktada, casusun gizli faaliyetindeki zorlukları atlatmasında güdülerin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Güdülenmemiş bir

⁴ Joseph Stalin, Yuri Andropov, Vladimir Putin dönemlerinde bu durumun örnekleri vardır.

casusun karşılaşıcağı zorluklar esnasında vazgeçmemesi için tekrar güdülenmesi veya bizzat kendisinin güdülerini hatırlamasının önemi büyüktür.

Casus ve casusluğun ne olduğuna dair tanımlamalara ve görüşleri incelemeye geçildiğinde ise ilk olarak Sun Tzu ve ekibi olarak de bilinen öğrencilerinin savaşla ilgili alt başlıklar üzerine görüşler ileri sürdükleri ‘Savaş Sanatı’ isimli esere ulaşılmaktadır. Söz konusu eserin, bu çalışmayla ilgili yerlerinde geçen tartışmalarda; casusluğun ne olduğu ve casusun kim olabileceği, casusların ne tür faaliyetler içinde bulundukları, casusların çeşitleri ve casusları bekleyen tehlikeler üzerine kritikler yapıldığı görülmektedir.

Bunlar;

-Sun Tzu; “Büyük bir askeri hareket halkın sırtında ağır bir yükür. Bir günlük zafer için yıllarca savaşılır. Bu yüzden, muhirlere ödöl vermekten kaçınmanın sonucunda düşman saflarından haberdar olamamak gerçek bir komutana, devlet adamına, muaffer bir lidere yakışmaz. Bu durum insani olmaktan uzaktır. Yani, zeki bir hükümetin ve akıllı bir komutanın rakiplerini yenip, olağanüstü başarılar kazanmasında neden ön bilgisidir.

İstihbarat, hayaletler ya da ruhlar aracılığıyla, kıyaslama ya da hesaplama yollarıyla elde edilemez. Ancak ve ancak düşmanın durumundan haberdar olan cesur insanlar aracılığıyla elde edilir.

Beş çeşit casus vardır: Yerli Casus, Dahili Casus, Karşı Casus, Ölü Casus, ve Diri Casus. Bu beş çeşit casusun tümü de görevde olduğunda hiç kimse onların yöntemlerini bilemez. Buna örgütlenme dehası denir ve liderler için hayati önemi vardır.

Yerli casuslar; bir yörenin insanları arasından devşirilir. Dahili casuslar; düşman görevlileri arasından, karşı casuslar ise düşmanın kendisi arasından seçilir. Ölü casuslar düşman casuslarına yanlış bilgi verirler. Sağ olan casuslar rapor vermek için geri dönerler. Dahili casuslar düşman rejimin isyankar ve asi subayları arasından ya da idam edilip öldürölmüş devlet görevlilerinin yakın akrabaları arasından seçilir.

-Wang Xi; Karşı casuslar bu tarafta yakalanıp konuşturulan düşman casuslardır. Bir şekilde yanlış bilgilendirip geri gönderilebilirler. Ölü casuslar ise düşmana yanlış bilgi vererek kendi liderleri tarafından aldatılanlardır. Gerçek açığa çıkarıldığında kesin olarak öldürölürler.

-Du You; Casuslar düşman eline geçip tutsak olduklarında ellerindeki yanlış bilgileri düşmana verince onlar da tüm hazırlıklarını bu yanlış bilgilere göre yaparlar. Olaylar yanlış giderse öldürölürler. Bu nedenle ölü casuslar olarak isimlendirilirler.

-Du Mu; Diri casuslar bilgi alıp götüren ve bilgi getiren casuslardır. Bunlar zeki ama aptal görünenler arasından seçilirler. Cesur, hızlı, açık göz ve açlığa soğuğa dayanabilen tipler arasından seçilmelidirler.

-Sun Tzu; Casus bildiklerini ve öğrendiklerini rapor edemeden bunların bir kısmı duyulacak olursa casus ve bu bilgiyi dışarı sızdıran veya duyan hemen ölür.

-Mei Yaochen; Casus; bilgi sızdırdığı için, bundan söz eden de konuşmasın diye öldürülür.

-Sun Tzu; Bir liderin veya komutanın mutlaka bu beş çeşit casusluğu bilmesi gereklidir ve tüm bu bilgiler karşı casuslara dayanır. Bu nedenle karşı casuslara iyi davranılmalıdır.

Casusluk yolunda çok zeki kişileri kullanabilen zeki bir idareci ya da akıllı bir komutan mutlak zaferden emin olabilir. Bu, tüm askeri hareketler için gereklidir ve ordular buna göre hareket ederler.

Bir orduya saldırmak, bir şehri kuşatmak ya da birini öldürmek istediğinde önce savunmayı yapan komutanların kim olduklarını, yardımcılarını, ziyaretçilerini, kapı muhafızlarını ve kahyalarını öğrenmelisin. Öyleyse senin casusların bu bilgileri bulup sana getirmeliler.

Genel olarak arazinin yapısını, yani dağları, ormanları, dar geçitleri, çıkmaz yolları ve bataklıkları bilmiyorsan, silahlı bir güçle manevra yapamazsın. Yerli rehberler kullanmadıkça arazinin yararlarını bilmezsin.

-Du Mu; Karşı casuslar sayesinde düşmanın içinde bulunduğu durumu öğrenerek diğer casusluk yöntemlerini de kullanabilirsin. Bu yüzden karşı casuslar, hainler ya da çift taraflı ajanlar en önemli olanlarıdır ve bunlara iyi davranılmalıdır.

-Du Mu; Rakibin içinde bulunduğu durumu bilmeden, öğrenmeden ordunun hareket etmesinin bir yararı yoktur. Düşmanın ne durumda olduğu da casusluk yapılmadan bilinemez.⁵

şeklinde.

Casus ve casuslukla ilgili tanımlamalara, görüşlere ve tecrübelerle dair diğer bilgilere aşağıda yer verilenlerle de erişilmektedir:

Acar'a göre; "Casuslar karşı tarafın güvenliğiyle ilgili kişi, olay, konu ve ortamı gizlice inceleyerek, saklanan sırları ve istismar edilecek konuları, kural, kanun tanımadan akla gelebilen her yönteme başvurarak elde etmeye çalışırlar."⁶

⁵ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, (Çev.Hasan İlhan), Ankara 2014, s.171-176.

⁶ Ünal Acar, *İstihbarat*, Ankara 2011, s.152.

Türköl, casusluğun; “İstihbarat faaliyetlerinde ihtiyaç duyulacak bazı özel malumatı elde etmek üzere gizli ve korunan kaynaklara ulaşmak için başvurulacak yol olduğunu” ifade etmektedir.⁷

Napolyon Bonapart casuslar ve casusluk hakkında bambaşka ve çarpıcı vurgulamalar yapmaktadır. Napolyon, “İnanın bana, savaşların sonuçları incelendiğinde topçunun, süvarinin, piyadenin kahramanlıkları; casusların şu göze görünmeyen, lanetli ordusu yanında hiç kalır.”⁸ derken aslında bu faaliyetlerin gizli saklı kalmasından kaynaklı olmak üzere değerinin görülememesini engellemeye çalışmakta ve bu faaliyetin önemini vurgulamaktadır.

Ersöz, casusluğu; “Bir devletin sırlarını bir başka devletin hesabına gizlice öğrenmeye çalışmak” olarak tanımlamaktadır. Bu işi yapan kimseye ise casus dendiğini söylemektedir.”⁹

Türkiye eski Dışişleri Bakanlarından Kamran İnan casusluğa ilişkin olarak;

*Bilgi sahibi olmak için bunları toplamak lazımdır. Yayınlanmış, açık bilgi kaynakları vardır. Tarih boyunca bilgi, bilhassa gizli bilgi toplamada çeşitli metot ve araçlar kullanılmıştır. Casusluk gizli bilgi toplama ihtiyacından doğmuştur. İnsanlık tarihi kadar eski bir faaliyet koludur. Her işte, her sahada icra edilmiştir. Kendine has bir edebiyatın tükenmez konusu olmuştur. Bir vakitler diplomatlar tabii casus olarak görülmüştür. Başlangıçta askeri alanda yoğunlaşmış, daha sonra genişlemiştir. Yakın zamanlarda endüstri casusluğu diye özel bir kol geliştirilmiştir.*¹⁰

demiştir.

Casusluğu tanımlayan İngiliz romancı ve MI6 casusu Graham Greene ‘Bir Tür Yaşam’ adlı otobiyografik kitabında; “Sanırım, roman yazarlarının ajanlarla (casuslarla) benzeşen birkaç ortak yanı var; izlerler, kulak misafiri olurlar, araştırırlar, fark ederler ve karakter tahlili yaparlar.” demektedir.¹¹

⁷ Berkay Sadi Türköl, *Büyük Kulaklar Casusluk-İstihbarat Örgütleri*, İstanbul 2010, s.12.

⁸ Emre Gör, *II. Abdülhamit’in Hafiye Teşkilatı*, İstanbul 2015, s.23-24.

⁹ Mustafa Ersöz, *Dünyanın Yörüngesini Değiştiren Casuslar*, Ankara 2015, s.5.

¹⁰ Kamran İnan, *Dış Politika*, İstanbul 1993, s.24-25.

¹¹ Aytunç Altındal, *Türkiye’de ve Dünya’da Casuslar*, Ankara 2008, s.5.

Aytunç Altundal; “Casusluğun istihbaratçılık içinde yer tutan birçok daldan sadece biri olduğunu” belirtmektedir. Casusluğun tanımına dair ise; “Dünya literatüründe casusluk kelimesinin karşılığının ‘espionage’ kelimesi olduğunu, bu kelimenin Fransızca ‘espier-gizlice gözlemek’ kelimesinden türetildiğini” ifade etmektedir.¹²

Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Kontr Terör Eski Daire Başkanı Mehmet Eymür, casusluğun duygularla ilişkili yönlerine göndermeler yaparak; “Casusluk fiilinin, bünyesinde sadakat, ihanet, inanç, nefret, azim, zaaf gibi birbirine zıt unsurlar taşıyabildiğini” söylemektedir.¹³

MI5 Eski Başkanı Stella Rimington söyleminde ajan-casus farkını tespit etmektedir:

*Mesleki dilinde insani kaynaklara ajan (casus) denirdi. Ajanların büro mensupları olduğu FBI’ın aksine Britanya’daki sistemde ajanlar(casuslar) kesinlikle istihbarat servisinin çalışanı olamazlar, onlar sadece sağlamaya ikna edildikleri veya karşılığında ücret aldıkları gerekli bilgilere erişebilen kimselerdir.*¹⁴

Ann Kramer kısa bir tanımlamayla; “Casusluğun özellikle savaş zamanında, düşmandan gizli bilgi edinme işi olduğunu”¹⁵ kaydetmektedir.

Tekin, eserinde Kazım Karabekir’in casusluk faaliyetlerine ilişkin söylediklerine yer vermektedir. Kazım Karabekir’e göre casusluk;

*İnsanların zekâsının gelişim tarihinde pek erken başlamış ince bir tekniktir. Barış zamanında askeri ve siyasi gizli kuruluşlardan ve planlardan haber almak, savaş zamanı ise hareketlerden ve siyasi haberleşmelerden ve savaşı sürdürme kudretinden sürekli bilgi alabilmektir.*¹⁶

¹² Age, s.28.

¹³ Mehmet Eymür, *De-Şifre Casusluk Hikâyeleri*, İstanbul 2019, s.15.

¹⁴ Stella Rimington, *Açık Sır, MI5 Eski Genel Direktörü’nün Otobiyografisi*, (Çev.Dilek Şendil), İstanbul 2016, s.105.

¹⁵ Ann Kramer, *Dünya Savaşlarında Kadın Casuslar*, (Çev.Tülin Er), Ankara 2012, s.3.

¹⁶ Emrullah Tekin, *Kazım Karabekir ve İstihbarat*, İstanbul 2011, s.28.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) lehine-ABD aleyhine casusluk yapmış ve ceza almış olan ABD vatandaşı-Central Intelligence Agency (CIA) çalışanı Aldrich Ames kendisi ile yapılan bir mülâkatta casusluğa ilişkin olarak;

Dmitri Polyakov birçok casusların isimlerini ve sırlarını -ABD'ye- verdi. Kendi açımdan yeterli olduğunu düşündüğüm nedenlerle ben de -Aynı şeyi Ruslara bilgi ve isimler vererek- yaptım. Casusluk korkunç insani maliyetleri olan kötü bir daire (döngü).¹⁷

şeklinde görüşünü belirterek yaptıklarını savunur görünmektedir.

Soğuk Savaş döneminde SSCB lehine-İngiltere aleyhine casusluk yapmış ve açığa çıkmaya yakın tarihlerde SSCB'ye iltica etmiş İngiltere vatandaşı Kim Philby kendisi için casusluğun çok başka bir yönüne dikkat çekmektedir:

Elbette ajan (casus), farklı yorumları olan bir terim. Belirli iki nokta arasında mesaj taşıyanlar için ya da bu tip mesajları gönderenler için kullanılabildiği gibi, danışma ya da idare görevlerinde bulunanlar için de ifade edilebilir. Ben ilk tanımın gösterdiği aşamayı çok çabuk geçerek kısa zamanda çok büyük ölçüde bilgi aktaran ya da sağlayan aşamaya geldim. Bilgi ve deneyim kazandıkça, bilgi edinme ve aktarma görevlerime danışma ve icra görevleri de eklendi. Bu süreç benim Britanya servisinde 1944'ten itibaren devam eden kariyerimde kıdemimin yükselmesine paralel bir şekilde devam etti. Bazı yazarlar benim için iki taraflı hatta "triple-üçlü" ajan (casus) dediler. Eğer bu benim iki taraf için de aynı şevkle çalışmam anlamına geliyorsa, bu kesinlikle yanlış bir hükümdür. Zira bütün kariyerim boyunca Sovyetler adına çalışan bir ajan (casus) oldum.¹⁸

Kim Philby'nin söylediklerinde bir hususun vurgulanması gerekmektedir: Bir şeyler getirip götürmek belli bir pozisyonu işgal eden herkes için çok da zor olmasa gerektir. Ancak, bulunduğu konum, makam ya da pozisyonu, yine o kuruma hissettirmeden, lehine casusluk yaptığı devletin politikasına uygun yönlendirmekten bahsetmektedir ki casusluk faaliyetin zirve noktası da büyük ihtimalle burasıdır.

John Le Carre, Kim Philby'nin motifini ise;

Onun bir tek evi, kadını ve inancı yoktu. Doğuştan gelen üst sınıf kibrinin ardında, macera hazzı, hiçbir zaman sadakatine layık olmayacak bir kendinden

¹⁷ Richard Trahair, Richard C.S. ve Robert L. Miller, *Encyclopedia of Cold War Espionage, Spies, and Secret Operations*, New York 2009, s.13.

¹⁸ Philip Knightly, *Kızıl Ajan Kim Philby*, (Çev.Gaye Yavızcan), İstanbul 2019, s.24-25.

*nefret etme yattıyordu. O, tedavisi mümkün olmayan aldatma hastalığının esiriydi.*¹⁹

şeklindeki beyanıyla tespit etmiştir.

Şenel ve Şenel, casusluk (espiyonaj)²⁰ faaliyetlerini bir haber kaynağı faaliyeti olarak görmüştür. “Haber kaynaklarından bahsedildiğinde; neşriyat, ticari kuruluşlar, ajanslar, müşahitler vd.’nin yanısıra halk arasında casusluk olarak da bilinen espiyonajın da var olduğunu” ifade etmişlerdir.”²¹

Yılmaz, “Casusluk, kural tanımayan, inanç, duygu, özlem, ihtiras, düşler, gereksinimler, zaafılar ve ideallerin merdiven olarak kullanıldığı bir meslektir.”²² demiştir.

Özkan, casusların ve casusluk faaliyetlerinin gizliliğine dikkatleri çeken ifadelerinde;

*Casusluk tarihinde adları özellikle öne çıkan portreler, ihtiras fırtınasına kapılıp, düşman ülkelerin istihbarat örgütlerine hizmetle ihanet labirentlerine dalanların yaşam öyküleridir. Diğerleri hep gizli kalır, adları açıklanmaz. Çünkü, açığa çıkacak her isimle birlikte kaçınılmaz olarak pek çok gizemin üzerine sayısız projektör çevrilecektir. Bu da casusların hiç işine gelmez. Onlar, mesleğin temel gereği olarak, zil karanlığın güvencesini yeğlemek zorundadırlar. Aydınlık, yaşamın bitip ölümün başlayacağı noktadır. Yaşamları; geçmişte idam mangalarının önünde, günümüzde ise; gizem düşümünü bir türlü çözilemeyen türlü komploların infaz cinayetleriyle noktalanır.*²³

demektedir.

İslam Ansiklopedisi’nde;

Arapça ces kökünden “gözetleyen, araştıran” mânasında isim olan casus kelimesi, “düşmanın sırlarını araştırıp bilgi sızdıran, düşman içinde çeşitli yıkıcı faaliyetlerde bulunan kişi” anlamına gelmektedir. Bu faaliyet sırasında göz önemli bir fonksiyon icra ettiğinden Arapça’da casusa “göz” anlamına gelen ayın adı da verilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de casus kelimesi yer almamakla

¹⁹ Age, s.241.

²⁰ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

²¹ Muazzez Şenel ve A. Turhan Şenel, *Stratejik İstihbarat*, Ankara 2018, s.123-124.

²² Sait Yılmaz, *Temel İstihbarat Toplama-Analiz ve Operasyonlar*, Ankara 2018, s.314.

²³ Çınar Özkan, *Dünyada ve Türkiye’de Casuslar*, İstanbul 2012, s.141.

beraber aynı kökten gelen tecessüs fiil olarak geçmektedir (el-Hucurât 49/12).

24

denilerek casusluk ve casusun tanımına yer verilmektedir:

Çalışmanın bu noktasında, casus ve casuslukla ilgili tanımlamaların verilmesinin yanısıra önemli bir ayrımın yapılmasında fayda görülmektedir. Bu ayrım; casusu ve (gizli) ajan tanımlamalarıyla söz konusu iki durumun birbirinden ayrılmasıdır.

Yukarıda Stella Rimington'un ifadesinden hareketle de; 'gizli ajan' esasen; daha çok bir devletin istihbarat teşkilatı mensubu-memuru olup devlet için gizli görev yürüten, devletin istihbarat teşkilatlarından birinde çalışmakta iken gizli bir görevle görevlendirilmiş kişidir, denebilir. Bu noktada 'Peki gizli ajan aynı zamanda casus mudur?' sorusu akla gelebilir. Konu tamamen kişiye ve edimlerine hangi devlet tarafından bakıldığına bağlıdır. Gizli ajan; lehine çalıştığı devlet için bir istihbarat görevlisi, aleyhine faaliyet gösterdiği devlet açısından çoğunlukla casus, faaliyetleri ise casusluk kabul edilmektedir. Lehine çalıştığı taraf için 'kahraman' addedilen kişi, aleyhine çalıştığı diğer taraf için 'İstenmeyen Şahıs' ilan edilmektedir. Gizli ajanı bir taraf tespit ettiğinde derdest edip sınırdışı (deport) ederken diğer taraf ülkesinin kapılarını ardına değin açmakta, madalyalar takarak gizli ajanı onore etmekte yahut istihbarat teşkilatının başka kademelerinde görevler vermektedir. Ona ömrünün sonuna değin maddi açıdan garanti altına alınmış bir yaşam sunmaktadır. Görüleceği üzere; bir tarafın sevilen kişisi diğer tarafın nefret edileni durumundadır.

Gizli ajan ve casus astlık-üstlük ilişkisi ile aidiyet bakımından ele alındığında şunlar görülmektedir: Gizli ajan devletten maaş alan, devletin istihdam garantisinde çalışan kişidir. Gizli ajanı devlet bulmakta, eğitmekte, işe almakta ve maaşını ödemektedir. Casusluk döngüsünü açıklarken de yer verileceği üzere, casusu ise gizli ajan bulmakta, işe almakta, eğitmekte, kontrol etmekte ve yönlendirmektedir. Yani, çoğu halde casusu sevk-idare eden bir gizli ajan olmaktadır. Bir başka deyişle, casusu gizli ajan çalıştırmaktadır.

²⁴ Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, Casus, <https://islamansiklopedisi.org.tr/casus>, s.1.

Gizli ajan, gizlilik içeren görevlerinin gereklerini yerine getirmek için casuslardan faydalanmaktadır. Bu doğrultuda, bir vasıta işlevi görerek, devletin casuslar için ayırdığı bütçeden parayı alarak verdiği hizmetler karşılığında veya lojistik vb. ihtiyaçlarının temini için casusa ödemeler yapmaktadır. Casus ise gizli ajan vasıtasıyla bir devlete ve o devletin çıkarlarına hizmet etmektedir.

Casus, bir devlet memuru veya bir istihbarat teşkilatı mensubu olmayabilmektedir ve zaten çoğunlukla da değildir. Casus ve gizli ajan ayrı klasmanlarda kişiler olmakla birlikte bu bağlamda işledikleri fiil esasen; casusluktur.

Teknik açılardan; gizli ajan ve istihbarat görevlisi aynı kişi de olabilmektedir. İstihbarat görevlisi gizli ajanlık yoluyla casusu sevk-idare edebildiği gibi gizli ajan durumunda olmaksızın sadece istihbarat görevlisi olarak casus çalıştırabilmektedir.

Altundal’a göre; her casus istihbaratçı (istihbarat görevlisi) değildir, her istihbaratçı da casus olmayabilir. İstihbaratçılık; özel eğitimi olan, özel teknoloji ve bilgileri kullanan, bilimi esas alan bir disiplindir.²⁵

‘Gizli Ajan-Casus’ ayrımından sonra, casusun ve casusluğun tanımlanması, nelere tekabül ettiğinin, yapısının, gerçekleşme zamanlarının, kapsadıklarının ve çeşitliliklerinin, gözlerde şöyle canlandırılması mümkündür:

Uygun güdüsü keşfedilmiş ve çalıştırılmaya başlanılmış casus, kendisini yönlendiren ve talimat aldığı istihbarat görevlisinin istediklerini bulmak ve bilgi ihtiyacına dair taleplerini karşılayabilmek için düşünür, sorular üretir, cevaplar bulmaya çalışır. Bunun için bazen makosenlerini giyip salonlardaki yemeklere katılır, bazen kokteyl veya resepsiyonlarda ayaküstü sohbetlere kulak kabartır bazen botlarını giyip dağlara çıkarak gözlemler yapar bazense spor ayakkabılarıyla sokaklarda gezinerek insanları seyreder. Bilgiyi veya haberi temin etme işi, casusu bazen dönüşü olmayan çok ırak diyarlara da sürükler. Bazense bir bilgiyi temin etmek için aynı gece kilometrelerce yürüyüp bilgiyi alıp gerisin geriye kilometreler katedip bilgiyi talep edene ulaştırır.

²⁵ Aytunç Altındal, *Türkiye’de ve Dünya’da Casuslar*, s.28.

Casus, cevaplar ararken hangi kapıları çalacağını bilir. Kimlerden kimi, neyi, neden, ne zaman, nerede soracağını ve hangi soruları soracağını da. Çünkü önceden hesaplamalarını yapmıştır. Tüm bunlar casusa öğretilmiştir de. Casus biraz da akıllıysa zekâsıyla yapabileceklerini keskinleştirip sınırsız bir sürece bile girebilir.

Sahada gezindikten sonra evine, işine dönen casus için topladıklarını istihbarat görevlisine iletme, zamanı gelmiştir. Bunun için bazen birbirlerini görmelerini gerektirmeyecek bir ‘dead-drop’²⁶, sıradan bir isimle alınmış bir hesap üzerinden işleyen bir e-posta kanalı veya basit bir ‘fırça teması’²⁷ dahi yeterlidir.

Casus kendisinden istenilenleri getirebilmesi için eğitilir. Düşüğü psikolojik bunalımları atlatabilmesi için kendisine destek olunur. Bu esnada denetlenir, takip de edilir. Bazen görevliyi görmeden ama yine de zulalar (dead-drop) vasıtasıyla irtibatla kalarak gizli faaliyetine devam eder.

Casuslar ve getirdikleriyle haşır-neşir olan istihbarat görevlisi ise bu esnada istihbarat çarkını çevirmektedir. Çünkü görevlinin ‘müşterileri’²⁸ meraklıdır ve bilgi talep ederler. Müşterinin istihbarat ihtiyaçlarını tespit eden, kaynaklar bulan ve buldukları bir incelemeden geçen istihbarat görevlisi için şimdi eserini sunum zamanıdır. Görevli, sunum yapabilmek ve mönüsünde yer alan birçok türde bilgiden tatmak isteğiyle; ekonomistlerden askerlere, diplomatlardan devlet adamlarına, bürokratlardan teknokratlara, bakanlardan, iç ve dış güvenlik teşkilatlarına ve daha birçok isim ve ünvandaki müşterisinden talepler geleceğini bilir. Görevli, bu meyanda, uzun uzun çıkarımlar yapmanın, bilgi talep edenleri boğacağını veya sıkacağını da farkındadır. Görevli belki de bunun bilinciyle bazen belki yanlış belki de doğru taktik ve operasyonel bilgilere ağırlık verir.

Görevli, çevirdiği çarkın durmasını hiçbir zaman istemez. Çark durursa onun tekrar dönmesini sağlamak da kendisine yani görevliye düşer. Çark durduğunda çarkı

²⁶ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

²⁷ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

²⁸ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

döndürecek bir esintiyi getirecek olan ise yeni bir casustur. Yeni casusları bulmaksa görevlinin bazen kısa bir zamanını bazense yıllarını alır.

Görevli, çarkını döndürecek casusları bulabilmek için casusların güdülerinden yararlanır. Bazen para, bazen duygusal dürtüler, bazen casusun rövanşı alma isteği, bazen yarım kalmış bir hesabı kapatma arzusu casusu güdüleyebilir. Bazense hediye edilen birkaç teknolojik ürün veya bir olta takımı, bazen ısmarlanmış güzel ve nadir bulunan bir yemek, bazense dostça bir yaklaşım kâfidir. Bazense bardaki sarışın kadın veya otobanda lastiği patlamış ve tam da casus adayı oradan geçerken yardım talep eden esmer bir başka kadın, casus adayını tuzağa düşürür.

İstihbarat görevlisi bazen açıkta olanları alır, kapalı hale getirir veya açıkta olup da herkesin baktığı ancak göremediklerine anlam kazandırır. Görevli, bu yüzden casusun da bir bakışta görünmeyen psikolojik yapısını süzer. Casusu tahlil eder.

Başarısızlığa uğramak, çalışmalarının sekteye uğraması istihbarat görevlisini üzer. Zira, istihbari hataların, zaafiyetlerin veya ihmallerin karşılığının; yönlendirdiği casusun deşifre olması, ölmesi, istenmeyen kişi olarak ilan edilmesiyle sonuçlanacağını çok iyi bilir. Casusların deşifre olması ise uluslararası ilişkilerin bozulması, gerilimlerin yaşanması, savaş riskinin belirmesi ya da zararlı çalışmalarına karşı mücadele verilen oluşumların lehine durumların oluşması demek olduğundan görevli hassas davranır, hassas düşünür ve hassas yaşar.²⁹

Casusluğun maskelenmiş hallerini bu noktada açıklamak, casuslukla ilgili genel bilgiler açısından tamamlayıcılık getirecektir:

Gönlübol Uluslararası Politika kitabında; diplomat-casusluk faaliyeti ilişkisine ve dönemin bu tür faaliyetlere yaklaşımına değinmektedir:

İlk kez Rönesans İtalyası'nda görülen bir ülkeden diğerine sürekli diplomasi temsilcileri gönderme uygulaması kısa bir zamanda Avrupa'nın öteki ülkelerine de yayılmıştır. Fransa'ya sürekli elçi gönderen ilk İtalyan devletleri Milano ve Venedik olmuşlardır. Diplomasi temsilcilerinin bulundukları ülkenin içişlerine

²⁹ Bu noktada, casusu ve casusluğu kavramlaştırılırken, casusluk vakalarının incelemesiyle belirginleştirilenler kompoze edilmiştir.

karişmaları, yalan söylemeleri, yıkıcı çalışmalara girişmeleri, casusluk yapmaları vd. daha uzun bir süre olağan hatta meşru sayılmıştır. XVIII. yüzyıla gelindiğinde diplomasi, uygulanan yöntemler bakımından her zaman saygınlık kazanmamış olmakla birlikte, önemli bir meslek haline gelmiştir. Tüm bunların yanısıra sürekli elçilere uzun bir süre kuşkuyla bakılmış, bunların diplomatik dokunulmazlıklarına dayanarak casusluk faaliyetlerinde bulunabilecekleri düşünölmüştü.^{30 31}

Ancak daha sonraları ilkin 1789 Fransız İhtilali'nin etkisiyle 1800'lerde yeni devletlerin ortaya çıkması, yeni devlet oluşumları seyrinin 1900 ve 2000'li yıllarda devam etmesi, süren bu durumla devlet yapılanmalarının ve korunmasının önem kazanması, kurulan ulus devletlerin güvenliğine verilen önemin artmasıyla bir devletin diğere devlet nezdinde emellerine erişmesinin zorlaşması, casusluk faaliyetlerinin icra edilirken sığınaklı ve korunaklı bir yerden destek alınmasını zorunlu kılmaya başlamıştır. Mekansal ve statüsel olarak istihbarat teşkilatlarının destek alabileceğı yerler aranırken gözler birdenbire elçilik binalarına ve diplomatlara çevrilmiştir.

İstihbarat teşkilatları, gönderen devletin kabul eden devletin toprakları üzerinde egemenlik haklarının geçerli olduğı kabul edilen elçilik binalarının bahçelerine, çatılarına, teras katlarına, yerin altına, müştemilatına ve diğere yerlerine, dinleme, izleme cihazları kurdurmuşlar, istihbarat teşkilatı görevlileri için birkaç oda, kat veya ayrı üniteler yapılması avantajından maksimum olarak yararlanma cihetine gitmişlerdir. Günümüzde tüm ölkeler karşılıklı olarak elçilik binaları içerisinde istihbarat sistemlerinin var olduğunu, diplomat görünömlü ve ünvanlı istihbarat teşkilatı görevlilerinin çalıştığını ve neredeyse tamamını isimleri ve ünvanlarıyla bilmektedirler.

Elçilikte diplomatik görevli maskesiyle bulunan ve aynı zamanda diplomatik zırha da sahip bu kişiler; kabul eden devleti zor duruma düşöreceğ çalışmaları içerisinde girdiklerinde veya devletlerarası ilişkilerde kriz zamanlarında bir bedel olarak ve

³⁰ Mehmet Gönölöbol, *Uluslararası Politika*, Ankara 1985, s.117-118.

³¹ Avrupa ölkelerine sefir olarak gönderilenlerden ölkemize gelenlerden, görevle gittikleri ölkelerle ilgili gözlemlerine yer verdikleri eserlerden bazıları için bkz. Ogier Ghiselin Busbecq, *Türk Mektupları, Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560)*, (Çev.Derin Türkömer), İstanbul 2019; Yirmisekiz Mehmet Çelebi, *Paris'te Bir Osmanlı Sefiri Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi*, (Haz.Şevket Rado), İstanbul 2020; Semyon İvanoviç Aralov, *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları 1922-1923*, (Çev.Hasan Ali Ediz), İstanbul 2020.

çoğunlukla karşılıklı biçimde ‘İstenmeyen Kişi’ ilan edilmekte ve makul bir süre verilerek ülkeyi terketmeleri istenmektedir. Bu istemlerin nedeni bir taraf için diplomatik içerikli çalışmalar iken diğer taraf için kabul eden devletin dış güvenliğini ilgilendiren casusluk olarak algıladıkları faaliyetlerdir.

Son olarak Rusya ve İngiltere arasında yaşanan Sergei Skripal vakasının seyri içerisinde ilkin İngiltere ardından bu vakada İngiltere’yi destekleyen devletler ve Rusya arasında bazı diplomatik görevlilerinin İstenmeyen Kişi ilan edildiği ve ülkeyi terketmelerinin beklendiği karşılıklı olarak birbirlerine ifade edilmiştir.³²

Diplomatik zırha büründürülmüş ve ünvanlandırılmış istihbarat teşkilatı görevlilerinin sahip olduğu şanslı ve avantajlı konuma diğer bazı istihbarat teşkilatı görevlileri veya casuslar sahip olmayabilirler. İstihbarat teşkilatları, casuslarını birtakım kısıtlılıkları aşabilmek ve daha derinlikli çalıştırabilmek için ‘illegal’ olarak adlandırılan bir şekilde eylem bölgesine³³ gönderebilirler. Bu durumdaki casusların adına sahte birer kimlik düzenlenmektedir. İlegaller (kaçaklar) bu sahte kimliğine istinaden başta ABD olmak üzere gönderildiği ülkenin gerçek kimlik belgelerini edinmektedirler. Bu kişiler yaşamaya başladıkları ülkelerde diploma almakta, iş bulmakta, mesleki çalışmalara katılmaktadırlar. Hikâyelerini derinleştirmek ve gerçekçiliğini arttırmak için evli bir çift kisvesi altında aynı evde yaşamaktadırlar. Hikâyelerini gerçek kılacak bir şekilde çocuk sahibi olmaktadır.³⁴

Bu türde casusların kariyerlerinin bitimi açısından çeşitli senaryolar mevcuttur: İstenenleri ve beklenenleri başarıyla tamamlayıp ülkesine dönmek, gittiği ülkede demaske³⁵ olup alıkonularak takas edileceği günü beklemek veya ölümle final yapmak, bu senaryolar arasından bazılarıdır.

³² Muhammet Murat Tekek, “Salisbury Vakası (Sergei Skripal) Sonrası İngiltere ve Rusya Yanlısı Söylemler İle Tarafsız Söylemlerin Analizleri Üzerinden İngiltere-Rusya İlişkilerinin Günceli”, *Karadeniz Araştırmaları KARAM Dergisi*, XVI/63, Ankara 2019, s.437.

³³ Haberler, bilgiler vb. alınmak istenen bölge.

³⁴ Peter Gill ve Mark Phythian, *Intelligence in an Insecure World*, Cambridge 2012, s.84.

³⁵ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

Böylesi bir durumdaki beş kadın ve beş erkekten müteşekkil on illegal kişi, 2010 yılında Federal Bureau of Investigation-Federal Soruşturma Bürosu'nun (FBI) bir süredir devam eden çalışmaları akabinde yakalanmış ve dünya kamuoyuna ifşa edilmişlerdir. Hazırlanan iddianamede; istihbarat jargonunda 'illegaller' olarak nitelendirilen şahısların, RF istihbarat organlarından SVR'nin güdümünde hareket eden kişiler oldukları, kendilerine temin edilen sahte kimliklerle ABD'de görevlendirildikleri ve bu ülkede yaşantılarına devam ettikleri, Amerikan politik karar verici veya politika oluşturma çevrelerine sızmak, bağlar geliştirmek ve bunların sonucunda oluşturacakları istihbarat raporlarını Moskova'ya göndermek misyonunu taşıdıkları, bu gibi şahısların ilgili hedef ülkeye girmeden önce yabancı diller, fırça teması, gizli haberleşme ve yazışma, tehlike anında gizli belgelerin imhası, tutuklanmaktan sakınma bazlı eğitimlerden geçirildikleri, bu kişilerin bazen görevlendirildikleri ülkelerin üniversitelerinde akademik kariyere başladıkları, bazen meslek odalarına kayıt olarak ticaret hayata dahil oldukları, böylelikle hikâyelerine derinlik kazandırdıkları, kurgu hikâyelerinin daha da derinleştirebilmek için illegal casusların evlendikleri, çocuk sahibi dahi olabildikleri, hususları belirtilmiştir.³⁶ Söz konusu illegal kişiler hemen sınırdışı edilmemişler bir casus takasına konu olarak Rusya'ya dönebilmişlerdir.³⁷

Gerek diplomat görünümüyle faaliyet gösteren istihbarat teşkilatı mensuplarının gerekse illegallerin faaliyetlerine özellikle kabul eden devletlerce casusluk faaliyeti ya da devletin dış güvenliğini zedeleyecek çalışmalar gözüyle bakılmaktadır. Bu tür çalışmalarda bulunan istihbarat görevlileri veya casusların güdülere; vatanseverlik, maaş veya ücretinin karşılığını vermek vb.dir.

³⁶ USA Department of Justice, "İllegal Programla ABD'de Faaliyet Gösteren ve Yakalanan Şahıslara Ait Mahkeme Zabıtları", 28.06.2010, <https://www.justice.gov/sites/default/files/opa/legacy/2010/06/28/062810complaint2.pdf>, (Erişim: 02/05/2020), s.1-37.

³⁷ Tekek, "Salisbury Vakası (Sergei Skripal) Sonrası İngiltere ve Rusya Yanlısı Söylemler İle Tarafsız Söylemlerin Analizleri Üzerinden İngiltere-Rusya İlişkilerinin Günceli", s.435.

1.2. CASUSLUK SUÇUNUN NASIL TANIMLANDIĞI VE BU SUÇUN CEZAI YAPTIRIMLARININ DEVLETLERİN CEZA YASALARINDA NASIL DÜZENLENDİĞİNE DAİR ÖRNEKLER

Devletlerin kolluk kuvvetlerinin casusluk suçu temelinde yakalamalar yapmaları, suça isnat eden iddia makamlarının hükümler kurup savlamalarda bulunmaları ve tüm bunların neticesinde yargı organlarının cezalandırma maddelerinin ilgili hükümlerinin uygulanmasına karar vererek cezai yaptırıma hükmedebilmeleri için, devletlerin sahip oldukları ceza yasalarında casusluğun ne olduğunu tanımlamış olmaları, casusluk hallerini sıralamış bulunmaları ve maddi-manevi müeyyideleri kayıtlandırmış olmaları beklenir. Bu haller aslında ‘Casusluk nedir?’ sorusunun cevabını da hukuksal zeminde cevaplamış olmaktadır. Öte yandan, cezai hükümler, casusluğu tanımlamalarının yanı sıra, maruz kaldıkları casusluk tecrübelerinden izler barındırması açısından da irdelenmeye değerdir.

Aşağıda devletlerin yasal mevzuatlarından olmak üzere örnekler verilmektedir:

1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Casusluk Fiili ve Cezai Durumu

ABD’de casusluk suçu, ABD Ceza Kanunu’nun aşağıdaki maddelerinde, casusluk suçunun barış zamanında mı yoksa savaş zamanında mı yapıldığına bağlı olarak tanımlanmıştır. Bu konuda oldukça geniş şekilde düzenlenen 793. ve 794. maddelerin içerdiklerinin özetlenmesi gerekirse şu söz konusu iki maddeye; Madde 793; Savunma Bilgilerini Toplama, İletme ve Kaydetme ve Madde 794; Yabancı Bir Hükümete Yardım Etmek İçin Savunma Bilgilerini Toplama ve Sağlama olarak indirgenebilir.

Madde 793 oldukça uzun ve detaylı bir şekilde casusluk hallerinin alt detaylarına yer vermektedir. Bu maddede başlıca; ABD’nin ülke savunmasına dair olmak üzere gizlilik içeren çalışmaların, tesislerin, araştırma-geliştirme (Ar-Ge) çalışmalarının fotoğraflanması, haritalanması, modellenmesi işlemlerinin yapılması, bu bilgilerin iletilmesi, bilgilerin çalınmasına göz yumulması halinde on yıl hapis cezası ve para

cezası uygulanabileceğini belirtmektedir. Bu maddede ana unsurun ABD'nin savunma gücüne ilişkin Ar-Ge çalışmaları olduğu anlaşılmaktadır.

Madde 794'te; savaş planları, iletişim zekâsı ve kriptografik bilgi, büyük silah sistemleri, nükleer silahlar, askeri uzay teknolojileri, erken uyarı sistemleri, büyük çaplı saldırılara karşı savunma araçlarıyla ilgili casusluk faaliyetlerinin önemsendiği görülmektedir. Söz konusu maddede sayılan bilgilerin bir savaş halinde diğer bir devlete sağlanmasına da değinilmiştir. Burada ölüm ve hapis cezalarından bahsedilmektedir. ³⁸

39

1.2.2. Rusya Federasyonu'nda Casusluk Fiili ve Cezai Durumu

Rusya Ceza Kanunu casusluk hallerini dört madde altında düzenlenmiştir: Yüksek İhanet, Casusluk, Devlet Sırlarının Açıklanması ve Devlet Sırrını Oluşturan Bilginin Yasadışı Olarak Alınması (temini).

Söz konusu maddelerden ağırlıklı olarak bu çalışmayı ilgilendiren 275. ve 276. maddeler mealen ve yaklaşık bir çeviriyle şu şekildedir:

Madde 275: Yüksek ihanet, yani Rusya Federasyonu vatandaşı tarafından yapılan casusluk, bir yabancı devlete, uluslararası veya yabancı bir kuruluşa veya bir kişiye, kendisine emanet edilen hizmet, iş, çalışma hakkında ya da -Rusya Federasyonu mevzuatı tarafından öngörülen diğer durumlarda- kendisine verilen bir devlet sırrını bir yabancı devlete, temsilcilerine, uluslararası veya yabancı bir kuruluşa; mali, maddi, teknik, danışmanlık veya başka bir yardım sağlamak maksadıyla veren veya Rusya Federasyonu güvenliğine -Rusya'nın anayasa düzeni, egemenlik, toprak ve devlet bütünlüğü de dahil olmak üzere- yönelik faaliyetlerde bulunanlar; on iki ila yirmi yıla kadar bir süre için özgürlükten yoksun bırakılarak cezalandırılır, bu kişi/kişilere beş yüz

³⁸ USC “Chapter 37-Espionage and Censorship”, <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title18/part1/chapter37&edition=prelim>, (Erişim: 09.08.2020), s.1.

³⁹ İvan Pavlov ve Team 29, “The history of high treason, espionage and state secret in today's”, Team 29 Hukuk Bürosu Raporu, Saint Petersburg 2018, s.49-51.

bin rubleye kadar para cezası verilir veya üç yıla kadar bir süre için ücret veya diğer gelirleri kesilerek para cezası verilerek cezalandırılır.⁴⁰ demektir.

Madde 275 gereğince sadece Rusya Federasyonu vatandaşları ceza alabilmektedir.

Madde 276: Casusluk, bir yabancı devlete, uluslararası ya da yabancı bir kuruluşa ya da onların temsilcilerine sır niteliğindeki bir bilgiyi aktarmak, aynı zamanda yabancı istihbarat teşkilatının talimatı üzerine ya da kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek güvenliğe karşı kullanım için bilgileri transfer etmek, tahsil etmek, kaçırmak ya da depolamak eylemleridir. Eğer bu eylemler yabancı bir vatandaş ya da vatansız bir kişi tarafından yapılıyorsa casusluktur ve bunu yapan kişi/kişiler on ila yirmi yıllık bir süre için özgürlükten yoksun bırakılarak cezalandırılır.^{41 42} demektir.

Madde 276 gereğince, sadece Rusya haricinde yabancı bir ülkenin vatandaşı ya da vatansızlar ceza almaktadır.

Ceza Kanunu'nun ilgili diğer iki maddesi; madde 283; Devlet Sırlarının Açıklanması ve madde 283/1; Devlet Gizli Bilgilerine⁴³/Sırlarına İlegal Erişim durumundaki cezai halleri düzenlemektedir.

Rusya Federasyonu Ceza Kanunu ve uygulamaları, vereceği bilgilerle yararlılık gösterecek olan kişilerin cezalarının indirim yönünde yeniden değerlendirmeye tutabileceğini beyan etmektedir. Var olan bir casusluk şebekesinin ortaya çıkarılması, Rusya aleyhine gerçekleşen bir casusluk faaliyetinde kullanılan yöntemin deşifre

⁴⁰ PPT, “Stat'ya 275 UK RF. Gosudarstvennaya izmena”, <https://ppt.ru/kodeks.phtml?kodeks=20&paper=275>, (Erişim:09.08.2020), s.1.

⁴¹ PPT, “Stat'ya 276 UK RF. Shpionazh”, <https://ppt.ru/kodeks.phtml?kodeks=20&paper=276>, (Erişim:09.08.2020), s.1.

⁴² FSSB, “Osuzhdennye za shpionazh v rossii v 2013-2016 godah”, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/3071-osuzhdennye-za-shpionazh-v-rossii-v-2013-2016-godah.html>, (Erişim:09.08.2020), s.1.

⁴³ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

edilmesi gibi durumlarda ceza oldukça kısa sürelerle kadar inebilmekte hatta kişi suçtan muaf bile tutulabilmektedir. ⁴⁴

İhanet içeren casusluk ise kısaca; ifşa etmek için, bir devlet sırrını elde etmek veya elde etmeye çalışmaktır. Uzunca; devlet sırlarının elde edilmesine veya iletilmesine yönelik bir yabancı güç için faaliyette bulunmayı içeren ‘bir ajan olarak haince faaliyet’ ya da yabancı bir güce ya da aracılardan birine böyle bir faaliyette bulunmaya istekli olduğunu beyan etmektir. Cezası; değişik miktardaki para cezası ile on yıl hapis cezası arasında değişebilir. ⁴⁵

1.2.3. Türkiye’de Casusluk Fiili ve Cezai Durumu

Türkiye’de casusluk suçu; 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Yedinci Bölümü’nde ‘Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk’ başlığı ile madde 328, 330, 331, 335, 337 ve 338’de düzenlenmiştir:

Siyasal veya askerî casusluk alt başlığı altında;

Madde 328. - (1) Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından, niteliği itibarıyla, gizli kalması gereken bilgileri, siyasal veya askerî casusluk maksadıyla temin eden kimseye onbeş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Fiil; a) Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin yararına işlenmişse, b) Savaş sırasında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeye sokmuşsa, fail, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

⁴⁴ Çalışmanın ilgili bölümlerinde, Rusya aleyhine olmak üzere ele alınan vakalar Rusya Ceza Kanunu madde 275’ten ceza alan kişilerin vakalarıdır. Bu maddenin adlandırılmasının ‘casusluk’ değil ‘yüksek ihanet’ olması ve de madde 276’dan değil de madde 275’ten dolayı ceza verilmiş vakaların ele alınmış olması çalışmanın özüne uygundur. Şöyle ki; çalışmada casusluk ölçütü, bir ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olan ve yine bu bağla bağlı bulunduğu ülke aleyhine faaliyet gösteren kişilerin güdülerinin incelenmesi ve anlaşılması çabasıdır. Madde 276’da casusluk olarak adlandırılan fiilin failleri Rusya vatandaşı olmayanlardır ki zaten vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir ülke aleyhine casusluk faaliyetinde bulunmaları büyük ölçüde anlaşılabilir. İlaveten, madde 275, Rusya Ceza Kanunu’nda, casusluk genel çatısı altında düzenlenen hallerden biridir.

⁴⁵ İvan Pavlov ve Team 29, *The history of high treason, espionage and state secret in today’s*, Team 29 Hukuk Bürosu Raporu, Saint Petersburg 2018, s.55.

Gizli kalması gereken bilgileri açıklama alt başlığı altında;

Madde 330- (1) Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri siyasal veya askerî casusluk maksadıyla açıklayan kimseye müebbet hapis cezası verilir. (2) Fiil, savaş zamanında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise, faile ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.

Uluslararası casusluk alt başlığı altında;

Madde 331- (1) Yabancı bir devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri, diğer bir yabancı devlet lehine siyasal veya askerî casusluk maksadıyla temin eden vatandaşa veya bunu Türkiye'de temin etmiş bulunan yabancıya bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir.

Yasaklanan bilgilerin casusluk maksadıyla temini alt başlığı altında;

Madde 335- (1) Yetkili makamların kanun ve düzenleyici işlemlere göre açıklanmasını yasakladığı ve niteliği bakımından gizli kalması gereken bilgileri siyasal veya askerî casusluk maksadıyla temin eden kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis cezası verilir. 9045 (2) Fiil, Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin yararına işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise faile ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.

Yasaklanan bilgileri siyasal veya askerî casusluk maksadıyla açıklama alt başlığı altında;

Madde 337- (1) Yetkili makamların kanun ve düzenleyici işlemlere göre açıklanmasını yasakladığı ve niteliği bakımından gizli kalması gereken bilgileri, siyasal veya askerî casusluk maksadıyla açıklayan kimseye on yıldan on beş yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Fiil, savaş zamanında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.

Taksir sonucu casusluk fiillerinin işlenmesi alt başlığı altında;

Madde 338- (1) Bu bölümde tanımlanan suçların işlenmesi, ilgili kişilerin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmaları sonucu mümkün olmuş veya kolaylaşmış ise, taksirle davranan faile altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Fiil, savaş sırasında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise, taksirle davranan faile üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir. ^{46 47}

1.2.4. İran’da Casusluk Fiili ve Cezai Durumu

İslam Ceza Hukuku’nda casusluk ile ilgili cezai hükümler mevcuttur. Söz konusu cezai hükümler; İslam Ceza Kanunu beşinci kitap birinci bölümde ve İç ve Dış Güvenlikle Mücadele Suçları bölümündeki 501 ila 510. maddeler arasındaki maddelerden bazılarında düzenlenmiştir. Kanun, milli güvenlik açısından konuya yaklaşmakta ve suçlamalar ile cezalar ağırlıklı olarak ‘Casusluk (Md.501)’ ve ‘Düşman Hükümetlerle İş Birliği (Md.508)’nden verilmektedir. Bir başka deyişle ulusal güvenlik suçlaması olan mahpusların çoğu, İslam Ceza Kanunu’nun 501. (Casusluk) Maddesi veya 508. (Bir düşman devletiyle iş birliği) maddesiyle yargılanmaktadır. İlaveten her iki maddede ‘casusluk suçu’ çatısı altında değerlendirilmektedir. ⁴⁸

İlgili maddeler mealen ve yaklaşık bir çeviriyle şöyledir:

Madde 501: Erişim yetkisi olmayan kişilere, iç veya dış politika ile ilgili haritaları veya sırları veya belgeleri veya kararları, kasten veya casusluk içerecek şekilde

⁴⁶ Türk Ceza Kanunu’nda Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk Hallerini düzenleyen maddelerle ilgili etraflı bir çalışma için Bkz.Mehmet Yayla, *Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk*, Ankara 2019. Ayrıca bkz. Ersan Şen, “Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar”, <http://www.haber7.com/byazarlar/prof-dr-ersan-sen/1185004-devletin-guvenligine-karsi-suclar> (Erişim:28.04.2019).

⁴⁷ Çalışmanın ilgili bölümlerinde, Türkiye aleyhine olmak üzere ele alınan vakalar; Türk Ceza Kanunu madde 328, 330, 331, 335, 337 ve 338’den ceza alan kişilerin vakaları ile geçmişte bu halleri düzenleyen ilgili maddelerden ceza almış kişilerin vakalarıdır.

⁴⁸ Mansour Rahmadi, “Casusluk ve Ülkeye İhanet”, *İslami Azad Üniversitesi İran ve Uluslararası Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8 Sayı 28 Yaz 2015, s.167-199.

verenler durumun ciddiyetine veya bilginin kalitesine göre bir ila on yıl hapis cezasına çarptırılırlar.⁴⁹

Madde 508: Herhangi bir şekilde İran hükümetine karşı bir yabancı hükümetle iş birliği yapanlara bir ila on yıla mahkûm edilir. Ceza İran'ın bu devletle ilişkisine (Savaş, düşmanlık vb.) göre değişebilir.⁵⁰

İlaveten, madde 510: Ülkeye zarar veren ya da ülkeye zarar verebilecek casusları tanıyan ve gizleyen ya da altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.⁵¹

İran Siyasi Suçlar Kanunu, altı maddeden oluşmaktadır ve 9 Mayıs 2016'da İran Parlamentosu'nda onaylanarak Anayasayı Koruyucular Konseyi'ne gönderilmiş ve konseyin 18 Mayıs 2016'de onay vermesiyle yürürlüğe girmiştir. Siyasi Suçlar Kanunu'nun üçüncü maddesi, siyasi suç kapsamına girmeyen suçları da açık bir şekilde sıralamaktadır. Bu maddeye göre; daha ağır cezalar gerektiren aşağıdaki suçları işlemek, işleyene yardım etmek ve işlemeye başlamak siyasi suç kapsamına girmez. Casusluk yapmak ve gizli sırları ifşa etmek, bu maddede sayılan suçlardan bir tanesidir^{52 53} denilmektedir.

Görüldüğü üzere; ülkelerin farklı hükümlendirmelerine rağmen kanunların ortak noktasında casusluk faaliyeti özü itibariyle; karşı tarafa ve/veya düşman tarafa gizlilik içeren bilginin veya sırrın verilmesidir. Bilginin hacmi, karşı tarafın düşmanlık derecesi (Savaş halinde olup olmama, geleneksel bir düşmanlık vb.), bilginin sır olup olmaması veya 'can yakıcı' olup olmadığı, cezanın artmasına etki etmektedir. Sayılanların artması ile cezanın yılları arasında doğru orantılar vardır.

⁴⁹ Hoghoogh, "İslam Ceza Kanunu", http://hoghoogh.com.online.fr/article.php3?id_article=68 (Erişim:15.08.2020), s.1.

⁵⁰ Agk.

⁵¹ Agk.

⁵² Mehmet Koç, "İran'ın Siyasi Suçlar Kanunu", *İran Araştırmaları Merkezi Analiz Çalışması*, Ankara 2018, s.7-8.

⁵³ Çalışmanın ilgili bölümlerinde, İran aleyhine olmak üzere ele alınan vakalar madde 501 ve 508'den ceza alan kişilerin vakalarıdır. İran ceza yasaları; bilginin ifşa edilmesi ve iş birliğine gidilmesini, fail her kim olursa olsun casusluk olarak kabul etmektedir. Çalışmada, İran aleyhine gerçekleşen vakalardaki kişiler; ilgili iki maddenin birinden ceza almışlardır ve İran vatandaşlığına sahiptirler.

1.3. CASUSLUK FAALİYETİNDE BULUNMAYA NE ZAMAN KARAR VERİLİR? (CASUSLUK FAALİYETİNDE KARAR ANI)

Dr. Ursula Wilder'e göre casusluğun bileşenleri; kişilik yapısındaki işlev bozuklukları, kriz zamanlarına denk gelme-kriz durumu, fırsat-fırsatın kolaylığıdır. Söz konusu bu üç faktör birbirinden bağımsız çalışmamaktadır. Casusluk potansiyeli bulunan kişiler, olmayanlara göre daha fazla işten ayrılma, aşk ilişkisini sonlandırma, ailevi sorunlar veya finansal problemler yaşamaya yatkındır. Kişilik, bir kişiyi karakterize eden özelliklerin, tutumların ve değerlerin karışımıdır. Casuslar, heyecan arayışı, bir hak kazanma hissi veya iktidar ve kontrol arzusu gibi casusluğa yol açan patolojik kişilik özelliklerine sahiptirler. Ek olarak, casuslarda, sakin bir mizaç veya güçlü bir sorumluluk duygusu gibi sağlıklı dengeleme özellikleri zayıftır veya tamamen mevcut olmayabilmektedir.⁵⁴

Wilder'in yazdıklarından casusların, casusluk faaliyetine konu olacak faaliyetleri icra etmeye karar vermelerinin çok değişik anlarda gerçekleşmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Kriz anı; casusun bir sorunu çözemediği, çaresiz kaldığı, duygularını dizginleyemediği, öfkesini dindiremediği, çok acı çektiği bir andır. Bu güdülenmeler tamamen sayılanların iç dünyalarına ilişkindir. İç dünyalarındaki başkaca güdülenmeleri -varsa- asla bilinemeyecektir. Wilder fırsatları ve bu fırsatların kolaylığını da bir etken olarak görmektedir.

Örneklendirmek gerekirse; bir elçilik binasındaki etkisiz koruyucu güvenlik önlemleri, casusun ülkesinden uzakta olmasından kaynaklı kontrolsüzlük içinde bulunması, kendisine teşkilat içinde çok güvenilmesi, casusluğun kendisinden umulmaması birer fırsat örneğidir.

Casusluk üçgeninde casusun bilgiye kolay ulaşmasının yanı sıra bilgiyi pazarlayacağı kişilere ulaşımının da kolay olması gerekmektedir. Bu üçlü bir arada çalışırsa casusluk gerçekleşmektedir.

⁵⁴ Ursula M. Wilder, "Why Spy?", *Studies in Intelligence*, Vol. 61, No. 2, USA June 2017, s.20.

Bu noktada zihinlerde ‘Casusluğun koşulları nelerdir?’ sorusu belirmektedir. Bu sorunun cevabının, istihbarat faaliyetlerinin bakanlık seviyesinde yürütüldüğü bir devletin ilgili bakanlığının internet sitesinde yer alanlarla açıklanması uygun olacaktır:

İran İstihbarat Bakanlığı sitesinde yer alan bilgilere göre casusluğun dört koşulu vardır ve bunlar sağlandığında casusluk gerçekleşmektedir.⁵⁵ Genel bir kural olarak, mutsuz bir insanın da tıpkı casusluk gibi ciddi bir sadakatsizlik yapması için gereken dört şart vardır. Aynı şey, zimmet, sabotaj ve sahtecilik gibi diğer suçlar için de geçerlidir. Bu dört koşul ise şunlardır:

- 1) Suçun konumu,
- 2) Suçun karşıladığı motivasyon ya da ihtiyaç,
- 3) Ahlaki değerler, kuruma bağlılık, grup veya meslektaşlardan utanma veya tutuklanma korkusu gibi cezai davranışların ve doğal engellerin üstesinden gelme yeteneği,
- 4) Hikâyenin başlangıcını ve ihanet eylemini tetikleyen faktör.⁵⁶

- Birinci Koşul; Suçun Konumu (Bilgi Nerede? Bilgi Kimde?)

Suçun konumu iki türdür: Birincisi; parayla değiştirilebilecek veya başka bir amaç için kullanılabilecek bilgilere veya malzemeye erişim imkânıdır. İkincisi; bu tür bilgi veya değerli bilgileri edinebileceklerle kişisel tanışma veya bu kişilere erişim olanağıdır.

1950’li yıllarda fotokopi makinelerinin yaygın kullanımıyla başlayan teknolojik gelişmeler aynı zamanda hassas bilgilerin dağıtımını kontrol etmeyi zorlaştırmıştır. Günümüz dünyasındaki büyük datalar, otomatikleştirilmiş veri tabanları ve birbirine bağlı ağlar, bir casusun doğru yerde bulunması halinde toplayabileceği veya aktarabileceği bilgi miktarını önemli ölçüde arttırmıştır. Bilgisayarlardan veri aktarımı yöntemi ise, casusların uzun süredir devam eden sorunlarını çözmüştür. Bir kişi artık bilgisayar monitörünün karşısına geçip, civarda kendisini gözetleyen biri bulunsa dahi

⁵⁵İran İstihbarat Bakanlığı, “Farkındalık ve Uyarılar-Casus Motifleri”, 16.09.2017, <http://www.vaja.ir/Portal/home/?news> (Erişim: 26.07.2020), s.1.

⁵⁶ Agk, s.1.

casusluk suçuna konu teşkil edecek bir faaliyet içerisinde bulunur hale gelmiştir. Artık daha fazla insan her zamankinden daha fazla bilgiye erişmektedir. Bazı devletler, özellikle bazı memurlarının, günlük olarak büyük miktarlarda parayla ilgili işlerle uğraşmasından dolayı ve aynı kişilerin her gün suistimal yapmalarından dolayı onlarla baş etmek zorundadır. Tıpkı para içeren hadiseler de olduğu gibi bilgiyle uğraşanların da suistimallerde bulunmalarını önlemek için devletin mücadele etmesi gerekmektedir. Günümüz dünyasında, bilgi satıcıları, ellerindeki bilgileri her zamankinden çok daha kolay paraya tahvil etmektedirler. Bir bilgi satıcısı, bir alıcıyı bulmak için Soğuk Savaş'ta olduğundan daha fazla ülkeye başvurma imkânına sahiptir. Örneğin; 1996'da FBI'nın ekonomik casusluğa yönelik yaklaşık 800 kamu soruşturması yaptığı bilinmektedir. Soruşturmalar 23 yabancı ülkeyi içermiştir. Askeri ve sivil teknolojinin yanı sıra, ülkeler arasındaki dünya ticaretinde alınan ve satılan, ekipman ve teknoloji arasındaki sınır giderek daha da bulanıklaşmıştır.⁵⁷

- İkinci Koşul; Suçu İşlemek İçin Motivasyon

Casusların motivasyonları göz önüne alındığında, casusluğun gerçek nedenlerinin görüldüğünden farklı olabileceği unutulmamalıdır. Her ne kadar maddiyat önemli olsa da yıllardır para peşinde olan birçok insanın finansal ihtiyaçlardan çok daha önemli ve acil ihtiyaçları olabileceği gerçeği de vardır. Finansal olarak motive olmuş görünen casusluk vakalarında, casuslar aslında kontrol dışı duygusal ihtiyaçlarla motive edilmiş olabilirler. Paranın değeri sadece satın alınacak şeyle ilgili değil, aynı zamanda ne anlama geldiği ile de ilgilidir. Söz konusu anlam; başarı, güç, etki ve mutluluk ve güvene giden bir yol olabilir. Duygular olayları etkilemek için bir çeşit üstel güç olabilir. Kamu ya da özel bir işyerinde çok çeşitli sebeplerden kaynaklı, çalışanı öfkeliendiren veya sinir bozan durumların yaşanması, haksızlığa uğramak, adaletin tecelli etmemesi, liyakatsiz atamalar, sosyal yardımların ödenmemesi gibi sorunlar en azından işverene bağlılığı azaltır. En kötüsü, bu durumlar casus adayı açısından ihanetin motivasyonunu ve haklılığını hazırlar. Günümüzde ABD'de, fizik, kimya ve bilgisayar bilimleri alanındaki doktora öğrencilerinin yaklaşık yarısı yabancı öğrencilerden oluşmaktadır.

⁵⁷ Agk, s.1.

Silikon Vadisi'ndeki tüm mühendislerin üçte biri yabancısıdır. Yüksek teknolojinin uluslararasılaştırılması, ABD aleyhine casusluk yapan ülke sayısına ve çeşitliliğine ek olarak, bölünmüş sadakatlerin ortaya çıkmasını hızlandırabilmektedir.^{58 59}

- Üçüncü Koşul; Suçlunun Suçu İşleme Davranışına Karşı Faktörler; Öz Kontrol ve Koruyucu Güvenlik Engellerinin Caydırıcılığı

Dünyadaki çoğu ülkede, gizli bilgilere erişimi olan birçok kamu çalışanı ihanet durumuna girer ve çoğunluğu için birden fazla motivasyon kaynağı mevcuttur. İhanet çok nadir görülür çünkü temel ahlaki değerler ve ülkeye, kuruluşa veya meslektaşlara sadakat duygusu buna engel olur. Ahlaki değerler, sadakat ve korku, ihaneti engelleyen temel taşlardır. Bu engelleri gevşeten herhangi bir sosyal değişim, ihanet edenlerin sayısını arttırır. Herhangi bir ülkedeki ahlaki değerlerin ve sosyal güvenin azalması, aldatma sebeplerinden biridir. Ayrıca, ekonomik değişiklikler, uzun vadeli çalışan-işveren ilişkisini baltalar ve sadakat duygusu üzerinde olumsuz bir etkisi doğurur. İşyerinde herhangi bir eşitsizlik memnuniyetsizliğe yol açar ve kişi daha iyi davranış hak ettiğine dair içsel algısını, yasadışı davranışını haklı çıkarmak için kullanır veya yasadışı davranışın önündeki engelleri zayıflatmakta bundan destek alır. İnsanlar işverenlerinin kendilerine haksızlık ettiğini hissedince, onlara ihanet etmek de daha kolaylaşır. Bunun genel gerekçesi şudur: "Bu ihaneti onlar -işveren- haketti, kendi suçuydu, sadece misilleme yaptım. Beni kışkırtmasalardı bunu onlara yapmazdım..." Günümüzde, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, bazı insanlar için bilgi satmak, ülkenin hayatını tehlikeye atan kötü bir eylem olarak değil, yalnızca ticari bir mesele olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle, casus, diğer ülkenin dostu ve müttefikiyse veya o devlete sempati besliyorsa. Bunun yanı sıra, topluluktaki birçok insanın onurlu oldukları, yasalara saygılı olduğu, ceza ve ceza korkusundan çekindikleri belirtilmelidir.

⁵⁸ Agk, s.2.

⁵⁹ Güdülenmenin çeşitlerinden bir tanesi olan 'Bölünmüş Sadakat'ın tanımına güdülerin sınıflandırıldığı dördüncü bölümde yer verilmiştir.

Tutuklanma ve cezalandırılma korkusu, casusluğun gerçekleşmesinin önündeki önemli bir engeldir.⁶⁰

- Dördüncü Koşul; İhanete Götüren Faktörlerin Mevcudiyeti

İhanete gitme kararı, genellikle kişisel yaşamda veya bireyin hoşgörüsünün ötesinde stres yaratan işlerdeki olaylar tarafından tetiklenir. İhanete karar verme sürecini tetikleyen olaylar, ihanetin altında yatan sebeplerden ve motivasyondan oldukça farklıdır. Yaşamları boyunca birçok insan çeşitli ölçülerde stres ve kaygılar yaşar. Mali sorunlar, iş arkadaşlarıyla rekabet edememe, işveren adaletsizliği, iş kaybı, sadakatsizlik, yakın aile üyeleri tarafından reddedilme bunların bazılarıdır. Psikolojik olarak istikrarlı ve dengeli insanlar bu deneyimlere olumlu tepki verir ve üstesinden gelirler. Başka bir deyişle, bu deneyimlerden ders alırlar, beklentilerini değiştirirler, daha sıkı çalışırlar veya katlanırlar. Bunun aksine dengesiz insanlar tüm bunları yapmaz ve bazen bir şekilde kendilerine veya örgütlerine zarar vererek tepkiler verirler. İşini ihmal etme yoluyla, etik zorbalıkla veya intihara teşebbüs ederek sorunlarını çözmeye çalışırlar. Ayrıca, bu kişiler zimmet, dolandırıcılık, sabotaj veya casusluk gibi eylemlerle örgütlerine veya toplumlarına zarar verebilirler. Sorun, stresli olayların yaygın olması değil, zayıf veya üzgün bir insanın dengesini bozmasıdır.⁶¹

1.4. CASUS KİM OLABİLİR? (POTANSİYEL CASUSLAR KİMLERDİR?)

Casusluk yapacak muhtemel kişileri sıralamak; ‘Casus kimdir?’, ‘Kimler casus olur?’, ‘Kimden casus olur?’ sorularının cevaplandırılmasını sağlamaktadır. Zira casusluğu kabul edip etmemek bazen sadece olgunlaştırılmış bir teklife bakarken kimi zaman uzun bir uğraşı gerektirmektedir.

⁶⁰ İran İstihbarat Bakanlığı, “Farkındalık ve Uyarılar-Casus Motifleri”, 16.09.2017, <http://www.vaja.ir/Portal/home/?news> (Erişim: 26.07.2020), s.1.

⁶¹ Agk, s.3.

Casusluk faaliyetinde bulunma potansiyeline sahip kişileri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bu kişiler; bir gizli faaliyet içerisinde (örgütsel) faaliyet göstermekte iken istihbarat teşkilatlarınca mimlenmiş kişi/kişilerden olabilirler. İlgili devletin anayasal düzenine, rejimine, yönetimine muhaliftirler ve düzeni, rejimi yönetimi yıkmak, değiştirmek, ülkeyi bölmek, parçalamak amacıyla olan kimi örgüt, parti, dernek mensuplarıdır.
- Bir gizli faaliyet içerisinde faaliyet göstermezken gizli faaliyet içerisine plase edilebilecek kişi/kişiler casusluk yapabileceklerdir.
- Devletin istihbarat kuruluşlarında çalışmakta olan görevliler (İstihbarat teşkilatı mensupları, askeri istihbarat görevlileri, diplomatik örtüye bürünmüş diplomatik misyon çalışanları, istihbarat meslek memurları, askeri ataşeler, elçilik görevlileri, Elçilik görevlisi maskesiyle çalışan istihbarat görevlileri) angaje edilerek casusluğa yönlendirilirler.
- Bir bilim faaliyeti içerisinde bulunan kişiler eğer parasal güdülere sahipse birer casusa dönüşebilirler.
- İstihbarat teşkilatlarında faaliyetssel veya operasyonel konularda görevli kişiler, özellikle karşı casusluk bölümü çalışanları casusluğa başvurabilirler.⁶²

ABD ve dünyanın çeşitli ülkelerinde ‘Beden Dili’ üzerine eğitimler veren FBI eski ajanı Joe Navarro tehlikeli kişilik yapılarına sahip kişilerin beden dili üzerine kaleme aldığı eserinde tehlikeli kişilikleri; a) Psikopat, b) Narsist, c) Yırtıcı, d) Duygusal Olarak Dengesizler e) Birleşik kişilikler, olarak kategorize etmektedir.⁶³ Casuslar arasından sayılan türde kişilik yapılarına sahip olanlar da çıkabilmektedir.⁶⁴

⁶² Casusluk potansiyeline sahip kişilerin kimler olduğu; vaka incelemeleri esnasında, casusların yaptıkları işlerin ve mesleklerinin incelenmesinden elde edilmiştir.

⁶³ Joe Navarro, *Tehlikeli İnsanların Beden Dili*, İstanbul 2016, s.55-282.

⁶⁴ Çalışma kapsamında incelenen casusluk vakaları içerisinde Joe Navarro’nun nitelediği sınıflardan birine veya birkaçına uyan kişilik yapısı bozuk casuslara da rastlanmıştır. Bu kişiler Rusya aleyhine gerçekleşen vakalar içinde bulunan; Vladimir Potashov, Viktor Makarov, Platon Obukhov’dur. Bkz.Ek-2.

Doktora alışmaları için Soğuk Savaş döneminde 1960’larda SSCB’ye giden Avustralyalı akademisyen Sheila Fitzpatrick ‘Arşivdeki Casus-Soğuk Savaş Rusya’sından Anılar’ adlı hatıratında bir yandan doktora tezini hazırladığı zamanlarda Rusya’da yaşadıklarını ve gördüklerini anlatırken diğer yandan casusluk ve KGB’nin öğrenciler üzerindeki takibatı üzerine tecrübelerine ve bildiklerine de yer vermektedir. Fitzpatrick tüm bunları aktarırken aynı zamanda SSCB’li yetkililerin gözünden potansiyel casusları da dile getirmektedir. Buna göre; dönemin SSCB yetkilileri, Batı dünyasından gelen -neredeyse- herkese casus gözüyle bakmakta ve buna göre hareket etmektedirler. Örneğin; British Council marifetiyle Rusya’ya gönderilen ğrenciler Ruslar tarafından birer potansiyel casus olarak görülmektedir. ⁶⁵ Diğer tarafta, British Council ğrencilerine de Rusya’ya uğurlanmalarından önce İngiliz gizli servisi yetkilileri tarafından verilen uyarı brifinglerinde Rusya’da tanışılacak herkesin casus olabileceği öğütlenmektedir. ⁶⁶

Bu durum, aynı zamanda İngiltere-Rusya arasındaki casus paranoyasını anlamanın anahtarlarından bir tanesi olarak görülebilir.

Kazım Karabekir, casusların esas kadrosunu subaylıktan yetişmiş, çalışacağı ülkenin dilini ana dili gibi bilen ve her kılığa girebilen kurnaz kimselerin oluşturduğunu, bunların din ve milliyet değiştirerek halk arasına tamamen karışabilecekleri gibi dost ya da tarafsız bir ülkenin vatandaşı gibi de münferit ya da o devletin heyetleri arasına karışarak da çalıştıklarını, yazarlık, gazetecilik, tercümanlık, hizmetçilik mesleklerinden her şekle girdiklerini aktarmaktadır. ⁶⁷

Fransa’yı XIX. yüzyılın sonlarında oldukça meşgul eden ve dünya çapında bilinen Dreyfus Davası’nın incelenmesi, o tarihlerde casusun kim olabileceğine dair Fransa’da zihinlerden neler geçtiğine dair fikir vermektedir:

Otto von Bismarck Orduları’nın XIX. yüzyılın son çeyreğinde Alsace ve Lorraine’i işgaliyle Fransızların Almanlar karşısında düştüğü yenik durumun

⁶⁵ Sheila Fitzpatrick, *Arşivdeki Casus Soğuk Savaş Rusyası’ndan Anılar*, İstanbul 2017, s.159.

⁶⁶ Age, s.73.

⁶⁷ Tekin, *Kazım Karabekir ve İstihbarat*, s.28.

giderilmesinin telafisi için bir vatana ihanet kurgusu ile Fransa Ordusu'nda görevli bir yüzbaşı olan Alfred Dreyfus suçlanarak cezalandırılmıştır.⁶⁸

Esasen; dönemin konjonktürü gereği Fransa'nın devlet onurunu telafi etmek için 'casusluk suçundan' yararlanılarak bir suçlu yaratılmak istendiği ve o dönemde Yahudi düşmanlığının da olayın içine katılmak suretiyle söz konusu casusluk kompozisyonun tamamlandığı bu noktada ifade edilebilir.

Fransa Savunma Bakanlığı yetkilileri Alfred Dreyfus ile ilgili Almanya lehine casusluk suçlaması getirirlerken, durumun tahkikatı aşamasında onun suçlanabilmesi için maddi durumu, borçları olup olmadığı, alkole düşkünlüğünün bulunup bulunmadığı, dini ve etnisite durumları gibi birçok hususu araştırmışlardır.⁶⁹ Dreyfus'un casusluk güdüsünün bulunabilmesi 'telaşı' içerisinde şu tespit çok dikkat çekicidir: Dreyfus, vücut yapısı yüzünden kimi hizmetlerden dışlanmıştır. Soruşturmacılara göre besbelli ki bunun ezikliği ve hıncı içinde suç işlemeye yani casusluğa yönelmiştir.⁷⁰

Fransızlar, çok basit bir şekilde, tipolojik verilerin o güne değin sundukları genel kanıyla bir insanı rahatlıkla suçlamışlardır.

Collins, casus-cinsiyet ilişkisine dair şunları aktarmaktadır:

*Eski zamanlarda erkekler orduları komuta etmişse hâlâ orduların, istihbarat servislerinin ve nükleer endüstrilerin başında olanlar büyük oranda erkeklerdir. Diğer taraftan kadınlar genelde özel istihbarat birimlerinde casuslar ve özel ajanlar olarak istihdam edilmiştir. Kadınların bu şekilde istihdam edilmesinin, kadınlarla ilgili hilekar, kurnaz ve seksi özelliklerini kullanarak erkekleri aldatan şeklindeki geleneksel cinsiyet temelli görüşlere mükemmel şekilde uyduğunu söylemeye herhalde gerek yoktur.*⁷¹

⁶⁸ Söz konusu davanın roman tekniğinden yararlanılmış anlatımı için bkz. Robert Harris, *Subay ve Casus*, (Çev. İlknur Özdemir), İstanbul, 2014.

⁶⁹ Sami Selçuk, *Dreyfus Davası Dünyaca Unutulmayan Yargılama Yanılgısı*, Ankara 2018, s.15-25.

⁷⁰ Age, s.18.

⁷¹ Alan Collins, *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, (Çev. Nasuh Uslu), İstanbul 2017, s.121-122.

1.5. CASUSLUĞA GİDEN YOLLAR

Casusluğa giden süreçte alternatif yollar; ‘Kendiliğinden Gelen veya Kendi Gelen (Walk In ⁷²)’ olarak bilinen ve ‘Ayağına Gidilen’ olarak durum ikiye ayrılmaktadır. Her iki durumsa kendi içinde bir kez daha ikiye ayrılmaktadır. Böylelikle casusluğa, aşağıda başlıkları verilen dört ayrı yolla ulaşılmaktadır. ⁷³

1.5.1. Kendi Gelenlerin Yolu (Walk In)

Casus adayının, bir veya birden fazla güdüye sahip olarak ve bir casusluk teklifiyle genellikle bir istihbarat teşkilatına bizzatı başvurusudur. Bu türde vakalar ise ikiye ayrılmaktadır:

1.5.1.1. Kendi Gelen Vakalarda Gizli Faaliyetin İçinden Birisinin Casusluğa Giden Yolu

Bir istihbarat teşkilatında veya bir başka gizli faaliyet içerisinde bulunan casus adayının, casusluk teklifi ile bir istihbarat teşkilatına başvurusudur. Casus adayında, sahip olduğu güdülerin etkisiyle casusluk faaliyetine isteklilik mevcuttur.

1.5.1.2. Kendi Gelen Vakalarda Gizli Faaliyete Plase Edilecek (Yerleştirilecek) Birisinin Casusluğa Giden Yolu

Bir gizli faaliyet içerisinde bulunmaz veya bir başka istihbarat teşkilatında çalışmaz iken casus adayının, kendisine biçtiği misyon ile bir istihbarat teşkilatına başvurusudur. Casus adayının güdüsü kendisi ile yapılan mülâkattan sonra ortaya çıkarılmaktadır.

⁷² İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

⁷³ ‘Casusluğa Giden Yollar’ başlığı altındaki bilgiler, vakaların incelenmeleri neticesinde oluşturulmuştur.

1.5.2. Ayağına Gidilen Yol

Bir istihbarat teşkilatında veya bir gizli faaliyet içerisinde bulunan casus adayına bir başka istihbarat teşkilatının casusluk teklif etmesidir. Bu durum ise ikiye ayrılır:

1.5.2.1. Ayağına Gidilen Vakalarda Gizli Faaliyet İçerisinden Birisinin Casusluğa Giden Yolu

Casusluk teklifinin casusa götürüldüğü yoldur. Casus angajmanlarının en zor şeklidir. Teklifin kabulü veya reddedilmemesi için güdüler çok önem kazanmaktadır. Teklifin kabulü veya reddi için güdüler mutlaka kullanılmaktadır. Casus adayı casusluğa güdülenmektedir. Casusun güdüsü zaman içinde değişebilmektedir. Casus, istihbarat görevlisi-casus mesleki ilişkisi sürerken bunalımlar, gelgitler gibi durumlar yaşayabilmektedir.

1.5.2.2. Ayağına Gidilen Vakalarda Faaliyetin İçerisine Plase Edilecek (Yerleştirilecek) Birisinin Casusluğa Giden Yolu

Casusluk potansiyeli bulunan ancak çoğunlukla bir gizli faaliyet içinde bulunmayan veya bir istihbarat teşkilatında çalışmayan casus adayının gizli faaliyetin içine sürülmesine dair kendisine teklifte bulunulmasıdır.

1.5.3. Casusluk Süreci Döngüsü (Casusluk Faaliyetinin Yaşam Süreci)

Casusluk sürecinin etaplarına dair birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır:

Burkett, “An Alternative Framework for Agent Recruitment: From MICE to RASCLS” başlıklı makalesinde, casusluk döngüsündeki altı adımın; 1) Belirleme-

Seçme, 2) Değerleme-Değerlendirme, 3) Geliştirme, 4) İşe Alma, 5) İdare-Eğitim, 6) Devretme veya İlişkiyi Sonlandırma ⁷⁴ olduğunu belirtmektedir.

Garrett ve Lowenthal casus edinme döngüsü veya casus yönetim prosesinin (süreci) beş adımdan oluştuğunu söylemektedirler; Hedefleme ve Belirleme, Değerlendirme, İşe Alma, Yönetme (sevk ve idare), Sona Erdirme (fesih).^{75 76}

Casusluk Döngüsünün sekiz aşamaya çıkarılması eğilimleri de mevcuttur.

Bu aşamalar incelendiğinde aşağıda yer verilenlere ulaşılmaktadır: ⁷⁷

1.Aşama: Mimleme (Belirleme, Tespit Etme, Spotting)

Herşeyden önce istihbarat teşkilatının hedefine koyduğu ve hakkında bilgi, haber toplamak istediği kişi/kişiler, grup, örgüt, durum, devlet vb.’ne karar verilmiş olması şart ve gereklidir. İstihbarat Çarkı’nda ilk aşama olan ‘İstihbarat İhtiyaçlarının Tespiti ve Toplama Çabalarının Bu Konuya/Hedefe Yöneltilmesi’nde söz konusu toplama çabasından kasdedilen, burada da yer bulduğu gibi, mimlemelerin yapılmasıdır. Hedef durumuna konulmamış olan az önce sayılanlardan biri olmadıkça casus aday/adaylarına ilişkin mimleme yapılamamaktadır.

Mimleme; esasen içerisinden haber, bilgi, data alınmak istenen kuruluş ile bu kuruluş içerisindeki faaliyetlerden malumat getirecek kişilerin belirlenmesidir.

Mimleme; bilgilere erişimi olan kişileri belirlemektir. ⁷⁸

⁷⁴Randy Burkett, “An Alternative Framework for Agent Recruitment: From MICE to RASCLS”, *Studies in Intelligence*, Vol. 57, No. 1, USA March 2013, s.9 ve s.13.

⁷⁵ M.Graff Garrett, “China’s 5 Steps for Recruiting Spies”, *Wired*, 31.10.2018, <https://www.wired.com/story/china-spy-recruitment-us/>, (Erişim:02/05/2020), s.1.

⁷⁶ M.Mark Lowenthal, *Intelligence: From Secrets to Policy*, Washington 2009, s.154.

⁷⁷ Casusluk Süreci-Döngüsü’ne ait içerikler vaka incelemeleri neticesinde oluşturulmuştur.

⁷⁸ M.Mark Lowenthal, *Intelligence: From Secrets to Policy*, s.153.

İstihbarat görevlisinin kendisi bu mimlemeyi yapabileceği gibi mesleki iletişim ağı içerisinde bulunduğu örneğin; üniversitelerde akademisyenlerden, düşünce kuruluşları yetkililerinden, şirketlerdeki yetkililerden, istihdam ettikleri diğer casuslardan, potansiyel casus adaylarını belirlemelerini yani mimlemelerini talep edebilir. İstihbarat teşkilatı içindeki diğer ünitelerde görevli çalışanlar da iyi birer mimleyicidirler.

Mimleme yapılması için bazen uygun yapay ortamlar oluşturulmaktadır. Alman medya mensubu Udo Ulfkotte başına gelmiş bir durumu, bunun bir örneği olarak ‘Satılmış Gazeteciler’ adlı kitabında anlatmaktadır. Buna göre; Ulfkotte seksenli yıllarda Freiburg’ta hukuk ve siyaset öğrenimi görmüştür. Sömestr tatilinden kısa bir süre önce ders çıkışında bir profesör dağıttığı el ilanından kendisine de bir tane takdim etmiştir. İlanda ‘Anlaşmazlık Araştırması Semineri’ başlığının altında, katılım halinde barınak, ücret, yemek, ulaşım giderlerinin karşılanacağı yazmaktadır. Ulfkotte, bir öğrenci olarak en azından maddi açıdan bunu iyi bir teklif olarak değerlendirmiş, ilgili günde istenilen mekanda hazır bulunmuştur. Ulfkotte kitabının aynı bölümünde devamla; seminerde kendinden başka 20 öğrencinin daha olduğunu ifade etmektedir. “Gerçekleşen etkinlikte Sovyetler Birliği ve Alman Demokratik Cumhuriyeti (DDR) üzerine konuşuluyordu. Oyunlaştırmalar yapılarak öğrencilerden Komünizmi savunmaları veya eleştirmeleri istenmekteydi.” demektedir. Ulfkotte faaliyetler esnasında varlığının anlamını çözemedikleri ve içlerinde yer almaktan ziyade bir kat yukarıda gözlemler yapmayı tercih eden birinin olduğunu söylemektedir. İşin aslı ise Schulte adlı bu kişinin Alman gizli servisinin bir mensubu olmasıdır. Yapılan ise kamufle edilmiş zihniyet testinden başka birşey değildir.⁷⁹

Bundesnachrichtendienst-Almanya Federal Haberalma Servisi (BND) eleştirmeni Erich Schmidt-Eenhom çok seneler sonra 1998’de çıkan ‘Undercover- Der

⁷⁹ Udo Ulfkotte, *Satılmış Gazeteciler*, (Çev.Hüseyin Salihoğlu), Ankara 2018, s.158-159.

BND und die deutschen Journalisten-BND ve Alman Gazetecileri' adlı kitabında böyle seminerler ve üniversitelilerin eleman olarak kazanılması uygulamasını anlatmaktadır.⁸⁰

Mimleme yapılırken casusun zaafının, güdüsünün keşfedilmiş veya farkedilmiş olmasının istihbarat memuruna⁸¹ büyük avantaj sağlayacağı açık görünmektedir.

'Bir Ekonomik Tetikçi'nin İtirafı' kitabının yazarı John Perkins hatıratında okulu bitirmek üzere kariyerini yönlendirme aşamasında iken eşinin babasının (ABD Deniz Kuvvetleri'nde çalışmaktadır.) bir arkadaşının kendisine National Security Agency-Ulusal Güvenlik Ajansı'nda (NSA) bir iş görüşmesi ayarladığını anlatmaktadır. John Perkins kayınbabası tarafından mimlenmiştir ve NSA'deki etkin bir konumda bulunan arkadaşına önerilmiş durumdadır. NSA yetkilileri, 1965'te yapılan iş görüşmesinde onun ülkesine olan sadakatinden daha çok hayatındaki düş kırıklıkları üzerine yoğunlaşmıştır. Ailesine duyduğu öfke, kadınlarla ilgili saplantıları, iyi ve rahat yaşayabilme hırsı irdelenmiştir. NSA'deki mülâkatçılar Perkins'ın yoldan çıkarılabilirliğini anlamaya çalışmışlardır. NSA aslında basit bir MICE testi yapmaktadır. Perkins'ın geçmişte başından geçenler, işi yapışı esnasında yarar sağlayabilecek artı puanlara dönüşmüştür: Polisi atlatmak için yalan söylediği bir olay, yabancılarla yakınlık kurabilmesi, sporda mükemmelliği yakalama hırsı bunlardan bazılarıdır. Perkins anlatılarında, haftalar sonra NSA'e kabul edildiğini ancak kariyerini başka yöne çizdiğini söylemektedir.⁸²

Başka ve etkili bir mimleme zemini casusların birbirini önermesi veya mimlemesidir. Rus sevk-idare ediciler; Cambridge Five-Cambridge Beşlisi'nde 'beş' sayısına birdenbire ulaşmamışlar, şebekeyi kurana değin bu oluşumun üyelerinin bazılarının birbirini mimlemesi ve hatta angaje etmesini teşvik etmişlerdir.⁸³

Bir istihbarat görevlisinin seçilmesi ve göreve sevkine dair bir örneği ise MİT eski Müsteşarlarından Fuat Doğu ve MİT eski yöneticilerinden Cevat Öneş arasında

⁸⁰ Age.s.158.

⁸¹ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

⁸² John Perkins, *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*, (Çev.Murat Kayı), İstanbul 2018, s.31-34.

⁸³ Ferit Temur, *20. Asrın Casusluk Şebekesi Cambridge Beşlisi*, Ankara 2014, s.124-139.

yaşanmıştır. Fuat Doğu, kıta görevi esnasında, Cevat Öneş'e "Askerliğin sona ermesinden sonra Dışışleri gibi bir yerde çalışacağız sizinle" diyerek, askerliğini bitirmesini müteakiben MİT'in öncül isimlerinden Milli Emniyet Hizmetleri'nin (MEH) Ankara Ulus'taki binasında olmasını istemiştir. Davete icabet eden Öneş'i tahkikatlarının tamamlanmasının ardından 1960'lı yıllarda Teşkilat'taki hizmet yılları başlamıştır.⁸⁴

2.Aşama: Tahkikat ve Değerlendirme

Bu aşama mimleme aşamasıyla beraber yürümektedir. Casus adayını güdüleyebilecek nedenin ne olduğu bu aşamada değerlendirilmektedir. Casusun paraya gereksinim duyup duymadığı, yaptığı işe inanıp inanmadığı, gizli bir faaliyet içinde bulunmanın getirdiği ego ile mi yoksa heyecan saikiyle mi casusluğa tevessül ettiği irdelenen başlıca güdülenme nedenleridir.

Bazı vakalarda para ve başka güdü kol kola yürümektedir. Bazense bir güdü tek başına yeterli olmaktadır.

Bunlara ilaveten tahkikat aşaması casus adayının potansiyelinin de ele alındığı bölümdür: Casus adayı gerçekten söylediği imkân ve kabiliyetlere sahip midir? Örneğin bir ülkenin nükleer çalışmalarının yürütüldüğü yerde bir mühendis olarak mı çalışmaktadır yoksa bir hizmetli midir? Elçilik binasında bir kavas mıdır? Yoksa o elçilikte diplomatik kisve kullanan bir istihbarat görevlisi midir? Dışışleri Bakanlığı'nda Ortadoğu uzmanı bir meslek memuru mudur? Yoksa arşiv memuru mudur? Yoksa bir mütercim midir? Lehine çalışmak için teklif götürdüğü ülkeye muhalif bir diğer ülkenin önemli bir kurumunda mı çalışmaktadır? Teklifini taşıdığı ülkeye muhalif bir ülkenin karşı casusluk bölümünün şefi midir? vb.

Çalışanın departmanının veya kişinin ünvanının önem derecesini belirleyen, karşıdaki istihbarat teşkilatının ihtiyaçlarıdır. Yukarıda sayılan çalışanların tamamı

⁸⁴ Cüneyt Özdemir, (Yapımcı), *Soru-Yorum*, [Televizyon Programı], CNN Türk Tv., İstanbul: 2011.

istihbarat teşkilatına çeşitli değerlerde bilgi taşıyabilirler veya başkaca kapıları aralayabilirler yahutta o an önemsenmeyen bilgi, ertesi yıl aranan bir bilgi haline gelebilir. Bu yüzden esasen bilginin hepsi değerlidir. Casus adayıyla çalışılıp çalışılmayacağını belirleyen en önemli kriter, casus adayının bunları dokümente edip edemeyeceğidir. Getireceği ‘ışıldayan’ birkaç bilgiyle kapasitesini ispatlaması istenir. Yani bir başlangıç testi.

3.Aşama: Teklif

Beklenen potansiyeli taşıdığı değerlendirilen casus adayına bir istihbarat teşkilatı için çalışıp çalışmayacağını sorulduğu, bu esnada kabullenmesi için gerekirse güdülerin kullanıldığı aşamadır.

4. Aşama: İşe Alma (Recruitment)

İşe alımdan önceki aşamaları tamamlamış olan ve gizlilik esasına dayalı şekilde bir istihbarat teşkilatına bilgi taşımayı kabul eden casus adayına bir kod (takma) isim⁸⁵ verilmektedir. Casusun bu kod ismi alması artık onun gizli bir faaliyet içerisine girdiğinin ilk işaretidir. Ego gibi saiklerle güdülenen casus/casuslar için bir kodla isimlendirilme ritüeli casus adayında ekstra bir güdülenme sağlamak ve artık bir gizli faaliyetin içerisine adım attığına dair casus adayında bir farkındalık oluşturmaktadır. Örneğin; Cambridge Beşlisi’nden Donald Mclean’a; Orphan, Eddie Chapman’a; Zigzag; Dmitri Polyakov’a; Bourbon, Roam, Top Hat⁸⁶, Ian Fleming’in hayali James Bond karakterine esin kaynağı olacak -bu defa gerçeği- Duşan Popov’a; Duşko, İvan, Tricycle kod isimleri verilmiştir veya bir kod isim seçmesi istenmiştir.⁸⁷

⁸⁵ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

⁸⁶Elaine Shannon, “Death of The Perfect Spy” Time Web Sayfası, 24.06.2001, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,164863,00.html>, (Erişim:02.05.2020), s.1.

⁸⁷ Ne türde kelimelerden seçildiğine dair bilgi için; çalışmanın Ek-2 kısmında Rusya aleyhine faaliyet gösteren casuslara verilen kod isimlere yer verilmiştir.

5. Aşama: Eğitim

Casus adayının eğitime alındığı bölümdür. Bu aşamada kendisine Modus Operandi ⁸⁸ öğretilmektedir. Fırça Teması, Dead-Drop Kullanma, Takibi Atlatma gibi birçok eğitimler verilmektedir.

İstihbarat görevlisi ile casusun güvenli şekilde bilgi alışverişinde bulunmasını sağlayacak eskinin Dead-Drop, Fırça Teması, Gizli Yazı, Buluşma ve Yüzyüze Görüşme yöntemlerinin yerini günümüzde e-posta kanalıyla haberleşme, cep telefonu haberleşmesi yolları almıştır. Ancak özellikle Rusların son olarak ortaya çıkarılan medyatik Anna Chapman olayındaki uyuyan hücrelerin, fırça teması gibi klasik yöntemleri hâlâ kullandığı FBI tarafından fotoğraflanarak dokümanite edilmiştir.

6. Aşama: Deneme-Geliştirme

Tüm istekleri sağlanan casustan artık bilgileri getirmesi istenmekte ve casus adayı sınanmaktadır.

7. Aşama: Faaliyeti Başlatma-Taşıma

Bu aşamada istihbarat teşkilatının casusu yönlendirmesiyle veya casusun istihbarat teşkilatını yönlendirmesiyle bilgi aktarımları sağlanmaktadır. İhtiyaçların sürekliliği, casusun kabiliyeti, bilginin kalitesi gibi birçok faktör etkilidir. Casus-istihbarat teşkilatı ilişkisi onyıllarca sürebilmektedir.

⁸⁸ Bir işin nasıl yapıldığı veya tatbik edileceği. Örneğin; Dmitri Polyakov'un angajmanı ertesinde kendisine CIA istihbarat görevlileri tarafından; 'Casus olarak bir başka casusu nasıl bulurum?', 'Dead-Drop doldurma ve boşaltma, takipten nasıl kurtulunur?', 'Kodlu mesajlar nasıl çözülür?', 'Deşifre olduğunda kaçış yolları nelerdir?' vb. konular anlatılmıştır. Bkz. FSSB, "Po-klichke-burbon-kak-general-gru-stal-spyaschim-agentom-cru", <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/3749-po-klichke-burbon-kak-general-gru-stal-spyaschim-agentom-cru.html>, (Erişim:09.08.2020), s.1.

8. Aşama: İlişik Kesme

Gizli faaliyetin; amacına ulaşması örneğin bir devletin yıkılması, başarısızlıkla sonuçlanması, açığa çıkması, sürmekle birlikte casusun açığa çıkması gibi nedenlerle casusun görevine son verilmektedir. Bazense ilişik kesme casusun aleyhine faaliyette bulunduğu tarafın tespiti ve casusu öldürmesiyle sonuçlanmaktadır. Rusya bu konuda oldukça acımasız ve sofistike örnekler sergileyebilmektedir.

1.5.4. Casusluk Süreci ve Casusluk Yollarının Çaprazlanması⁸⁹

Casusluğa giden her bir yolun kendi içerisinde de farklı döngüler ve durumlar yaşanmaktadır. Casusluğa giden yollar ile yollar içindeki etapları -casusun mimlenmesinden casusla ilişki ve irtibatın kesilmesine kadar geçen aşamaları- analitik olarak çaprazlandığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır:

1.5.4.1. Kendi Gelen (Casusun Gizli Faaliyetin veya İstihbarat Teşkilatının İçinden Bizatihi Kendisinin Geldiği) Vakalarda Casus Olmanın Süreci

Mimleme (Spotting): Casus tarafından yapılmaktadır.

Teklif: Casustan gelmektedir. Casus halihazırda angaje niyetliliği taşımaktadır. Angaje olma niyetliliğiyle gelmiştir. Casus adayının güdüsünü (motivasyonunu) açıkladığı aşamadır.

Tahkikat: İstihbarat teşkilatı tarafından yapılmaktadır. Casusun imkân ve kabiliyeti değerlendirilmekte, casus adayının güdülenmesinin ne olduğu anlaşılmaya çalışılmakta, sunduğu bilgilerle talep ettikleri kıyaslanmaktadır. Casus adayının bir aldatma veya sızma çalışmasının bir parçası olup olmadığı da kritik edilmektedir.

⁸⁹ Bu başlık altındaki alt başlıklara; 'Casusluğa Giden Yollar'ın her birine 'Casusluk Döngüsü'nü çaprazlama tatbik etmekle, içeriklerine ise vaka incelemelerindeki bilgilerden ulaşılmıştır.

İşe Alma: Casus adayı artık casus olarak gizli faaliyete kabul edilmekte ve casus/casus adayına kod ismi verilmektedir.

Eğitim: İstihbarat görevlisi ile casus arasında Modus Operandi, İrtibat-Muhabere Kanalları (Dead-Drop, Buluşma vb.) ele alınmaktadır.

Gizli Faaliyetin Başlaması: İstihbarat teşkilatı ile casus arasındaki gizli faaliyete başlangıç verilmektedir.

Gizli Faaliyetin Sonlanması: Casusun açığa çıkmasıyla iltica talebinde bulunması, yakalanarak çeşitli yöntemlerle (İdam, Kurşuna Dizilme vb.) öldürülmesi, hapis cezası alması, bilinmezlik (Casustan iltica etmesinden sonra haber alınamaması, isminin değiştirilmesi, öldüğü şeklinde dezenformasyon yapılması, casusun sonunun açıklanmaması vb.) durumları yaşandığında gizli faaliyet çoğunlukla sona ermektedir.

Kendi Gelen vakalarda mimleme süreci tersine işlemekte yani casustan istihbarat teşkilatına yönelmektedir. Casus adayı, elindeki bilgileri vermeyi planladığı -genellikle- ülkenin istihbarat teşkilatını kendisi mimlemektedir.

1.5.4.2. Kendi Gelen (Kendisi Gelip Gizli Faaliyete Plase Edilen-Yerleştirilen) Vakalarda Casus Olmanın Safhaları

Mimleme: Casus tarafından yapılmaktadır.

Teklif: Casustan gelmektedir. Casusun içerisine sürüleceği faaliyet konusunu ise istihbarat teşkilatı belirlemektedir.

Tahkikat: İstihbarat teşkilatı tarafından yapılmaktadır. Casusun imkân ve kabiliyeti ile yeteneği değerlendirilmektedir. GÜdülenmesinin ne olduğu anlaşılmaya çalışılmaktadır.

İşe Alma: Casus adayı casus olarak gizli faaliyete kabul edilmekte ve casus/casus adayına kod ismi verilmektedir.

Eğitim: Modus Operandi, İrtibat-Muhabere Kanalları (Dead-Drop, Buluşma vb.) ele alınmaktadır. Casus, plase edileceği gizli faaliyetin ideolojisi vb.'ne dair bir eğitime de tabi tutulmaktadır.

Faaliyetin Başlaması: Gizli faaliyete başlangıç verilmektedir.

Faaliyetin Sonlanması: Casusun açığa çıkmasıyla iltica talebinde bulunması, yakalanarak çeşitli yöntemlerle (İdam, Kurşuna Dizilme vb.) öldürülmesi, hapis cezası alması, bilinmezlik (Casustan iltica etmesinden sonra haber alınamaması, isminin değiştirilmesi, öldüğü şeklinde dezenformasyon yapılması, casusun sonunun açıklanmaması vb.) durumları yaşanmaktadır.

İstihbarat teşkilatlarında çalışacak istihbarat görevlilerine de bir açıdan bu sınıf ışığında bakılabilir.

1.5.4.3. Ayağına Gidilen (Plase) Vakalarda Gizli Faaliyet İçerisinden Birisinin Casus Olmasının Safhaları

Mimleme: İstihbarat teşkilatı tarafından yapılmaktadır.

Tahkikat: İstihbarat teşkilatı tarafından yapılmaktadır.

Teklif: İstihbarat teşkilatından gelmektedir.

İşe Alma: Casus adayı kabul ederse ya da devreye konulan güdüler etkili olursa casus adayı işe alınmaktadır.

Eğitim: Modus Operandi, İrtibat-Muhabere Kanalları (Dead-Drop, Buluşma vb.) ele alınmaktadır

Faaliyetin Başlaması: Gizli faaliyete başlangıç verilmektedir.

Faaliyetin Sonlanması: Casusun açığa çıkmasıyla iltica talebinde bulunması, yakalanarak çeşitli yöntemlerle (İdam, Kurşuna Dizilme vb.) öldürülmesi, hapis cezası alması, bilinmezlik (Casustan iltica etmesinden sonra haber alınamaması, isminin

değiştirilmesi, öldüğü şeklinde dezenformasyon yapılması, casusun sonunun açıklanmaması vb.) durumları yaşanmaktadır.

Casus istihdam etmenin en zor olan ancak en verimli şeklidir.

1.5.4.4. Ayağına Gidilen (Plase) Vakalarda Casus Olmanın Safhaları

Mimleme: İstihbarat teşkilatı tarafından yapılmaktadır.

Tahkikat: İstihbarat teşkilatı tarafından yapılmaktadır.

Teklif: İstihbarat teşkilatından gelmektedir.

İşe Alma: Casus adayı kabul ederse ya da zorlama güdüsü etkisi olursa casus adayı işe alınmaktadır.

Eğitim: Modus Operandi, İrtibat-Muhabere Kanalları (Dead-Drop, Buluşma vb.) ele alınmaktadır.

Faaliyetin Başlaması: Gizli faaliyete başlangıç verilmektedir.

Faaliyetin Sonlanması: Casusun açığa çıkmasıyla iltica talebinde bulunması, yakalanarak çeşitli yöntemlerle (İdam, Kurşuna Dizilme vb.) öldürülmesi, hapis cezası alması, bilinmezlik (Casustan iltica etmesinden sonra haber alınamaması, isminin değiştirilmesi, öldüğü şeklinde dezenformasyon yapılması, casusun sonunun açıklanmaması vb.) durumları yaşanmaktadır.

Murat Yetkin'in 'Meraklısı İçin Casuslar Kitabı'ndaki bir anekdot, ayağına gidilen vakalarda casus olmanın safhalarına dair bir örneği yansıtmaktadır:

Beyazıt'ta Çınaraltı'nda çay içerken masama biri geldi, oturmak için izin istedi. MİT'ten geldiğini söylüyordu... Teşkilat, hakkımda iyi kanaatlere sahipti, bilgimi takdir ediyorlardı. Acaba onlara danışmanlık yapabilir miydim?

Bana teklif edilen görev konusunda hiç hayale kapılmadım. Düpedüz ajanlık önerdiklerinin farkındaydım. Kabul ettim. Niçin kabul ettiğimi bugün bile doğru dürüst izah edemiyorum. Bir yol ayrımında, iki yoldan birine saptım; hepsi o kadar.

Teşkilatın benden istediği, ülkede solun sebebiyet verdiği kargaşada Türkiye Komünist Partisi (TKP)'ni, dolayısıyla Rusya'yı bulmak, ikincisi de bir süre sonra katılacağım darbeyi izlemektir. TKP için uygun bir yem olduğumu, günün birinde mutlaka bana çengel atacaklarını düşünüyorlardı.

Beni aşırı solcu iken MİT tarafından avlanmış sananlara şunu söylemek isterim: Ben komünist cephe örgütlerine, verilen görev gereği girdim. ⁹⁰

1.6. GÜDÜ-GÜDÜLEME-GÜDÜLENME ve İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Güdü-Güdüleme-Güdülenme, casusun istenilen yönde hareket etmesi için oldukça kilit bir konumda bulunmaktadır. Öyle ki casusun, casusluk faaliyetine başlamasına, devamına, sonlanmasına veya çalışmalarındaki verimliliğe direkt etki etmektedir.

Güdü kelimesinin anlamlarına dair Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde şu karşılıklara ulaşılmaktadır:

1. *isim*. Bilinçli veya bilinçsiz olarak davranışı doğuran, sürekliliğini sağlayan ve ona yön veren herhangi bir güç, saik:

"Çocuğun bunalım geçirmesi, gelişen cinsel güdülerini doyuramaması anlamındadır." - Çetin Altan

2. *isim* Bir etkinlik veya işin gizli sebebi.

3. *isim*, *felsefe* Kaynağı akıl olan sebep, saik:

Sevgi bir dürtü, ödev bir güdüdür.

4. *isim*, *toplum bilimi* Bireyleri bilinçli ve amaçlı işlerde bulunmaya yöneltten dürtü veya dürtüler bileşkesi, saik. ⁹¹

Bu çalışmada; güdü kelimesi yerine göre; casusun casusluk yapmaktaki saiki, nedeni, onu motive eden şey, casusu bilinçli ve amaçlı işlerde -Bu araştırma açısından casusluk işi-bulunmaya yöneltten dürtü veya dürtülerin bileşkesi, casusluğun gizli, açık veya daha derindeki sebebi, bilinçli veya bilinçsiz olarak davranışı doğuran, sürekliliğini

⁹⁰ Murat Yetkin, *Meraklısı İçin Casuslar Kitabı*, İstanbul 2018, s.1.

⁹¹ Güncel Türkçe Sözlüğü, "Güdü", Türk Dil Kurumu, Ankara:2019.

sağlayan ve ona yön veren herhangi bir güç, itki anlamlarıyla kullanılmaktadır. GÜDÜLEME kelimesinin kullanımı ile; casusu harekete geçirmek, yönlendirmek, güç vermek, hedefe yoğunlaştırmak ve de bunun yolları ve vasıtaları, GÜDÜLENME kelimesi ile; casusun kendinde casusluk yapmak isteğini uyandıran, onu dürttüleyen nedenleri hissetmesi ve akabinde harekete geçmesi kastedilmektedir.

Bu doğrultuda GÜDÜ kelimesine bir alternatif olarak; ‘Motif’⁹² kelimesinin de çeşitli kaynaklarda geçtiğini görülmektedir:

Acar’ın tarifine göre ‘Motif’: İstihbarat servislerine bilgi veren haber kaynaklarının görevi kabul etmelerine neden olan sebebe verilen isimdir.⁹³

Eymür dini motif temelli örgütlerden örnek verirken ‘motif’ kelimesini kullanmaktadır:

“...Kim ne derse desin ne ad verirse versin, bu bir CIA projesidir ve dini motif kullanılarak müthiş bir örgütlenme başarısı kazanmıştır...”⁹⁴

MİT eski daire başkanlarından Mahir Kaynak, haber alma elemanını tanımlarken ve bu elemanların GÜDÜLERİNİ izah ederken ‘motif’ kelimesini kullanmıştır. Şöyle ki; “...bunlar, herhangi bir motifle, para karşılığı veya vatanseverlik uğruna gelirler, bu bilgilerini istihbarat servisine aktarırlar...”⁹⁵

İran İstihbarat Bakanlığı Web Sitesi’nden casusluk ile ilgili yapılan çevirilerde ‘motif’ olarak karşılık alınmaktadır.⁹⁶

‘Zaaf’ kelimesi de casus adaylarının angaje edilmesinde veya GÜDÜLENMELERİNDE kullanılmaktadır. Zaaf; Bir şeye karşı dayanamama, düşkünlük, istenç zayıflığı

⁹² Üst düzey emekli istihbaratçılar, söyleşilerinde ‘motif’ kelimesini tercih etmekte ve kullanmaktadırlar. Burada verilen örneklerin yanısıra MİT eski bölge başkanlarından Nuri Gündeş de katıldığı televizyon programlarda, istihbarat jargonunda var olan bu terimi kullanmıştır.

⁹³ Acar, *İstihbarat*, s.78.

⁹⁴ Eymür, *De-Şifre*, s.288.

⁹⁵ Cüneyt Özdemir, (Yapımcı), (2013), *5N1K*, [Televizyon Programı], İstanbul: CNN Türk Tv.

⁹⁶ İran İstihbarat Bakanlığı, “Farkındalık ve Uyarılar-Casus Motifleri”, 16.09.2017, <http://www.vaja.ir/Portal/home/?news> (Erişim: 26.07.2020), s.1.

anlamlarına gelmektedir.⁹⁷ Örneğin; karşı cins zaafiyeti (Erkeğin kadına, kadının erkeğe zaafı vb.), alkol veya uyuşturucu madde zaafiyeti, yemek zaafiyeti vb.

Akad, zaafılar konusunda sıklıkla kullanılan ‘herkesin bir fiyatı vardır’ şeklindeki çok bilinen bir söylemi detaylandırmaktadır:

*Herkesin zaafıları vardır ve her düzeyde istihbarat elemanı (görevlisi) ne kadar eğitilmiş ve tecrübeli olursa olsun bundan muaf değildir. Kaldı ki, birçok diğer alanda olduğu gibi istihbaratçılar arasında da zaafılarını gizleyerek belli makamlara gelenler daima görülür. Kısacası, insanla uğraşan ve onların zaafılarını kullananların da zaafıları vardır. Bunlar sürekli denetimlerle ve analizlerle azaltılmaya çalışılır.*⁹⁸

1.7. İNİS

İstihbarat toplama teknikleri/kaynakları beş ana gruba ayrılmaktadır,

Bunlar;

1) HUMINT; Human Intelligence (İNİS-İnsan Kaynaklı İstihbarat),

2) TECHINT; Technical Intelligence-Teknik Yöntemler ve Teknik Aletler Kullanılarak Elde Edilen İstihbarat ve alt başlıklarıyla; SIGINT; Signal Intelligence (ELINT; Electronic Intelligence, COMINT; Communication Intelligence, IMINT; Image Intelligence, MASINT; Measurements Intelligence vd.),

3) OSINT; Open Source Intelligence-Açık Kaynaklardan Elde Edilen İstihbarat,

4) PROTINT; Personal Information-Pasaport, Göç Kayıtları, Sigorta Kayıtları Vergi Kayıtları vb.),

5) SOCMINT; Social Media Information-Sosyal Medya kanallarından elde edilen istihbarattır.⁹⁹

⁹⁷ Güncel Türkçe Sözlüğü, “Zaaf”, Türk Dil Kurumu, Ankara:2019.

⁹⁸ M.Tanju Akad, *Tarihten Günümüze İstihbarat Kavramlar Aldatma ve Örtülü Operasyonlar*, İstanbul 2018, s.57-58.

⁹⁹ Gill ve Phythian, *Intelligence in an Insecure World*, s.130.

Casusluk faaliyetleri insanlar tarafından yapıldığından İNİS grubunda değerlendirilmektedir. Humint'in Türkçeleştirilerek İNİS; İnsan İstihbaratı şeklinde kullanıldığı da görülmektedir.¹⁰⁰

Hasan Ateş, İNİS'in tanımlamasını motifler üzerinden yapmış görünmektedir:

*Kişilerin yaşamlarını, yaşamlarındaki kuvvetli ve zayıf yönlerini saptayıp o yollardan kendisini etkileyerek, ideolojik, para hırsı, borç, kumar, gelecek güvencesi, alkol, kötü alışkanlıklar, milli ve manevi değer zayıflığı, yabancı kültür hayranlığı, aşağılık kompleksi, mutsuz evlilik, seks, şantaj gibi motiflerle angaje edilen ve istenen yönde çalıştırılmasını sağlamak için girişilen gayretlerdir.*¹⁰¹

Özdağ, istihbarat servisinin koruyucu güvenlik tedbirlerini uygularken motifler ve zaafılardan gelecek sinyallerle servis içinde bir casusa dair tespitler yapılabileceğini anlatmaktadır:

*Servis mensubunun kaynağını açıklamayacağı bir şekilde para harcaması, ciddiye alınması gereken bir uyarıdır. Niteliği belli olmayan cinsel ilişkiler, açıklanması zor tatiller, servis içinde kapsamı dışındaki alanlar ile ilgili sorular birer uyarı sinyali olarak değerlendirilebilir.*¹⁰²

Casus/casuslar kendilerine istihbarat görevlileri tarafından verilen eğitimler doğrultusunda bilgi veya haber toplamaktadırlar. Bu görevi yerine getirirken başka insanlarla görüşmeler yapmakta, toplantılara katılmaktadırlar. Başka insanları takip edebilmekte, çıplak kulakla insanları dinleyebilmekte (Kapıdan dinlemek, yan masada konuşulanları dinlemek ya da konferans, seminer veya etkinlikte anlatılanları dinlemek gibi.) ve gözlemleyebilmektedirler. Kısacası bilginin veya haberin civarında bulunarak bilgi edinmeye çalışmaktadırlar. Bunları yaparken beşeri melekelerinin yetersiz kaldığı yerlerde veya dokümanete etmek için yukarıda sayılan Techint'ten de yararlanabilmektedirler: Fotoğraf çekebilmekte, dürbünle gözlem yapabilmekte, bir radyo istasyonunu dinleyebilmekte, bir cep telefonuna ya da başlı başına bir ses kayıt

¹⁰⁰ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, Ankara 2011, s.128.

¹⁰¹ Hasan Ateş, *Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları*, Ankara 2014, s.14.

¹⁰² Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, s.163.

ediciye kayıtlar biriktirebilmekte, fotokopi çekebilmektedirler. Ancak işin ana unsuru insan olduğundan bu gibi aktiviterler de İNİS sınıfında değerlendirilmektedir.

İNİS'in diğer bir boyutu bizzat istihbarat görevlisinin İNİS çalışmalarıdır. Casusluk faaliyeti içerisindeki bir istihbarat görevlisi; yönettiği casus veya casus şebekesinden görüşmeler yoluyla bilgiler almakta, hedefinde bulunan kişileri takip etmekte, onlarla ilgili araştırmalar ve gözlemler yapmakta ve çok tercih edilmese de tehditler de bulunarak casuslar kazanmaya çalışmaktadır.

Anlaşılabacağı üzere İNİS çalışmalarının öznesi insandır. İnsanın insandan elde edeceği bilgilere dayanmaktadır.

1.8. DUYGULAR

Duygular, kimi vakalarda casusların güdülenmelerinde altta yatan bir itki olarak görülmektedir.

Tiffany Watt Smith, Duygular Sözlüğü adlı çalışmasında, duyguların 150'den fazla olduğunu evrensel bir kapsamda ele almaktadır. Dünyanın değişik iklimlerinde yaşayan insanların farklı türlerdeki duygulanımlarına hem tarihsel derinlik içinde hem de sosyo-kültürel yapılarına göre tanımlamalar getirmektedir.¹⁰³ Smith'in tanımlarını da verdiği duygulardan bazıları şunlardır:

Abhiman (Sevdiğimiz ya da iyi muamele görmeyi beklediğimiz biri bizi kırdığı zaman yaşanan acı ve kızgınlık.), Altında Ezilme, Arzu (Tüm düşüncelerin bir fikre sabitlenmesi.), Aşağılama (Tepeden bakma, alay etme), Aşağılanma (Bu duygu intikam arzusunu desteklemektedir.), Aşk, Beklenti, Bozum Olma (Darılmak, Alınmak), Can Sıkıntısı, Cesaret, Çaresizlik, Dehşet, Diğerkamlık, Duyumsamazlık, Empati, Endişe, Fago (Merhamet, Üzüntü ve Aşkı birbiriyle harmanlayan duygusallık.), Filoprojenitiflik (Evlat sevgisi, çocuğunun üzerine titreme, evlat sevgisiyle dolu olmaya yönelik itici

¹⁰³ Tiffany Watt Smith, *Duygular Sözlüğü*, İstanbul 2018, s.28-309.

güç.), Gamsızlık, Gezelligheid (Fiziksel sarmalanma hissi ve duygusal rahatlık.), Gezentilik, Gönülsüzlük, Güven, Hakarete Uğrama, Han (Acı çekmenin toplu kabulüyle durumun başka türlü olmasını dilemekten gelen suçluluğun ve hatta işler daha iyi olana kadar bekleme kararlılığının bir karışımı.), Haset (Başkalarının mülkiyetine ve avantajlarına sahip olma arzusu. Eğer artmasına izin verilirse nefrete ve kötü niyete dönüşür.), Hayal Kırıklığı, Heyecan, Hınç (Öfkenin sonsuz bir döngüye girmesi.), Hıraeth (İnsanın vatanına duyduğu derin bağ.), Hiddet, Hoşnutsuzluk, İğrenme, İktisarpok (Hafif gergin beklenti.), İnfiale Kapılma, Kafa Karışıklığı, Kafasının Tası Atma, Karın Ağrısı Çekme, Kaukokaipuu (Hiç gidilmemiş olursa da 'o yer' e dair sıla hasreti duymak.), Kaybolma Arzusu, Kaygı, Kendine Acıma, Kendini Beğenmişlik, Kendini Evinde Hissetme, Keyif, Kırılğanlık, Kıskançlık, Kindarlık, Kompersiyon (Sevilen birinin başkasına ilgi duyduğu, başkasıyla seks yaptığı öğrenildiğinde hissedilen, sevilen kişi adına duyulan heyecan.), Korku (Yakalanma korkusu, ele verilme korkusu, açığa çıkma korkusu.), Korkulu ve Endişeli Bekleyiş, Kulučka İsteği, Kuşku, Lıget (Öfkeli Enerji), Litost (Birinin bizim berbat hissetmemize sebep olduğunu anladığımızda bizi ayağa fırlatan utanç, hınç ve sinirlenme sarmalı.), Marazi Merak, Melankoli, Memnuniyet, Merak, Merhamet, Mono No Aware (Hayatın faniliği hissi.), Mutluluk, Nefret, Neşe, Onur, Öfke, Öfori, Paranoya, Peur Des Espaces (Açık alan korkusu.), Pişmanlık, Şükran, Rahatlama, Rahatlık, Rahatsız Olma, Rekabet, Resmîyet Duygusu, Sahtekârlık, Sakinlik, Saudade (Uzaktaki veya kaybedilmiş bir kişiye ya da nesneye duyulan melankolik özlem.), Sıla Hasreti, Suçluluk, Şen Olma, Şok, Şükran, Tatmin, Tedirginlik, Torschlusspanik (Zamanın bitmek üzere olduğunu fark ettiğimizde gelen sinirli ve tedirgin hal.), Toska, Utanç, Ümit, Üzüntü, Vecd, Vicdan Azabı, Yalnızlık, Yas, Yeis, Yerleşiklik, Yurtsuzlaşma, Zal (Geri gelmeyecek bir kayıp yüzünden hissedilen melankoli.), Zafer, Zevklenme.

Nevzat Tarhan 'Duyguların Psikolojisi' adlı eserinde duyguları olumlu ¹⁰⁴ ve olumsuz ¹⁰⁵ olarak iki sınıfa ayırmaktadır.

¹⁰⁴ Nevzat Tarhan, *Duyguların Psikolojisi ve Duygusal Zekâ*, İstanbul 2019, s.65.

¹⁰⁵ Age, s.143.

Duyguları sekiz ana kategoriye de ayrılabilir: ¹⁰⁶

- **Mutluluk Kategorisi:** Sevinç, neşe, zevk, rahatlama, keyif, haz, gurur, heyecan ve coşkunluk, (Amaçlanan; mutlandırmak.),
- **Üzüntü Kategorisi:** Keder, acı, kasvet, melankoli, umutsuzluk, yalnızlık ve depresyon, (Amaçlanan; üzme, duyduğu üzüntüyü hafifletmek.),
- **Korku Kategorisi:** Kaygı, endişe, sinirlilik, ürkeklik, dehşet ve panik, (Amaçlanan; korkutmak, korkmamak.),
- **Şaşkınlık Kategorisi:** Hayret, sürpriz, şok, şaşırtma, şaşkınlık ve merak, (Amaçlanan; şaşırtmak, sürpriz yaşatmak.),
- **Öfke Kategorisi:** Hiddet, kızgınlık, gazap, sinirlilik, düşmanlık, hınç ve şiddet, (Amaçlanan; öfkeliendirmek),
- **İğrenme Kategorisi:** Tiksime, hor görme, küçümseme, kibir, nefret, hoşlanmama, sevmeme, (Amaçlanan; iğrendirmek),
- **Utanç Kategorisi:** Suçluluk, utanç, hayal kırıklığı, vicdan azabı, pişmanlık, üzüntü ve pişmanlık. (Amaçlanan; utandırmak),
- **İlgi Kategorisi:** Merak, kabul, dostluk, güven, şefkat, sevgi ve bağlılık, (Amaçlanan; meraklandırmak).

1.9. NEDEN CASUSLUK?

1.9.1. MICE Modeli

Casusların neden bu faaliyeti gerçekleştirdiklerine dair çeşitli teoriler ve görüşler mevcuttur. Bunların başında; casusların güdülerini (motivasyonlarını) anlamakta on yıllardır kullanılan, akronim yoluyla kodlanmış ve ortaya konulmuş olan ‘MICE Modeli’ gelmektedir. MICE Modeli gerçekten de casusların güdülerini anlamakta

¹⁰⁶ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Çanakkale/Biga Yeniceftlik İlkokulu, “Temel Duygularımız Nelerdir? Duygularımız Nasıl Ortaya Çıkar?” http://bigayeniciftlikilkokulu.meb.k12.tr/icerikler/temel-duygularimiz-nelerdir-duygularimiz-nasil-ortaya-cikar_8400602.html, (Erişim:09.08.2020), s.1.

kullanılmak için bugün dahi başvuru çok etkin bir çözücü konumundadır. Günümüze değin, MICE Modeli'nin kurgulanabilmesi ve üzerine makaleler yazılabilmesi için yeterli sayıda casusluk vakası gerçekleşmiştir.

Casusluğa dair güdülerin anlaşılmasına yönelmiş en bilindik olan ve bu alanda bir milat kabul edilebilecek MICE Modeli'ne ilkin, eski KGB Binbaşı Stanislav Levchenko tarafından hatırat türünde yazılmış 'Yanlış Tarafta: KGB'deki Hayatım' adlı kitabında yer verilmiştir. Söz konusu modelde MICE'in kısaltması; 'M' (Money/Para), 'I' (Ideology/İdeoloji), 'C' (Coercion/Baskı, Tehdit, Şantaj), 'E' (Ego/Benlik) kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. Levchenko, KGB için Japonya'da görev yaptığı yıllarda, bir istihbarat memurunun, bir hedefin potansiyel zayıflığını test etmek veya değerlendirmek istediğinde işe her zaman MICE Modeli testi ile başladığını söylemektedir.¹⁰⁷

Kelimenin kendisi ve başlı başına anlamı da mecazen; birşeyi görünmeden içten içe kemirerek yiyip bitiren, peyder pey gücünü azaltan ve sona erdiren, tespiti ve yakalanması zor olan 'fare' kelimesi olmaktadır. Burada bir istihbarat teşkilatını veya faaliyetini içten içe tüketen casus ve fare -daha yaygın kullanımıyla köstebek- birbiriyle eş tutulmuş gibidir. Öyleyse 'MICE Modeli casus adayının güdülerini ortaya çıkarmakta kullanılan bir turnusol kağıdı işlevini görmektedir.' denilebilir.

Levchenko gibi casus adaylarına yönelik mimlemeler, angajmanlar yapmış ve sahada yer almış birinin deneyimlerinden yola çıkarak bir model oluşturmaları son derece gerçekçi ve önemlidir. Neticede Levchenko, birçok casus sevk-idare etmiş bir istihbarat görevlisi olarak, eşsiz tecrübelerle sahiptir. Modelin bu denli rağbet görmesinin ve üzerinde çalışılarak geliştirilmeye çalışılmasının ya da üzerine eklemeler getirilmek istenmesinin nedeni bu olsa gerektir.

¹⁰⁷Arnold Beichman, "Defectors Debriefing Themselves", New York Times, 26.06.1988, <https://www.nytimes.com/1988/06/26/books/defectors-debriefing-themselves.html%20sayfa%20108>, (Erişim: 09.08 .2020).

MICE Modeli'nin değinildiği başka bir çalışma 'Casusluk Kendini Anlatıyor' adlı kitaptır.¹⁰⁸ Kitabın ilgili bölümünde şu hususlar geçmektedir:

İnsanları casusluğa iten nedenler insanoğlunun doğası kadar karmaşık ve çeşitlidir. Casus yapılmak üzere tespit edilmiş yabancı görevliler ve subaylar arasındaki öngörülemez bireysel farklılıklar ve kültürel çeşitlilik yüzünden, bir hedefin casusluk eylemleri yürütmedeki egemen etkisini tespit, operasyonel psikologların başat işlevine dönüşmüştür. İtkilere dair gruplandırmalardan biri 'MICE Modeli' adıyla bilinir. Para (Money), İdeoloji (Ideology), Baskı (Coercion) ve Ego (Ego) kelimelerinin baş harflerinden oluşan MICE sıklıkla adam almanın temeline dönüşen kültürlerarası özellikleri betimler.

MICE konsepti içinde yer alan her bir motivasyon aracının kendi içinde karşılaştırmalı üstünlükler çerçevesinde kıyaslandığında kuvvetli ve zayıf yönleri bulunabilecektir:

Para, özellikle kültürü başarıya, konuma ve maddi servete büyük toplumsal önem veren ülkelerin vatandaşları için çekicidir. Genelleme ile; kapitalist sistemin var olduğu ülkelerden çıkan casuslarda geçerlilik sağladığı söylenebilir. Parayla, elde edilmek istenilenler satın alınabilecektir. Para tatmini aranan duyguların giderilmesinde de en birincil araçtır.

İdeoloji, kaçıp kurtulamadıkları ya da karşı çıkamadıkları politik veya ekonomik sisteme nefret besleyen bireylerde etkili bir teşvik silahıdır. Soğuk Savaş dönemlerinde SSCB ve Doğu Bloku aleyhine Batı lehine casusluk yapanların güdülenmelerinde etkili bir faktör olarak öne çıkmıştır.

Baskı, sadece belli şartlar altında bazı kişiliklerde etkili olabilecek bir negatif iticidir. Kapalı veya çok serbest toplumlarda homoseksüellik, ensest ilişki, utanç verici suç, kabahat, tutum ve davranışlar ile kötü alışkanlıklar sahibi olmanın bir şantaj aracı olarak kullanılması veya evli olmakla birlikte eşini aldatan birinin bulunduğu konum gereği tehdit edilmesi gibi.

Ego, genellikle yeteneklerinin, becerilerinin ve önemlerinin işverenlerince ödüllendirilmediğine veya meslektaşları arasında takdir görmediğine inanan kişilerde casusluk eylemlerine girişi teşvik eder.

CIA psikologlarına göre casusluğa meylin üç önemli belirtisini; 1) Evlilik dışı ilişkiler veya amire duyulan hoşnutsuzlukla ortaya çıkan sadakat bölünmeleri, 2) Aşırı kendine hayranlık, kibir ve küstahlıkla görülen narsizm, 3) Ebeveyn ilişkilerinde isyankarlık olarak saptamışlardır. Başarısız kariyerler, evlilik sorunları, sadakatsizlik ve uyuşturucu kullanımı da diğerleri olarak sayılabilir. Tek teşvik edici etmene çok ender rastlanır ve çoğu casus ayartmaları birden fazla zaafın birleşimine dayanır.

¹⁰⁸ Robert Wallace ve H. Keith Melton, *CIA Kendini Anlatıyor Casusluk*, İstanbul 2010, s.362-363.

MICE Modeli'ne yer verilerek motivasyonların açıklanmaya çalışıldığı bir başka mecra; İran İstihbarat Başkanlığı'na ait resmi internet sitesidir. Konu, anılan sitenin 'Uyarılar' sekmesinde beş bölüm halinde tefrika şeklinde yer verilen 'Casuslar ve Motif' başlığıyla ele alınmaktadır.¹⁰⁹ Söz konusu sitede şu ifade ve tanımlamalara MICE Modeli'ne yer verilmektedir:

Casus teşvikleri -güdülemeleri, motivasyonları-, istihbarat teşkilatlarının bireyleri örgütlerine, gruplarına veya ülkelere karşı eylemde olanları hedef almak için kullandıkları teşviklerdir. Genellikle insanlar, parçası oldukları örgüt veya topluma karşı eylemde bulunmak istemezler, ancak bazı durumlarda aşağılık davranışlara yeltenirler ve böylesi davranışlara 'ihanet' denir. En önemli soru, bir kişinin kuruluşuna veya ülkesine ihanet etmesine neden olan şeyin ne olduğudur. Dünyanın istihbarat ve karşı istihbarat teşkilatları genellikle İngilizce olarak 'MICE' olarak bilinen modeli casusluğun nedenlerini açıklamak için kullanmaktadırlar: 1. Money (Para) 2. Ideology (İdeoloji) 3. Coercion (Zorlama) ve 4. Egocentricity (Özgüven).

Devamında bu güdüler açıklanmaktadır:

-Para için ülkelere ihanet edenler, genellikle örgütlerinin veya toplumlarının haklarından mahrum bırakıldığını düşünenlerdir. Bu nedenle kendilerine karşı işlenmiş kusurun tazmin edilmesi gerektiğinden şüpheleri yoktur. Aynı zamanda toplumun yeteneklerini takdir etmediğini düşünürler.

-İdeolojik olarak güdülenmiş insanlar, kendilerine, ailelerine, gruplarına ve arkadaşlarına enerji vereceğini düşündükleri bir inanç sistemine derinden inanırlar. Bu insanlar finansal kaygıları olmaksızın kendi başlarına ideolojileri için ölürlar ve davalarına ödül olarak hizmet ederler.

-Zorlama, normal koşullarda ihanet etmek istemeyen ancak özel durumlarda ihanete zorlanan bir kişi için geçerlidir. Cinsel şantaj ve rüşvet, bireylerin istihbarat iş birliğine zorlanmasının en yaygın biçimlerinden ikisidir. Rüşvet durumunda, bir devlet

¹⁰⁹İran İstihbarat Bakanlığı, "Casusluk Motifleri (Birinci Bölüm-Birinci Kısım)", 07.09.2017, <http://www.vaja.ir/Portal/home/?news/>, (Erişim:15/08/2020), s.1.

görevlisi rüşvet aldığıında, kendisine uzun süre rüşvet verilir ve uymak zorunda bırakılır. Romantik durumlarda, casus adayına yönelik zorlamalar işe yarar, sevdiklerine yönelik şiddet uygulanacağı söylenir ve hatta öldürmekle tehdit edilir.

-Benlik (Ego), kişinin duygularının etkisi altında olağandışı eylemler gerçekleştirdiği zihinsel ve duygusal durumunun bir sonucudur.

Dört güdüyü detaylandırmak için örnekler vermek gerekirse;

- Maddi Güdülü vakalara; düşük maaşla çalışmak, kişisel açgözlülük, ailenin içinde bulunduğu finansal krizi çözmek için acil para ihtiyacı ve borç altında bulunmak sebep olur.
- İdeoloji temelli vakalara; var olan ideolojik sistemden nefret etmek ve bu sistemi kabul etmemek neden olur.
- Zorlama, Tehdit türü vakalara; Duygusal ilişkilere karşı savunmasızlığın kullanımı, keza yalnızlık içerisinde arkadaşlık arayan bir kişinin karşısına birilerinin çıkarılarak tehdit yolunun açılması vb. yol açar.
- Bazen casus eylemlerinin failinin motivasyonları bunlardan hiçbiri de olmaz. Robert Hanssen çok para almasına rağmen, asıl nedeni, işyerinde önemsenmemesi ve bu durumun casuslukta bencillik (Ego) duygusunu tatmin edeceğini düşünmesiydi.

1.9.2. MICE Modeli'nin Kritikleri ve Geliştirilmesi Çalışmaları

MICE Modeli, günümüzde halen casusların güdülerinin açıklanmasında kullanılan bir kılavuz durumundadır. Ancak MICE Modeli'nin alt bileşenlerini oluşturan güdüleme ve güdülenme nedenleri, birçok casusluk vakasının nedenini neredeyse tamamen açıklarken bazılarının açıklanmasında tam yeterli olamayabilmektedir. Bunu hisseden akademisyen, istihbarat teşkilatları eski görevlileri, çeşitli teorilerle bu modeli açıklamak ve geliştirmek suretiyle birtakım sonuçlar elde etmeye çalışmışlardır.

Bunlardan bir tanesi Dr. Robert Cialdini'nin 'İkna'nın Altı Yolu' adlı çalışmasından esinlenen Randy Burkett'in çalışmasıdır. Dr. Robert Cialdini'nin ortaya koyduğu 'İkna'nın Altı Yolu' adlı çalışmasının, casusların güdülenmesinde ve işe alımında kullanılabilirliğinin tartışmasını Randy Burkett, 'Rethinking an Old Approach an Alternative Framework for Agent Recruitment: From MICE to RASCLS-Casus İstihdam Etmenin Eski Bir Yöntemi Üzerine Yeniden Bir Değerlendirme: MICE'tan RASCLS'ye' adlı makalesinde yapmıştır.¹¹⁰ Bu çalışmada; MICE'in geliştirilmesine yönelik çaba yine bir akronim yoluyla kodlanmış bulunan 'RASCLS Modeli' ile olmuştur. RASCLS kısaltmasındaki her bir harf şu anlamları ifade etmektedir: 'R' (Reciprocation:Karşılıklılık), 'A' (Authority: Otorite, Nüfuz, Etki, İtibar), 'S' (Scarcity:Kıtlık), 'C' (Consistency:Bağdaşma), 'L' (Liking:Hoşlanma, Beğenme), 'S' (Social Proof:Kendini İspat Etme, Gösterme). Burkett makalesinde; istihbarat görevlisi-casus ilişkisinde; casusların güdülenmesi, güdülerinin devamının sağlanması, pekiştirilmesi gibi konularda RASCLS Modeli'nin işe yarayacağını kaydetmektedir.

Bu tespitten önce Burkett, Dr. Robert Cialdini'ye göre İkna'nın Altı Prensipleri'nin; Principles of Persuasion; Reciprocity (karşılıklılık), Authority (otorite), Scarcity (kıtlık), Consistency (tutarlılık-bağdaşma), Liking (beğenme), Social Proof (sosyal ispat) olduğu girizgahını yaparak makalesine başlamaktadır. Makalesinin devamında; MICE Modeli

¹¹⁰ Randy Burkett, "An Alternative Framework for Agent Recruitment: From MICE to RASCLS", *Studies in Intelligence*, Vol. 57, No. 1, ABD March 2013, s.7-18.

bileşenlerinin temel olarak geçerliliğini sürdürmekle birlikte, casusları işe alan, onları yönlendiren istihbarat görevlilerinin, kendilerini RASCLS Modeli'ne uyarlamaları halinde casuslarla uzun soluklu, daha verimli mesleki ilişkiler kurabileceklerini savunmaktadır. Makale, RASCLS olarak kodladığı modeldeki bileşenlerin istihbarat görevlilerinin casusların işe alımında etkili olacağını ifade etmektedir. Makalede; casusluk görevi verilen kişilerde; aile, kabile, din, etnik köken ve milliyetçilik de dahil olmak üzere karmaşık sadakat karışımlarının geçmişe nazaran günümüzde daha etkili olduğu, istihbarat teşkilatları adına casusları işe alanların bu durumu gözardı etmemeleri gerektiği belirtilmektedir. Burkett, casusların güdülerini MICE Modeli çerçevesinde anlamının veya çözmenin istihbarat görevlisi-casus mesleki ilişkisinde sınırlı bir zaman ve bilgi akışı sağlayacağını, bu tarzda bir mesleki ilişkinin sürekliliğinin olmayacağını, örneğin para temelinde güdülenen bir casusun ödeneğinin kesilmesi veya azaltılması halinde veriminin düşebileceğini, artması halinde artabileceğini, paraya endekli bu durumun arzu edilir bir şey olmayacağını savunmaktadır. Office of Strategic Service-Stratejik Hizmetler Bürosu'nda (OSS) geçmişteki bir öğretilerde "İnsanları satın almayın" şeklindeki düsturun istihbarat görevlilerine bu yüzden öğretilendiğini de eklemektedir. Burket bu noktada yaşanmış bir örneği aktarmaktadır: Rusya'nın Washington Elçiliği'nde görevli diplomat -esasen istihbarat baş görevlisi- Victor Cherkashin, öncelikle casus adayını -sonrasında casus- Aldrich Ames'in güvenini kazanmaya çalışmıştır. Güven tesisinin ardından Ames, birçok önemli ismi, bir çırpıda, bir kâğıt parçasına yazarak görüşme masasında Cherkashin'e uzatmıştır.

Tüm bunlardan sonra Burkett, modelinin detaylarını aktarmaktadır. Ona göre, Karşılıklılıktan; yapılan bir iyiliğe karşılık iyilikle karşılık verme ihtiyacı hissetme, borçlanma duygusu yaratmak anlaşılmalıdır.¹¹¹

Bu duruma örnek vermek gerekirse; bir vize onayında veya uzatımında casus adayına yardımcı olan veya casus adayını sarhoş halde iken onu yerel kolluk kuvvetlerinin uygulamalarından çekip alan bir istihbarat görevlisi bunları yapmakla bir casus adayına

¹¹¹ Agm, s.13-14.

bir iyilik yapmış olur. Casus adayı bunlardan etkilenir ve kendince bir karşılık verme mecburiyeti hisseder. Casus adayı artık karşılık vermesi yönünde güdülenmiştir.

Otoriteden; karşısındakine bedensel, şekilsel -kıyafet, saç, aksesuar kullanımı- olarak iyi, tam ve kendinden emin olduğunu göstermek anlaşılmaktadır.¹¹²

Örneklendirme yapmak gerekirse; istihbarat görevlisi-casus mesleki ilişkisinde, görevlinin giyiminin kuşamının tamlığının yanısıra teşkilat içinde özel bir yeri işgal ettiği söylemi casusun angajesine katkı sunacaktır.

Kıtlık; birşeyin az bulunduğu daha değerli hale gelmesidir.¹¹³

Örneğin kendi gelen vakalarda, casus, istihbarat teşkilatına hizmet etmek istese bile bu hizmet geciktirilerek casusun istediğine geç ulaşması sağlanır ki istihbarat teşkilatının kıymetli biryer olduğu yönünde casus adayının istekliliği kısıktılmış olsun. Casus böylece casusluğun çok da kolay bulunur birşey olmadığını anlar ve onun gözünde hizmet sunmak istediği istihbarat kurumu daha değerli hale gelir. Sosyolojide bir gruba ne kadar geç girilirse gruptan çıkmama istekliliğinin artması buna benzer bir durumdur.

Tutarlılık; istihbarat görevlisi-casus mesleki ilişkisinde görevlinin tüm söylemleri ve edimlerinde tutarlılık göstermesidir. Bu mesleki ilişkinin derinleşmesine ve detaylanmasına sebebiyet verir.¹¹⁴

Hoşlanma; insanların kendileri gibilerden, benzerlerinden hoşlandığı savıdır. Hoşlantı yaratılması için dalkavukluk yapma, övme veya pohpohlama da casusun duygularını okşayacağından kullanılabilecek aygıtlardır.¹¹⁵

CIA'nın tarihçi personeli Randy Burket makalesinde kritik ettiği ve casusların güdülenmesini açıklamak için kullandığı RASCLS Modeli'nin MICE Modeli'nin tam

¹¹² Agm, s.14-15.

¹¹³ Agm, s.15.

¹¹⁴ Agm, s.15-16.

¹¹⁵ Agm, s.16.

karşılığı olmamakla birlikte değerlendirme yapmak gerekirse; Karşılıklılık; angajeyi kolaylaştırıcı bir unsur olarak, Otorite; mesleki ilişkinin ilk zamanlarında görüntüsel olarak ve ilişkinin devamında tamlık olarak, Kıtlık; kendi gelen vakalarda bir cazibe unsuru olarak, Tutarlılık; ilişkinin baştan sona her safhasında ve derinleşmesinde rol oynayacak bir ilke olarak eş tutulabilir. RASCLS Modeli'nin bileşenleri, casus güdülenmelerini açıklamakta bir kolaylaştırıcı olarak bazen tek başına bazen ikisi bazense üçü birden kullanılır. Lakin RASCLS Modeli'nden daha çok güdülemenin tesisi ve devamı yönünde yararlanmak verimli olacaktır.

Benzer yöntemle yapılan bir diğer çalışma Lydia R. Wilson'ın, 'Reversal Theory: Understanding the Motivational Styles of Espionage-Tersini Yapma Teorisi: Casuslukta Motivasyonları Anlamak' adlı çalışmasıdır. ¹¹⁶ Burada Wilson, Dr. Michael J. Apter'in Reversal Theory (RT)'yi kullanarak casusların motivasyonlarını anlamaya çalışmıştır. Reversal Teori; İnsanların zarar görecekları bile bile birşeyin tersini yapmalarının sebebini bulmaya çalışır. Wilson, casusların kendilerine zarar geleceğini bile bile neden casusluk faaliyeti içine girdiklerini açıklamaya çalışmıştır. Wilson'un soruları; Neden insanlar gönüllü olarak kendilerine zarar verebilecek gereksiz şeyler yaparlar? İnsanlar neden bazen yasaklanan şeyleri yapmaktan zevk alırlar? vb. olmuştur. Wilson, çalışmasının amacının; casusluk yapanların psikolojisini anlamak olarak beyan etmektedir. Wilson çalışmasında, insanların davranışlarının statik değil dinamik olduğunu da söylemektedir.

David L. Charney, M.D. and John A. Irvin, From AFIO's The Intelligencer Journal of U.S. Intelligence Studies adlı dergi için, 2016 İlkbaharı'nda MICE konseptini genişleten bir yazı yayınlamışlardır. ¹¹⁷ Yazıda MICE Modeli'nin üzerine; hoşnutsuzluk duymak ve akabinde intikam almak isteğı, bir başkasını memnun etmek için casusluk yapmak ve heyecan duyma saiklerini ilave etmişlerdir. Hoşnutsuzluk temelindeki güdülenmelerde; bir kişinin işinden çıkarılması, terfi alamaması, yöneticisiyle

¹¹⁶ Lydia R. Wilson, "Reversal Theory: Understanding the Motivational Styles of Espionage", *International Journal of Intelligence Ethics*, Vol.3 No. I Spring/Summer, USA 2012, s.76-100.

¹¹⁷ David L. Charney, John A. Irvin ve M.D., "The Psychology of Espionage", *The Intelligencer Journal of U.S. Intelligence Studies*, Vol.22 No. I Spring, Virginia 2016, s.71-77.

geçinememesi, yetersiz takdir görmesi veya hiç takdir edilmemesi, hakedişlerinde yetersiz ödemeler yapılması, tazminatının ödenmemesi gibi durumlardan dolayı kişinin hoşnutsuzluk duymasıyla ve tüm bunların intikamını almak için casusluk yoluna gitmesi kastedilmektedir. Makaleyi kaleme alan üçlüye göre; casuslar bir başkasını memnun etme saikiyle de casusluk yapmaktadırlar. Sevgilisinin ideolojisine ramolma, ebeveyninin hayallerini gerçekleştirmenin casus olmaktan geçmesi bu durumun örnekleridir. Heyecanlar veya Özönem ise aslında Levchenko'nun "E" olarak kodladığı ego ile çok benzeşmektedirler.¹¹⁸

Ekonomik ve teknolojik bilgilerin temin edilmesi konulu casusluk davalarında, günümüzün çok uluslu şirketleri de düşünüldüğünde hoşnutsuzluk kaynaklı güdülenmelerin önem kazandığı ortaya çıkmaktadır.

Sebastian Michalak, 'Motives of Espionage Against Ones Own Country in The Light of Idiographic Studies-Idiografik Çalışmalar Işığında Bir Kişinin Ülkesine Karşı Casusluğunun Güdülleri' adlı makalesinde; karmaşık ve çok yönlü bir süreç olan casusluk faaliyetlerine başvurma ardındaki nedenleri incelemiştir. Bireysel farklılıkları ve bireyleri araştıran bir çalışma yaptığını söylemektedir. Michalak, Pertman'a atıfla; MICE Modeli'nin yanısıra açgözlülük, hoşnutsuzluk, özgüven sorunları veya bölünmüş sadakat gibi diğer motivasyonların da casuslukta etkili olabilecek faktörler olduğunu ifade etmektedir.¹¹⁹

Henry A. Crumpton, 'Art of Intelligence Lessons from A Life CIA's Clandestine Service-CIA Gizli Servisi'nde Bir Yaşam-İstihbarat Sanatından Dersler' adlı hatıratında MICE Modeli'ne mesleki tecrübelerinden örnekler vererek değinmektedir.¹²⁰ Dünyanın çeşitli iklimlerinde CIA operasyonlarında bulunmuş Crumpton, MICE Modeli'ni; Money, Ideology, Compromise, Ego olarak açıklımlamaktadır. Eski CIA çalışanı olan hatıratın sahibi, her bir casusu çalışabilecek duruma getirmenin yani angajmanın

¹¹⁸ Agm.

¹¹⁹ Sebastian Michalak, "Motives of espionage against ones own country in the light of idiographic studies", *Polish Psychological Bulletin*, Vol.42(1), 2011, s.1-4.

¹²⁰ A. Henry Crumpton, *The Art of Intelligence: Lessons from a Life in the CIA's Clandestine Service*, Londra 2013, s.25.

birbirinden farklı olduğunu kaydetmektedir. Ona göre; bazı vakalarda casus adayına yakın yaklaşımlar gerekirken bazıları öngörülemez sorunlarla doludur. Bazılarına ise ekstra güç ve değer vermek gerekir. Crumpton, Afganistan’da görev yaptığı dönemde Revenge (intikam) ve Coercion (Baskı, Şantaj, Tehdit vb.)’un casus çalıştırmada önemli etkenler olabildiğini ifade etmektedir ve MICE Modeli’ne ekleme yaparak; MICE/RC olarak motivasyonları kodlamıştır.

Bu noktada, MICE’daki ‘C’ harfinin bazı çevrelerce ‘Compromise’ bazı çevrelerce ‘Coercion’ olarak kabul edildiğini ve kullanıldığını söylemek gerekmektedir. Modelin sahibi Stanislav Levchenko, ‘Coercion’ kelimesini tercih etmiştir ve dilimize çevirisiyle; tehdit, şantaj kelimesi şeklinde kullanılmaktadır. Casusluk vakalarına bakıldığında C harfinin baskı, şantaj, baskı olarak kullanılması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Modelin sahibinin ilk olarak ortaya koymasının yanısıra casusluk vakalarında umumiyetle kurulan bal tuzakları sonrası casus adayına karşı resim veya video kayıtlarının kullanılarak şantaj yapıldığına rastlanması, bu sonuca ulaşılmasını sağlamaktadır.

Manfred Reitz, Entrikalar ve Casuslar kitabında MICE Modeli’ne değinmiştir.¹²¹

Para belki de birçok insanı normal olarak yapmaya niyetlenmeyecekleri işlere motive etmektedir. İdeolojiler insanı başkalarından daha iyi ve hayırlı bir amaç için yapılan casusluğun haklı olduğuna inandırabilir. Diğer bir dürtü de insan egosudur. Çok sayıda insan istediklerini yapabileceğine inanmakta ve casusluk faaliyetleri egoları okşamaktadır. Casuslar genellikle kendi zekâlarından ve becerilerinden o kadar emindirler ki, kesinlikle yakalanmayacaklarına inanmışlardır. Son olarak, şantaj da önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle iktidarın kritik noktalarında yer alan ve özel bilgilere sahip insanlar bu türden sinsi şantaja hedef olabilirler. Gerçi bu bilgileri kimseyle paylaşmak istemeyeceklerdir. Fakat varlık endişesi daha güçlüdür ve bu endişe onları casusluğa itebilir.

Lisa A.Kramer and Richards J.Heuer Jr., ‘America’s Increased Vulnerability to Insider Espionage-Amerika’nın İçeriden Artan Güvenlik Açığı’ adlı makalesinde casusların motivasyonlarının nedenlerini; kişisel finans sorunlarının yaygınlığının artması, kumar borçlarının bireyleri zorlayıcı bir pozisyona sokması, işyerlerinde

¹²¹ Reitz, *Firavun’dan Mata Hari’ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.9-10.

örgütsel bağlılığın ve işveren ile amirlere olan bağlılığın azalması, Amerikan işgücündeki etnik çeşitliliğin artması, dünya vatandaşlığı fikrine inanışın giderek çoğalması olarak saymaktadır. Makale casusluk fırsatlarını da; bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler, internet kullanımının yaygınlaşması, global düzeyde ticaret, teknik ve bilimsel araştırmaların artması, seyahat imkânının kolaylaşması şeklinde dizelemektedir.

122

KGB'nin, ABD Rezidentura Şefi Victor Cherkashin, Gregory Feifer ile yazdığı 'Spy Handler: Memoir of A KGB Officer-Casus Yöneticisi: Bir KGB Memurunun Anısı' adlı kitabında; "Şahsi deneyimlerinin, ülkesine ihanet eden kişilerin ideolojik hedeflerden ziyade kişisel veya finansal ihtiyaçlar tarafından motive edildiklerini gösterdiğini, paranın kilit bir motivasyon olduğunu" ifade etmiştir.¹²³

Bu noktada MICE Modeli'ne bu çalışma ile verilecek katkılar ve yapılacak eklemlemeler şöyle olacaktır:

Öncelikle insanın güdülenmesini ya da insanlarda motivasyon kavramını anlamak için beş farklı yaklaşımdan¹²⁴ biri olan Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ni seçiyoruz. Bilindiği üzere, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne göre insanların ihtiyaçları beş basamakla sıralanmıştır. Kısaca, hiyerarşinin birinci basamağındaki fizyolojik ihtiyaçlar; nefes almak, yemek yemek, su içmek, boşaltım yapmak, cinsellik, uyku, sağlıklı metabolizma sahibi olmak vb. şeklindedir. Bu ihtiyaçlar karşılandıktan sonra insanda güven(lik) içinde kalma ihtiyacı doğmaktadır. Bundan sonra sırasıyla;

¹²² Lisa A. Kramer ve Richards J. Heuer Jr., "America's Increased Vulnerability to Insider Espionage", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 20:50-64, 2007, s.50-64.

¹²³ Ann Blackman, "Spooks, shadows, codes, and moles Spy wars, from inside the KGB", Boston, 06.03.2005, http://archive.boston.com/ae/books/articles/2005/03/06/spooks_shadows_codes_and_moles/, (Erişim:09.08.2020), s.1.

¹²⁴ Diğerleri; Evrimsel Yaklaşım (İçgüdülerin motivasyon üzerindeki etkilerine yoğunlaşır.), Dürtü Azaltma Teorisi, Optimal Düzeyde Uyarılma Kuralı-Arzusu, Bilişsel Yaklaşım (Gerekçelendirme-Karar Verme). Bkz. Khanacademy, "İçgüdüler, Uyarılma, İhtiyaçlar, Dürtüler: Dürtü Azaltma Teorisi ve Bilişsel Teori", <https://www.youtube.com/watch?v=WMMY8hdAZ6U>, (Erişim:15.08.2020).

sevgi-sevme-ait olma ihtiyacı, saygı-prestij-itibar-kariyer ihtiyacı, basamakları gelmekte, nihayetinde kendini gerçekleştirme ile hiyerarşi piramidi sona ermektedir.¹²⁵

Güdülenme süreci ise; ihtiyaç, dürtü, güdü, davranış, doyum şeklinde işlemekte olup döngüseldir.^{126 127} Buna göre özetle; kişinin güdülenebilmesi için öncelikle bir şeylere ihtiyaç duyması gerekmektedir. Bu ihtiyaçtan kaynaklı dürtü oluşmakta, dürtü ise insandaki güdüyü açığa çıkarmaktadır. Kişi güdüsüyle bir davranışa yönelmekte ve davranışını gerçekleştirmekle de tatmine ulaşmaktadır. Aksi halde tatminsizlik yaşamaktadır.

Öyleyse çalışmamıza bunu uyarlar isek; casusun adayının güdülenmesi sürecinde, adayın veya ailesinin veyahut sevdiklerinin öncelikle bir ihtiyacının olması gerekmektedir. Burada ihtiyacı; bir dürtüyü ya da uyarılma halini harekete geçiren eksiklik ya da yoksunluk durumudur, şeklindeki tanımı kullanarak anlamaktayız.¹²⁸ Durumu pratiğe dökerek olursak, örneğin; casus adayının kendisinin veya ailesinden veyahutta sevdiklerinden birinin organ ihtiyacı olduğunu varsayalım. (İlik nakli ihtiyacı, kan ihtiyacı, ameliyat olma ihtiyacına gereksinim duyuyor da olabilir.)

Bu ihtiyacın ardından kişi (casus adayı) dürtülenir.

Dürtünün çeşitli anlamları ise şöyledir: Bir ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkan içsel gerilimdir.¹²⁹ Bedensel veya ruhsal dengenin değişmesi sonucu ortaya çıkan ve canlıyı türlü tepkilere sürükleyebilen içten gelen gerilimdir.¹³⁰ Fizyolojik ya da ruhsal

¹²⁵Khanacademy, “Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Psikoloji / Davranış)”, <https://www.youtube.com/watch?v=4rPO3OiXDeI>, (Erişim:15.08.2020).

¹²⁶ Ayşegül Aldemir, YKS Psikoloji üniversiteye hazırlık dersleri, <https://www.youtube.com/watch?v=uCsn38ozyGc>, (Erişim:15.08.2020).

¹²⁷ Fikir.Gen.Tr., “İhtiyaç Nedir? Dürtü Nedir? Güdüleme Nedir? Güdüleme Süreci”, <https://www.fikir.gen.tr/ihciyac-nedir-durtu-nedir-guduleme-nedir-guduleme-sureci/>, (Erişim:15.08.2020).

¹²⁸ Khanacademy, “İçgüdüler, Uyarılma, İhtiyaçlar, Dürtüler: Dürtü Azaltma Teorisi ve Bilişsel Teori”, <https://www.youtube.com/watch?v=WMMY8hdAZ6U>, (Erişim:15.08.2020).

¹²⁹ Ayşegül Aldemir, YKS Psikoloji üniversiteye hazırlık dersleri, <https://www.youtube.com/watch?v=uCsn38ozyGc>, (Erişim:15.08.2020)

¹³⁰ Güncel Türkçe Sözlüğü, “Dürtü”, Türk Dil Kurumu, Ankara:2019.

dengeinin değişmesi sonucu ortaya çıkan ve canlıyı türlü tepkilere srkleyebilen, kaynağı duygulanım olan içsel gerilimdir.¹³¹

O halde kişi bu noktada; “ocuğuma -Oğluma, kızıma- organ bulmalıyım?”, “Nasıl bulacağım?”, “Nerden bulacağım?”, “Bunun için yeterince param var mı?”, “Yoksa nasıl bulurum?”, “şurdan bulurum...”, “şöyle bulurum?”, “şuraya kalkıp gitsem!..”, “şunu arayıp yardım istesem mi?”, “Neden böyle oldu?”, “Neden benim ocuğum?”, “Eşimle ben çok üzülüyoruz.” vb. sorular üretir.

Bu noktada, güdülenme döngüsüne eklememizi yapabiliriz: Kişi, bu dürtülere duygularıyla cevap verir. Esasen dürtülerin kaynağında da çoğu kez duygular vardır.

Duygunun çeşitli anlamları ise şöyledir: Bir uyarana verilen fizyolojik, bilişsel ve davranışsal tepkilerden oluşur.¹³² Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenimdir.¹³³ Bir olay, kimse ya da nesnenin insanın iç dünyasında oluşturduğu, uyandırdığı yankı, etki, tepki, izlenimdir.¹³⁴

Kişi, sevdiğinin böbrek ihtiyaç bulunduğunu öğrendiğinde anlık olarak; üzüntüye kapılabilir, şaşkınlaşabilir, öfke duyabilir. Bu duyguların tezahürü olarak yüzü sararabilir, kızarabilir. Bayılabilir. Bunlar onun duruma karşı fizyolojik tepkileridir.

Kişi, ilk fizyolojik tepkisinin ardından bilişsel olarak hissettiklerinin ne olduğunu anlamaya çalışır. Bizatihi hissettiklerini nitelendirir. (Lazarus Teorisi)¹³⁵ Böylelikle ortaya duygularının olumlu ya da olumsuz duygu/duygulardan hangisi olduğu ortaya çıkar.

Sekiz temel duygu kategorisi olduğunu belirtmiştik ve bunlar; Mutluluk, üzüntü, fke, Korku, şaşkınlık, İğrenme (Utanç ve İlgisi de ana grup kabul edilebilir.) idi.

¹³¹ Google, “Dürtü nedir?”, <https://www.google.com/search>, Erişim:15.08.2020).

¹³² Khanacademy, “Duygu Teorileri”, <https://tr.khanacademy.org/science/health-and-medicine/executive-systems-of-the-brain/emotion-lesson/v/theories-of-emotion>, (Erişim:15.08.2020).

¹³³ Güncel Türkçe Sözlüğü, “Duygu”, Türk Dil Kurumu, Ankara:2019.

¹³⁴ Google, “Duygu nedir?”, <https://www.google.com/search>, (Erişim:15.08.2020).

¹³⁵ Khanacademy, “Duygu Teorileri”, <https://tr.khanacademy.org/science/health-and-medicine/executive-systems-of-the-brain/emotion-lesson/v/theories-of-emotion>, (Erişim:15.08.2020).

Bu örnekte oğluna bir böbrek bulması gereken babanın hissettikleri büyük ihtimalle; üzüntü, öfke, korku, şaşkınlık, şeklindeki temel duygu kategorileri olacaktır. “Üzülüyorum, korkuyorum, sinirliyim, şaşkıyım.” Kişi duygularını tanımladıktan ve bazılarını yaşadktan sonra kendine gelir ve amacını ortaya koyar.

Amaç ve güdü artık belirginleşmiştir. Bu amaca yönelik tepkiyi oluşturan süreç yani güdü artık casus adayının oğlunu hayatta tutacak parayı veya böbreği bulmak ve oğlunu yaşatmaktır. Gündüyü bu noktada: Bilinçli veya bilinçsiz olarak davranışı doğuran, sürekliliğini sağlayan ve ona yön veren herhangi bir güç, saik, amaca yönelik tepki oluşturan süreç^{136 137} tanımını kullanarak anlamaktayız.

Kişi, böbreği bulabilmek için para temelinde de güdülenmeye başlar. Yani, para bulma sürecine de girmiştir.

Peki casus adayı parayı hangi davranışı göstererek (Davranışı ise; Psikolojik anlamda canlıların dış dünyaya karşı gösterdikleri her türlü bilişsel, duyuşsal ve psikomotor ‘bedensel-fiziksel’ tepkilerin genel adıdır. Söz konusu bilişsel, duyuşsal ve psikomotor boyutlar birbiri ile etkileşim halindedir¹³⁸ tanımıyla anlamaktayız.) bulacaktır? Örneğin; hırsızlık yapmak, dilenmek, borç bulmak ya da konumuna binaen casusluk yapmak yoluyla para bulabilecektir. Parayı bulmak için yöneleceği davranışın, eylemin, alacağı aksiyonun örneğimiz gereği; casusluk yapmak olduğunu varsayalım. Kişi, casusluk yaparak başarılı olursa, elde ettiği para ile oğlunu tedavi ettirerek doyuma (Doyum: Eldekinden hoşnut olma durumu, doyma işi, yetinme, kanma, kanaat bazı istekleri giderme.)¹³⁹ ulaşacaktır.

Böylelikle, kişi isteklerini elde ederek rahata kavuşmuş olur. Üzüntü, öfke, korkuyu ortadan kaldırarak tatmin olmuştur. Şimdi hissedilen ve tatmin edilen ise mutluluk duygusudur.

¹³⁶ Google, “Güdü ne demek”, <https://www.google.com/search>, (Erişim:15.08.2020).

¹³⁷ Güncel Türkçe Sözlüğü, “Güdü”, Türk Dil Kurumu, Ankara:2019.

¹³⁸ Wikipedia, “Davranış”, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Davran%C4%B1%C5%9F>, (Erişim:15.08.2020).

¹³⁹ Güncel Türkçe Sözlüğü, “Doyum”, Türk Dil Kurumu, Ankara:2019.

Örneğimizde babanın güdülenme sürecinin anatomisi şöyledir: Casusluk yapan baba, kendi adına ikincil güdüyle (Sosyal) ve sevdiği adına birincil güdüyle (Fizyolojik-Yaşatma-Yaşatma) sahip olarak, içsel güdülenme (Belki de eşinin vasıtasıyla dışsal güdülenme de) yoluyla, para güdüsü temelinde, sevdiği adına fizyolojik kendi adına sevgi-saygı ihtiyacıyla (Eğer bu sorunu çözerse sevgi-saygı ihtiyacını karşılayacaktır.), olumsuz duyguya sahip olarak ancak bunu olumlu duyguya çevirerek tatmin olmuştur.

Bu noktada istihbarat görevlisi bu kişinin ihtiyacını tespit eder ve giderirse kişi çok büyük ihtimalle istenilen istihbarat teşkilatı için çalışacaktır. Bu örnekte babaya casusluk yapmak için ödenecek bedel işte bu böbrektir.

Öte yandan, kişinin aynı anda, bir önce veya bir sonra, ihtiyaçlar piramidinin bir basamağında ihtiyaçları da olabilir. Casusluk yaparak hepsini aynı anda tatmin etmek ihtiyacı hissedebilir.

Bu durumu incelediğimiz vakalarımızdan birine de uygulayabiliriz:

Dmitri Polyakov'un ihtiyaçlarından biri de; CIA nezdinde saygı görmek, prestij kazanmaktı. Bu anlamda ihtiyaçlar piramidinin dördüncü basamağındaydı. Dürtüleri bunun nasıl olacağını ona söylemeye başlamış ve ideolojik olarak güdülenme sürecine girmiştir. Polyakov, çalıştığı kurumda üstlerini beğenmemekteydi. Diğer taraftan, birdenbire oğlunun ameliyat edilmesi zorunluluğu ortaya çıktı. Bu açıdan baba Polyakov oğlu için piramidin dördüncü basamağından birinci basamağına indi. Bu ise Polyakov'un sosyal (ikincil) güdüsü oldu. Dürtüleri onu üstlerinden yardım istemeye yönlendirdi. Red cevabı aldığı anda öfke duygusunu hissetti. Öfkesi nefrete ve ardından kine dönüştü. Kin duygusunu tatmin etmeliydi. Güdülenme sürecinde duygular (Nefret-Kin-İntikam) da devreye girdi. Casusluk aksiyonunu (davranışı) gerçekleştirdi. CIA ile her görüşmesinde bilgiler anlatarak tüm duygularını tatmin ederek doyuma ulaştı. Bu tatmin hali döngüsel olarak yirmi beş yıl boyunca devam etti.

Başka bir örneği; SSCB'nin dağılmaya başladığı 1991'de Batı tarafına iltica eden kimselerden verebiliriz. Anılanlar, ülkelerindeki belirsiz ortama geri dönmeyerek veya bu ortamı terk ederek, güven içinde yaşama ihtiyacıyla 1991'de Batılı ülkelere iltica

etmişlerdir. Bu kimselerin dürtüleri; Rusya'daki yeni düzende ne olacağı, kimlerin gücü elinde tutacağı, yeni düzenin nasıl olacağı, kendilerine ne olacağı vb. soruları ile bunlara aradıkları cevaplar idi. Duyumsadıkları (hissettikleri duygu); korku, üzüntü, şaşkınlık, iğrenme ve öfke idi. Korku, şaşkınlık ve üzüntü o an belirmişti. İğrenme ve öfke duygularını zaten yıllardır içlerinde barındırıyorlardı. Dürtülerini yenmek veya cevaplar bulmak veya susturmak veyahutta sonlandırmak üzere ideolojik bir temelde güdülendiler. Zaten bu ideolojinin iyi olmadığına dair çoktan içsel güdülere sahiptiler. Davranışları; kaçmak veya yurtdışında iseler iltica etmek şeklinde gerçekleşti. Batı'ya kaçarak, yerleşerek, buralarda yaşama hakkı elde ederek ve bildiklerini Batı'ya anlatmakla ve burada kabul edilmekle doyuma ulaştılar. Batı'ya veya Doğu'ya gidenler için buralarda umduklarını bulamamak onlar için döngüsel süreci durdurdu. Güdülenme sürecini bir daha başlatamadılar. Kimileri inandıkları sisteme hizmet ettirilerek yeniden güdülenme sürecine sokulabildiler. Kimileri kendisini güdülemeyi başaramadı. Eski casusların güdülerinin yönetimi ise ilticadan sonra da devam etti. Batı'dakiler maaş vb. ile güdü değiştirdiler. Çünkü ihtiyaçları artık fizyolojik idi. Yaşamaya, güvene, sevgiye-ait olmaya ihtiyaçları vardı. Güdülenmeler sürmekteydi. Bu noktada iltica yoluyla diğer tarafa geçmiş bir kimsenin güdülenme sürecinin artık durduğunu da söyleyebiliriz. Zira, casus gizli faaliyetten ya da 'beslenebileceği ve karşı tarafı besleyebileceği alandan' kopmuştu.

Öte yandan, şantajla güdülenme sürecine girenler de başkaca bir örnektir. Bunların çoğunun aksine güdülenme çeşidi içsel değil dışsaldı. Kimisinin cinsellik ihtiyacı zaten vardı. Olmayanlar için ise bu ortam oluşturuldu ve casus aday, şantajla bu suni ilişkiden sonra dürtü sürecine sokulmuş oldu. "Ya karım ya da üstlerim görüntüleri izlerse?", "Rezil olursam?" vb. sorularla dürtülenme sürecine dahil edildiler. Burada üzüntü, şaşkınlık, iğrenme, öfke, korku temel duygularını hissetmeleri sağlandı. Bu kişilerin güdülenmesi Şantaj-Baskı-Tehdit temelinde gerçekleşti. Kişi, casusluğu kabul ederek, bu kuvvetli rahatsızlık verici dürtü ve duygulardan kurtulmuş ve doyum (rahatlama) sağlamış oldu. Şantaj-Baskı-Tehdit temelli vakalarda, casusları yöneten

istihbarat görevlilerinin, angajmanı sağladıktan sonra, casusların güdülerini değiştirerek, para temelinde güdülenme sürecini başlattıkları görülmektedir.

Pozitif güdülenme temelli vatanseverlikle yapılan casusluktan bahsetmiştik. Şimdi ise, Kurtuluş Savaşı yıllarında Türk vatanseverler tarafından kurulan Karakol¹⁴⁰, Felah, Yavuz, Mim Mim Grubu gibi istihbarat teşkilatlarını düşünelim. İşgalci kuvvetlerin içine girerek örneğin; İngiliz Muhipler Cemiyeti'ne üye olan ancak gerçekte Türkiye için çalışan bir Türk casusun ihtiyacı fizyolojik ve sosyaldi. Yani hem birincil ve hem ikincildi. Türk casusun kendisi yaşamalı, soydaşlarını yaşatmalıydı. Bu amaçları başarmak temelinde güdülenme sahipti. Güdülenme çeşidi ise hem içsel hem dışsaldı. Dürtüleri; “Vatanı kurtarmak için neler yapmalıyım?”, “Birileri birşeyler yapmalı” vb. idi. Duyguları; ülkesi işgal altında olan birisi olarak öfke, üzüntü, düşmanından ve uygulamalarından iğrenme ve ülkenin ahvaline dair şaşkınlıktı. Güdülenme süreci içinde yaşayacağı fizyolojik ve bilişsel tepkinin ardında ve bu duyguları tatmin için alacağı aksiyon gidip İngiliz Muhipler Derneği'ne üye olmaktı. Yani kendi giderek casusluk yapmaktı. Bu faaliyetin İngilizler için anlamı casusluk, Türkler için anlamı ise vatanperverlik olacaktı. Türkiye lehine casusluk yapan vatansever için nihai doyum ülkenin kurtarılmasıyla sağlanmış oldu.

Bu bölümde son olarak fırsat ve kriz anlarının geçerli olduğunu vurgulamak ve örnekler vermek yerinde olacaktır:

Kriz anları; tüm motivasyona, kararlılığa sahip casus adayını casus olmaya iten ve tabiri uygun olursa; bardağı taşıran damladır. Vakalarımızdan birine konu olan Dmitri Polyakov için oğlunun öldüğünü öğrenmek kriz anı olmuştur. Polyakov, SSCB dışında bulunması ve yakın bir tarihte Batılılarla aynı mekanda bulunabileceği bir resepsiyonun düzenlemesiyle Batı'ya servis vermeye başlamıştır. Aldrich Ames için kriz anı bankanın borcuna dair ikinci tebligatı göndermesi, fırsat ise CIA'daki kontrolsüzlük ve kendisine duyulan güven olmuştur. Kriz anları; bir savaşın çıkması, bir ülkenin işgali, başıbozukluk, bir amirin kötü davranışı olabilmıştır/olabilmektedir.

¹⁴⁰ Eyüp Şahin, *Mütareke Döneminde İstanbul Polisi*, Ankara 2016, s.37-41.

Casuslar kendilerinin casusluğa götüren süreçte duygulardan da bahsetmektedirler. Kimisi duyduğu öfkeyi referans göstermekte, kimisi içinde yaşadığı ekonomik ve siyasi sistemden memnuniyetsizliğinden bahsetmekte, kimisi yönetenlerden iğrendiğini söylemektedir. Bu anlamda duyguların casusluğa giden yolda ‘katalizör etkisi’ sağladığını ifade etmek de mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

CASUSLUK OLGUSUNUN TARİHSEL SEYRİ (TARİH BOYUNCA GERÇEKLEŞMİŞ CASUSLUK VAKALARININ GÜDÜLER TEMELİNDE İNCELENMESİ) İLKÇAĞLAR-2000 ARASI DÖNEM

Casus çalıştırmanın, kullanmanın, istihdamının, devşirmenin veya angajmanının bir süreç haline dönüşmesi, sürecin içinde casusluk güdüsünün/güdülerinin tespitinin ve işlenmesinin bir zorunluluk haline gelmesinin kökeni, Firavunların hüküm sürdüğü Mısır'a kadar inmektedir. Bu süreci tarım toplumu örneklerinin yaşandığı Mezopotamya'ya kadar da götürme imkânı vardır.

Casusların hile, dezenformasyon, kumpas, entrika, aldatma gibi amaçlarla kullanılmasının örneklerini görmek için; Kardinal Richeleau'nun Fransası'na, Papalara, Keşişlere ve Misyonerlere, Roma'nın dejenere olarak çöküşe geçtiği zamanlara bakmak yararlı olacaktır. Casusların, iktidarların muhafazası, kalkışmalardan haberdar olunabilmesinde nasıl kullanıldıklarını anlamak için I. Elisabeth dönemine bakılmalıdır. Casusluk sanat mıdır? Yoksa meslek mi veya bilim midir? sorusuna cevap bulmak için Rönesans Dönemi'ne gidilmesi gerekmektedir. Rus korumacılığını, Çeka kültürünün kökenlerini, Rusların Soğuk Savaş dönemindeki ketumiyetlerini, yabancılara karşı takipçi tavırlarının nedenleri için; III. ve IV. İvan dönemlerine gidilmesi yararlı olacaktır. Savaş zamanlarında gerçekleşen casusluk faaliyetleri için I. ve II. Dünya Savaşları'nda İngiltere, Fransa ve Almanya'ya göz atılmalıdır. Güdülerin çeşitlenmesinin, artmasının, yoğunlaşmasının, yeni türde güdülenmelerin ortaya çıkıp çıkmadığının tespitini yapabilmek için ise Soğuk Savaş yıllarının incelenmesi gerekmektedir. Özetle, tüm bunların yapılmasıyla, her yüzyılın kendine özgü casusluk anlayışına ve hikâyelerine sahip olduğu görülecektir.

Eski bir istihbaratçı olan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, İngiltere lehine casusluk yapmış eski bir GRU subayı Sergei Skripal ile ilgili kendisine yöneltilen bir

soruya cevap verirken; "Gizli servisler arasındaki çekişme dün doğmadı. Bildiğiniz gibi casusluk, fahişelik gibi dünyanın en eski mesleklerinden" demiştir.¹⁴¹

Dünyanın en eski ikinci mesleği kabul edilen casusluk esasen ilk mesleğini kimi zaman kendi yararına kullanmaktan çekinmemiştir.¹⁴²

Bu tarzda yaygın ifadeler, yani casusluğun dünyadaki en eski ikinci meslek olduğu söylemleri, bu çalışmada, casusluğun miladının belirlenirken, mümkün olduğunca geriye gidilmesine sebebiyet vermiştir. Bu bölümde, tarih boyunca öne çıkmış ve tarihsel akışa yön vermiş devletlerde gerçekleşen casusluk faaliyetlerindeki güdüler incelemeye tabi tutulmaktadır.

2.1. İLK ÇAĞLAR

Av peşinde koşan insanoğlu için ilk kritik bilgi, av hayvanlarının bulunduğu yerler ile şifa veren bitkilerin yerlerini içeren bilgiler olmuştur. Ayrıca birer rakip ve düşman olarak diğer insan gruplarının nerede olduğu, kendilerine zarar verecek bir yakınlıkta olup olmadıkları insanoğlunun öğrenmek istediği ilk önemli bilgiler sınıfına girmiştir.

Mezopotamya’da tarımla uğraşan toplumlarda sel ve su baskınları ile başa çıkabilmek için bu tabiat olaylarının ne zaman gerçekleşeceğini bilmek kafa yorulan en önemli sorun olmuştur.

2.2. FİRAVUNLARIN MISIR’I DÖNEMİ

Firavunlar Dönemi Mısır’ına bakıldığında, Nil’in iki yakasında yerleşik insanlarıyla, başa gelen Firavunlar’ın tarımsal ekonomiye dayalı bir yaşama hükmettiği bir toplum

¹⁴¹ Türkrus, “Putin: "Casusluk, fahişelik gibi dünyanın en önemli mesleklerinden, Skripal alçak", <http://turkrus.com/679117-putin-casuslukfahiselik-gibi-dunyanin-en-onemli-mesleklerinden-skripal-alcak-xh.aspx>, (Erişim:09.08.2020), s.1.

¹⁴² Manfred Reitz, *Firavun’dan Mata Hari’ye Entrikacılar ve Casuslar*, (Çev. O. Can. Ünver), Ankara 2009, s.7.

düzeni görülmektedir. Ülkenin içinde açık ve gizli polis teşkilatları vardır. Firavunların gizli polis teşkilatı hem Mısır'ın içinden hem de Mısır'ın dışından gelebilecek tehlikelere karşı bilgi toplamaktadır. İçeride isyanlar ve yerel beylerin marifetlerinin zamanında farkedilmesi ana misyonlardan biri olarak belirlenmiştir. Çok sayıdaki konaklama yerinde veya kamuya açık yerlerde insanların konuşmaları, davranışları üzerine gözlemler yapan ve bunları not eden casuslar bulunmaktadır. Dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı sadece askerler değil gizli polis de duyarlıdır. Dışarıdan yönelecek tehlikeleri gizli polisin tespit etmesi beklenmektedir. Mısır, özünde, bir savaş devleti değil tarım toplumu ve devletidir. Doğu, Batı ve Güney yönünde çoğunluğu çöl olan yeryüzü şekilleri Mısır'a doğal bir koruma sağlamaktadır. Ülkenin kuzey yönünde korunması için Firavunlar Finikeliler ile anlaşmalıdır.

Mısır'da Nil boyunca etkin ve iyi işleyen bir haber ağı kurulu vaziyettedir. Örneğin; Nil, selin etkisiyle taşıdığı zamanlarda ulaklar vasıtasıyla erkenden Firavun'a bilgilendirme yapılmaktadır. Firavunlar ise gelen bu bilgilerle erken tedbirler aldırarak, böylelikle ne olacağını bilme yetileri oldukları sanılarak toplum tarafından Tanrısal güçleri olduğuna dair inanç her defasında pekiştirilmektedir.

Civar topraklardan Mısır'a sürülerini otlatmak için giren çobanlar da bir bilgi kaynağı olarak görülmüş, otlakları kullanmalarının bir karşılığı olarak onlardan da bilgiler alınması yoluna gidilmiştir. Mısırlı tüccar ve elçiler ülke dışında gezileri esnasında gördükleriyle ilgili Firavun'u bilgilendirmişler ve karşılığında maddiyatla ödüllendirilmişlerdir. Mısır Firavunlarından III. Tutmosis bir Kadeş Prensi'nin isyanı üzerine Megiddo (Bugünkü Gazze civarı.)'ya yürüdüğünde, eş zamanlı şekilde casusları vasıtasıyla yolların güvenliğine dair bilgiler edinmiştir. Tutmosis süratle ilerlenmesi gerektiğinden kestirme yol olan dar bir geçitten orduyu geçirme kararı almıştır. Tutmosis'in subayları karşı çıksalar da Firavun Tutmotis geçidin tutulmadığına dair bilgiyi çoktan casuslarından edinmiştir.

Mısır'daki yazışmalarda kapalı bir tarz benimsenmiştir. Gizli yazı tekniği olarak Agrostiş yöntemi kullanılmıştır. Firavunların casuslara ve gizli polis teşkilatına siyasi

istihbarat ve askeri istihbarat toplama görevi verdikleri anlaşılmaktadır. Bu dönemde casusların güdülerinin ağırlıklı olarak maddi değerler olduğu görülmektedir.¹⁴³

Eski Ahit'te casusluğun yorumlanmasına dair bilgiler vardır: Hz. Musa (Ölümü M.Ö. 1273) Kenan topraklarını incelemek üzere aralarından seçilen ve o zaman ki Musavi ailelerin evlatlarından oluşan 12 casus gönderdiğinde yola çıkmadan önce onlara şu soruların cevaplarının bulunması talimatını vermiştir:” Nasıl bir toprak orası? Toprakları verimli mi? Kıraç mı? Orada yaşayanlar az mı çok mu? İnsanları güçlü mü? Zayıf mı? Bunları öğrenin.” Hz. Musa gönderdiği casuslardan gittikleri diyarlardan üzüm gibi meyveler getirmesini de istemiştir. Dönen 12 kişiden 10'u istihbaratın ketumiyet ilkesini ihlal ederek öğrendiklerini alenen, herkesin içinde anlatmışlar ve toplumları üzerinde ümitsizlik ve kaygı yaratarak dalgalanmaya neden olmuşlardır. Dönenlerden ikisi daha umutvar konuşmuşlardır. Kendi aralarında çıkan görüş ayrılıkları Kenan'a saldırılmasından vazgeçilmesine ve ilerleyen süreçte Hz. Musa'nın kavminin salgın hastalıkla cezalandırılmasına neden olmuştur.¹⁴⁴

Hz. Musa'nın Kenan'a gönderdiği 'casuslarla', İNİS yoluyla coğrafi istihbarat elde etmek istemiştir. Hz. Musa'nın gönderdiği casusların, ailelerini temsil etme onuru, toplumlarının keşfedilecek yeni topraklarda tutunabilmesine katkı sunma güdülerıyla hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

2.3. PERSLER ve YUNAN ŞEHİR DEVLETLERİ DÖNEMİ (MÖ. VI. YÜZYIL)

Persler, M.Ö. VI. yüzyıla gelindiğinde, hükümdarları Kiros ile güçlü bir durumda bulunmaktaydılar. Kiros'un devlet yönetimindeki evhamlı yapısı onun güçlü bir gizli servis kurması sonucunu getirmiştir. Bu servis vasıtasıyla krala, halkın kral hakkında ne düşündüğü iletilmiştir. Persler de Mısır'da olduğu gibi ulak sistemi kurmuşlardır.

¹⁴³ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.11-24.

¹⁴⁴ Merve Seren, *Stratejik İstihbarat & Ulusal Güvenlik*, Ankara 2017, s.96-97.

Kiros'a bir defasında bir tavşanın karnına saklanmış vaziyette mesaj ulaştırılmış, Kiros yemek sofrasında tavşanı parçalayarak yemeye giriştiğinde mesajı görmüştür.

Kiros'un halefi I. Darius'un çalışma tarzına bakıldığında, ilerleyen asırlarda casusların karanlık fonksiyonu haline gelecek hileyi kullandığı görülmektedir.

Örneğin; I. Darius'un arkadaşı Zopiros'un Babillilere karşı bir trojan casus olarak kullanılmasına karar verilir. Plana göre Zopiros'un, Perslilerin hemen önünden kaçarak Babilliler'e yaklaşması sağlanacaktır. Zopiros ise zaman içinde Babil'in güvenini kazanacak ve Babilon'un kale kapılarından birinden Perslilerin şehre girmesini sağlayacaktır. Plan tamamen gerçekleşir.

Perslerin ısrarlı haraç istekleri o zamanki adıyla Küçük Asya (Anadolu)'daki Yunan şehir devletlerini memnuniyetsiz kılmakta idi. Bu esnada, memnuniyetsizlikleri bir isyan haline getirmeye çabalayan ve Pers Sarayı'nda bir vesileyle tutuklu bulunan Yunanlı politikacı Histaïos Sasi tarafından bir ayaklanma tertiplenir. Sasi, ayaklanmanın detaylarını kendisine sadık bulunan bir kölenin traş ettirdiği kafasına yazdırır. Kölenin saçlarının uzaması beklenir. Kölenin saçları uzadıktan sonra Sasi, köleyi kafa derisinde ancak saçla gizlenmiş haliyle, damadı olan Milet Tiranı Aristagoras'a gönderir. Köle, böylelikle hiçbir şüphe uyandırmadan, hiçbir sorgulama ve mukavemete yakalanmadan kontrol noktalarını geçerek gönderildiği yere ulaşır. Casusluk misyonuyla yüklü köleye hedefinde bulunan ulaştığı yere vasıl olduğunda buradakilere sadece saçlarının traş etmelerini istemesi talimatı verilir. Kölenin saçları traş edilerek mesaj okunur ancak İyonya kentlerinin bu isyanı Pers Kralı Darios tarafından bastırılır.

Bu noktada Yunanlı askeri yazar Aineas Taktikos'tan bahsetmekte de fayda bulunmaktadır. Taktikos M.Ö. 360 civarında kuşatmalara karşı korunma yöntemleri hakkında askeri nitelikte bir eser kaleme almıştır. Kitabın bir bölümünü de casusluk teknikleri ve gizli haberleşme sanatına ayırmıştır. Taktikos'a göre örneğin; haber, bilgi, mesaj vb. getirip-götürme işleriyle uğraşan bir ulak ayakkabısının tabanına yazılanlarla bu görevini yerine getirebilirdi. Taktikos yazdıklarıyla; atın dizginlerine, kılıçların üzerine, göğüs zırhlarına mesajların saklanabileceğini önermiştir. Levhalara yazılan

yazıların üzerinin balmumu ile kaplanması ve daha sonra bal mumunun eritilerek yazının okunur hale getirilmesi, yazının üzerinin daha sonra çözülebilir boyayla kapatılması Taktikos'un diğer teknik ve taktik önerileri olmuştur. Hayvanların üzerine mesajların yazılması, kuşatma altındaki kaleden dışarıya atılan oka mesajın papirus rulo haline getirilerek sarılması, mesajların şifrelenmesi Taktikos'un eserinde diğer bahsettikleridir.

Perslerin Büyük Kralı Darius ve ardılı Xerxes Yunanistan anakarasına birçok seferler düzenlemişlerdir. Anadolu'daki Yunan kent devletlerinin isyanlarının bastırılmasından sonra Persler buraya yönelmiştir. Persler bu seferi düzenlerken Atina'dan kovularak kendilerine sığınan eski Atina Tiranı Hippias'ın aktardığı bilgilerinden istifade etmişlerdir. Hippias'ın bilgileri vermesinin altında yatan güdüsü eski bir hesabı kapatmak yani intikam duygusudur.

Persler ile Yunan şehir devletleri, Yunan Anakarası ve Ispartalılar arasında geçen mücadeleler en nihayetinde Perslerin püskürtülmesiyle sonuçlanmıştır. Persler, Yunan Anakarası civarında iken Efiates adlı bir Yunanlı, alacağı yüksek ödül karşılığında Pers Ordusu'na Yunanlıları arkadan çevirmek için kullanacakları gizli bir dağ geçidinin yerini göstermeye razı olur. Bu savaşlar esnasında Xerxes yerli halktan bilgi alabilmek için çok sayıda altın dağıtır. Persler, ülkesinden sürülmüş ancak çift taraflı hareket ettiği değerlendirilen Ispartalı Demaratos'u da avantaj sağlamak için kullanmışlardır.¹⁴⁵

2.4. ÇİN ve SUN-TZU DÖNEMİ (M.Ö 545-M.Ö 470)

Çinli General ve Filozof Sun Tzu, savaş ve istihbarat konularında günümüzde de sıklıkla atıflar yapılan geçerli bilgiler üretmiştir. Sun Tzu, Savaş Sanatı'nda Kuşatmayı Planlarken adlı bölümde; girdiği her savaşı kazananların aslında usta komutan olmadığını, düşman kuvvetlerini, orduları savaşmadan çaresiz bırakanların, en iyisi olduğunu söylemektedir.¹⁴⁶ Savaş sanatından anlayan kişinin, başkalarının gücünü

¹⁴⁵ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.25-38.

¹⁴⁶ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, s.47.

savaşmadan alt edeceğini, kentleri kuşatmadan alacağını, başka halkları az zamanda ele geçireceğini belirtmektedir.”¹⁴⁷

Sun Tzu ve ekibi (öğrencileri) Savaş Sanatı’nda casusların güdülenmesi, yönlendirilmesi vb. hususları kritik etmişlerdir.

Bunlardan;

-Du Mu; Düşman rejimde görevlerini kaybeden zeki askerler, bir asi hareketi nedeniyle cezalandırılanlar ve aç gözlü olanlar vardır. Rütbe alamamış, görev verilmemiş, kendi şahsi çıkarlarını geliştirmeyi ülkenin yıkılmasında ve parçalanmasında gören iki yüzlülükle ve hile ile hareket edenler vardır. Ülkelerinin durumunu ve sana karşı projelerini öğrenmek için bunlara gizlice yaklaşıp rüşvet verilebilir. Bunlar aynı zamanda karışıklık ve uyumsuzluk yaratmak için de kullanılır.

-Li Quan; Düşmanın casusları seni gözetlemek için geldiklerinde kendi ülkeleri yerine senin çıkarlarına çalışmalarını sağlayabilmek için onlara bol para ver. Böylece bu casuslar iki taraflı casus olur ve sana hizmet ederler.

-Du You; Eğer casusa iyi davranılmazsa ihanet ederek düşman lehine çalışabilirler. Düşmana bilgi sızdırabilirler. Ödüllendirilerek onlara güvenildiğini göstermek gereklidir. Casuslar bildiklerini gizleyemezlerse bu onları yaşamlarına malolur.

-Sun Tzu Usta; Seni gözetlemek için gelmiş olan düşman casuslarını bulmalı, rüşvet vermeli ve seninle kalmaları için kandırmalısın, böylece onları karşı casuslar olarak kullanabilirsin. Elde edilen bilgiyle yerel ve dahili casuslar bulabilirsin. Onlardan elde ettiğin bilgiyle düşmana iletilecek yanlış bilgileri ölü casuslara verirsin. Elde ettiğin bilgiyle planladığın gibi diri casuslarını çalıştırırsın.

-Zhang Yu; Karşı casusları kullanarak, sana çalışmaları için kandırılabilir zayıf kişilikli ve açgözlü yerel casusları bulursun. Bu karşı casuslar sayesinde düşmanı nasıl aldatılabileceğini öğrenebilir ve onlara yanlış bilgi vermek için ölü casusları gönderebilirsin. Karşı casuslar sayesinde düşmanın ne durumda olduğunu öğrenebilirsin ve böylece diri casuslar planlandığı gibi gidip dönebilirler.”¹⁴⁸

¹⁴⁷ Age, s.53.

¹⁴⁸ Age, s.171-176.

2.5. MAKEDONYALI BÜYÜK İSKENDER DÖNEMİ (M.Ö.356-323)

Kısa bir yaşam süren ancak birçok fetih yapan ve MÖ.356-MÖ.323 yılları arasında yaşamış Büyük İskender'in hedefi; kültürleri tek bir bütünde birleştirerek insanlığın birliğine ulaşmaktı yani Homonoia'ya. Babası II. Filip' ten derin şekilde etkilenmiş olan Makedonyalı, girişeceği Pers savaşlarında Perslerin verdiği tahribatın öcünü almak arayışında idi.

İskender, Pers Kralı Kiros'un neler yaptığını da bilmekteydi. Kiros'un kurduğu gizli polis teşkilatı İskender'i etkilemişti ve gizli servisini bu örneğe göre oluşturmuştu.

Makedonyalı İskender emrindeki gizli servise ve casuslarına iki adresli tek hedef vermiştir: Düşman birlikleriyle kendi birlikleri içindeki kanaatlerin öğrenilmesi. Bunun için askerlerin aileleriyle yaptıkları yazışmalar ve sivil halkın iletişimi sansür edilmiştir. İskender'in gizli servisi şifreleme sistemi kullanmıştır. Posta güvercilerinden de yararlanılmıştır.

Büyük İskender'in Persliler ile kaçınılmaz savaşı III. Darius zamanına rastlar. Persler savaş esnasında karşı casusluk servisine ve casuslarına güvenirlir. Muharebeler boyunca Persler casusları vasıtasıyla şaşırtma, hile yöntemlerini kullanırlar. İskender'in ordusunun civarında bilerek yakayı ele veren Pers casusları Pers Ordusu'nun gidişatı ve istikametine ilişkin yanlış bilgilendirmelerde (Dezenformasyon) bulunurlar. Böylelikle İskender'i birkaç kez şaşırtmak mümkün olur. Perslerin karşı casusluk örgütü bir defasında İskender'in bir muhalifi ile irtibat kurmayı da başarır. Linkestiyalı İskender adlı bu kişi öldürülen kardeşlerinin intikamının peşindedir. Duygusal dürtüleri Linkestiyalı İskender'i casus yapar ve Perslerle iş birliği yapmaya itekler.

İskender'in Persliler ile mücadelesinde bir suikastçi olduğu rivayet edilen Sisens'in İskender'in casuslarınca yakalanması, yine Sisens'in yazışmalarının sansürden geçirilmesi, içeriğinin değiştirilmesi, mührü bozulan yazışmaların sahte mühürlerle tekrar kapatılması gibi karşı casusluk çalışmaları yüzyıllar sonrasında dahi kullanılan teknikler olacaktır.

Persler yine yalan bir haberle İskender'in yakın çevresi ve ordusunu demoralize etmek için onun zehirleneceği söylentisini casusları vasıtasıyla yaymışlardır.

İskender taraf değiştiren üst düzeydeki düşmanlarını maddiyatla ödüllendirmekte idi. İskender çocukluk arkadaşı olan ve çok iyi derecede Persçe bilen arkadaşı Laomedon'u savaş esirlerini sorgulamakta kullanmıştır.

İskender'in seferlerinin sonunu, ordusu içinde evlerinden çok uzakta olmalarını sorgulayan askerler arasında çıkan bazı huzursuzluklar ve memnuniyetsizlikler getirmiştir. İskender 26.000 kilometre katettikten sonra İndus Nehri kıyısında tanrılara kurban adayarak -Yine casusluğun yaptırılmasının amaçlarından olan ileride ne olacağını veya ne yapacağını bilmek istemek- ne yapacağını sormuştur. Tanrıların kendisine seferlerini durdurmasını öğütlemesi üzerine seferlerine son vermiştir.¹⁴⁹

2.6. ROMA İMPARATORLUĞU DÖNEMİ (M.Ö. 27-M.S.1453)

Roma İmparatorluğu M.Ö. 27'de kurulmuş, ilk bölünmesini; MS 395'te yaşamış ve 1453'te tamamen sonra ermiştir. Roma İmparatorluğu, Pax Romana (Roma Barışı) ile M.Ö. I. yüzyıl ile M.S. V. yüzyıl arasında gücünün zirvesine ulaşmış ve neredeyse tüm Akdeniz etrafında hükümlanlığını kabul ettirmiştir. İmparatorluk; kültürü, hukuk sistemi, kamu yönetimi, dili, askeriye sistemi ve düzen konularında hayli ileri seviyede idi.¹⁵⁰

Roma varolma mücadelesindeki en büyük mücadelelerinden birini Kartaca ile vermiştir. Roma'nın Akdeniz'deki rakibi Kartaca'nın kökenleri Fenikelilere dayanmakta idi. Etki sahası; Batı Akdeniz, Kuzey Afrika, İspanya, Balear Adaları, Sardinya ve Korsika ile Sicilya'nın bazı kısımlarını kapsamaktaydı.

¹⁴⁹ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.39-48.

¹⁵⁰ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, (Çev.Şadan Karadeniz), İstanbul 2016, s.16.

Yakın kara parçalarında birbirlerine karşı askeri ve ticari hakimiyet kurmaları zorunluluk hale gelen Roma ve Kartaca birbiriyle savaşmaya da başlamışlardır. Anibal'in önderliğindeki Kartacalılar bu mücadele esnasında tacirlerden ve denizcilerinden casus olarak faydalanmıştır. Kartacalılar İspanya'da çok iyi işleyen deniz-kara kurye servisini de oluşturmuşlardır.

Roma'nın casus istihdamı ise istikrarsızdı ve ihtiyacı olduğu anlarda casus kullanmak esasına dayalı idi. Roma bu durumun cezasını Anibal'in Alpleri geçip Pirenelerden aşarak Ron Vadisi'ne indiği seferde çekmiştir. Anibal, bu yürüyüşü esnasında geçtiği yerlerde yerli halka altın dağıtarak tarafsız kalmalarını ve Romalılara bilgi vermemelerini istemiştir. Anibal'in geçtiği yerlerden, onun akabinde gelen Romalılar halka altın teklif ederek Kartacalıların durdurulmasını istediklerinde alay konusu olmuşlardır. Zira Kartacalılar çoktan oralardan geçmiştir. Bu yürüyüşün detaylarından sağlıklı bilgiler alamayan Roma, ordusunu üçe bölerek Anibal'i üç ayrı yerde ihtiyatla beklemek zorunda kalmıştır.

Romalılar Kartaca ile mücadele ederken casusluğun ve casusların getirebileceklerinin önemini kavramışlar ve yıllarla birlikte istihbarat toplama tekniklerini geliştirme cihetine gitmişlerdir. Roma lejyonlarının ilerlediği yabancı topraklarda zarar görmemesi veya kayıp vermemesi için önünde ne olduğunu bilmesi gerektiğini anlamışlardır. Bazı Romalı komutanlar kılık değiştirerek bilgi temin etmek yöntemini denemeye başlamışlardır. Lejyonların önüne çıkanlar işkence ile konuşturularak bilgi alınmakta idi.

"İhaneti severim ancak hainden nefret ederim" sözünün Sezar'a ait olduğu söylenmektedir. Romalılar, casusları bir kaleyi ya da kenti fethetmek için kullanmaktaydılar. Bu yolda, casuslara bol miktarda para ve ödüller verilmekteydi. Romalılar'ın casuslara karşı tutumu sevmemek ancak katlanmak şeklinde idi.

Savaş öncesi Roma casuslarından yeterli bilgi alamamışsa harekete geçmek için acele edilmemekteydi. Kentin birkaç kilometre uzağına kamp kurulur, göstermelik saf

tutulur veya savaş düzeni alınır, silahlar gösterilirdi. Bundan amaç karşı tarafın maneviyatını kırmak ve teslim olmasını sağlamaktı.

Roma, casusluk sistemini sadece askeri amaçla değil diplomaside de kullanmıştır. Kendilerine sorun çıkaran Nibelunglar'ı alt edebilmek için Hunlar ikna edilmiş ve Hunlar Roma'ya inanarak Nibelung kavmini ortadan kaldırmıştır.

Sezar, Galya Savaşları'nın ardından Galya Savaşları üzerine 'Commentarii de Bello Gallico-Galya Savaşı Üzerine Notlar' adında bir kitap yazmıştır. Bu eserde casusluk faaliyetlerine de değinmiştir. Ona göre; casuslar yerli halktan ancak göze batmayacak kişilerden seçilmeliydi.

Bir defasında Nervia bölgesinde Roma lejyonunu konakladığı yerde saldırıya uğrar ve yardım çağrısının Sezar'a ulaşması gerekir. Yardım mesajını Sezar'a götürmek üzere yola çıkarılan her asker Galyalılar tarafından tespit edilmektedir. Sonunda bir köleye özgürlüğü vaad edilir ve yüksek bir ücret karşılığında mesajı Sezar'a iletme üzere yola çıkarılır. Mesaj yerine ulaşır. Gelen mesajın cevabını esir bir Galyalı asker yine yüksek bir ücret karşılığında Romalı lejyonların bulunduğu kamp yerine mızrakla atmakla görevlendirilir. Mektubun okunmamasını yine de garantilemek için Yunanca yazılıdır. Zira Galyalılar arasında Yunanca bilinmemektedir.

Galya'nın fethinin ardından Roma Britanya'ya yönelmiştir. Buraya gidip gelen tüccarlardan bilgi toplanmıştır. Fakat tüccarların çoğunun Galyalı olmasından kaynaklı, istenen kalitede bilgi alınamamıştır. Britanya'dan bilgi almak için gönderilen ve zor misyonlar yüklenen askerler de başarılı olamamışlardır. Sezar eserlerinde Britanya'dan casus bulmanın zor olduğunu defalarca yazmıştır. Ancak yine de Sezar'ın kıyı kentlerine serpiştirdiği adamları yerli kabilelerle anlaşmayı başarmışlardır. Roma, Britanya'ya seferlerinde başarılı olarak birkaç müstahkem kent kurmayı böylelikle başarmıştır.

Birçok devlette olduğu ve olacağı gibi Roma da haber ulaştırmak için ulak sistemini kurmuştu. Ulakların haber ulaştırırken dinlenmesi ve at değiştirmesi için hanlar yaptırılmıştı. Hanlar ilerleyen yıllarda iç turizm amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Gezmeyi seven Romalılar keşfedilen yerleri merak ederler ve seyahatleri esnasında

konaklama ihtiyaçlarını görürlerdi. Hanlarda insanları dinleyen casuslar da kalırdı. Yine haberleşme sisteminin vazgeçilmezi posta güvercinleri de Romalılar tarafından kullanılmıştır.

Roma'da Frumentarii teşkilatına çeşitli görevler verilmişti: İmparatorun muhaliflerini takip etmek, gizli haberleşmeyi sağlamak, yüksek memurları ve subayları gözetim altında tutmak, gizli tutuklamalar yapmak, infazlar gerçekleştirmek bu görevlerden bazılarıydı. Frumentarii'nin kullandığı casuslara yüksek tutarlı ödüller verilmiştir. Bunların kimlikleri gizli tutulmuştur. Bir imparator karıştının tespitinde muhalif kişi genelde ölümle cezalandırılmakta, ölünün kalan var mal varlığının bir miktarı onu ihbar eden casusa verilmekteydi.

Roma lejyonlarının komutanları, emirleri altındaki birlikleri ve güçleri, kariyerleri ve menfaatleri uğruna kullanmışlardır. Bunun önüne geçmek için imparator söz konusu lejyonlarda casus bulundurmıştır.

Casuslar ve ulakların can güvenliği, getirdikleri haberin durumuna göre tehlikeye düşebilmiştir. Lejyon komutanlarına iyi haberler getiren casus ve ulaklar övgü ve maddiyatla ödüllendirilmiş, kötü haber getirenler komutanın öfke nöbetine girmesine neden olduklarından öldürülmüşlerdir.

İmparator Trajan zamanında yani M.S. II. yüzyılda Roma sınırlarının en yüksek noktasına erişmiştir. Bu dönemde Roma muhtemelen 500 bin lejyoneri silah altında tutmuştur. Böylesi bir gücü kontrol edebilmek için sansür ve casuslardan yararlanma faaliyetleri artmıştır. Senato dahi izlenmiştir. İmparatorluk her geçen gün merkezileşmiş ve askerileşmiştir. Refah içindeki İmparator Hadrian ve kapasitesiz İmparator Commodus dönemlerinin ardından Roma'da İmparator Severus dönemi başlamıştır. Bu dönemde Roma daha da askerileşmiştir. Roma kökenli olmayanlar da etkin yerlere getirilmişler ve bu da Roma geleneklerinin aşınmasına neden olmuştur. Bu dönemde casusluk faaliyetleri artmış ve gizli servisler güçlenmişlerdir. Severus'un ardılı İmparator Caracalla armağan ve paralarla tüm lejyonları kazanmıştır. Roma'da yaşayan herkesi Roma vatandaşı ilan etmiş ve böylelikle Roma'nın nüfusu birdenbire 100 milyon

olmuştur. Tüm bunlar aslında Roma'yı bir zamanlar büyük yapan erdemlerin önemini yitirmesine neden olmuştur.

Caracalla'nın ölümünden sonra Roma tam bir beceriksizlik ve vahşet batağına dönüşmüştür. İmparator Heliogabal'ın tahta çıkmasıyla Roma'da tüm ahlaki ve geleneksel kurallar çiğnenmeye başlamıştır. Son olarak İmparator Diokletian'dan sonra imparatorluk M.S.395 yılında ikiye bölünmüştür.

Roma İmparatorluğu'nun dejenere olmaya başladığı dönemde casuslar; muhaliflerin, rakiplerin, asker-imparatorlara karşı çıkanların tespiti, izlenmesi ve bunlara kumpaslar kurularak etkisiz hale getirilmelerinde kullanılmışlardır. Sadece casuslar değil lejyonlar ve halktan bazı kimseler de para ve değerli armağanlarla ödüllendirilerek imparatorun yanına çekilmeye çalışılmıştır.¹⁵¹

2.7. HZ. MUHAMMED, DÖRT HALİFE, EMEVİ VE ABBASİLER DÖNEMİ (611-1258)

Hiz. Muhammed; Mekke, Evtas, Necid ve Diyar-ı Gatafan'dan siyasi, ekonomik askeri konularda bilgi toplamaları, kervan takip etmeleri, düşmanların saldırı hazırlıkları hakkında malumat edinmeleri gibi hususlarda sahabeler arasından görevlendirmeler yapmıştır. Hiz. Muhammed' in zaman zaman casusları ödüllendirdiği, ganimetten pay verdiği bilinmektedir. Halifeler döneminde ordu komutanları fetihle bulundukları yerlerdeki yönetici ve halklarla yaşam sahası tanıma, uzlaşma temelinde onların casusluk faaliyetlerinden yararlanmışlardır. Örneğin; Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Antakya civarındaki Curcûme halkı ile (Cerâcime), ayrıca Ürdün ve Filistin'deki Sâmirîler'le cizyeden muaf tutulmaları karşılığında casusluk yapmaları hususunda mutabakata varmıştır.¹⁵²

¹⁵¹ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.49-80.

¹⁵² Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/casus>, s.1.

Hız. Muhammed'in Mekke'nin Fethi'nden önce Mekke'de Arap olmayan ancak İslamiyet'i gizlice kabullenmiş olanlardan, Kureyş kabilesinden olmayıp Kureyşliler tarafından iyi muamele edilmeyen diğer kabilelerin mensuplarından casusları vardı. Hız. Peygamber, Mekke'deki gelişmelerden bu insanlar vasıtasıyla haber almıştır. Gizli görevleri esnasında ölen casuslar da tıpkı savaşta ölenler gibi cennetlik kabul edilmiştir.

Bir defasında Medine'de yaşayan Hatip isimli bir kişi Hız. Muhammed' in Medine'deki faaliyetlerine ilişkin bir rapor yazarak Mekkelilere ulaştırmak üzere bir ulağa bu raporu verir. Hız. Muhammed uhrevi olarak bunu haber almasıyla ulağın peşine atlılar gönderir. Ele geçirilen ulağın üzerinden mektup çıkar. Durum Hatip'ten sorulur, kendisi cevaben; 'Mekke'de yerleşik ailesine bir zarar verilmesinden korktuğu için Mekkelilere casusluk yaptığını' itiraf eder. Hız. Muhammed, Hatib'in bu suçunu Bedr'deki savaşmışlığından dolayı affeder.

Hız. Muhammed' in ölümüne kadar neredeyse tüm Arap Yarımadası İslamiyet'e geçmiştir. Çeşitli kabilelerle bu esnada mücadelede casuslardan da yararlanmıştır. Hız. Muhammed, Sahabelere savaş istihbaratı konularında önemli bir miras bırakmıştır.

Halifeler döneminde İslam orduları Pers ve Bizans orduları karşısında zaferler elde etmişlerdir. Doğu Roma adeta bir şehir devleti haline dönüşmüştür. Roma ve Pers İmparatorluklarını yenen Arap ordularının neferlerine yaşalar da ölseler de Allah'ın onları ödüllendirip düşmanlarını cezalandıracağı söylenmiştir. Hem Arapça hem de Arap olmayan kaynaklar Hız. Muhammed' in inançları için ölen herkese cennet vaat eden bir Kutsal Savaş doktrinini vaaz ettiğini kabul etmektedir.

İslam orduları komutanlarından Halid Bin Velid; Arabistan, Irak, Suriye ve Filistin'deki mücadelelerinde istihbari çalışmalardan ve casusluk faaliyetlerinden bir kuvvet çarpanı olarak istifade etmiştir. Öyle ki Roma orduları içinden dahi casuslar bulunmuştur. XXI. yüzyılda El Kaide'den ele geçirilen ve casusluk eğitim notlarını içeren bir metinde; Halid Bin Velid'in Pers Mezopotomya Valisi'ne bir hitabında;” Hayatı sevdiğin kadar ölümü de sev” dediği belirtilmektedir. Bu durum, 11 Eylül saldırıları sonrası Usame Bin Laden tarafından; “Amerikalılar yaşamı seviyor bizse

ölümü, aramızdaki fark bu.” şeklinde uyarlanmıştır. Buradan cihatçı savaşçıların ve casusluk faaliyetlerinde yer alanların güdülenmelerinde cennetin bir güdülenme saiki olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Halid Bin Velid’den başka Amr ibn al-As da istihbari çalışmaların gücünden yararlanmayı bilmiştir.

Emevilerin siyasi istihbarattan yararlanmadıkları için halifeliği Abbasiler lehine kaybettiklerini iddia edilmektedir. Halifeliğin başşehrini Şam’dan Bağdat’a taşıyan Abbasiler ise Emevilerin aksine kendinden öncekilerin ve sonrasındakilerin bir örneği olan ve atlı haber ulaştırma esasına dayalı Barid teşkilatından maksimum istifade etmeyi bilmişlerdir. Abbasilerin Bağdat’ta kurdukları Beyt’ül Hikme veya Bilgelik Evi’nde yüzyıllar boyunca birçok dalda eserler üretilmiştir. Bu eserler arasında istihbarata dair veya casuslukla ilişkili olanlar da vardır: Bunlardan belki de en önemlisi; Kindi (800-873, Ebu Yusuf Yakub bin İshak el-Sebbah el-Kindî)’nin -Felsefe, Teoloji, Matematik ve Tıp alanındaki yüzlerce eserinin yanı sıra- Kriptoanaliz çalışmalarıdır. İbn-i Heysem, Harizmi de Bilgelik Evi’nde çalışmalar yürütmüşlerdir. Bunlardan önce El Cahiz ‘Ağzını Sıkı Tutma Sanatı’ olarak bilinen eserini kaleme almıştır. Abbasi halifelerinden Memun, komutanlarına her mezradaki gelişmelerden haberdar olabilmek için güvenilir casuslar bulmaları veya atamaları konusunda salıklar vermiştir. Ebu el-Faraj el-İsfahani gizli ajanların birinci önceliğinin halifenin ve yönetiminin güvenliğini gerçekleştirmek olduğunu ifade etmiştir. Beyt’ül Hikme ve içindekiler 1258 yılındaki Moğol istilasında yanarak yokolmuştur.¹⁵³

Hiz. Muhammed ve Halifeler döneminde casusların; maddiyat kazanmak, İslamiyet’e hizmet ediyor olmak ve Hiz. Peygamber’in talimatlarını yerine getiriyor olmaktan güdülendikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, savaşta yararlılık gösterenlerin yanı sıra casusluk faaliyetleriyle İslam’ın yayılmasına katkı sunanlar da hizmet açısından savaşanlar ölçüsünde kabul edilmekteydi. İslamiyet’in yayılması için yararlılık gösterenler cennet ile müjdelenerek güdülenmişlerdir.

¹⁵³ Christopher Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, London 2018, s.93-106.

2.8. CENGİZ HAN DÖNEMİ (1162-1227)

Cengiz Han'ın kurduğu istihbarat teşkilatı oldukça geniş bir coğrafyadan haberler toplanan bir yapılanma olmuştur. Cengiz Han, Mısır, Roma, Emevi ve Abbasilerdeki gibi atlardan ve binici ulaklardan oluşan iletişim sistemini kurmuş, hergün hükümlanlık sürdüğü alanlardan bu sistem sayesinde bilgi sahibi olmuştur. Cengiz Han'ın ölümünün ardından bu teşkilat ortadan kalkmıştır. Teşkilatın çökmesinin nedeni devleti değil kişi ile kaim olması olmuştur. Cengiz Han, görevlendirdikleri vasıtasıyla sosyal istihbarat elde etmek istemiştir.¹⁵⁴

2.9. BİZANS İMPARATORLUĞU DÖNEMİ (330-1453)

Büyük Konstantin M.S. 324 yılında Roma İmparatoru iken tarihin akışını etkileyecek iki karar vermiştir: Hristiyanlığı devletin dini olarak ilanı ve yeni bir başkent kurulumu. Yeni başkent; Boğaz'a egemen, Asya ile Avrupa'daki Balkanlar arasındaki ayırıcı çizginin üzerinde idi. Şehrin adı da kendi adından esinlenerek Konstantinopolis olmuştur.

Batı Roma, M.S. V. yüzyılda, kavimler göçü ile gelen kabileler tarafından ezilip geçilmişken Doğu Roma (Bizans)'nın doğuşu ve yükselişi başlamıştır. Kısa sürede Bizans'taki Ortodoks Patrik Roma'daki Papa'nın yerini almıştır. Bizans'ın neredeyse 1.000 yıl sürecek ömrü başlamıştır.

Bizans, Roma'nın denenmiş birçok yapısını kopyalamıştır: İyi bir yol ağı, posta teşkilatı, gizli servis bunların başlıcaları olmuştur.

Erken antik dönemde tüccarlar, satıcılar asıl işlerinin yanısıra casusluk yaparken, geç antik dönemde casusluk yapmak isteyenler kendilerini tüccar, gezgin veya satıcı maskesinin arkasına saklamışlardır.

¹⁵⁴ Dr. Murat Tinas, “İstihbarat Giriş Dersleri”, Polis Akademisi, Güvenlik Stratejileri Ana Bilim Dalı, İstihbarat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2019.

Bir zaman sonra Bizans'ın Kuzey Afrika'ya fetihler yapma istekliliği doğmuştur. Bu nedenle Bizans'ı yönetenler sefere çıkma kararını vermeden önce Kuzey Afrika'daki Vandalların askeri durumlarından ve Bizans'ın sefer niyetinden haberdar olup olmadıklarından ve hazırlıklar yapıp yapmadıklarından bilgi sahibi olmak istemişlerdir. Bunun için Tarihçi Prokopios, tüccar kisvesinde Siraküza'ya (Sicilya bölgesinde.) gönderilir. Burada eski bir arkadaşı ile rastlaşırlar. Tarihçi, arkadaşına mevzuyu açar, Prokopios'un arkadaşı bölgeye uzun süredir gitmediğini ancak bölgeden henüz gelen bir köle olduğunu ve söz konusu bu köleyle kendisini görüştürebileceğini söyler. Köle ile mülakat yapan Prokopios bölgenin Bizans'ın niyetinden haberi olmadığını anlar. Neticesinde bu bilgiler karşılığında Prokopios'un arkadaşı para, köle ise özgürlüğünü kazanmıştır.

Bizans tarihi, herkesçe bilindiği üzere, entrika, hile, oyun, suikast, sinsî suçlar, iktidar oyunları ile dopdoluydu. Bizans'ta imparator olmak çok riskli idi. M.S. 324 ile 1453 arasında hükümlanlık süren seksen sekiz imparatorun neredeyse yarısı öldürülmüştür. Bizans bu durumuna rağmen Asya'dan gelen fetih girişimlerine dayanabilmiş, Batı'da ise çok muteber bir devlet olarak değer görmüştür.

Bizans'ta yüksek dereceli memurlar, oğulları lehine iktidar yönelimleri içerisinde olabilecekleri gerekçesiyle iktidar kavgalarından bertaraf edilmek için hadım edilmişlerdir. Öte yandan, iktidar oyunlarında çekici kadınlar, güçlü erkekler üzerindeki etkilerini casusluk veya kariyerleri için kullanmışlardır. Ancak haliyle kadınların hadımlar üzerinde bir etkileri olamamıştır. Hadım etme yoluyla bir yandan yüksek dereceli erkek memurların sarayda iktidar mücadelelerinde yer almalarının önü kesilirken diğer taraftan kadınların kullanacağı bir casus veya kuracağı bir entrikanın oyuncusu olmaktan alıkonulmuşlardır. Hadım etme işlemi bir güdü kırıcı olarak kullanılmıştır.

Bizans'ta diplomatlar sadece önemli konuları müzakere etmekle kalmayıp gayrimeşru önemli bilgileri de toplamışlardır. Diplomasi kanalının temsilcileri, sözde anlaşmalar yaparak aslında anlaşma yapılan ülkeye casus yerleştirmiş, savaş

hazırlıklarını gizliden gizliye deşifre etmiş, casusluk operasyonlarının başarıya ulaşması için zaman kazanmışlardır.

O zamanki adıyla Konstantinopolis Akdeniz civarında ve dahi Asya’da üretilen mamüllerin pazar yeri konumundaydı. Kâğıt, ipek, yiyecek pazarlanan başlıca değerli ürünlerdi. İpek üretimi Çinlilerin devlet sırrıydı. Bizans ancak bir casusluk çalışmasıyla bu sırrı çözmeyi başaracaktır. Şöyle ki; iki keşiş, devrin Bizans İmparatoru I. Justinya’nın huzuruna çıkarak merak saikiyle ipeğin sırrını çözebileceklerini söyleyip araştırmalar yapmak için izin ve destek isterler. İmparatorun onayıyla keşişler yola çıkarlar ve Hindistan’ın Çin’in etki alanında bulunan bölgesine intikal ederler. Keşişlerin bir zaman sonraki dönüşlerinde yanlarında bambu çubuklarına gizlenmiş ipek böceği yumurtaları ve dut ağacı tohumu bulunmaktadır. Keşişler, doğal güvenirlik sunan dini kıyafetleri ve halleriyle sınır kontrollerinden sıyrılmayı başarmışlardır. Bizans artık pazarcılığının yanısıra ipeğin üretimini yapmaya başlayacaktır.

Bizans’ın savaşlarda çözülemeyen ve kimyasal açıdan formülü bir türlü tutturulamayan bir silahı vardı: Yunan Ateşi. Bu silah ile Bizanslılar birçok düşmanını kendisinden uzak tutmayı başarmıştır.

En iyi dönemlerinde Konstantinopolis, Soğuk Savaş yıllarında Berlin ve Viyana’nın olduğu gibi casuslar şehri idi. Bu nedenle kentte bir de ‘Barbar İşleri Dairesi’ ihdas edilmişti. Şehre gelen yabancılara yönelik olarak karşı casusluk faaliyetleri dizayn edilmişti. Bu daire yabancılara şehri gezmeleri esnasında eşlik etmiş, yabancılara yasaklanmış ürünleri satın almak istemeleri durumunda uyarılarla buna engel olmuşlardır. Halbuki kendilerine tahsis edilmiş bu uşaklar birer casustu. Yabancıların yasak bölgelere girmelerine izin de verilmemiştir.

Dışarıdan şehre dönen elçi, tüccar, seyyah, misyoner gibi kimseler belirlenmiş bir makama başvurup izlenimlerini anlatmışlardır.

Bizans'ın tüm casusluk işleri 740'lı yıllarda Logothete adı verilen müessesede ve kişide tek kanat altında birleştirilir. Logothete hergün imparator tarafından kabul edilmiş ve güncel gelişmeler kendisine aktarılmıştır.¹⁵⁵

2.10. PAPALAR, MİSYONERLER ve KEŞİŞLERİN GÜÇLÜ DÖNEMLERİ

Almanya gibi derebeylerin fazla olduğu ve hükümdarın güçlü bir ordusunun bulunmadığı devletlerde Papa dini nüfuzunu kullanarak derebeylerini hükümdara karşı kışkırtabilmiştir. Fransa gibi hükümdarın kuvvetli ve birleşik bir orduya sahip olduğu devletlerde ise Papa'nın bu türde çabaları etkili olamamıştır. Tüm mesele Papa ve ilgili ülkenin hükümdarının anlaşıp anlaşılmadığına bağlı olmuştur. Papa halkı etkilemek için sorun çıkarmak istediği ülkeye dilenci keşişler göndermiştir. Karşı hareket planlamaları manastırlarda yapılmıştır.

Halk üzerinde dini yaptırımların uygulanacağı (Ateşte yanmak veya yakılmak vb.) söyleminin her zaman geçerliliği var olmuştur. Aforoz yetkisi çok önemli bir güçtü. Servet, iktidar ve etki sahibi olma hem kilisenin hem de hükümdarların temel güdüleri idi.

Papaların Avrupa'daki devletlerde temsilcileri vardı ve bu temsilciler Papa'nın doğal bir informantıydı.

Papalar, temsilcileri ile kuryeler yoluyla haberleşmişler, çok iyi işleyen casus ağı ve gizli diplomatlarıyla her an dünyevi hasımlarını değerlendirmişler ve planlanan siyasi faaliyetler hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.

Papaların bir diğer doğal casusu misyonelerdi. Misyonerler, Papa'nın emri altında verilen farklı görevleri yerine getirmişler, görevlendirildikleri iklimlerde araştırma amaçlı gezginliğin yanısıra farklı konularda bilgi toplamışlardır.

¹⁵⁵ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.81-93.

Avrupa, XIII. yüzyılda, Moğol tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Papalık, Moğolların gücüne ilişkin bilgiler almak için bu defa keşişlerden yararlanmayı tercih eder. Papa IX. Gregor'un talimatıyla bu görevi yerine getirecek keşişler bulunarak, 1230'lu yıllara rastlayan dönemde bilgilendirilerek Moğolların üzerine gönderilirler. Keşişler, Moğol siyasi coğrafyasında gözlemler yaparlar, iletişim kurarlar ve bilgi toplarlar. Toplanan bilgiler Avrupa'ya geçilir ancak bu bilgiler bürokrasinin katmanlarında çoğunlukla kaybolur. Kaybolmasa da Avrupa'nın 150 bin kişilik bir Moğol gücüne karşı koyması zaten zor görünmektedir. Moğolların Avrupa kapılarına dayandığı günlerde Avrupalılar muhtemel bir istiladan Moğol Hakanı Cengiz Han'ın oğlu Ogeday'ın ölümü üzerine kurtulurlar. Moğollar yeni hakan seçimi için merkezlerine dönerler.

Avrupa, 1243 yılına gelindiğinde, Moğolların gerçek gücünün farkına yine Papa'nın sayesinde varmıştır. Bu defa Papa IV. İnosens iki keşişini bir elçi heyetiyle Moğollara gönderir. Heyet yol boyunca Moğol ordusunun gücü, savaş taktikleri hakkında bilgi toplar. Giovanni Piano del Carpini adlı keşişin yazdığı notlardan anlaşıldığına göre; Carpini taşıdığı bir mektubu Moğol Hakanı'na iletmek misyonuna sahiptir. Mektupta Papa; Moğollara Papa'ya itaat etmelerini salık vermektedir. Ancak bu durum o dönem Moğolların gücü göz önüne alındığında pek gerçekçi görünmemektedir. Mektup Temmuz 1246 yılında alıcısına ulaşır. Yeni hakan Kuyuk mektubu alır. Elçi görünümündeki keşişi dört ay misafir eder ve nihayetinde karşı bir mektupla cevap verir. Papa'nın cüretkarlığını kabul etmediğini Papa'nın gelip kendisini ziyaret etmesini ister. Carpini ve beraberindekiler Kasım 1246'da başkent Karakurum'dan ayrılmalara izin verilir.

Avrupa Moğolların Avrupa'yı fethetme planlarından vazgeçmeleri üzerine Moğol tehdidinden kurtulmuştur. Moğolların Avrupa'ya yönelmesi halinde görecekları muhtemel manzara ise; birbiriyle görüş ayrılıklarına düşmüş Avrupa devletleri, Moğolların gücüne karşı alınmamış tedbirler ve hazır olmayan ordular olacaktır.

Avrupa, Moğol tehdidine karşı sınavını keşiflerin bilgi toplamaya dayalı casusluk faaliyetleri sayesinde engellemiştir.¹⁵⁶

2.11. ORTAÇAĞ (MS 476-1453) ve YÜZYIL SAVAŞLARI (1337-1453) DÖNEMİ

Ortaçağ'ın şövalyeleri henüz şövalyeliğin erdemlerini yitirmediği zamanlarda mertçe savaşa önem vermişlerdir. Savaş, konulan kurallar dairesinde icra edilmekteydi. Her ne kadar icra edilen bir savaş olsa da karşı tarafın cesareti ödüllendirilmiş, hasım küçük düşürülmemiş, çaresizliğinin ve yenilmişliğinin üzerine gidilmemiştir. Hile veya açıkgozluluk yoluyla avantaj sağlayacak sofistike silahlar kullanılmamıştır. Sinsice taktiklerden ve arkadan saldırılardan nefret edilmiştir. Savaş esnasında onur da sınava tabi tutulmuştur.

Savaştaki bu şövalye ruhunun casusluğa uyarlamasına gelince şöyle bir sonuca ulaşılmaktadır: Şövalyelik anlayışına göre; casusluk görevi de bilgi toplamanın ötesinde olmamalı, casusun misyonu düşman ordusunun gelip gelmediğini öğrenmek olmalıdır. Aksi halde casuslar fitneci ve saygınlığı olmayan kişiler olarak görülmüşlerdir.

Haçlı seferlerine bu anlayışla giden şövalyeler her defasında yenilgiye uğramaktan kurtulamamışlardır. Diğer taraftan, seferler boyunca coğrafi bilgi azlığı bir sorun haline gelmiştir. Mahallinden kılavuzlar veya rehberler tutularak bu sorun aşılma çalışılmışsa da bu yerli kılavuzlar aslında casuslardır ve Haçlı ordularını ilgisiz alanlara götürmüşlerdir. Haçlı şövalyeleri hileli savaş taktiklerini ve kurnazlıkları deşifre edemediklerinden savaşları hep kaybetmişlerdir.

Şövalyeler savaşlardan arta kalan zamanlarda kendi kendilerine kaldıklarında çok basit bir nedenden ötürü veya bazen sırf çatışmak için çatışma çıkarabilmişlerdir. Bazen tek başına bir şövalye bir kente savaş açabilmiştir. 1381 ve 1425 yılları arasında

¹⁵⁶ Age, s.95-109.

108 şövalye ayrı ayrı olmak üzere Frankfurt şehrine savaş açmıştır. Köln kentine 1330-1360 yılları arasında 700'den fazla savaş açma mektubu gönderilmiştir.

Ortaçağ'ın sonuna doğru bu savaşlar iyice artmış ve prensler, piskoposlar ve kentler birbiriyle savaşır hale gelmişlerdir. Savaş esnasında kaleler kuşatılır ve intikam ateşi sönene değin savaşılırdı. Bu savaşlar herkese büyük maddi külfetler getirirdi. Bu savaşlar esnasında şövalyelerin etrafında onları destekleyen unsurlar bulunmuştur. Bunlar şövalyelere haber ulaştıran ve çeşitli ihtiyaçlarını gören kimselerdi. Şövalyelerin dostları, dilenci veya keşiş kıyafetine bürünmüş ve çevrede olan bitenlere ilişkin bilgiler toplamaya çalışmışlardır. Hasımların bölgesinde dikkatli olunulmuştur çünkü aynı bölgede hasımın da aynı yöntemlerle dolaşan yardımcıları (casusları) mevcuttu.

Kul statüsündeki çiftçiler etrafı iyi gözlemlediklerinde ve civarda kuşku uyandıran yabancılarla ilgili bilgi verdiklerinde ödüllendirilmişlerdir. Gezici şarkıcılar da bilgi toplamak için kullanılmıştır. Gezici şarkıcı hasım kaleye gittiğinde mutlaka birkaç önemli bilgi toplamış ve ödülünü de almıştır.

Şövalyelik Ortaçağ'ın sonuna doğru özgür yurttaşlar, güçlü kentler ve tacirlerin varlığıyla ortadan kalkmaya başlamıştır. Şövalyeler erdemlerini kaybederek hırsızlık ve haydutluk yapmaya başlamışlardır. Yoldan geçen kervanları soymak için şövalyeler bir casus ağı kurmuşlardır. Kale kapılarından çıkan kabileler ve zengin görünümlü kişiler yine kapıların civarına kapaklanmış kişilerce not edilmiş ve bu bilgi casuslar tarafından kurulu bulunan haberleşme şebekesi yoluyla şövalyelere aktarılmıştır. Hanlarda konaklayan zengin kimseler meyhaneciler tarafından şövalyelere bildirilirse para ile ödüllendirilmiştir. Bu kimselerin yolculukları esnasında soyguna uğramaları, bu bilgilerin akmasından sonra artık haydut şövalyeler için çok kolay olmuştur. Tüccarlar köy papazlarından kabilelerinin yolculuklarının salimen gerçekleşmesi için dua istediklerinde ve papazlar bu bilgiyi haydut şövalyelere bildirdiğinde şövalyeler ele geçirdiklerinden olmak üzere kiliseye para bağışı yapmışlardır.

1339-1453 yılları arasında gerçekleşen ‘Yüzyıl Savaşları’ Ortaçağ’ın savaş biçimini değiştirmiştir. Gizli operasyonların yürütülmesi hususu ortaya çıkmıştır. Düşman saflarına sızan veya düşman saflarından kazanılan casusların önemi artmıştır.

Ortaçağ’ın en bilinen casusluk vakası Sir Thomas Turberville vakasıdır: Turberville Fransa ile İngiltere arasında cereyan eden savaş sırasında esir düşer. Fransız Kralı IV. Pilip kendisine serbest kalması karşılığında bir anlaşma sunar. Buna göre, Turberville’in bir mizansenle hapisten kaçtı gibi gösterilecek ve akabinde İngiltere’ye geçmesi sağlanacaktır. Bilahare Turberville, Galler ve İskoçya’yı İngiltere aleyhine ayaklandıracaktır. Bununla da İngilizler bulundukları yerde tutulmuş olacaktır. Turberville tüm bunları yaparken onun çocukları rehin tutulur. Turberville bir süre istenilenleri yerine getirir ancak İngiltere’de kralın adamları bir sızıntıyla karşı karşıya olduklarını anlarlar. Turberville deşifre edilir ve idamla cezalandırılır.

Bu hadisede, Turberville’nin çocukları üzerinden negatif yönde güdülendiği görülmektedir.

Yüzyıl savaşlarında kadınlar ve zararsız görünen papazlar yeni birer casus olarak belirmişlerdir. Bu kimseler o güne değin kendilerine barışçılık atfedilen ve casusluk yapacağına ihtimal verilmeyen kimselerdir. Kadın casuslar yüzyıl savaşları esnasında defalarca Fransa’dan Flaman bölgesine gelmişler ve bilgi toplamışlardır. Kadınlar, Flaman bölgesinde Brüksel ve Gent arasında gidip gelerek halkın maneviyatını ölçmeye çalışmışlardır. 1340 yılı itibarıyla bu kadınlara ödenen paraların makbuzları mevcuttur. Her iki kent tüccarların uğrak yeri idi ve uzak yerlerden gelen tüccarların anlatacağı çok şeyleri vardı.

Bir kadın casus, 1340 yılında, Brabant Baronu, Flaman Kontu ve diğer yerel derebeylerin İngiltere Kralı’na bağlılık yemini etmeye hazırlandıkları bilgisini geçer. Fransa Kralı böylece İngiltere’nin yeni müttefikler kazanmış olduğunu öğrenir. Bir başka kadın casus, İngiltere Kralı’nın Gent şehrinde kaldığını rapor eder. Dover ve Calais diğer istihbarat kentleridir. Buralardan İngilizlerin ikmal sağlanmaktadır.

Calais'te İngilizlerin silah stoğu vardır. Bunlara rağmen, kadın casuslar yakalansa dahi kendilerine erkek casuslara davranıldığı kadar acımasız davranılmazdı.

Yüzyıl savaşları esnasında İngiltere'de yabancılara özellikle de merkezi Fransa'da bulunan dini tarikatların üyelerine büyük bir güvensizlik duyulmaktaydı. İngiltere'de keşişlerin ve rahibelerin çok dolaşmasına izin verilmez ve en kısa sürede ülkeyi terketmeleri istenirdi. Bunun nedeni; Fransa kilisesinin Papa'ya bağlılığı, İngiltere kilisesinin Papa'dan bağımsız hareket ediyor olmasıydı. İngiltere limanlarında silah ve asker sevkiyatı olduğunda bir karşı casusluk tedbiri olarak; din adamları, yabancı tayfalar ve tacirler limanlara alınmazlardı. 1380 yılında tutuklanan Geoffrey Broun'un Fransızlar tarafından İngiltere'ye casusluk maksadıyla sızdırıldığı ve savunma tesislerine ilişkin bilgi toplamakla görevlendirildiği açığa çıkarılmıştır.

Yüzyıl savaşlarındaki casus operasyonlarında da her zaman olduğu gibi paranın en önemli rolü oynaması ender görülen bir olay değildir. İngiltere'de sokakta, meyhanelerde, pazarda ve diğer yerlerde casus yakalamakla görevlendirilmiş kişiler casus yakalayıp para kazanmakla meşguldürler. Saint-Amand adında paraya düşkün bir papaz da bir casus avcısı sayesinde yakalanmıştır. Bu tür avcılara dönemin koşullarına göre 70 pound gibi yüksek sayılabilecek bir ücret ödenmiştir.

Yüzyıllar ilerledikçe görülecek doğal sonuçlardan bir tanesi yüzyıl savaşlarında da kendini çoktan göstermiştir. Devletler arasındaki savaş, gerilim veya kriz anlarında casusluk faaliyetleri artışa geçmektedir.

Yüzyıl Savaşları'nın bitimiyle gerek İngilizler gerekse Fransızlar değişik adlarla ama özde aynı olmak üzere gizli servisler kurmuşlardır. İngiltere'de VII. Henri, Fransa'da V. Şarl bu oluşumlara itina göstermişlerdir. Servislere, halkın kontrol altında tutulması, yabancılardan gelecek tehlikelerin sezilmesi misyonları yüklenmişti. Buralarda çalışan istihbarat görevlileri ve casuslar para ile güdülenmişlerdir.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Age, s.111-125.

2.12. VENEDİK DEVLETİ DÖNEMİ (697-1797)

Sular üzerinde bir devlet, sistem ve ticaret kuran Venedik Devleti, ekonomik istihbarat temin etmek istekliliğiyle neredeyse diğer tüm devletlerden ayrı tutulabilir. Denizdeki ticaret gücü zirveye çıktığı anda Venedik Devleti'nin karada da boy gösterdiği görülmektedir. Venedik'in; Dalmaçya, Anadolu, Suriye ve Mısır kıyılarında üsleri vardı. Üslerde ise casusları bilgi toplamaktaydı. Söz konusu üslerde Venedik'e haber ve bilgi aktaran casusların yanısıra Venedik gemilerinin hareketliliği hakkında bilgi aktaran diğer ülkelerin casusları da mevcuttu. Haliyle bu kadar casus arasında bir de casuslar savaşı sürmekteydi.

Venedikliler elde ettikleri istihbari bilgileri merkezi düzeyde toplamışlardır. Venedik devlet arşivi çok moderndi. Anlaşmalar, diplomatik haberleşmeler, gizli raporlar, mektuplar, sözleşmeler arşivlenmekteydi. Kurye ile haberleşme ve şifreli yazışma yöntemleri kullanılmıştır.

Venedik Devleti ve Papa'nın kilise devleti, Avrupa'da diğer devletlerle ilişki tesis eden ilk devletler olmuşlardır. Venedik elçileri ülkeye döndükten sonra on beş gün içinde gördükleri ve deneyimleri hakkında bir rapor kaleme almakla yükümlüdür.

Venedik'in, XVI. yüzyılda, Madrid, Viyana, Roma, Paris ve Londra'da daimi elçilikleri vardı. Bu elçilikler doğal olarak birer istihbarat üssü durumundaydı. Diplomatlar, casus bulmak, çalıştırmak konularında yetkiliydiler ve ödeneklere sahiptiler. Diplomatlar rüşvet vermişler, şantaj yapmışlar, entrikalar kurmuşlardır. Venedik vatandaşları da doğal birer bilgilendirici olmuşlardır.

Karşı casusluk ve koruyucu güvenlik tedbirlerinden olmak üzere; Venedik Devleti'nin her türde deniz vasıtalarının (Kalyon, savaş gemisi, ticari diğer gemiler vd.) üretildiği, 'Tersane' adı verdikleri ve 2.000 kişinin çalıştığı alana yabancıların girişine izin verilmemiştir. Bu alana giriş fiziki açıdan tek bir geminin geçişine izin verecek genişlikte idi. Tersane'de çalışan işçilerin arasına casusların karışmasını önlemek amacıyla zanaatkarlar çoğunlukla aynı ailelerden babadan oğula geçiş düzeninde çalıştırılmışlardır. Babalar sadece oğullarına iş bilgisini aktarmışlardır.

Osmanlı'nın Venedik'in ticaret yollarını bloke etmesiyle alternatif ticaret yollarının bulunması için Rusya tarafına elçi gönderilerek araştırmalar yaptırılmış ve değişik güzergahlar bulunmuştur.¹⁵⁸

Büyük olasılıkla dünyanın en eski devlet istihbarat servisi olan bu 'şirket', olağanüstü kurumsal benzeri karmaşıklık ve olgunlukla çalışan ve operasyon bölümleri (İstihbarat ve gizli eylem.), bilim ve teknoloji (Kriptografi, steganografi ve zehir üretimi.) ve analiz çalışmalarını da içeren bir kamu sektörü örgütüdür.¹⁵⁹

2.13. RÖNESANS DÖNEMİ (1300-1600)

İtalya, Rönesans zamanında çok sayıda devlete ve kent devletine bölünmüş durumdaydı. Bu devletlerde Borjiyalar, Mediciler ve Sforzalar gibi birçok aileler vardı. Bunların hiçbiri çağdaş anlamda yurttaş konumunda olmayıp kendilerini bağlayan hiçbir norm da yoktu. Sadece güç ve zenginlik peşinde olmuşlardır.

Rönesans döneminde Ortaçağ'ın şövalyesi bir rol örneği olarak geçerliliğini yitirmiştir. Örneğin; Napoli Kralı Farrante, rakiplerinin peşlerine yüksek ücretlerle casuslar ve entrikacılar takmıştır. Ülke casustan geçilmez olmuştur.

Rönesans'ta iktidar ve zenginlik insanların temel güdüsüdür. Casusluk bir sanat haline gelmiş ve iktidara giden politikanın bir aracı olarak görülmüştür. İktidarı gözüne kestirenler hedeflerine yürümek için entrika, casusluk, dolandırıcılık ve hatta gerekirse cinayet gibi araçlardan yararlanmışlardır. Etik normlara uyma ve ahlaki değerlere saygı gösterme bir zayıflık göstergesi olarak algılanmış ve hasmın yeni marifetlere başvurmasına neden olmuştur.^{160 161 162}

¹⁵⁸ Age, s.127-139.

¹⁵⁹ Oxford Brookes University, "The World's Earliest State Intelligence", <https://www.brookes.ac.uk/intelligence-organisation-in-the-early-modern-world/the-worlds-earliest-state-intelligence-service/>, (Erişim:09.08.2020), s.1.

¹⁶⁰ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.141-156.

2.14. RUSYA ve ÇARLAR DÖNEMİ (1470-1725)

Rusların bilinçli istihbarat faaliyetlerinin 1470'li yıllarda III. İvan ile başladığı söylenmektedir. III. İvan, 1478 yılında Moğollarinkine benzer bir posta teşkilatı kurmuş ve bunu bir casusluk odağı haline getirmiştir. Casusluk çalışmalarının merkezi ise Moskova idi. Çok sonraları SSCB döneminde görülecek ketumiyet, gizlilik, yabancıların takibi ve sıkı kontrolü gibi hususların kökenini bu tarihlere kadar inerek aramak gerekmektedir.

Ülkesine gelen yabancılara hiç güvenmeyen III. İvan zamanında, ülkeye gelen tüccarlar geliş gidişlerinde sadece izin verilen yolları kullanabilmişlerdir. Bu kişiler halkla temas ettirilmemişlerdir. Aynı kişiler Moskova'da kendileri için ayrılmış yerlerde konaklatılmışlar ve buralardan geceleri dışarı çıkartılmamışlardır.

Korkunç lakaplı IV. İvan ise posta teşkilatını bakanlık seviyesine getirmiştir. Gizli sansür uygulamaları başlatmıştır. IV. İvan, 'Opriçniki' olarak adlandırılan bir dehşet bölüğü oluşturmuştur. Opriçnikiler insan öldürebildikleri halde bu eylemlerinden dolayı sorumlu tutulmamışlardır. IV. İvan zamanında Opriçnikilerin sayısı altı bin civarına ulaşmıştır. Bu teşkilat daha sonraki Rus istihbarat teşkilatlarının öncüsü hüviyetindeydi. Korku üzerine dayalı icraatları olmuştur. Başarıları karşılığında Opriçnikilere büyük araziler, köleler bahşedilmiştir.

1613 yılında toplanan Büyük Rus Konseyi Michail Fyodoroviç Romanov'u 'Çar' ilan etmiştir. Böylelikle Rusya'da 300 yıl sürecek Romanovlar dönemi başlamıştır. Romanovların ilk çarları casusların hizmetinden iktidarlarının muhafazası, muhaliflerin bilinmesi ve sindirilmesi gibi siyasi konular yönünden yararlanmışlardır. 1650 yılında tüm istihbarat kuruluşları merkezileştirilmiştir. Bu dönemde mektuplara sansür de uygulanmıştır.

¹⁶¹ Yazar ve politikacı Nicolo Machiavelli 'Prens' adlı eserinde Rönesansın iktidar sahiplerini; pervasızca çıkarlarının peşinde koşan, geleneksel etik değerleri dikkate almayan karakterler olarak tanımlamıştır. Bkz.Niccolo Machiavelli, *Prens*, Ankara 2014.

¹⁶² Venedik Gizli Servisi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ioanna Iordanou, *Rönesans'ta Bir İstihbarat Teşkilatı Venedik Gizli Servisi*, (Çev.Fatih Yücel), İstanbul 2020.

Deli, Büyük lakaplı Çar I. Petro, XVII. yüzyılın sonunda tahta çıkmıştır. Petro, Rusya'yı yönetmeye başlamadan önce maiyetiyle birlikte Avrupa turuna çıkmıştır. Beş yıl boyunca Avrupa'da öğrendiği ilmi, fenni, tekniği, kültürel konulardaki buluşları, doğru uygulamaları, örnekleri dönüşünde ülkesine taşımıştır. Batı ülkelerinde ekonomi casusları görevlendirerek onlardan haberler almıştır. Gizli servisi kendisine karşı olanlarla ilgili bilgi almakta kullanmıştır. I. Petro 1725 yılında ölümünün ardından karısı Katerina Çariçe olmuş ve o da başarısız olarak ancak iki yıl iktidarda kalabilmiştir.

Casuslardan, rekabet ve savaş halinde bulunulan ülkelerle ilgili bilgilerin temin edilmesi IV. İvan döneminde gerçekleşmiştir.¹⁶³

2.15. İNGİLİZ GİZLİ SERVİSİ'NİN GELİŞMESİ (1550-1600)

İngiltere'de 1600'lü yıllara gelinceye değin, iktidara gelenlerin Katolik mi, Protestan mı olduğu ya da Anglikan Kilisesi'ne mensubiyeti birçok gidişatı belirlemiştir.

İngiltere tahtına oturmasıyla I. Elisabeth, İngiltere ve İspanya arasındaki yakın ilişkileri bitirmeye ve Protestanlığın üstünlüğünü yeniden sağlamaya karar vermiştir.

Anti-Katolik bir anlayışa sahip olan I. Elisabeth'in politikaları İspanyolların tepkisini çekiyordu. Bunun üzerine İspanyol II. Filip kraliçeyi hedefine koymuş ve İspanyol casuslarını Londra'ya göndermiştir. I. Elisabeth bu duruma kayıtsız kalmamış ve danışmanı Sir William Cecil'den karşı casusluk işlerini organize edecek bir isim bulmasını istemiştir. Cecil, gelecek vaad eden Sir Francis Walsingham'ı 1568 yılında bir gizli servis kurmakla görevlendirmiştir. Gizli servise Londra'daki casusları tespit ve ekarte etme görevi verilmiştir.

Gizli servisin başındaki Walsingham'a sınırlı bir harcama bütçesi verilmesine karşın kendisi kısa sürede I. Elisabeth'e karşı bir kalkışma tertipleneceğini haber almıştır. İlaveten İspanya Kralı'nın İngiltere ile ilgili planları günyüzüne çıkarılmıştır. İngiliz gizli servisi bir anda kendisini bir taraftan kalkışmacı Mary Stuart, bir taraftan

¹⁶³ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.157-168.

İspanyol casuslar ve diğer bir taraftan bu ikisinin iş birliği ve ilaveten Cizvit Tarikatı ile uğraşırken buluvermiştir. Walsingham'ın ekibince Londra'da Katoliklere ait evler tek tek bilinmekteydi ancak gizli barınaklarda yapılan toplantılara sızılamamaktaydı. Walsingham'ın adamları bilgi alabilmek için Fransa'da tertiplenen bir Cizvit seminerine dahi katılmışlardır.

Mary Stuart'ın faaliyetlerinin açığa çıkarılması ise kolay olmamıştır. Zira Stuart oldukça ihtiyatlı hareket etmekte idi. Esasen İngiliz Gizli Servisi'nin bir casusu olan Gilbert Gifford'un, Mary Stuart'ın hizmetine girmesinin sağlanmasıyla Stuart'ın faaliyetlerinin açık edilmesinin ilk adımı atılmıştır. Ulaklık göreviyle Stuart'ın hizmetinden çalışmaya başlayan Gifford'un, Stuart'ın yazışmalarını teminle bunları gizli servise iletmesi, bu şifreli yazıların deşifre edilmesiyle I. Elisabeth'i iktidarından etmeye yönelik darbe girişimi için çalışan birçok isim günışığına çıkarılmıştır. I. Elisabeth'in aleyhine tertiplenen darbenin detaylarının ortaya çıkarılması neticesinde Mary Stuart Şubat 1587'de idam edilmiştir.

Çok sonraları İngiltere ve İspanya arşiv bilgilerinden çıkan bilgilere göre; Walsingham'ın İngiltere istihbaratına yön verdiği yıllarda çifte casus olarak çalıştığı belgelenen Sir Edward Stafford'un casusluk kariyeri oldukça dikkat çekicidir. Görevlendirildiği Fransa'da gelirinin üstünde harcamalar yapan ve kumar zaafiyeti olan Stafford, görev yeri olan Fransa'da, İspanya misyonunca söz konusu zaafı tespit olunarak ve bu zaafı kullanarak casus haline getirilmiştir. Para ve mücevherat Stafford'u güdüleyen araçlar olmuştur. Stafford bu maddiyat karşılığında, İngiliz donanması hakkındaki bilgileri, I. Elisabeth'in Fransa Kralı III. Henri ile gerçekleştirmeye çalıştığı ittifak çalışmaları hakkında İspanyollara bilgiler aktarmıştır.

Stafford böylelikle ikili casusluk oyununa başlamış olmaktadır: İngiltere tarafına İspanyol donanması hakkında bilgiler aktarırken, İspanya tarafına ise İngiltere savunmasıyla ilgili bilgiler vermiştir.

Washingham, güvendiği bir adamı olan Richard Gibbes'i, İngilizlerden kaçan Katolik bir İskoçyalı maskeleymesiyle Avrupa'ya gönderir. Gibbes limanları gezer. Esas

görevi Stafford'un İngiltere'ye geçtiği bilgilerin doğruluğunu teyit etmektir. Görünüşe göre Stafford doğru bilgiler aktarmıştır. Eş zamanlı olarak İspanyollar da yine Stafford'un verdiği bilgileri doğrulatmak amacıyla bir casuslarını İngiltere'ye sızdırırlar ve aynı sonuca ulaşırlar, Stafford doğruyu söylemektedir.

Gizli servis şefi Washington, diplomat Stafford'a hiçbir zaman güvenmemiştir lakin Washington'ın gizli servisi Stafford'un casusluğuna dair bir doğrulama da yapamamıştır. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere belgelerin uzun yıllar sonra açığa çıkarılmasıyla Stafford'un çift taraflı bir casus olduğu netlik kazanmıştır.

Başka bir olayda ise; büyük bir İspanyol donanmasının yapıldığına dair haberler Washington'ı bu konuda hareketlendirmiştir. Alınan haberlere göre; yön verilen İngiliz donanması zaman zaman baskınlarla İspanyol Armadası'na saldırarak büyük savaşı geciktirmeyi başarmaktadır. Ancak denizdeki büyük savaş da kaçınılmazdır. 1588'de hareket ve manevra kabiliyeti yüksek İngiliz donanması, ağır İspanyol Armadası'nı bozguna uğratarak denizlerde avantaj sağlar. Bu süreçte casusların topladığı bilgiler oldukça yararlı olmuştur. Hasmin imkân ve kabiliyeti casusluk çalışmalarıyla bilinebilmiştir.

Francis Washington'ın ölümünden sonra İngiliz gizli servisinin getirdiği bilgi kalitesi düşmüştür. Başarılı ajanlar kendi hesaplarına çalışmaya başlamışlardır. Çok sayıdaki eski ajan Fransa'ya gitmiş ve Kardinal Richeleau için çalışır olmuşlardır.

Washington'ın ardından bu dönemde Oliver Cromwell'in ismi ön plana çıkmıştır. Gizli servis iki ayrı konuda faaliyet göstermektedir: Servisin askeri istihbarat temin eden bir ayağı ve yabancı ülkelerdeki casusluk hizmetini organize eden diğer ayağı. Her iki servisin kullandığı casuslar iyi ücretler almaktaydılar. Cromwell iyi enformasyon için fazla para ödemenin kötü bilgiye karşılık az para ödemedi evla olduğu tezini ileri sürmüştür.

Dış istihbarat örgütünün başında ise John Thurloe bulunmaktadır. Thurloe yıllık 70 bin sterlinlik bir bütçeye sahiptir ki bu rakam o dönem için oldukça yüksektir. Thurloe'nin casus ağında her casusun kendisine ait bir alt casus ağı bulunmaktadır.

Thurloe'ye göre casuslar ev hizmetkarları ve personeli gibi farkedilmeyen kişilerden seçilebilirdi. Casuslar farkedilmeyecek kişilerden seçilmeliydi. Cromwell'in teşkilatında casus olarak Papa'nın yakın çevresinden ve Cizvitlerden casuslar olmuştur. Cromwell'in ölümünden sonra İngiliz Hükümeti gizli servisin ödeneğini büyük miktarda kesmiştir. ¹⁶⁴

İngilizler sömürgecilik dönemine girdiklerinde ise 'Böl-Parçala-Yönet' prensibini uygulamaya geçirmişlerdir. Sömürge haline getirmek istedikleri yerler ve bu yerlerden çekilirken İngilizler casusları vasıtasıyla oranın toplumunu kristalize ederek, birini diğerine karşı kullanıp düşürmekte mahir hale gelmişlerdir. Tarihe geçmiş casusları vasıtasıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökertilmesi sürecinde oldukça önemli bir pay sahibi olmuşlardır. İngilizler istihbaratın provokasyon, ajitasyon, propaganda, algı yönetimi işlevlerinden casusları Gertrude Bell, Lawrence, Anadolu'da dolaşan istihbaratçıları ile bu yolları kullanmak istemişlerdir.

2.16. FRANSA ve KARDİNAL RICHELIEU DÖNEMİ (1585-1642)

Kardinal Richelieu'nun ölüm haberini alan Papa VII. Urban'ın şöyle dediği rivayet edilmektedir:” Eğer Tanrı varsa Kardinal Richelieu'nun hesabını vereceği çok şey olacaktır. Yoksa ... o zaman başarılı bir yaşamı olmuştur.” Mezar kitabesi olabilecek bu söz, zamanın temel tabularını görmezden gelerek ve gerçekte onları aşarak büyük başarılar elde eden bu devlet adamını şüphesiz memnun ederdi. ¹⁶⁵

Papa VII. Urban, Armand Jean du Plessis'den yani Kardinal Richelieu'dan bahsederken onun diplomatik oyunların ve gizli faaliyetlerin ustası olduğunu yüzyıllar öncesinden tescil etmiştir. Richelieu, mutlakiyete ve XIII. Lui'ye hizmet ederken sıkı dokunmuş, başarılı ve kendince güvenilir bir casus ağı kurmuştur. Kurdurduğu gazetede lehinde propagandif yazılar yayınlatarak psikolojik istihbaratın ilk örneklerini

¹⁶⁴ Age, s.169-182.

¹⁶⁵ Henry Kissenger, *Diplomasi*, Ankara 1998, s.43.

sergilemiştir. Bu gazetenin muhabirleri aslında kendilerini gazeteci olarak tanıtan casuslardı. Söz konusu gazete vasıtasıyla devlet propagandası yapılmakta, düşünceler etki altına alınmakta ve fikirler oluşturulup yayılmaktaydı. Richelieu'nun casus ağının başkaca hizmetkarları; günah çıkartan din adamları ve tarikat mensuplarıydı. Richelieu için kilise değil devletin bekası önemliydi. Akıl hocası olarak usta bir vaiz olan, derinliğine psikanalizler yapabilen ve etkili düşüncelere sahip Peder Joseph'i seçmişti. Richelieu, Peder Joseph vasıtasıyla Almanya'daki kontlar arasında anlaşmazlıklar çıkarabilmiş, hatırı sayılır bir askeri güce sahip Wallenstine'ı ölüme götürebilmiş ve Alman silahlı gücünü zayıflatabilecek entrikalar çevirebilmiştir. Richelieu Otuz Yıl Savaşları sonunda Alman kontlarının yabancı devletlerle münferiden anlaşmalar yapabilmelerini dayatmış ve kabul ettirmiştir. Bu ise Almanya'nın iyiden iyiye güçten düşmesine sebebiyet vermiştir. Savaşların ardından Loren ve Alsas Fransa'nın eline geçmiştir.

Kardinal'in başka bir adamı Antoine Rossignol olmuştur. Richelieu kurduğu Kara Kabine ile Fransız aristokrasisinin ve devlet için tehlikeli olabilecek kişilerin yazışmalarını takip ettirmiştir. Rossignol ise bu işlerin başında bulunan biri olarak kriptologdur. Mektupların, pusulaların, mesajların şifrlenmesi sansürlenmesi, yazışmaların kontrol edilmesi ya da hiç ulaştırılmaması gibi yöntemler kullanılmıştır.

Richelieu'nun tüm yaptıklardan muradının; devletin güvenliğini sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. 4 Aralık 1642'de ölümünden önce Richelieu yerine ardılı olarak Giulio Mazzarini'yi hazırlamıştır. Mazzarini, Richelieu'nun bıraktığı mirası reddetmemiştir. Şifreci Rossignol'dan Mazzarini'den de faydalanması bilmiştir. Peder olan Berthod'un hizmetinden de casus olarak faydalanmıştır.

1789 İhtilali Fransı'ndan verilebilecek enteresan iki durumdan birincisi; bu dönem Mazzarini'nin özel kalem müdürü Francois de Callieres'in 1716 yılında diplomatlar için bir kılavuz yayınlamasıdır. Bu eserde yazılanlara göre; bir diplomat kendisinden aynı zamanda bir casus olarak istifade edilebileceğinin bilincinde olmalıydı. Diplomat etkili çevrelerle diyalog halinde bulunmalıydı. Diplomat, onlara hediyeler vererek kadınlardan ve sanatçılardan bilgiler derleyebilirdi. İkinci durum ise; saraydaki

gizli bir mahkemeye ilişkindir. Fransa Sarayı'nda bulunan gizli bir mahkeme ile yargılamalar ve bunun sonunda infazlar yapılabilmektedir.¹⁶⁶

2.17. AMERİKAN BAĞIMSIZLIK SAVAŞI DÖNEMİ (1775-1783)

Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın denkleminde Britanya ile Fransa arasında Amerika kıtası üzerindeki sömürge yarışını hatırlamak yarar sağlayacaktır. Kısaca; 1756-1763 yılları arasında Amerika kıtası üzerinde Britanya ve Fransa arasında yaşanan savaşlar sonucunda Fransızlar yenilmiş ve 1763 tarihli Paris anlaşmasıyla Fransızlar Kanada'daki topraklarını ve birkaç ada haricindeki tüm kolonilerini İngilizlere bırakmışlardır. Amerikalı koloniler milis rolüyle öncelikle Britanya lehine Fransızların karşısında yer alırlarken, tedricen değişen ve değiştirilen dengeler ve ağır vergi yükleri karşısında Britanya'nın karşısına dikilmeye başlamışlardır. İngiltere'nin ticari hayattaki baskıları Amerikan bağımsızlık mücadelesinin başlamasında ana etkenlerden biri olmuştur.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda beliren figürlerden ikisi; George Washington ve Benjamin Franklin, istihbari faaliyetlerini kullanmaları ve casusluk çalışmaları uygulamaları hasebiyle bu çalışmayla ilintilidir. Washington; askeri istihbarat, Franklin; siyasi istihbarat ve propaganda faaliyetlerinde Amerikan Bağımsızlık Savaşı'na hizmetlerde bulunmuşlardır.

İlkin Britanya saflarında Fransız birliklerine karşı istihbarat ve muharebe faaliyetlerinde bulunan Washington, savaş alanlarında gördüğü birtakım haksız muamelelerin ardından sivil hayata dönmüştür. Washington, Britanya'ya karşı bağımsızlık mücadelesinin başlamasıyla tekrar mücadele sahnesine çıkarak bu defa ironik bir şekilde Britanya kuvvetlerine karşı mücadelede önemli roller üstlenmiştir.

Washington'un İngilizler kuvvetleri hakkında bilgi toplamak üzere görevlendirdiği Nathan Hale'in yakalanması esnasında kullandığı bir ifadesi casusluk

¹⁶⁶ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.183-196.

faaliyetlerinde pozitif güdülenmenin açıklanmasında değerlendirilebilir.” Ülkem için verecek sadece bir canım olmasından dolayı üzgünüm.” Nathan Hale’ın heykeli günümüzde CIA’nın Virjinya Langley’deki üssünde ve Yale Üniversitesi’nin eski kampüsünde durmaktadır. Washington, ABD’nin bağımsızlık mücadelesi boyunca genç, zeki ve vatansever insanları casusluk faaliyetlerinde değerlendirmiştir. Washington 1789-1797 arasındaki başkanlıkları döneminde istihbarat konularında sorumluluklar almaya devam etmiştir. ABD’nin ilk başkanı olarak, istihbarat çalışmalarında kullanılmak üzere bir fon kurulmasını ve fonun kullanımında bazı hususların gizli kalmasını sağlamıştır. Washington, bu fonun, ardıllarına emsal teşkil edeceğinin farkında idi. Casusluk faaliyetlerinde para yolu ile güdülenmenin önemli olduğunu kavramıştı. XX. yüzyılda dahi ABD’de Başkan Washington’un istihbarat faaliyetlerindeki muhasebesel prosedürlerden yararlanılmaktadır.

Benjamin Franklin ise Paris’te kurulumunu gerçekleştirdiği Amerikan misyonunun altında İngiltere aleyhine çalışmalarda bulunmuştur. Benjamin Franklin Fransa’da bulunduğu on yıl boyunca Britanya aleyhine propaganda faaliyetleriyle bir etki operasyonu uygulamaya çalışmıştır. Franklin Paris’teki aktivitelerinde yalnız bırakılmamıştır. Silas Deane, ABD’nin bağımsızlığı için bir diplomat ve politikacı olarak bir müddet Paris’te hizmet vermek üzere onun yanına görevlendirilmiştir. Deane, Franklin’in yönlendirmesiyle, eski hocası olan Bancroft’u Haziran 1776’da Paris’e çağırılmış ve gizlenmiş misyonunun; Britanya’ya karşı Fransız desteğini kazanmak olduğunu ifadeyle destek istemiştir. Bancroft, Deane’in ilk aşamada sadece tercümanlığını yapmayı kabul etmiştir. Ayrıca Londra’ya döndüğünde oradan Deane’e gelişmeleri izleyebilmesi için bazı gazeteler göndermiştir. Bancroft Amerika’nın bağımsızlık mücadelesi verdiği dönemde Britanya ve Amerika için çalışan bir casus olarak yerini almıştır. İngilizler Bancroft’a para ile güdülemişlerdir.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Christopher Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, London 2018, s.296-314.

2.18. FRANSA ve NAPOLYON BONAPART DÖNEMİ (1800-1820)

1789 Fransız İhtilali ile Fransa'da feodal düzen yıkılmış ancak kaotik bir süreç yaşanmaya başlanmıştır. Kaos ortamı içerisinde toplumdan bazı kimseler, devlet bürokrasisi piramidinde yukarılara doğru yol almışlardır. Bunlardan biri; Napolyon Bonapart olmuştur. İmparator'un gizli servis şefi ise Joseph Fouche'di. Fouche altı departmanlı bir teşkilat ile hizmetlerini sunmuştur. Bakanlığı; Genel Güvenlik, Gözlemler, Rüşvetler ve Arşiv gibi bölümlere ayrılmıştır. Fouche, basını ve tiyatroyu (Günümüzün televizyonu.) faaliyetleri için kullanmayı keşfetmiş ve kullanmıştır. Casuslar ve muhbirler vasıtasıyla muhalifler, komşu devletler, komşu devletlerden Fransa'ya gelenler ve halk izlenmiştir. Casuslar para ile güdülenmişlerdir.

Napolyon'un askeri haber alma teşkilatının başında ise General Rene Savary bulunmakta idi. Bu yıllarda öne çıkan bir operasyon; Alsaslı Karl Schulmeister adlı bir demircinin Avusturya'ya casus olarak sürülmesi olayıdır. Uygun bir mizansenle Avusturya'ya gönderilen Schulmeister'in buradaki çalışmalarıyla Fransa'ya büyük yararları dokunmuştur. Anılan, kılık değiştirme, tiyatral birtakım numaralarla birçok durumun üstesinden gelerek faaliyetlerini devam ettirmiştir. Schulmeister'in çalışmaları sonucunda Fransa'nın Avusturya üzerinde siyasi ve toprak kazanımı anlamında başarılar kazanması sağlanmıştır. Napolyon, hizmetlerinin karşılığı olarak, Schulmeister'i bol miktarda para, büyük bir arazi ve şato ile ödüllendirmiştir. Schulmeister hayatının kalan bölümünde ismini değiştirerek yaşamıştır.

Bu yıllarda yani 1700'lü yılların sonu 1800'lü yılların başında, Avrupa'da güç mücadeleleri sürmekteydi. Fransa'nın İngiltere'ye dair işgal hesapları İngiliz gizli servisince haber alınmıştır. Ancak İngiltere'ye karşı askeri yöntemlerden netice alamayacağını anlayan Napolyon hasmını bir ticaret savaşı ve deniz amborgosu ile çökertmeyi denemiş fakat bundan bir netice alamamıştır.

Güç mücadelesinde Avusturya ve Prusya'yı yenen Fransa, üstün bir konumla, bu ülkelerin en yakın müttefiki durumunda olan Rusya ile Tilsit'te masaya oturmuştur. Rusya tarafında görüşmelere katılan Kont Woronozw'un İngiltere'ye geçtiği bilgiler ile

İngiltere, Danimarka Kopenhag'a donanmasını göndererek Danimarka Donanması'na büyük zarar vermiştir.

Fransa'nın işgali altına giren Avrupa topraklarında, işgal edilen ülkelerin bu durumu kabul etmemeleri Fransız gizli servisinin işlerini zorlaştırmıştır. Bu esnada Napolyon ise kendisinin ve ordusunun sonunu hazırlayacak Rusya savaşı öncesi Rusya hakkında özel bir büro kurar ve bu ülke ile halkına dair bilgiler toplatır. Napolyon Fransası'na karşı başta İspanya ve İngiltere olmak üzere Avrupalı devletlerdeki casuslar Fransa'nın işini zorlaştırmak için çaba sarfederler. Örneğin, haber taşıyan ulaklar oldukça badireli maceralardan sonra taşıdıkları mesajları iletebilirler. Şifreli yazılar ticari mektuplar şekline bürünerek yollanır. Çeşitli yerleşim yerlerine dağıtılan Fransız seçkin birliklerinin hareketlilikleri yerli halk tarafından izlenir. San Sebastian dolaylarındaki bir geçiş noktasında yoksul bir ayakkabı tamircisi, her Fransız birliğinin geçişi esnasında bir ayakkabının tabanına işaret koyar. Bu ayakkabıcı esasen önemli bir İspanyol asilidir ve bilgiler ayakkabılar yoluyla İngilizlere gitmektedir. Öte yandan, İngilizler direnişi canlı tutmak için para dağıtmak amacıyla İsveç üzerinden gizlice Bohemya'ya gelip giderler.

Fransızlara karşı İngilizler ve İspanyollar bildikleri en iyi yoldan denizden de Fransızları zorlamak isterler, limanlara, kıyı kentlerine deniz güçlerini yanaştırarak ayaklanma, şehri ele geçirme, taciz etme gibi aktiviteler içinde bulunurlar. Casuslar bu deniz hareketliliğinde de roller üstlenirler.

Tüm bunlar olurken, İngilizler, Kardinal Richelieu'nun yaptığına benzer bir şekilde bir din adamından casusluk ve entrika yönünden istifade etmek istemişlerdir. İngilizler, İskoçyalı bir Peder ve ilahiyat doktoru olan, Almancayı akıcı şekilde konuşabilen James Robertson'u, Napolyon'a yönelik planlarını, İspanyol General Marquis de la Romana'ya iletme üzere görevlendirdiler. Peder'in General'e ulaşması kolay olmaz. Nihai olarak Hamburg'a sızması sağlanacak olan Peder, Londra'da ölen bir Alman'ın adını kullanacaktır. Peder, ilkin, dil öğretmeni kisvesinde Bremen'e yerleşir. General'e ulaşma yolunda Peder birara seyyar satıcı rolüne bürünür. Bu esnada aslında gizli bilgiler içeren mektupları, eşine gönderiyormuş aldatmacasıyla İngiliz Secret

Service-Gizli Servisi'ne haber ve bilgiler şeklinde yollar. Peder Robertson nihayetinde misyonunu gerçekleştirir ve General Romana ile görüşür. Romana görüşmede ilkin temkinlidir ancak Romana ile arası iyi olan bir İngiliz elçisi görüşmeyi ayarladığından kısa sürede tereddütleri sona erer. Görüşmeler sonunda Peder eşine 'onbinlerce öpücük' yolladığını içeren bir mektup yazar. Bu şu demektir: Onbinlerce İspanyol asker askeri hareketliliğe hazırlanacaktır.

İngilizler İspanya'da Fransızlara karşı yapılan savaştan ve çatışmalardan önemli dersler ve tecrübeler çıkarmışlardır. General Wellesley kendi devriyelerinden, yerel halktan, profesyonel yerli ve yabancı casuslardan, özellikle köy papazlarından önemli bilgiler almıştır. Bu haber kaynaklarından biri de Colquhoun Grant ve casus şebekesi olmuştur. Grant'ın verdiği en önemli bilgi; Napolyon'un Waterloo'da hangi yönden saldıracağı bilgisi olmuştur. Grant, casuslarından Napolyon'un Brüksel istikametinde harekete geçeceğini öğrenmiş bu bilgiyi bizzat kendisi General Wellington'a aktarmıştır. Gelen bu bilgidan sonra 250 kilometrelik hat ile cılız bir şekilde cephe hattı oluşturmuş İngiliz ve Prusya birlikleri toparlanarak Napolyon'un saldıracağı noktaya kaydırılmışlardır. Neticesinde Napolyon kesin bir şekilde yenilmiş ve Fransızlar Avrupa'daki dönemsel üstünlüklerini kaybetmiştir.¹⁶⁸

Bu noktaya değin casusluk faaliyetlerinin içinde sıklıkla görülen din adamlarının bu durumunun irdelenmesi yerinde olacaktır: Din adamlarından casus, entrikacı, gizli müzakereci olarak yararlanılmasının nedenleri vardır. Din adamları esasen; entelektüel, dil bilen, zihni açık, insanlardır. Ortaçağ'da kitaplar, birçok alanda yazılmış eserler kilisenin tekelindeki kütüphanelerde bulunmaktadır. Din ile uğraşmaları nedeniyle birçok alanla da ilgilenmektedirler. Bu da entelektüel olmalarının açıklamasıdır. Öte yandan, din adamları kendilerine duyulan güven nedeniyle evlere, işyerlerine, malikanelere, garnizonlara rahatlıkla girebilmektedirler. Günah çıkarma esnasındaki itiraflarla verilen bilgiler çok daha değerlidir. Din adamları buradan gelen bilgileri de ellerinde tutmaktadırlar. Diğer dillerde yazılmış kaynakları incelemek ve diğer ülkelerdeki din adamlarıyla çeşitli vesilelerle biraraya gelmek, anlaşabilmekse bilgi ve

¹⁶⁸ Reitz, *Firavun'dan Mata Hari'ye Entrikacılar ve Casuslar*, s.197-213.

görgülerini arttırmaktadır. Din adamları, devlet adamları ile güç paylaşımı, güçten pay alma, imtiyaz edinme, menkul ve gayrimenkul edinimi gibi güdülerle hareket etmişlerdir.

2.19. ALMANYA ve BÜYÜK (II.) FRIEDRICH DÖNEMİ (1740-1790)

Prusya Kralı II. Friedrich casuslardan hoşlanmamakla birlikte onlardan istifade etmeyi ihmal etmemiştir. Büyük Friedrich casuslara yüksek meblağlarda paralar ödemekten kaçınmamıştır. Etkili konumdaki asillere ve düşman subaylarına yüksek tutarlar ödemiştir.

Berlin'deki Avusturya elçisinin sekreterine, elçiliğin yazışmalarının kopyasını temin etmesi karşılığında 2.000 altın ödenmiştir. Bu bilgidен Avusturya, Fransa ve Rusya'nın Prusya'ya karşı birleşerek saldıracaklarını öğrenmiş, tedbirler geliştirmiş ve savaşı kendisi başlatmıştır.

Bir diğer haber kaynağı Dresden'de bulunmuştur. Prusya'nın Saksonya'daki elçisi Kont Maltzan, Saksonya Başbakanlık sekreteri Wilhelm Menzel'i yüklü bir parayla satın almayı başarmıştır. Friedrich buradan gelen bilgilerle Saksonya'yı zor durumda bırakan bir saldırı başlatmıştır.

İlerleyen yıllarda, II. Friedrich, düzenlediği seferlerde suçluları casus olarak kullanmıştır. Suçlulara af ve para vaat edilmiştir.¹⁶⁹

2.20. ALMANYA ve BİSMARK DÖNEMİ (1870-1890)

Bismark'ın istihbarat şefliğini Wilhelm Stieber yapmıştır. Stieber, istihbarat kariyerinin yükselişe geçmesinden önce polislik, gazetecilik, ceza avukatlığı, kriminal, suçlular gibi konularda spekülatif ve renkli bir geçmişe sahip olmuştur.

¹⁶⁹ Age, s.225-228.

Alman Emniyet Teşkilatı'nda görevli Stieber, 1850 yılında, Karl Marx'ı Londra'da takip etmekle görevlendirilir. Girişkenliğiyle Marx ve Engels tarafından yönetilen Komünistler Birliği'ne üye olmayı başarır. Marx'la birlikte diğer üyelerin isimlerinin yer aldığı listeyi elde eder. Köln'de listeden isimlerin yargılandığı bir mahkeme kurulur. Stieber bundan sonra polis müdürlüğüne yükseltilir.

Dr. Wilhelm Stieber'in kariyerinde esaslı yükselişi 1863 yılında başlamıştır. Bu tarihte kendisi bir gazeteci aracılığıyla Bismarck ile tanıştırılır. Bu görüşmede, Bismarck ve Stieber'in okul yıllarında Berlin'de aynı liseye gittikleri ortaya çıkar. Anılar, ortak tanıdıklar ve isimler ikiliyi birbirine yakınlaştırır.

Sonraları, Stieber'in Bismarck'a suikast düzenleneceği bilgisi üzerine tertibat alınır ve Bismarck suikastten kurtulur. Bu olaydan sonra Kral, Stieber'i bir gizli polis teşkilatı kurmakla görevlendirir. Tüm casuslara Stieber tarafından yüksek ücretler verilir. Lakin bu paralar kalpazanlıkla basılan paralardır.

Stieber, Avusturya ve Fransa gibi ülkelerde casusluk şebekeleri kurar. Stieber intikam saikiyle çalışan casusları yeğler. İkinci sıradaki favorisi; casus olmaya zorlananlardır.

Stieber, 1867'de, Rus Çarı'na Paris'teki fuarda suikast düzenleneceği bilgisini elde eder ve haklı çıkar. 1869'da Fransızların mitralyöz silahı ile ilgili bilgiler edinir. Stieber'in istihbarat alanında tek başına değildir. Genelkurmayın askeri gizli servisi ile aralarında yetki rekabeti ve gerginlikler de yaşanmıyor değildir.

Alman-Fransız rekabetinde Almanlar 1870'de Paris'i kuşatırlar. Stieber şehrin varoşlarında gizlenmiş silah ve mühimmatları bulur ve Demir Haç Nişanı ile ödüllendirilir. Fransızlar, Almanların ablukasını kırmak için balonlardan yararlanmayı akıl ederler lakin balonlar da Stieber'in bulduğu bir teknikle vurularak düşürülmeye başlanır. Esasen balonların düşürülmesi asıl istenen değildir zira balonlar düşünce idarecileri ölmekte ve bilgi edinmek imkânsız hale gelmektedir.

Fransızların güvercin kullanarak haberleşme denemelerinin önüne Stieber bu defa şahinleri çıkararak karşılık verir. Kuşatma altındaki Paris'in cadde ve sokaklarında

bir casus paranoyası başlar. Hafif meşrep kadınlar dünyanın en eski mesleğini icra etmek üzere Alman siperlerinde askerlerle dostluklar kurarlar ve kuşatmacılara Paris gazetelerini satarlar. İyi Fransızca bilenler şehre sızdırılarak onlardan gözlemler yapmaları istenir.

Fransa Dışişleri Bakanı Jules Favre yanında damadı olduğu halde Versay'daki Akman Karargahı'na barış için gelir. İyi karşılanır. Barış anlaşması imzalandıktan sonra Stieber Berlin'e döner.

Stieber bu defa sosyal demokratları izlemekle görevlendirilir. Bismarck'ın 1890'da çekilmesiyle Stieber'in gizli polis teşkilatı da lağvedilir. Ancak teşkilat tüm unsurlarıyla durmaktadır. Ruslar, Osmanlı-Rus savaşında bu teşkilattan yararlanmak isterler ve Stieber'e oldukça yüklü bir miktar önerirler. Ağır bir gut hastası olan Stieber bunu kabul edemez. Stieber kariyeri boyunca 27 ödül ve madalyayla taltif edilmiştir.¹⁷⁰

Almanya, I. Dünya Savaşı'na yaklaşılırken, siyasi alanda sağladığı birliği istihbarat alanında sağlayamamış görünmekte idi. Alman İmparatorluğu'nun münferit ve daha önce bağımsız birçok devletten oluşuyor olması bunun en büyük nedeniydi. Her eski devletin gizli servisi kıskançlıkla hareket ederek kendi başına işler yapmaktaydı. Almanya bu noktada bir temel hata daha yapmış, finans kaynaklarının önemli bir kısmı silahlanmaya ayırmış, casusluk çalışmalarına bütçeden yeterince pay ayırmamıştır. Daha önce Stieber, yaptıklarıyla casusluk çalışmalarının önemini kanıtlamıştı. Barış zamanına erişildiği için artık bu türde çalışmalara pek önem verilmemekte idi. Buna mukabil, Almanya'nın rekabet halinde olduğu savaşa sürükleneceği İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletlerde daha uzun süreli bir gizli servis geleneği vardı ve kesintisiz sürdürülmeye çalışılmaktaydı. Söz konusu ülkelerin servisleri istihbarat konularında merkezi biçimde örgütlenmişlerdi ve Almanya'dan çok ileriye gitmişlerdi.¹⁷¹

Alman Genelkurmayı'nın bu gerçeğin farkına acı bir şekilde varması için XX. yüzyılın başında uluslararası krizlerin çoğalmasını beklemek gerekecektir. Daha sonraki

¹⁷⁰ Age, s.215-224.

¹⁷¹ Age, s.229-230.

yıllarda Türkiye'ye gelerek istihbarat dersleri verecek olan Alman Albay Walter Nikolai gibi subaylar, gecikmeli olarak, istihbarat çalışmalarıyla görevlendirilmişlerdir. Almanlar bu geç kalışın bedelini I. Dünya Savaşı'nın ilk zamanlarında başarısızlıklarla ödemişlerdir. Fransız ve Rus ordularının hareket planlarından haber alınamamıştır. Yanlış yerde yapılan tasarrufun acısı böylelikle çıkmıştır.

Öte yandan, I. Dünya Savaşı'nda Almanların kullandığı iki casus hafızalarda yer etmiştir. Bunlardan birincisi Margaretha Geertruida Zelle, ikincisi; Jules Crawford Silber'di. Zelle, 1915'in sonlarında Alman gizli servisi için çalışmaya başlar ve kendisine H-21 kodu verilir.

Zelle Almanlarla casusluk anlaşması yapmasının ardından Aralık 1915'te Paris'e gelerek 'Grand Otel'e yerleşir. Zelle esasen o güne değin Avrupa eğlence hayatında ün yapmış ve günümüzde birçok kimsenin bildiği adıyla Mata Hari'den başkası değildir.

Noel zamanının yaklaşmasından dolayı şehirde bulunan birçok İngiliz ve Fransız subaydan erotik ve diğer yöntemlerle, askeri hareket planlarıyla ilgili bilgi toplamaya çalışır. Almanların, Mata Hari'den aldığı bilgileri, deşifre edilmiş kodlama sistemi üzerinden merkezlerine bildirmeleriyle, İngilizlerin Kod:H-21'in kim olduğunu çözmeleri gerçekleşir. İngilizler bu bilgiyi Fransızlarla paylaşır. Mata Hari kendisini bir süre sonra Fransa casusluk teşkilatının başındaki Yüzbaşı Georges Ladoux'un karşısında bulur. Duruma bakılırsa İngilizler Fransızlar'a Mata Hari'nin bir casus olduğunu söylemişler ancak Ladoux buna inanmadığını söylemiştir. Ladoux, görüşme sona ererken Mata Hari'ye Fransa için çalışmasını teklif eder. Mata Hari düşünmek için süre isteyerek görüşmeden ayrılır. Fransa'ya girmesine izin verilen Mata Hari iki hafta sonra Ladoux'a giderek 'Fransa için çalışabileceğini' ifadeyle 1 milyon Frank ister. Ladoux'un teklifi ise yakalatacağı casus başına 25 bin Frank'tır.

Mata Hari bu süre için bir de Scotland Polisi tarafından İngiltere'ye girerken gözaltına alınır ve sorgulanır. Fransızlar için çalıştığını söylemesi ortalığı karıştırır. İngilizlerin irtibat kurduğu Ladoux, İngilizlerden Mata Hari'nin İspanya'ya gönderilmesini ister. Mata Hari Madrid'de Alman Binbaşı Kalle ile görüşerek başından

geçenleri anlatır. Ayrıca acil para ihtiyacından bahseder. Mata Hari bu görüşmeden sonra Madrid'te Fransız istihbarat faaliyetlerinin başında bulunan Albay Danvignes ile de buluşur ve Fransa için çalışacağını belirtir. Bunun üzerine kendisine Almanlarla ilgili bilgi toplaması talimatı verilir. Temasları izlenen Mata Hari'ye karşı bundan sonra tüm taraflar nezdinde bir güvensizlik oluşur. Almanlar çift taraflı çalışmasından, Fransızlar ve İngilizler Mata Hari'nin Almanlar için çalıştığından, Ruslar Mata Hari'nin bir casus olmasından dolayı kendisinden uzaklaşırlar. Fransa'daki dostları ve Ladoux, Mata Hari'ye randevu vermemeye başlarlar. O dönemde bir Rus sevgilisi, Mata Hari'ye, kısa bir görüşmeleri esnasında, üstlerinin kendisine onun bir casus olduğunu söyler ve Mata Hari'ye tüm irtibatlarını sonlandırarak ortadan kaybolması için yalvarır. Mata Hari bu uyarıyı dikkate almaz ve Paris'in eğlence yaşamına döner.

Şubat 1917'de Mata Hari, Elize Palas Oteli'nde Fransız polisi tarafından gözaltına alınır. Görülen mahkemeleri sonunda Ekim 1917'de kurşuna dizilerek öldürülür. Böylelikle Mata Hari'nin, Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere, İspanya ve diğer bazı Avrupa ülkelerinde ağırlıklı olarak subaylar ancak bunun yanı sıra diplomatlar, iş adamları, zenginler arasında bir taraftan eğlenceye dayalı diğer taraftan casusluğa dayalı kısa ve karma kariyeri sona ermiş olur. Mata Hari'nin öldürülmesinin siyasi olduğu, Fransa'ya bu tarihlerde bir moral başarının gerekli olduğu ve bunun da Mata Hari'nin tespiti ve cezalandırılmasıyla sağlandığı iddia edilmiştir.

Bu konuda son olarak şunu ifade etmek gerekir: Mata Hari'nin casusluk hikâyesini başlatan onu uzaktan uzağa izleyen bir hayranı olan Alman Ordusu istihbarat subayı Kant von Mirbach'tır. Bahsekonu subay Mata Hari'nin savaşın başlamasıyla paralı zengin sevgililer bulamadığını ve parasal sıkıntıya girdiğini uzaktan uzağa gözlemlemekteydi. Kant Von Mirbach, Mata Hari'nin birçok sevgilisini Paris'te önemli pozisyonlarda olduğunu da bilmekteydi. Onun Almanya için iyi bir casus olabileceğine inanmaktaydı. Mata Hari'nin casusluk kariyerindeki güdüsü para olmuştur. Bu noktada Kant von Mirbach'ın Mata Hari'ye dair mimleme çalışmasında önemli bir rolü olduğu belirtmek gerekmektedir.

Almanlara I. Dünya Savaşı esnasında hizmet veren ikinci önemli casus; Jules Crawford Silber'dir. Silber İngilizce, Almanca ve Boerce dillerini bilmektedir. Vatanseverlik duygularıyla savaş esnasında mensubiyetini taşıdığı Almanya'ya yararlı olma yönünde güdülere sahiptir. Silber, Kanada vatandaşı kimliği temin etmesinin akabinde Londra'daki İngiliz sansür teşkilatına başvuruda bulunur. Yapılan güvenlik soruşturmasını da geçerek söz konusu üniteye çalışmaya başlar. Silber, sansür işlemleri esnasında Almanya'nın yararına olacak birçok çalışma içinde bulunur. Bunlardan en önemlisi; Q gemileri ile ilgili olanıdır. Bu gemiler ticaret gemisi görünümünde olan oysa savaş gemisi hüviyetindeki gemilerdir. Mürettebatın üniforması yoktur, sivil kıyafetlerle görev yapmaktadırlar. Gemiler denizde ticaret gemisi bayrağı taşımaktadır. Savaş bayraklarını ancak tam muharebe anında çekmektedirler. Bu gemiler denizaltıların denizüstüne çıkarılarak bombalanıp batırılması misyonuna sahiptir. Silber, bu gemilere ilişkin Hollanda ve İsveç üzerinden Alman Donanma Komutanlığı'na önemli raporlar gönderir. Alman denizaltı mürettebatı bu hileye ilişkin eğitime alınır. Böylelikle Alman denizaltılarının bu savaş hilesinden daha az zarar görmeleri sağlanır.¹⁷²

Casusluk tarihinde buraya kadar yer verilen hususların içinde elde edilen güdülerden olmak üzere bazı tespitler yapılabilir: Hükümler veya buyuranlar (Firavun, Kral, Padişah, İmparator, Hakan, Kraliçe, Halife, Papa, Komutan, Çar vb.) güçlerini veya iktidarlarını korumak için casuslardan ve casusluk sanatından yararlanmışlardır. Anılanlar, karşıdakinin (Muhelif, düşman birlik, siyasi rakip vb.) ne yaptığını bilmek istemişlerdir. Bilmek; Venedik ve Bizans'ta ekonomik alana da kaymıştır. Tüm bunlar yapılırken aslında devletlerin -Günümüzde de geçerliliğini koruyan- istihbarat mimarilerindeki üçlü kurgu tarih boyunca defalarca yinelenmiştir: Üçlü sac ayağından biri; ülkedeki siyasi zararlı faaliyetleri izleyen bir iç istihbarat servisi, diğeri; ülke dışında operasyonlar ve tespitler yapan veya dışarıdan ülkeye yönelmiş operasyonları engelleyen bir dış istihbarat servisi ve sonuncusu; başlı başına bir konu olan bir askeri istihbarat servisi. Hükümler bu üçünden bazen hepsine aynı anda, bazen birkaçına bazense sadece birine sahip olmuşlardır. İstihbaratın sadık

¹⁷² Age, s.231-244.

müşterisi ve talepkarı olan karar vericiler yani iktidarı elinde tutanlar, düşmanlarının savaş hazırlıkları, orduların seferlerde izleyecekleri rotalar ve gidecekleri yollar, zenginliğin kimde olduğu, karşı tarafın neler yaptığını hep öğrenmek istemişlerdir. Bazıları istihbaratın kimilerince kirli ve karanlık yöntemlerinden (Karışıklıklar çıkarmak, propaganda faaliyetlerinde bulunmak vb.) yararlanmışlardır. Casusların buradaki güdülerinin başında açık ara maddiyat (Para, altın, mücevherat vd.) gelmiştir. Kısacası; günün değerli maddi objesi ne idiyse casusa o verilmiştir.

İkinci olarak; dinsel ve mezhepsel farklılıklar başkaca bir güdülenme kaynağı olmuştur. Öyle ki Bizans Ortodoks Patriği'nin bir sözü bu konuyu açıklaması açısından çok çarpıcıdır: "Bizans'ta Kardinal külahı görmektense Osmanlı sarığı görmeyi tercih ederim." İntikam duygusu da tarihte bu ana değin casusları güdülemiştir. Diğer güdülenmeler de yaşanmıştır: Köleler özgürlüklerini kazanmak için casusluğu kabul etmişlerdir. Bazen sadece yaşama, var olma içgüdüleri düşmanla anlaşmayı mümkün kılmıştır. Rehin alınan ailesinin fertlerini hayatta tutabilmek casusu güdülemiştir.

Bu çalışmanın ana öznesi, vatandaşlık bağıyla bağlı bulunduğu devlet aleyhine casusluk yapan kimseler olmasına rağmen ilaveten şunu kaydetmekte tamamlayıcılık açısından yarar vardır: Vatanseverlik saiki de casusluk yapmakta çok önemli bir güdülenme saiki olmuştur. Ancak bu tür vakalarda düşman saflarına, tarafına sızmak ve bilgi toplamak esasına dayanmaktadır.

Bunun yanı sıra diplomatların faaliyetleri de esasen diplomatın görevi gereği olup aleyhine çalıştığı devletin bakış açısıyla casusluk, diplomatın kendince casusluk sayılmayacak çalışmalarda diplomatların aldığı maaşın karşılığını vermek, vatanseverlik vb. güdüler ön plana çıkmaktadır. Ancak ifade edildiği üzere, çalışma, esas itibarıyla ülkesine, devletine karşı faaliyetler içine girenlerin güdülerini anlayabilmek ve bunun nedenlerini bulmak üzerine kuruludur. Yani bir adlandırma ile negatif casusluktur. Oysa vatanseverlik saikiyle casusluk yapmak başka bir niteleme ile pozitif casusluktur. Diplomat ya da uygun bir maske veya kisveyle karşı tarafa sızan birinin güdülenmesini anlamak çok kolaydır. Bu tür vakalarda genellikle vatanseverlik, görev gereği yapılması veya bazı türde duygular etkilidir.

Tarihin derinlikleri içerisinde başkaca birçok türde güdülenmelerin sebebiyet verdiği başkaca casusluk, haber ve bilgi alma, haber ve bilgi verme faaliyetleri mevcuttur:

Casusluk tarihi negatif güdülü casusluk örnekleri kadar başta vatanseverlik güdüsü ile sarmalanmış pozitif güdülü casusluk örnekleri ile de doludur.^{173 174}

Öte yandan kendisine hükmeden güce karşı bir mücadeleye girişmiş veya girişecek olan yerel halkın, kurtarıcısı olarak gördüğü bir başka devlete bilgiler aktardığı da görülmüştür. Bir devletin başka bir devlet içerisinde bulunan soydaşları, aynı soya sahip devlete bilgiler geçmiştir. Örneğin; o dönemde, Osmanlı toprakları içerisinde hükmedilen Sırp, 1898-1912 arasında, istihbarat ve teşkilatlanma çalışmaları yürütmüşler ve sosyal, askeri, kültürel, dini, iktisadi, biyografik niteliğe ilişkin bilgileri Sırbistan'a raporlamışlardır.¹⁷⁵

Bir devlet hükmettiği, hükmetmeye devam ettiği veya hükmetmeye, ele geçirmeye niyetlendiği topraklar ve buralarda yaşayan halkın durumuna ilişkin bilgiler elde etmek amacıyla söz konusu yerlere memurlarını, askerlerini bilgi toplamak amacıyla göndermiştir. Alman kökenli Rus subayı ve hukukçu Yohan F. Blaramberg, Rusların ele geçirmeye çalıştığı Kafkaslara ilişkin bilgiler toplamak üzere 1828-1833 yılları arasında görevle bu coğrafyada bulunmuştur. Kuzey Kafkasya'nın tüm bölgelerinde alan araştırmaları yapan Blaramberg Kafkasya'nın tarihi, topoğrafyası, etnografik yapısı ve askeri tasvirini gerçekleştirmiştir.¹⁷⁶

¹⁷³ Pozitif güdülenme temelinde örnekler için bkz. Vahdet Keleşyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918)*, Ankara 1999; Cemal Ayman, *Cemal Paşa'nın Casusu İdim*, İstanbul 2011; Önder Göçgün, *İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından: Fahri Akçakoca Akça'nın Hatıraları*, Ankara 2014; Serdar Yurtsever, *Milli Mücadele İstihbaratı'nda İstanbul'da Gizli Bir Grup: Felah*, Ankara 2015; Hikmet Çiçek, *Dr. Bahattin Şakir İttihat ve Terakki'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya Bir Türk Jakobeni*, İstanbul 2017.

¹⁷⁴ Bir insanın vatanının düşman işgalinden kurtulması, bağımsızlık mücadelesi gibi durumlarda pozitif yönde casusluk çalışmalarında bulunmasının altında yatan duygusallığın adının; Hıraeth (İnsanın vatanına duyduğu derin bağ) olduğu tarafımızca değerlendirilmektedir. Hıraeth'in daha detaylı anlatımı için bkz. Tiffany Watt Smith, *Duygular Sözlüğü*, İstanbul 2018, s.113.

¹⁷⁵ Bkz.Fahriye Emgili ve Mustafa Karamanyol, *Sırbistan'ın Osmanlı Topraklarındaki İstihbarat ve Teşkilatlanma Çalışmaları (1898-1912)*, Ankara 2012.

¹⁷⁶ Bkz.F. Yohann, Blaramberg, *Kafkasya Tarihi, Topoğrafik, İstatistik, Etnografik ve Askeri Tasviri*, (Çev.Habibe Eren), Ankara 2017.

Osmanlı İmparatorluğu XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren beliren Kafkasya meselesinde elini kuvvetli tutmak için bölge ile olan temasını, bilgi akışını bazı araçlar vasıtasıyla sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun buralardan bilgi sağlayıcıları; sınır birimleri, ulaklar, tüccarlar, yolcular, gemiciler, hacılar, savaşlarda ele geçirilenler, yakalanan casuslar, sınır karakolları ve ileri sınır karakolları görevlileri, kayıkçılar, Rusya ile rekabet halindeki devletlerin İstanbul'daki elçileri, Avrupa gazetelerinde yazılanlar olmuştur.¹⁷⁷

İstihbarat görevlisi orada yaşayanlar gibi giyinmiş, saç veya sakalına şekil vermiş, gittiği ve faaliyet gösterdiği yerlerin kültürünce yaşamaya ve davranmaya çalışmıştır. Görevlinin oradaki insanlarla aynı dili konuşmasının gerekliliğini uzun uzadıya anlatmaya gerek bulunmamaktadır.

Diplomatlar, askerler, gezginler, maceracılar bulundukları ülkelerde veya buralara giderek çok uygun birer haber ve bilgi toplayıcı olarak çalışmışlardır. ABD'nin 1803-1929 yılları arasında Türkiye'de bulunan diplomatları, konsolosları, komiser ve yüksek komiserleri telgraf, raporlar ve istihbarat raporlarıyla birçok raporlamalar yapmışlardır.¹⁷⁸

Keza İngilizler, Kurtuluş Savaşı döneminde, maskeli veya maskesiz birçok istihbarat memuru ve casusu vasıtasıyla casusluk, istihbarat, kışkırtma, ayaklandırma, provakasyon, bölme-parçalama, birbirine düşürme, ayrılıkçılık, suikast girişimi türünde birçok faaliyet içerisinde bulunmuşlardır. İngiliz istihbaratına mensup Binbaşı Noel, İstanbul Genel Karargah'a bağlı istihbarat memuru Yüzbaşı Bennett, istihbarat subayı D.E. Mackray, istihbarat subayı Binbaşı H.A.D. Hoyland, Black Jumbo Kod bunlardan sadece birkaçıdır.¹⁷⁹

İngilizler aynı dönemde, Millî Mücadele Hareketi'nin ve Kuvay-ı Milliye Güçleri'nin hızını kesmek, maneviyatını azaltmak ve düzenliliğini bozmak için ajitasyon, provokasyon, kışkırtma çalışmalarını komprador burjuvazi, feodal silahlı

¹⁷⁷ Ahmet Yüksel, *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Osmanlı İstihbarat Ağı*, İstanbul 2014, s.84-93.

¹⁷⁸ Bkz. Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul 2017.

¹⁷⁹ Bkz. R. Salahi Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Ankara 2011.

gruplar (çeteler), mollalar, manda yönetimi yanlıları, saltanat yanlıları gibi gruplar ile İran, Kafkasya ve Irak'taki Kürtler üzerinde uygulamışlardır. Söz konusu gruplardan insanlar para, bağımsızlık vaadi vb. ile güdülenmiştir. İngiliz ajanları Wool, Nowill ve başkaları Kürdistan'dan dem vurmuşlardır.¹⁸⁰

İstanbul'un işgal yılları altında iken İngilizlerin istihbari çalışmalarının nerelere kadar ulaştığının bir örneğini İ. Hakkı Sunata hatıratında şu anekdotla anlatmıştır: "...Bu arada bizim Darülfünun kapı çuhadarı (hademe) Bekir Efendi bir nevi kâğıt dağıtıp duruyordu. Bir tane de bana getirdi. 'İngiliz Muhipleri (Sevenler) Cemiyeti'ne Girme Kâğıdı' imiş. 'Sakın ha' dedim Bekir Efendi'ye. 'Götür bunları aldığın yere ver, böyle şeyleri Darülfünun'a sokma.' dedim, 'Çık geri ver.' Hakikaten geri vermiş, geldi haber verdi."¹⁸¹

Gertrude Bell ve Claire Sheridan gezgin veya arkeolog maskeleri ile Anadolu ve dönemin Osmanlı topraklarında sosyal, kültürel, coğrafik, biyografik bilgiler toplamışlardır.^{182 183 184} Gertrude Bell'in nişanlısının Çanakkale Savaşları esnasında öldüğü bilinmektedir.

İstihbarat teşkilatları veya gizli servisler kendilerine, müşterileri olan karar vericiler tarafından biçilmiş misyonu gerçekleştirme gayreti içinde olurlar. Savaş, kriz, bunalım, devletler arasında gerilim dönemleri istihbattan yararlanmayı bazen opsiyonel bazen zorunlu bazen keyfi kılar. Bu defa devletlerin güdülerini ortaya çıkar: Devletler casusluk faaliyetlerinden hayatiyetleri noktasında mutlak surette yararlanırlar.

¹⁸⁰ Semyon İvanoviç Aralov, (2020), *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları 1922-1923*, (Çev.Hasan Ali Ediz), İstanbul 2020, s.112.

¹⁸¹ İ. Hakkı Sunata, *İstanbul'da İşgal Yılları*, İstanbul 2019, s.72.

¹⁸² Bkz.Janet Wallach, *Çöl Kraliçesi Gertrude Bell'in Olağanüstü Yaşamı*, İstanbul 2016.

¹⁸³ Bkz.Claire Sheridan, *A Turkish Kaleidoscope*, London 1925.

¹⁸⁴ Gertrude Bell'in Gezentilik duygusundan etkilenmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Bu durum onu Ortadoğu'da yeni yerler keşfetme ve değişik insanlar tanıma imkânı sunmuştur. İngiliz istihbarat yetkilileri ise bölgeyi bilen bir kişi aradıklarında onu önlerinde hazır bir potansiyel olarak bulmuşlardır. Gezentilik'in daha detaylı anlatımı için bkz. Tiffany Watt Smith, *Duygular Sözlüğü*, İstanbul 2018, s.90-92.

Buradan itibaren casusların güdülerinin çeşitlenmeye başladığı, imparatorlukların yıkılarak ulus devletlerin belirdiği, başlı başına bir güdülenme türünün (İdeolojik Güdülenme) ortaya çıktığı XX. yüzyıldaki casusluk vakalarındaki güdüler ele alınabilir:

2.21. İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEM (1914-1939)

Devrin büyük güçlerinden biri olan İngiltere’de I. ve II. Dünya Savaşları esnasında güdüler açısından önemli gelişmeler olmuştur. Savaşlar esnasında insan kaynağına ihtiyaç duyulması, erkeklerden sonra kadınların da cepheye gitmesine sebebiyet vermiştir. İngiltere’de erkekler cepheye gidince, kadınlar bir taraftan erkeklerin geride bıraktıkları işleri yaparak onların çalışma hayatı ve sosyal yaşam alanlarında boşaltıkları yerleri doldurmaya, bir taraftan zorlayıcı bir şekilde, savaşla ilgili işleri yapmaya başlamışlardır. Kadınlar istihbari manada ilkin telsiz konuşmalarını dinlemek, mesajları deşifre etmek, çeviriler yapmak gibi işler yapmışlardır.

Feminist Yaklaşım’dan bir çalışma olarak ele alınabilecek ‘Dünya Savaşlarında Kadın Casuslar’ adlı kitabında Ann Kramer’e göre; iki klişenin kadın casus imajına dair olduğu söylenebilir: Şüphelenmeyen erkeklerden askeri ya da gizli bilgiler öğrenmek için cinselliğini kullanan Mata Hari tipi casuslar bunlardan birincisidir. Belki maddi ihtiyaçlar belki de aşk yüzünden kendini casusluğun içinde bulmuş, vatan aşkıyla kahramanca can veren son derece erdemli olanlarsa ikinci gruptur.

Kramer, araştırmasında I. Dünya Savaşı esnasındaki casuslukların imajını verirken aslında dört ayrı güdüyü birbiri ardınca ortaya koymaktadır: Maddi bedel karşılığında hareket etmek, aşk saikiyle hareket etmek, vatan aşkıyla hareket etmek ve kahramanlık duygusunu tatmak istemek. Kramer kitabının ilk bölümünde ‘La Damme Blanche’ adlı Belçikalı casus şebekesini incelemiştir. Kitabının ikinci bölümünde ise ağırlıklı olarak Special Operations Executive- İngiltere Özel Harekat Komutanlığı’nın (SOE) faaliyetlerine yer vermiştir. SOE; bilgi toplamak, direniş hareketlerini teşvik etmek, silah tedariki yapmak, eğitim vermek, sabotajlar düzenlemek ve mümkün olan

her şekilde dūřman kuvvetlerini taciz etmek için Britanya dıřına casuslar veya gizli ajanlar göndermiřtir.

İngiltere 1941’den itibaren Fransa’ya SOE çatısı altında gizli ajanlar göndermeye başlamıştır. Ajanlar; zengin dul, gezgin pazarlamacı, sekreter, gezgin arkeolog kisveleriyle dolaşmışlardır. Kramer, İngiltere’den çıkışla cephe ardına yani Nazi Almanyası’nın işgali altındaki Fransa’ya giderek casusluk faaliyetleriyle hayatlarını riske eden Noor Inayat Khan, Violette Szabo ve Yvonne Corneau gibi kadınların vatanseverlik duygusu saikiyle hareket ettiğini belirtmektedir. Bunların yanısıra; eşini, nişanlısını, sevgilisini, oğlunu ya da bir erkek olan yakınına kaybeden kadınların “Ben ne yapabilirim?” şeklinde kendine sorular yönelttiğini ve birşeyler yaparak dūřmanına zarar vermek için intikam saikiyle casusluğa yöneldiğini anlatmaktadır. Her iki dünya savaşında, mesajları şifrelemiş veya şifreli mesajları deşifre etmiş, dūřmanın yaydığı sinyalleri dinlemiş, casus tespiti için materyal toplamış, detayları takip etmiş ve böylelikle İngiliz gizli servisinin oluşumu ile gelişimine de katkıda bulunmuş bu kadınların casusluk davranışlarının nedenini genel olarak ‘adanmışlık’ olarak açıklamaktadır.

Kadınlar ilkin I. Dünya Savaşı yıllarında geri hizmetler, destek hizmetleri, masabaşı veya ofis işleri olarak sınıflandırılabilen işlerden II. Dünya Savaşı yıllarında cephe hatlarının ilerisine gönderilerek telsiz operatörlüğü, sabotaj, yıkıcı faaliyetler gibi daha tehlikeli ve aksiyoner görevler almaya başlamışlardır. Bu noktada İngilizler ilkin kadınların casus olarak şüphe ekmeyecekleri dūřncesinden hareket etmişlerdir.

Kramer’in ‘adanmışlıktan’ kastının; kendisini güven ve huzur içinde yaşadığı evine, eşinin ve özellikle çocuklarının hayatta kalmasına ve nihayetinde yaşadığı toprakların muhafazasına dair olsa gerektir.

Kramer, İngiltere Ulusal Arşivi’nde yaptığı çalışmalarda incelediğı vakalarda; I. ve II. Dünya Savaşları’nda perde arkasında kalarak casusluk faaliyetinde bulunmuş kadınların bir ideal ya da vatanseverlik adına veya her ikisi için de bu eylemi gerçekleştirdikleri sonucuna ulaştığını kaydetmektedir.

Kramer'in anlattıklarından ortaya çıkan bir başka değişik bir sonuç; I. ve II. Dünya Savaşları'nda kadınların erkeklerin cepheye gitmesiyle erkek cinsiyetli alanların boşalmasıyla ortaya çıkan insan kaynağı sorununa bir çözüm olarak devreye alınmaları ve kadınların erkeklere göre daha az dikkat çekeceği düşüncesiyle onlara casusluk yaptırılmasıdır.

Kramer, II. Dünya Savaşı'nda sadece casusların değil tüm insanlığın ve orduların ana güdüsünün Nazizm'i yenmek olduğunu belirtmektedir. İngiltere Dachau'da SOE kadınları anısına asılan tabelada;" Tiranlıktan kurtulmak için verilen ortak mücadele sırasında, Fransa'daki direnişe nasıl cesaretle hizmet ettilerse aynı cesaretle ölmesini de bildiler." denilerek bu durum anıtlştırılmıştır.¹⁸⁵

Casusluğa karar verilirken önemli bir güdü vatansever bir aile ortamı içinde yetişmek olabilmektedir. SOE kadınlarının güdüler; idealizm, Nazizm'e duyulan öfke ve nefret, vatanseverlik, üzerine düşeni yapmanın görev olduğunu düşünmek şeklinde gerçekleşmiştir.

Dönemin İngiltere SOE güçlerinin faaliyetlerinin tasvir edildiği 'Wish Me Luck-Bana Şans Dile' adlı dizide, İngiltere'de sorgulanmaya dayanıklılık, spor gibi çeşitli konularda eğitimlerden geçirilerek Fransa'ya cephe hattının ilerisine 'atılan' İngiliz Kadın Casusların faaliyetleri aktarılır.¹⁸⁶

Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında (1919-1922) ise ülkemizde bu güdü; 'Zaferden Sonra' olarak kendini bulan bir ifadede kendini göstermektedir. Öyle ki; toplumsal hayattaki önemli olan herşey neredeyse ülkenin işgalden kurtarılması sonrasına ertelenmiştir. O dönemdeki istihbarat çalışmalarının da zafere kilitlenmiş olması şaşırtıcı değildir.

Dünya Savaşları başta olmak üzere savaşlar başkaca bir güdülenme türünü ortaya çıkarmıştır: Madalya ve Nişanlar. Özü itibariyle madalya kazanmaya benzer başkaca elle

¹⁸⁵ Ann Kramer, *Dünya Savaşlarında Kadın Casuslar*, s.1-39.

¹⁸⁶ Jill Hyem ve Lavinia Warner (Yapımcılar), Fleming, Gordon ve Hays, Bill, (Yönetmenler), *Wish Me Luck* [Dizi Film], 1998 Birleşik Krallık: ITV, LWT.

tutulur güdüleme/güdülenme vasıtaları da belirmiştir: Teşekkürnameler veya Takdirnameler, Şiltler vd.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Afrika Kıtası'ndaki faaliyetleri esnasında Libya'da Osmanlı yanlısı Senusilere maddi imkânsızlıktan dolayı hiç değilse madalya verilmesi sahadaki Osmanlı gizli ajanları tarafından üstlerine rapor edilerek önerilmiştir. Burada Osmanlı Devleti lehine faaliyet gösteren Senusilerden bazı Seyyidlere fahri rütbelere de verilmiştir.¹⁸⁷

Türkiye'ye gelerek 1926-1927 yıllarında İstanbul ve Ankara'da istihbarat temalı konferanslar veren Alman ordu subaylarından Albay Walter Nikolai'nin derslerde anlattıkları I. Dünya Savaşı esnasında Almanya'nın mücadele halinde olduğu ülkelerden hangi güdüleri kullanarak casus devşirdiğine dair bilgiler sunmaktadır.

Nikolai, söz konusu konferanslarında; resmi ve askeri kurum/kuruluşlarda düşük maaşlarla çalışan hademe ve hizmetçi sınıfından kimselerin para karşılığında casus haline getirilebileceğini, bu kimselerin kurum içinde çöp kutularına atılan kâğıt parçalarını dışarı çıkarabildiklerinden ve subayların çalıştıkları odalardaki elbise askılarında bulunan üniforma veya ceketlerinin ceplerinden doküman çalabildiklerinden bahsetmiştir.

Almanlar olarak Rus zabitlerden (subaylardan), temin edilmesi güç olan hareket planlarının detaylarını para karşılığında temin ettiklerini, Avusturyalı zabıt Miralay Redel'in Rusya menfaatine para karşılığında çalıştığını belirtmiştir.

Nikolai, paradan başka bir vasıtanın da kadın ve alkol kullanılarak malumat almak olduğunu söylemiştir. Maha Hari'ye değinen Alman İstihbarat Hocası, Hari'nin Fransız zabitlerinden kıymetli bilgiler alabildiğini, üstelik casusluk faaliyetlerini de spor telakki ederek yaptığını anlatmıştır. Büyük şehirlerde kadın fazla olduğundan Mata Hari gibi kadınların başarılı olmalarının esasen güç olduğunu, küçük şehirlerde ise daha az

¹⁸⁷ Ahmet Tetik, *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi) Tarihi Cilt I:1914-1916*, Ankara 2014, s.121-122. Benzer türde ödüllendirmelerin neler olduğuna dair bkz. Ahmet Tetik, *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi) Tarihi Cilt II:1917*, Ankara 2014.

sayıda kadın bulunduğundan böylesi yöntemlerin başarıya ulaşma şansının daha yüksek olduğunu kaydetmiştir. Seyyar tiyatro kumpanyalarında yer alan kadın oyuncuların zabıtlere hulül ettiğini ve ilaçlar kullanarak zabıtlerin eşyalarından, kasalarından önemli bilgi ve belgelere ulaştıklarını ve hatta çaldıklarını söylemiştir.

Alman İstihbarat Şefi'ne göre; düşmanların casuslukta kullanmak için mimledikleri diğer meslek grubu katiplerdir. Katipler, zabıtlere kadar eğitimli değillerdir ve vatanseverlikleri de nispeten daha azdır. Nikolai sunumlarında, I. Dünya Savaşı'ndan önce bir küçük katibin Rusya lehine çalışmaktan dolayı casus olarak yakalandığını örnek olarak vermiştir.

Az para alan müstahdem katiplere, kadınlar vasıtasıyla kumpas kurularak para harcamayı icap ettiren bir yaşam tarzının içine sokulduğunu bilahare bu parayı müstahdeme temin eden düşman istihbarat teşkilatının müstahdem katibinin casusluk yaptırmak ve tehditle ikna etmek suretiyle kurulan tuzağın detaylarını vermiştir. Almanya'da ele geçirilen casuslar tetkik edildiğinde aslında bu kişilerin namuslu insanlar olduğunun ortaya çıktığını ancak yukarıda anlatılan türde hilelerle bu insanların birer casus haline getirildiğini gösteren vakalar yaşandığını aktarmıştır. Nikolai, bu noktada casusluğun önlenmesi için çözümler de önermiştir: Birincisi bu tür yazı işlerinin de zabıtlerce yapılması veya memurlara bol maaş verilmesidir. Hatta zabıtlere de fazla para verilmelidir. Nikolai bu durumun ciddiyetini vurgulamak için; zabıtın aç kalması halinde ondan büyük vatanseverlik beklemenin biraz fazlaca safdillik olacağını söylemiştir.

Nikolai I. Dünya Savaşı'ndan önce Almanların Ruslardan para karşılığında hareket planlarının satın alınabildiğini söylemiştir.¹⁸⁸ Nikolai'nin anlatımlarından o dönem casuslarının devşirilmesinde para, 'bal tuzağı'¹⁸⁹ kurgularının ön plana çıktığı,

¹⁸⁸ Hasan Ateş, *İstihbarat Konferansları*, Ankara 2016, s.41-47.

¹⁸⁹ Yetkin eserinde Ballı Tuzak yönetimine; "Ballı Tuzak" denilen bir yöntem dünyanın hemen hemen bütün gizli servisleri tarafından şu ya da bu biçimde kullanılıyordu. Yöntem ana hatlarıyla şöyle işliyordu: Önce çekici bir kadın (ya da erkek) hedef alınan kişiye 'yem' olarak yaklaşıyor, 'hedefi' baştan çıkarmaya çalışıyordu. Eğer baştan çıkarabilirse cinsel yakınlaşmanın fotoğrafı ya da filmi gizlice çekiliyor ya da alternatif olarak tam yakınlaşma sırasında 'yem'in güya eşi ya da akrabası kılığında bir başka ajan ortamı

potansiyel casusların böylesi yöntemlerle güdülenerek hizmet etmeye hazır hale getirildikleri anlaşılmaktadır.

Kazım Karabekir'in anlattıkları, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında casusluğun seyrine dair bilgiler barındırmaktadır. Karabekir Paşa, Osmanlı ülkesinde casusluğun çok kolay olduğunu söylemektedir. Bunun üç önemli sebebi vardır: Birincisi; Türk olmayan unsurların Türk düşmanlığı ve para kazanma hırsları, ikincisi; Türklerin, mühtedilere gelenek halini alan güven ve itibarları, üçüncüsü; kapitülasyonlar dolayısıyla gelişemeyen, sanayi ve ticaret aleminde yabancı şirketler ve casusların hakimiyeti dolayısıyla ülkede yabancı nüfusunun çokluğu.¹⁹⁰

İngiltere, Fransa ve Japonya'da, I. ve II. Dünya Savaşları arasındaki dönemde, Sigint faaliyetleri ağırlık kazanmıştır. İngiltere, Avrupa'da kriptanaliz konusunda uzmanlaşmış ve iletişimde yer alanları elde edebildiği gibi şifreleri de çözer hale gelmiştir. Rusya ise bu esnada devrim sonrasını yaşamaktadır ve devrim düzenini oturtma sürecinden Stalin'in iktidara gelişine kadar gelişen dilimde Çeka-NVKD'nin organizasyonu İNİS konusuna ağırlık verir haldedir. ABD, kendi kıtasına çekilmiştir ve istihbarat çalışmalarına dair derinlemesine çalışmalar henüz başlamamıştır. Almanya savunma istihbaratını oluşturacak Abwehr'in kurulumunu tamamlamıştır.¹⁹¹

2.22. İKİNCİ DÜNYASAVAŞI DÖNEMİ (1939-1945)

Almanya, I. Dünya Savaşı'nın mağluplarından biri olarak kendisine biçilenlerden, verilenlerden ve alınanlardan yana memnuniyetsizlik duymaktaydı. Rusya ise kendi içinde bir devrime sahne olmuştu ve topraklarında bu defa yeni sistemi ve bu sistemin önerdikleriyle başlı başına yerinde durmaktaydı. Uzak Doğu'da Japonya'da askeri hareketlilikler mevcuttu. Japonlar coğrafik yazgıları gereğince deniz gücü oluşturmaya ağırlık vermişlerdi. Almanya'nın yanısıra İtalya'da ve İspanya'da Faşizm yükselişe

basıyor ve şantaj yoluyla hedef kişi casusluğa zorlanıyordu.” şeklinde yer vermiştir. Bkz. Murat Yetkin, *Meraklısı İçin Casuslar Kitabı*, İstanbul 2018, s.71.

¹⁹⁰ Tekin, *Kazım Karabekir ve İstihbarat*, İstanbul 2011, s.33.

¹⁹¹ Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, s.580-610.

geçmişti. Bu meyanda, 1929 Ekonomik Buhranı ile dünya ekonomileri dar bir boğazdan geçmekteydi. II. Dünya Savaşı'nı hazırlayan nedenler ve özellikle Rusya'daki devrimle gelen yeni sistem ile önerdikleri esasen bir önemli casusluk güdüsünü de çoktan yaratmıştır: İdeolojik nedenlerle casusluk yapmak. Bu güdü, Katolik-Protestan ayrımında oluşan din-mezhep kaynaklı savaşlardaki casusluk vakalarındaki güdülerden sonra en sistemsal temelli casusluk güdüsü olarak karşımıza hep çıkacaktır.

Anglo-Amerikan liderler Roosevelt ve Churchill, Almanya'da Hitler ve Japonların aksine, II. Dünya Savaşı'nda istihbaratın önemli bir rol oynayacağını iyi kavramışlardı.

ABD'nin 32. Başkanı Franklin Delano Roosevelt (FDR) ¹⁹² başkanlığa yaklaştığı yıllarda ve başkanlığı döneminde güvendiği dost ve arkadaşlarından seçerek oluşturduğu 'özel kanallar' üzerinden bilgi edinimlerinde bulunmaya ve dünyadaki gelişmeler hakkında fikir sahibi olmaya çalışmıştır. Bu özel kişilerden biri; Vincent Astor'du. Başkan FDR, Astor'u, Japonya'nın faaliyetlerini araştırmak için başta Karayipler'de ve Latin Amerika'nın Pasifik ve Atlantik kıyılarında resmi olmayan istihbarat toplama seferlerine çıkmaya teşvik edince, Astor, 1938'de bu talimatın gereğini yerine getirir ve bu seyahatlerin sonucunda Japonların savaş hazırlıkları ile ilgili topladığı bilgileri Roosevelt'e iletir. Başkan'ın ikinci özel kaynağı; William J. Donovan'dır. Donovan, Roosevelt'e ABD Dışişlerini'ni atlayan raporlar göndermektedir. 1935'te Donovan, Başkan'ın talebi üzerine bir dizi transatlantik istihbarat misyonun gerçekleştirmek üzere seyahatlere çıkar. Bu kapsamda, Aralık 1935'te Mussolini'yi ziyaret eder. Donovan'a Afrika'da İtalyan Ordusu'nun yaptıklarıyla ilgili gözlemler yapma fırsatı verilir. Roosevelt'in üçüncü dış özel istihbarat kaynağı, ABD'nin ilk Moskova Büyükelçisi (Görev Yılları: 1933-1936) ve sonra Paris büyükelçisi (Görev Yılları:1936-1940) arkadaşı William C. Bullitt Jr. 'dur. Roosevelt, Münih Krizi esnasında Almanların uçak sayısına dair bilgileri Bullitt'den almıştır.

¹⁹² Başkanlık Dönemi;1933-1945.

Roosevelt'in yabancı istihbarata önceki ABD başkanlarından daha fazla ilgisi vardır. II. Dünya Savaşı öncesi Amerikalıların çoğu, Avrupa ve Doğu Asya'da yaşanan çatışmalara karışmaktan kaçınmak istedikleri için 'izolasyonist' bir tutum içerisine girmişlerdir. Bununla birlikte, Roosevelt, açıkça göstermeden ABD'yi II. Dünya Savaşı'na götürmek için elinden geleni yapmıştır.

FDR'nin özel bilgi kanallarından Astor'un bir diğer ve belki de en önemli rolü; Birleşik Devletler'in resmi tarafsızlık politikasına meydan okuyarak İngiltere ile istihbarat irtibatını başlatmaktır. Astor, İngiltere'nin ABD'deki istihbarat yetkilisi Sir James Paget ile bu amaçla irtibata geçer. Bu görüşme Anglo-Amerikan istihbarat ilişkisinin ilk kilometre taşıdır.

FDR, 1940 yılında Donovan'ı İngiltere'ye gönderir. Görüşmeler neticesinde İngiltere lehine olmak üzere Karayipler ve Batı Atlantik'te ABD'ye ait üslerde askeri nitelikli kiralamalar yapılması hususunda anlaşma imzalanır.

ABD'deki istihbarat koordinasyonu meselesinin üzerine de giden FDR, Nisan 1941'de Donovan'ı istihbaratın koordinasyonu ile ilgili olarak yetkilendirir.

Görüldüğü üzere, ABD'liler savaşın hemen öncesine gelindiğinde kendi vatandaşlarına gizli görevler vermekte ve vatanseverlik güdüsünden faydalanmakta iken İngilizler Londra'daki Alman Elçiliği'nde bir casustan faydalanmaktaydılar. Anti-Nazi diplomat Wolfgang Zu Putlitz ideolojik güdüyle İngilizlere bilgi aktarmaya başlamıştır. Putlitz sonraki ifadelerinde; "Nazi davasına gerçekten zarar verebileceğimi hissederek vicdanımı hafifletebildim" demiştir. MI5, İngiltere'deki Almanya Elçiliği'nde başta Putlitz olmak üzere diğer diplomatlardan 1930-1938 yılları arasında bilgiler temin etmiştir. Mayıs 1938'de Putlitz Londra'dan ayrılmış ve Lahey'deki Alman büyükelçiliğine gönderilmiş ve O buradan da analiz, kritik ve bilgileriyle hizmetine devam etmiştir.

İngiltere'de politikanın çeşitli kademelerinde bulunmuş devlet adamı Winston Churchill'in savaş yıllarında istihbarat çalışmalarına iki büyük katkısı olmuştur: Sigint

alışmalarını desteklemek ve İngiltere’de istihbaratla uğraşan kurumlararası istihbarat birlikteliğini gerçekleştirmek.

Churchill İngiltere’de istihbaratın rolünü geliştirirken, Joseph Stalin Sovyetler Birliği’nde istihbaratın değerini indirgemıştır. 1936’daki muhalifleri sindirme, tasfiye ve öldürme hareketının başlangıcından 1941’deki Almanlarla savaş durumuna kadar geçen beş yıl içinde, Stalin’in paranoyak eğilimleri nedeniyle, Sovyet istihbaratı hayali tehditlere, gereksiz bir şekilde, gerçek tehditlerden daha fazla zaman harcamıştır. Rusya’daki bu ortam yurtdışındaki büyükelçiliklerde ve konutlarda rekabetçi bir ihbar dönemini başlatmıştır. Rus diplomatlar ve istihbarat görevlileri, meslektaşlarını ihbar eder duruma gelmişlerdir. Meslekdaşların gerçek veya gerçek dışı ihbarlar yoluyla birbirini gözden düşürme ve hatta ölüme gönderme güdüsü; hayatta kalabilmek gibi yaşamsal bir saik haline gelmiştir. Böylelikle Rus elçiliklerindeki diplomatların ve diplomat görünömlü istihbaratçıların sayısı azalmış ve Stalin’e rapor verilemez duruma gelinmiştir. Rus istihbarat teşkilatı, bu dönemde, yüz yirmi yedi gün Stalin’e rapor verememiştir. Liyakatsizlik nedeniyle, 1930’ların ortalarında angaje edilmiş bulunan Cambridge Beşlisi sevk-idare edilemez duruma bile gelmiştir. Şüphelik Cambridge Beşlisi ile 1939 yılından başlayarak irtibatın geçici olarak soğumasına neden olmuştur.

Yine söz konusu dönemde Stalin’in Troçki’ye saplantılı bir nefret duyması bu kanada yönelik operasyonların yapılmasını da birlikte getirmiştir. Stalin saf bir şekilde Hitler’in Nazi-Sovyet Paktı’na bağlı kalmasını umarak, kendi enerjisini ve emri altındaki kurumların neredeyse tüm eforunu başta Troçki ve yandaşları olmak üzere tüm muhaliflerin öldürölmesine, onlar üzerinde sofistike öldürme planları kurgulanmasına, sabotajlar, suikastler gibi faaliyetlerin üretilmesine ve gerçekleştirilmesine yöneltmiştir. Bu gelenek onyıllar sonra Polit Büro, KGB, Komünist Parti’nin bu tür icraatlarına karşı doğan hoşnutsuzluk güdüsüne ve bunun bir tezahürü olarak Batı lehine casusluk yapmaya yönelik istekliliğe neden olacak ve belki de bu nefretin altyapısını hazırlayan nedenlerden birisi haline gelecektir.

Troçki’yi öldürecek isim tabi ki dönemin Rus istihbarat servisi NVKD tarafından bulunur: Ramón Mercader. Bir mizansenle Troçki ile buluşan Mercader boş bir anında

Troçki'ye bir buz kıracağına saplar. Troçki ertesi gün hayatını kaybeder. Mercader, Meksika'daki bu suikastte yakalanır. Mercader'in annesi Rusya'ya getirilir ve ilk kadın Sovyet ajanı olarak madalya ile ödüllendirilir. Stalin'in Troçki'ye duyduğu nefret Troçki'nin ölümünden sonra da devam ettirilir. Sovyet merkezi ABD'deki istihbarat istasyonu ¹⁹³ yetkililerine ABD'deki Troçkistlerin belirlenmesi hedefini koyar. 1938'de Alesandr Orlov can güvenliği nedeniyle ABD'ye kaçar. ¹⁹⁴

2.23. BARBAROSSA HAREKATI

İngiliz diplomat R. A. Sykes daha sonraları Stalin'in dünya görüşünü 'kurnazlık ve saçmalıkların ilginç bir karışımı' olarak özetlemiştir. Stalin'in başkanlığındaki SSCB, tasfiye operasyonları ve ölümleriyle uğraşırken Almanya, Çin ve Japonya'daki casus ve elçiliklerdeki gizli ajanlardan gelen haberler Almanların Rusya'ya yönelik bir askeri hareket için hazır oldukları yönünde sinyaller vermektedir.

Siyasi güdülenmeden etkilenen ve Nazilerin önerdiklerinin yarar getirmeyeceğine inanan Almanya Luftwaffe (Hava Kuvvetleri)'de görevli olan ve Rusya lehine çalışan casus Teğmen Harro Schulze-Boysen ile Tokyo'da etkin bir casusluk ağı kurmuş hatta Almanya Tokyo Büyükelçisi'nin eşiyle flört ilişkisine ulaşmış gazeteci Richard Sorge'un Rusya merkezine ilettikleri bir bilgi ve bunun üstüne Çin'deki Rus istihbaratçılardan gelen aynı yöndeki paylaşımlar Stalin tarafından pek önemsenmemişti. Stalin bir karar verici olarak bu hareketiyle tamamen kendisine ait bir istihbaratı değerlendirme başarısızlığının örneğini vermiş olacaktır.

Stalin, Almanların Rusya'ya yönelik bir hareket başlatacağı söylentisini İngiltere'nin yalanları olarak görür ve yaklaşan Alman saldırısı raporlarının çoğunun arkasında Churchill'in uzun zamandır devam eden tasarladığı bir dezenformasyon kampanyası olarak değerlendirir. Stalin'in, Churchill ve genel olarak İngiliz politikasıyla ilgili bu derin kuşkuları Almanlar tarafından akıllıca sömürülür. Barbarossa'dan önceki

¹⁹³ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

¹⁹⁴ Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, s.610-631.

aldatma operasyonunun bir parçası olarak Alman Askeri İstihbaratı Abwehr, yaklaşmakta olan bir Alman saldırısının söylentilerinin bir İngiliz dezenformasyon kampanyasının parçası olduğunu etrafa fısıldar. Barbarossa Harekatı esasen Almanların hazırlıklarını iyi yapamamaları nedeniyle amacına ulaşamaz.¹⁹⁵

Yukarıda da değinildiği üzere; Roosevelt ve Churchill II. Dünya Savaşı yıllarında istihbarattan faydalanma eğilimindedir. Pearl Harbour Baskını'ndan sonra Roosevelt istihbarat raporlarına büyük önem vererek, çalışma saatlerinin önemli bir bölümünü Sigint raporlarından gelenleri dinlemekle veya okumakla geçirmeye başlamıştır.¹⁹⁶

Savaşta önemli bir cephe Kuzey Afrika'da açılır. Alman General Erwin Rommel ve İngilizler arasında süren tank muharebelerinde İngilizler diğer kaynakların yanı sıra Sigint'ten faydalanırlar. Almanların bu cephede temel amacı Kahire'de konuşlu İngilizleri buradan söküp atmak, böylelikle Afrika ve Ortadoğu'daki enerji rezervlerine problemsiz hükmedebilmektir. Lakin bu hiçbir zaman gerçekleşmez. Kuzey Afrika'daki çarpışmalarda pratik komuta Alman Karargahı tarafından tamamen Rommel'e verilmiştir. Bu cepheye yakın Sicilya'da ise İngilizler önemli ve güvenilir bir bilgi kaynağı bulmuştur. Bu şahıs İtalyan General Maugeri'dir. General Maugeri, İtalyan limanlarından Rommel'e giden her sınıf ikmal maddesi taşıyan konvoyların taşıdıkları malzemenin cins ve miktarlarını ve hareket saatlerini vermektedir. İşte bu nedenle ikmal yapan gemilerin %75'i Akdeniz'in derin sularına gömülür. Amiral Maugeri'nin ihaneti Rommel'i takviye edecek araç, silah ve gereçten mahrum bırakmış, savaş devamınca Amiral bütün bilgileri İngiliz istihbaratına vermiştir. İtalya'da ideolojik güdülerle Faşizm'e karşı mücadele veren önemli yerlerdeki casuslar, İngilizler tarafından tespit edilerek kısıp alınmış ve bilgi vermeye razı edilmiştir. Böylece Roma'dan önemli bilgiler elde edilmiştir. Bunun yanında Roma'daki İtalyan Genel Komutanlığı'nda

¹⁹⁵ Age, s.631-643.

¹⁹⁶ Age, s.644.

görevli yüksek rütbeli subaylar sadece Rommel'i kışkırdıkları için de bu hıyanete iştirak etmişlerdir.¹⁹⁷

Bu noktada, Hitler'in istihbarata dair kanaatine kısaca yer vermek gerekirse şunlar aktarılabilir: Hitler, FDR ve Churchill'in aksine istihbari çalışmalarını küçümseme eğiliminde idi. Şubat 1942'de kurmaylarından Heinrich Himler ve istihbarat şefleri ile yaptığı bir toplantıda şunları söylemiştir;” Gerçek bir subayın sinsi bir casus olabileceğini düşünmek zor.” Hitler'in bu söyledikleri, istihbarat raporlarına ciddi ilgi göstermekten ziyade casus romanlarının belirsiz anılarından etkilenmiş gibi görüntü vermektedir. Hitler Mayıs 1942'de başka bir öğle yemeği monologunda ise: “Günümüzde casuslar, toplumun iki sınıfından işe alınır: Sözde üst sınıflar ve proletarya. Orta sınıflar bu tür aktivitelere düşmek için çok ciddidir.” demiştir. Oysa ki Britanya'ya gönderilen çoğu Alman casusu, Almanya'da yakalanan çoğu Sovyet casusu gibi, orta sınıftandı lakin her zaman ki gibi hiç kimse, o anda Führer ile çelişmeye cesaret edememiştir.¹⁹⁸

Rusya üzerine düzenlenen askeri harekatlardan biri olan Stalingrad Kuşatması'nın başarısızlığa uğratılmasıyla Almanların terkettikleri yerlerde Rusların eline Enigma makinaları geçmiştir. Alınan esirler arasında Alman şifre ve sinyal personeli de vardır. Esirler hayatta kalma güdüsüyle Rusların talimatlarını yerine getirerek şifrenin sırlarını paylaşmışlardır.¹⁹⁹

Nazilerin 1930'larda Almanya'da yükselişi, onlardan hoşnut olmayanların Almanya'yı terketmelerini de birlikte getirmiştir. Rudolf Roessler de bunlardan biridir. Anılan kişi İsviçre'ye göç etmiş ve burada basın-yayın işleriyle uğraşmaktadır. Roessler, II. Dünya Savaşı esnasında Alman ordusundaki Sovyet yanlısı askerlerden kendisine

¹⁹⁷ Kuter Çelen, *Rommel Çöl Tilkisi*, İstanbul 2018, s.48.

¹⁹⁸ Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, s.651.

¹⁹⁹ Age, s.655.

ulaşan bilgilerin Ruslar'a ulaştırılmasındaki zincirin bir halkası olarak görev yapmıştır.

200

Cambridge Beşlisi'ndekilerin ideolojik güdülenme temelindeki angajmanları 1930'ların ortalarında gerçekleşmiştir ancak Stalin'in muhaliflerine dair paranoyası Beşli'ye karşı Rus istihbaratının yersiz bir kuşku duymasına neden olmuştur. Beşli, yükselen Faşizm ve ekonomik kriz esnasında Kapitalizm'in yetersizliği ve belki de Kapitalizm'in bu krize sebep olması güdülerinden etkilenmiştir. Beşli, 1943 yılında Rus merkezi tarafından double (çifte) casus ²⁰¹ olmaları ihtimaline binaen irdelenmiştir. Hatta Londra'ya sekiz kişilik bir özel ekip gönderilerek Beşli'nin çifte ajan olup olmadıkları araştırılmıştır. Beşli, bu dönemde Ruslarca İngilizlerin bir operasyonu olarak görülmüştür. ²⁰²

İngiltere, savaşın ilerleyen dönemlerinde istihbarat ihtiyaçlarına binaen yeni yapılanmalar kurmaktan imtina etmemiştir. Sabotaj faaliyetleri de İngilizlerin bu meyanda gerçekleştirdiği faaliyetlerdendir. Gençlik döneminden itibaren kriminal birçok olaya bulaşmış Zigzag Kod Eddie Chapman hapisanede bulunduğu dönemde buradan kurtulmak düşüncesiyle Almanlara bir mektup gönderir. Casus Zigzag Kod Eddie Chapman İngilizlerin Havilland uçak fabrikasını havaya uçurması için görevlendirilir. Ancak sabotajdan önce İngilizler'e giderek olanları anlatır. MI5, casus Zigzag'ı çift taraflı kullanma kararı alır. ²⁰³ Görüleceği üzere Zigzag kendisine verilen kod ismin gereği olarak istihbarat teşkilatları arasında gelgitler yaşarken bir yandan Almanlar'dan özgürlüğünü kazanma sonrasında vatanında kalma ve yaşama güdüsüyle hareket etmiştir.

²⁰⁰ Age, s.655-656.

²⁰¹ İki ayrı taraf için çalışan.

²⁰² Age, s.656-658.

²⁰³ Age, s.659.

SSCB Kızıldordu tarafından Almanlardan kurtarılan bölgelerde tutuklanan 983.549 kişiden 80.296'sı casus, işbirlikçi, 1943'te, hain olarak -kendilerince- tespit edilmiştir.²⁰⁴

Rus topraklarındaki etnisiteler Almanlar tarafından özgürlüklerine kavuşturulma güdüsüyle etkilenmiş ve buralardan casuslar temin edilmiştir. Şüphesiz etnisitelerin tamamı casus değildi.

Ancak Stalin NVKD aracılığıyla ve Başkanı Beria eliyle Kuzeybatı Kafkasya'daki Türk çobanları Karaçayları, Budist Moğol çobanları Kalmyks'leri, Kuzey Kafkasya'dan Çeçen ve İnguşları ve Kırım Tatarlarını bulundukları yerlerden zor iklimlere ve coğrafyalara sürmüştür. Söz konusu halklar buralarda ölümcül koşullarda ağır işlerde çalıştırılmışlardır.²⁰⁵

Ukraynalı anti Sovyet kişilere yapılan işkenceler hakkında bilgiler edinmesi sonraki yıllarda arşiviyle birlikte Batı'ya iltica edecek Vasili Mitrokhin için bir güdülenme sebebi olacaktır. Mitrokhin, bir ifadesinde; "Anti-Sovyet Ukraynalılar'a yapılanların kendisini etkilediğini ve bazı geceler bir haykırıyla uyandığını" söyleyecektir.²⁰⁶

Etnik gruplardan insanlar casus olarak da SSCB'ye aleyhine-Nazi Almanyası lehine kullanılmıştır. Bu kurgunun mimarlarından biri Reinhard Gehlen olmuştur. Nazi Almanyası'nın Doğu Cephesi istihbaratından sorumlu Reinhard Gehlen savaş ertesinde kuracağı istihbarat servisinde var olan bu yapılanmadan savaş sonrasında da yararlanmaya devam edecektir.

Gehlen'in Rusya'dan haber almak için; Rusların işgali altındaki Baltık Cumhuriyetleri halklarından, Ukraynalılar, Kafkasyalılar ve Türk azınlıklardan, milliyetçi hedeflerinin gerçekleşmesi için yardım almaktaydılar. Stalin'e muhalif Ruslar,

²⁰⁴ Age, s.661.

²⁰⁵ Age, s.662.

²⁰⁶ Age, s.661.

Ukraynalılar ve diğer halklardan insanlar, Almanya'nın lehine şoförlük, tercümanlık, cephane taşıyıcılığı, aşçılık ve benzeri hizmetlerde çalışıyorlardı.²⁰⁷

Savaşın sürdüğü yıllarda Nazi SD'nin İstanbul'da kendine has bir casusu vardır. Bu kişi; Britanya'nın Ankara'daki Büyükelçisi Sir Hughe Knatchbull-Hugessen'in valesi/kavası Cicero Kod Elyasa (İlyas) Bazna'dır. Cicero, Ekim 1943'ten Şubat 1944'e kadar büyükelçinin gizli diplomatik yazışmalarını elçinin uyku saatlerini fırsat bilerek fotoğraflamıştır. Belgeler arasında Kasım 1943'teki Tahran Konferansı'nda Churchill, Roosevelt ve Stalin arasındaki müzakerelerin bir kaydı da vardır. Cicero'nun Overlod Operasyonu'na dair bilgi aktarımında da rol oynadığı belirtilmektedir. Cicero önemli biri gibi hissetme güdüsüyle yola çıkmış ardından para açgözlülüğü ile kendini güdülemiştir. Kendisine Naziler tarafından yapılan ödemelerdeki paraların sahte olduğunu çok zaman sonra öğrenmiştir.^{208 209}

Normandiya Çıkarmaları, 6 Haziran 1944 tarihinde başlamış ve işgal altındaki Batı Avrupa'nın kurtuluşunun ilk adımı olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın en büyük çifte ajanı olarak tanımlanan 'Garbo' adlı çift ajan Juan Pujol ile D-Day'in başarısına önemli bir katkıda bulunur. Garbo Kod Juan Pujol liberal politik bir çevrede büyümüştür. Bu durum onun totalizmden hoşlanmaması ve Naziler özelinde bir nefretle güdülenmesine neden olmuştur. Pujol, hizmetlerini sunmak için evvela İngilizlere çalışmanın yollarını arar. Ardından Almanları kendisine inandırır. İngiliz istihbarat görevlisi Tomas Harris ile oluşturup zenginleştirdikleri ve tamamen hayali bir casus şebekesi vasıtasıyla öncelikle Almanların İngilizler hakkında daha fazla bilgi toplama teşebbüslerini engellerler. Ardından Normandiya Çıkarması arifesindeki dezenformatif bilgilerle zaman ve mekan konusunda yanıltmalar yaparak çıkarmanın başarıya ulaşmasında kısmi bir rol oynarlar.²¹⁰ ABD ve İngiltere'nin, savaş yıllarında, Rusya'dan casusu yokken,

²⁰⁷ Reinhard Gehlen, *Hitler'in Sığınağından Pentagon'a Gehlen*, İstanbul 2005, s.118.

²⁰⁸ Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, s. 662; Ayrıca bkz. Elyasa Bazna, *Ankara Casusu Çiçero, I Was Cicero*, (Çev.Feride Kurtulmuş), İstanbul 2000.

²⁰⁹ Elyasa Bazna, kendisine verilen paraların niceliksel kontrolünü yapmakta ancak niteliksel kontrolünü yapmamakta idi. Elyasa Bazna'nın hikâyesine en çok yaklaşan filmlerden birine dair izleyiniz; Otto Lang, (Yapımcı), Joseph L. Mankiewicz (Yönetmen), *Five Fingers* [Film], 20th Century Fox: ABD 1952.

²¹⁰ MI5, "Agent Garbo", Bila Tarih, <https://www.mi5.gov.uk/agent-garbo>, (Erişim:30.08.2020).

Rusya'nın ABD ve İngiltere'de casusları mevcuttur. 26 Mayıs 1944'te Anthony Blunt, Normandiya Çıkarması sürecinde Overlord'un bir parçası olarak tasarlanan tüm aldatma planının tam bir kopyasını bağlantılarına geçerken, Beşli ile Rusya Merkez'i arasındaki güven bağı biraz daha sağlamlaşmıştır.

Savaşın sonlarına doğru en büyük Sovyet istihbarat zaferi ABD'nin Japonya'yı yenmek için geliştirdiği atom bombası ile ilgili bilgilerin elde edilmesiyle gelmiştir. Atom bombasına dair bilgiler çeşitli tarihlerde; Julius Rosenberg, Klaus Fische ve Arthur Alexandrovich Adams tarafından Ruslara iletilmiştir. Anılanlar ideolojik güdü ile hareket etmişlerdir.

Rusların Batı karşısında daha kolay casus bulabilmelerinin nedeninin; yine Rusların yeni bir ideolojik model önermelerine dayandığı düşünülebilir. ABD'de Komünist Parti kurulabilirken ve Rusya bu tabandan yararlanırken, ABD, Moskova'da Rusların sert politikalarından dolayı liberal parti vb. türünde bir parti kuramamış, dolayısıyla benzer bir yöntemle ABD'nin casus bulabilmesine dair parti vasatından faydalanamamıştır.

Savaş yıllarında casusların güdülerinin biraz da manevi ve kutsal değerlerde, ülkelerde (idealler) aranması gerekmektedir. Gerçekten de II. Dünya Savaşı yıllarında Nazi Almanyası saldırılarıyla özdeşleşen Faşizm yayılmacılığı tehdidine karşı İngilizler, Fransızlar, Ruslar başta olmak üzere tehdit ve sıcak savaşla karşılaşan çeşitli devletlerin vatandaşları, ülkelerine saldırılması, işgal edilmesine karşı bir tepkiyle açıktan açığa silahlı mücadelenin yanısıra gizli faaliyetler içerisine de girmişlerdir. İnsanoğlunun o tarihlerdeki zor günlerinde casuslara vaadedilenler; maddi değerlerin ötesinde şeyler olmuştur. Hatta casuslar faaliyetlerini sürdürmek için gerekli olan finansmanı dahi çeşitli yöntemlerle ve karşılık beklemezsizin kendileri temin etmeye çalışmışlardır. Nazizmin altedilmesi, toprakların işgalden kurtarılması bu dönemde en büyük güdülenme nedeni olmuştur.

2.24. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEM

Çoğu kimse Soğuk Savaş'ın II. Dünya Savaşı'nın ardından başladığını düşünürken kutuplaşmaya dair önemli olaylardan birisi olan 1917'de Rusya'da gerçekleşen devrimi unutmış gibidir. Zira para ve sermayenin değil emeğin ve kolektivizmin önemli olduğunu söyleyenler, Romanovları güçten düşürerek Rusya'da iktidara gelmişlerdir. Belki de bu anlamda Soğuk Savaş'ın başlangıcı Karl Marx'ın kaleme aldığı Das Kapital'e hatta Sanayi Devrimi'ne kadar uzanır.

Soğuk Savaş'ın öncülleri olan gelişmeler esasen Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan sermaye, sermayedar, sermaye birikimi gibi yeni beliren kavramların karşısına emek, işçi, çalışma koşulları, paylaşma gibi kavramlarla dikilerek 100 yıldan fazla sürecek -ve belki de halen süren- bir ideolojik mücadelenin fitilini ateşlemiştir. Aynı devrim Rusya'yı I. Dünya Savaşı'ndan çekip alacak ve Rusya'nın kendi içini düzenlemesi sürecine geçmesine imkân tanıyacaktı. Esasen yavaş yavaş belirmeye başlayan iki kutupluluk Nazi tehlikesi ile geçici süreyle -belki de yaklaşık on beş yıl- hasır altı edilmiştir. Öyle ki Nazilerin aldedildiğinin anlaşıldığı anda her iki taraf olan Müttefikler ve Rusya ön alabilme adına Berlin'e her iki yönden hızla askeri yürüyüş başlatmışlardır.

Muharebe, işgal, çatışmalar ve milyonlarca insanın ölümüyle oldukça sıcak gerçekleşen II. Dünya Savaşı'nın bitimi ve bu defa Soğuk Savaş'ın başlamasıyla Komünist tarafta yer alan ülkelerdeki potansiyel casusların kazanılması ve gizli faaliyetler içine sokulması için kullanılan güdüleme araçlarına bakıldığında; güdüleme araçlarının salt para, iltica vaadi, Batı'da yaşam/yaşatma vaadi olduğu sanılsa da vaka incelemelerinde farklı verilere de ulaşılmıştır. II. Dünya Savaşı'nın bitimiyle Sovyetlerin önerdiği sisteme karşı hale gelen, bu sistemi yönetenler ve elitler hakkında hayal kırıklıkları yaşayan SSCB'den; Oleg Penkovsky, Dmitri Polyakov, Oleg Gordievsky gibi GRU veya KGB yöneticilerinin başkaca saiklerle, ABD veya İngiltere gibi Batılı servislere yanaştıklarını görülmektedir.²¹¹ Sayılanların SSCB'nin kült ideolojisiyle eğitimler alan, inanmış birer Sosyalist veya Komünist haline getirildiği düşünülürse nasıl

²¹¹ Shannon, "Death of The Perfect Spy", s.1.

bir vazgeçişte bulunduklarını anlamlandırılabilir. Buna karşın Batı'nın, kendine öncelikle nükleer tehdidin boyutlarının anlaşılması hedefini koyduğu, ardından Komünist yönetimlerin işbaşına getirildiği ülkelerde bu devletlerin askerleri, bürokratları, ayrıca bilim insanlarını birer casus yaparak SSCB başta olmak üzere çeşitli ülkelerde hakim bulunan Komünist rejimlerin altını oyma stratejisi uyguladığı, casusları bu amaçla ele almaya başladığı görülebilir. Batı için Komünizm ile mücadelede yürütülen ana faaliyetlerden birisi de casuslanma çalışmaları olmuştur.

Nazi tehlikesi ve Faşizm, II. Dünya Savaşı sonunda el birliğiyle ortadan kaldırıldığında Gehlen, SSCB ile birlikte gelmekte olan 'Komünizm tehlikesini' kendince çoktan görmüş durumdaydı. Bizatihi kendisini, kendisine bağlı ve güvendiği çekirdek yönetici-subay ekibini, casusluk ağını gizlemiş, mikro filmlere aktarttığı birçok bilgiyi de ileride 'pazarlamak' üzere Bavyera dağ eteklerine toprak altına dayanıklı variller ve bidonlar içerisinde saklamış ve dokümanları bir nevi koruma altına almıştı. Gehlen bu öngörülü ve koruyucu hareketleriyle, Amerikalılara teslim olacağı ana değin ve teslim olduktan sonra, bir istihbarat teşkilatının temellerini atarken, bundan on yıl sonra bile geçerli olacak gücü elinin altında tutmuş oldu. Gehlen'in bu planlamaları, ABD'lilerin Almanya'da istihbarat konularını Gehlen ile yürütebileceklerini anlamalarını sağlamıştır. Gehlen bu çalışmalarıyla Soğuk Savaş dönemi istihbarat faaliyetlerini de bir nevi başlatmış olmaktadır.²¹² Söz konusu dönem 1945 yılında başlamış ve 1989 yılındaki sembolleşen Berlin Duvarı'nın yıkılması olayıyla son bulmuştur.

Savaşlar döneminde casuslara duyulan ihtiyaç hep artmıştır. Soğuk Savaş yılları da bu bakımdan casusluğun ve istihbarat çalışmalarının altın çağı kabul edilmektedir. Sürekli karşı kamptakilerin neler yaptığının merakı, nükleer dengeyi kendi lehine değiştirebilen olma isteği, yine olası nükleer düelloda, ateşleyici düğmeye basanın karşıdakini devireceği bilindiğinden, ilk hareket eden olma arzusu, karşıdakinin bu defa uzayda neler yaptığının öğrenilmesi... Sayılanların tamamı için bilgi gerekmekte idi. Bilgi temin etmenin yolu ise casus bulmaktan geçmekteydi.

²¹² Gehlen, *Hitler'in Sığınağından Pentagon'a* Gehlen, s.49-64.

Soğuk Savaş esnasındaki casusluk vakaları, çok sonraları casusların güdülerini anlamak için ortaya atılacak MICE Modeli'nin altını dolduran örnekler olmuştur. Gerçekten de bu yıllar içerisinde casusluk literatüre; Dubl (Double) Casus, Tribble Casus, Üçüncü Bayrak Operasyonları, Dezenformasyon, Propaganda, Karşı Devrim, Psikolojik Harekat, Casus Takası, İltica, Casus Kaçırma, Casus İnfazları gibi birçok faaliyete konu olan kavramlar girmiştir.

2.25. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ (1945-1991)

ABD 33. Başkanı Truman Mart 1947'de doktrinini ilan ettiğinde ABD, SSCB ile yaklaşık 40 yıl sürecek rekabetin başlangıcını vermiş oldu. Truman'ın döneminde Eylül 1947'de CIA'nın kuruluşu da gerçekleşmiştir. ABD, Soğuk Savaş silahlarını birer birer kuşanmakta idi. İstihbarat silahı da söz konusu silahlar içinde böylelikle yerini almıştır. Bu iki durum ideolojik güdü temelinde hareket eden casusların istihdam edilmesi ve casusluk vakalarının yaşanması anlamına da gelecektir.

CIA'nın ilk örtülü faaliyeti 1948 İtalya seçimlerinde Komünist Parti yerine Hristiyan Demokrat Parti'ye maddiyat aktarımı ile gerçekleşmiştir. Ardından CIA-SIS ortak yapımı bir harekatla İran'da Musaddık düşürülmüştür. İran'da bu işin organize eden kişi FDR'nin kuzeni Kermit Roosevelt'di. Bunlardan sonra CIA, ABD'nin SSCB ile ideolojik savaşında Guetemala ve Küba'da görülmüştür. 1950'lerde uluslararası ilişkiler ve istihbaratta ABD ve SSCB'nin ağırlığı hissedilmiştir. Zıtlasma Berlin Duvarı'nın örülmeye başlamasıyla sembolik olarak somutlaşmıştır. North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) karşısına Varşova Paktı'nın dikilmesi bu dönemde vuku bulmuştur.²¹³

Soğuk Savaş yıllarının rekabet koşulları içinde yenilik gerekmekte idi. Bu amaçla, daha çok erkeklerin 'tuzağa düşürüldüğü' yöntemin kadınlara uyarlanmış hali olan 'Romeo Yöntemi' belirivermiştir. Demokratik Almanya'da Güvenlik ve İstihbarat

²¹³ Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, s.684.

Organizasyonu Stasi'nin Şefi Markus Wolf istihbarat dünyasına yepyeni bir güdü kazandırmıştır. Buna göre ise; yakışıklı ve genç erkekler, fotokopilerini çekmeleri hasebiyle ellerinden birçok evrakin geçtiği, dosyalama, yazışma, kargo, posta vb. işlemleri gerçekleştiren, gizli bir toplantının grefyeliğini ²¹⁴ yapan, kapalı kapılar ardında konuşulanlarla arasında sadece bir kapı bulunan sekreter kadınlarla duygusal bir bağ kurarak bilgi temin etmeleri yönünde görevlendirilmişlerdir. Stasi, bu yöntemle hatırı sayılı bilgiler edinmiştir. ²¹⁵

Romeo Yöntemi, önemli Batı Alman bakanlıklarında ya da istihbarat servislerinde çalışan, daha kırklı yaşlarda, yalnız yaşayan kadın sekreterleri, çekici, yetenekli ve bazen de daha genç Doğu Alman erkek ajanlarla baştan çıkarıp casusa dönüştürmeyi amaçlıyordu.

Özel seçilip eğitimden geçirilen bu ajanlar çeşitli yöntemlerle elde edilmiş sahte kimliklerle, değişen vesilelerle Batı'ya geçiyor, orada iş bularak belirlenen niteliklerde sevgililer edinmeye çalışıyorlardı. Bunlar bir defalık, şantaja dayanan ilişkiler olmamalıydı ve olmuyordu da, aralarında ciddiye binen, hatta evlilikle sonuçlananlar da olacaktı. ²¹⁶

Image Intelligence-Görüntü İstihbaratı'nın (Imint) gelişkin işaretlerinden biri olan yüksek irtifada uçabilen görüntü alma sistemleri ile donatılmış U-2 uçağının SSCB toprakları üzerinde iken düşürülmesi, 1960'lı yıllara girildiğinde, iki süper güçten birinin diğerini gözetlediğini ortaya sermiştir. Karşı tarafın sahip olduğu nükleer güç ile bunu ne kadar uzağa ve ne kadar sürede füzeyle ateşleyebileceği yani vuruş kapasitesi ve gücü Yıldız Savaşları Projesi'ne değin dehşet ve ardından yıldı dengesinde kurulmasıyla geçmiştir.

Soğuk Savaş'ın galibi olabilmek için birer istihbarat tekniği olan; Sigint, İmint'ten başka tabidir ki İNIS'ten yararlanmak esas olacaktır.

Rusya'nın Washington Elçiliği'nde legal görevli görüntüsüyle ama istihbarat göreviyle görevlendirilen Oleg Kalugin'in, 1965-1970 yılları arasında sevk-idare ettiği casuslardan birisi de para ile güdülenen NSA'in genç çalışanı Robert Lipka'dır.

²¹⁴ Grefye: Bir toplantıda konuşulanları not alan görevli kimse.

²¹⁵ Timeline, "Sexpionage (Cold War Spy Documentary)", <https://www.youtube.com/watch?v=4G2qqI8k3do>, (Erişim:15.08.2020).

²¹⁶ Yetkin, *Meraklısı İçin Casuslar Kitabı*, s.72.

Lipka'nın 1967'de NSA'den ve dolayısıyla KGB'ye hizmetten ayrılmasından sonra bir başka casusluk vakası 1967'nin sonlarında Atlantik'teki ABD Denizaltı Kuvvetleri Komutanı (Comsublant) personeli arasında bir iletişim izleme memuru olan John Anthony Walker ile gerçekleşmiştir. Walker, Sovyet Büyükelçiliği'ne kendisi gitmiş ve: "Ben bir deniz subayıyım. Biraz para kazanmak istiyorum ve karşılığında size gerçek şeyler vereceğim." demiştir. Küçük rütbesine rağmen, Walker, ABD deniz şifrelerinin temel ayarları da dahil olmak üzere çok üst düzey istihbarat erişimine sahipti. Büyükelçiliğe getirdiği örnek malzeme, Oleg Kalugin ve Washington sakini Boris Aleksandrovich Solomatin tarafından inanılmaz bir şekilde ilgi görmüş ve incelenmiştir. Kalugin'e göre, Solomatin'in gözleri Walker'ın getirdiklerinden geçerken genişler ve şöyle bağırır: "Bunu istiyorum!" Rusların daha sonra kabul ettiklerine göre; Walker, bir istihbarat teşkilatının karşısına ömür boyu bir kez ortaya çıkacak türde bir tür casustur. Bir casus olarak onsekiz yıl boyunca Walker, oğlu, ağabeyi ve donanma arkadaşı Jerry Whitworth'u işe alarak kendi casus halkasını kurar. Kalugin'e göre Lipka ve Walker vakalarının en büyük sürprizi, 'ABD'nin bazı gizli kurulumlarında hâlâ ne kadar inanılmaz derecede güvenliğin zayıf olduğunu' keşfetmek olmuştur. İki vaka, Solomatin'in Kızıl Bayrak Nişanı'nı kazanmasına ve daha sonra KGB dış istihbarat başkan yardımcısına terfisine neden olur. Kalugin de bu durumdan kariyerinde yararlanmıştır. 1974'te Sovyetler Birliği'nin en genç dış istihbarat generali olmuştur.²¹⁷

Lipka ve Walker vakaları, Soğuk Savaş'ın başlangıcından beri Amerika'daki Sovyet casuslarının güdülerindeki değişikliği de vurgulamıştır. II. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında, en değerli casuslar ideolojik casuslardır. Sovyetler Birliği'nin yeni bir medeniyet yaratma kabiliyetine olan inançtan ilham alan Cambridge Beşlisi ve atom casusları gibi yeni nesil Batı casusları artık yoktur. Şimdi, ABD'deki çoğu Soğuk Savaş casusu, Walker gibi, 'biraz para kazanmak' istemektedir.²¹⁸

KGB'nin CIA'daki en değerli çalışanı, Lipka ve Walker gibi Aldrich Ames de rekor miktarda para kazanmıştır. Nisan 1985'te işe alınmasından sonraki dokuz yıl

²¹⁷ Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, s.691-692.

²¹⁸ Age, s.691-692.

içinde, KGB ve Sovyet sonrası halef istihbarat servisine çalışmaya devam eden Ames'e en az 2 milyon 500 bin dolar ödenmiş ve 2 milyon dolar da vaat edilmiştir. ²¹⁹

ABD ve SSCB, 1960 ve 1970'lerde üçüncü ülkeler nezdindeki faaliyetlerinde deaktif değilllerdir. ABD, Latin Amerika, Avrupa ve Asya'daki ülkelerde gizli, örtülü operasyonlarda rol oynamaya devam etmektedir. SSCB, 1956 Macaristan Ayaklanması'nın bastırılmasında, 1968'de Prag Baharının ezilmesinde, 1979'da Afganistan'ın işgalinde ve Polonya Komünist rejimi üzerinde 1981'de demokratik Dayanışma hareketini boğmakta merkezi bir rol oynar. ²²⁰

Soğuk Savaş Dönemi kült casusluk vakalarından bir tanesi Cambridge Beşlisi vakasıdır. Rus istihbarat görevlilerinin ve mimleyicilerin İngiltere üniversitelerinde okuyan gençlerden casus devşirmek için çalışmalar yaptıkları bilinmekte idi. Cambridge Üniversitesi'nde okuyan Kim Philby ²²¹, Guy Burgess, Anthony Blunt, Donald Mclean ve John Cainsros İngiltere'de faaliyet gösteren Rus gizli servis mensupları tarafından mimlenen, haklarında tahkikatlar yapılan ve ardından angaje edilerek casus olarak değerlendirilmeye başlayan kişilerdir. Söz konusu kişilerin kariyerleri de bir manada Ruslar tarafından yönlendirilmiştir. Beşli üyelerinin temel güdülerinin; İtalya ile birlikte yükselen Faşizm, Nazi Almanyası'nın ayak sesleri, 1929 Ekonomik Buhranı'na Kapitalizm'in bir çözüm bulamaması, buna karşın 1917 Bolşevik Devrimi ile gelen Sosyalizm'in bir önerisinin bulunması kısacası ideolojik güdü temelli olduğu anlaşılmaktadır. Sovyet Rusya'nın II. Dünya Savaşı yıllarında Faşizm'in karşısında durması Beşli'nin güdülenmesini tazelemiş olabilir. ²²²

CIA'nın Casusluğa Karşı Koyma Bölümü'nde üstelik SSCB Masası'nda görevli iken, maddi ödemeler karşılığında, SSCB lehine-ABD aleyhine olmak üzere, 1985-1994

²¹⁹ Age, s.692.

²²⁰ Age. S.695

²²¹ Kim Philby vakası ile ilgili daha detay bilgilerin yer aldığı kitaplar için bkz. Genrick Beverick (Bovorik), *Philby Files: The Secret Life of Master Spy Kim Philby*, Warner Press, 1995; Graham Greene ve Philip Knightly, *My Silent War: The Autobiography of a Spy, Kim Philby*, Grove Press, New York 1968.

²²² Temur, *20.Asrın Casusluk Şebekesi Cambridge Beşlisi*, s.41-57.

yılları arasında, ABD'ye bilgi aktaran SSCB menşeli casusların isimlerini KGB'ye ileten Aldrich Hazen Ames vakası maddi temelli güdülenmeyi en iyi açıklayan örneklerden biridir.

Aldrich Ames, Rusya'nın Washington Büyükelçiliği'ne müracaatla Rusların o yıllarda sahada -ABD'deki- istihbarat faaliyetlerini koordine eden Victor Cherkashin ile Rus sefaretinde yaptığı görüşmede; Rusya lehine olabilecek bilgiler verebileceğini ifade eder. Getirdiklerinin oldukça değerli bilgiler olduğunun anlaşılması üzerine Ames ile KGB arasındaki gizli faaliyet kanalı açılarak bilgi akışı başlatılır. Ancak bu hemen olmaz. Ruslar, ilk planda, Ames'in kendiliğinden gelmesinin ABD'liler tarafından tertiplenmiş bir aldatma operasyonu olduğunu düşünerek şüphelenirler. Ames'in samimiyetini test etmekle geçirdikleri altı ila dokuz ayın ardından emin olurlar ve gerçek manada bir casus kazanabileceklerini anlarlar. Sonrasında Ruslar ve Ames arasında, para güdüsünü esas alan, genellikle dikkat çekmemesi için 10 bin doların altında tutarların banka havaleleri edilmesi ile süregiden ödemelerle bu karşılıklı menfaat ilişkisi devam eder.²²³

Ames önceleri belki de kendi ifadesiyle de belirttiği gibi önemsiz belki de toparlayabileceği tutarda paraya ihtiyaç duyarak casusluğa başlamıştır. Niyeti kredi kartları borçlarını kapatabilecek 50 bin doları alıp bir defalığına bu işi yapmak iken ilk ödeme olarak talep ettiği ve Ruslarca kabul edilen 50 bin dolarlık maddi değer in ardından farklı hissetmek, yaptığının büyük bir iş olduğunu düşünmek, açgözlülük saikleriyle daha da güdülenmeye başlar. Para hırsı ve açgözlülük girdabına da girer. Bilahare ABD adına casusluk yapan on ayrı Sovyet yetkilinin ismini daha Ruslara vermesi ve bunun karşılığında 2 milyon dolarlık bir tutarın adına olmak üzere garantilenmiş bir şekilde İsviçre'de bir hesapta tutulduğunu öğrenmesi Ames'i servet sahibi olmak gibi başkaca bir güdülenme boyutuna iter.

²²³National Security Archive, Interview With Sandy Grimes, *Röportaj*, 30.01.1988, <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/interviews/episode-21/grimes1.html>, (Erişim:02.05.2020), s.3.

Aldrich Ames'in CIA içinde işgal ettiği konum öylesine kilit ve önemlidir ki; ABD lehine casusluk yapan Rusların isimleri Ames'in masasından geçmektedir. ²²⁴ Ruslar bu esnada mükemmel bir avantaja daha sahiptiler. ABD aleyhine-SSCB lehine çalışan ikinci bir casus olan ABD vatandaşı FBI görevlisi Robert Hanssen'den aldıklarıyla Ames'in getirdiklerini teyit edebilmektedirler ya da Robert Hanssen'den aldıklarını Ames'in getirdikleriyle. Çapraz bir kontrol mekanizması kurmuşlardır. O dönemde CIA'nın kurumsal koruyucu güvenlik sisteminin zaafıyla doludur. Amerikalılar Ames vakasının açıklığa kavuşturulmasının akabinde hasar tespiti yaparken bu zaafiyetin gördükleri zarara olumsuz katkısını iyiden iyiye sorgulayacaklardır.

Bu esnada evlilik dışı bir ilişki sürdürdüğü ve daha sonra evlendiği ikinci eşi Rozaryo'nun olağanüstü istekleri Ames açısından kaçınılmaz sonun önemli merhalelerinden biri olur. Ames'in alkol tutkusu da sonunu getiren yolda çarpan etkilerden birini teşkil eder. Casusluktan sağladığı maddi kazanımlar ile yüksek fiyatlı araba, geliriyle orantısız bir gayriymenkul edinir, evinin iç dekorasyonuna yüksek bedeller öder. Abartılı kozmetik harcamaları, diş ve ağız cerrahisi uygulamalarına ilişkin harcamalar, daha iyi ve pahalı kıyafetler onun dikkat çekmeye başlayan yaşantısının detaylarını oluşturur. Öyle ki kendisine ve eşine yönelik düzenlenen yakalama operasyonu sonrası evlerinde çok sayıda pahalı giyim malzemeleri, pahalı alkol ürünleri ele geçirilir. Eşine ait beş yüz çift ayakkabı aynı operasyonda tespit edilir. Ames tüm bu maddiyatı, ikinci eşinin zengin bir ailesinden geldiği hikâyesiyle maskelemek istemiş ve bu maddi varlığını çevresine sergilemekten çekinmemiştir. ²²⁵

Ames'in Rusya aleyhine-ABD lehine çalışan Rus casusların isimlerini KGB'ye peyder pey vermesi, Rus casusların birer birer Moskova'ya çağrılmaları ve kendilerinden bir daha haber alınamaması zamanla CIA'yi doğru yere yani teşkilat içinden şüphelenme noktasına getirir. Bu yıllarda ABD lehine çalışan ve doğal olarak

²²⁴ Agk, s.2.

²²⁵ Agk, s.1-3.

ABD için çok değerli on casus (Ames'in Ruslara iletteği isimlerdir.) ölüm cezası ile cezalandırılır. ²²⁶

Bunun üzerine, CIA yetkilileri yerinde bir adım atarak, kurum içinde var olması muhtemel bir casusun tespiti amacıyla özel bir çalışma grubu oluşturulmasına karar verirler. Yıllarla ifade edilebilecek uzun süren çözümlemeler finansal konuların kontrolüne gelir dayanır. Çember daraltılarak finansal bilgiler ve geliriyle orantısız harcamalar yaptığının ortada olduğu Ames hedefe yerleştirilir. Ames bu dönemde gayrimenkul edinimi, lüks araç ve lüks ürünler tüketimi gibi konularda umarsızca davranmış ve kendisini bekleyen sona çoktan yaklaşmıştır. ²²⁷

Ames'in hikâyesinde onun güdülerini tetikleyenlerden nedenlerden birisi de tüm kariyeri boyunca CIA'nın Ames'e dair kontrol mekanizmasını yeterince çalıştırılamamasıdır denebilir. Kariyeri boyunca; alkollü olmaktan kaynaklı kavga ve tartışma türünde olaylara karışması, yabancı uyruklu biriyle evlenmeden ve evli durumda iken sürdürülen bir ilişki, işyeri evrakının metro vagonlarından birinde unutulması gibi durumlar bilinmesine rağmen geçirtilmiş, üzerinde fazlaca durulmamıştır. Bu durumlar Ames'in cesaretlenmesinde ve casusluk üçgenindeki fırsat kavramını benliğinde beslemesinde etkili olmuş olabilir.

Ames'in paraya olan ihtiyacı aldığı paraların artması üzerine onun lüks yaşam süren biri haline çevirmiştir. Güdülerini hakkında Ames; “Kişisel, banal, açgözlülük, çılgınlık, bu kadar basit” demiştir. ²²⁸

Ames'in KGB'ye ismini para karşılığı verdiği Dmitri Polyakov ve diğerleri için; bir TV röportajında verdiği beyanat kişilik yapısına dair de ipuçları vermektedir. Ames, Polyakov ve diğerlerinin de aynı işleri (casusluk) yapan kişiler olduğunu, bu yüzden kendisinin çok fazla haksız sayılamayacağını söylemiştir. ²²⁹

²²⁶ Shannon, “Death of The Perfect Spy”, s.1.

²²⁷ National Security Archive, Interview With Sandy Grimes, s.3.

²²⁸ Trahair ve Miller, *Encyclopedia of Cold War Espionage, Spies, and Secret Operations*, s.13.

²²⁹ Cold War Spies, KGB Agent Aldrich Ames, Tek Bölüm, 9 dakika 37 saniye, ABD: Youtube, 2009.

Ames vakası, ABD istihbaratının tarihi boyunca yaşadığı paradigmalara sadece bir tanesi olmuş ve CIA'nın kendini bazı konularda yeniden sorgulamasına sebebiyet vermiştir. CIA bu olaydan sonra koruyucu güvenlik tedbirleri ve çalışan suçlarına ilişkin daha hassas davranma konularında duyarlı çalışmalar yapmıştır. Yalan makinası kullanımına önem verilmeye başlanması bunlardan birisidir.

Aldrich Ames'in güdülerini en iyi özetleyen kişi, Ames'in casusluk yaptığını ortaya çıkan çalışma grubunda yer alan CIA görevlisi Sandy Grimes'in şu ifadeleri olmuştur:

*Kesinlikle bir psikiyatrist değilim, ama Rick (Ames)'in her zaman özel olmak, önemli olmak istediğini düşünüyorum. Kendimizi hepimize ve özellikle de çağdaşlarına karşı entelektüel olarak daha üstün hissettiğini biliyorum, o bizden çok daha parlaktı. Kariyeri hiçbir yere gitmiyordu. Yetenekleri ile tanınmıyordu. Ve belki de bu bir intikamdı, belki de bu KGB'nin gözünde önemli görünmesinin bir yoludur.*²³⁰

Aldrich Ames'in, kazandığı maddiyat karşılığında Cherkashin'e verdiği, Cherkashin'inden de kriptolu mesajlarla veya kuryelerle KGB Casusluğa Karşı Koyma Birimi'ne giden isimlerden bir tanesi üst düzey bir GRU yetkilisi olan General Dmitri Polyakov olmuştur.

Polyakov 1961 yılında Batı'ya çalışma kararı almıştır.²³¹

Polyakov, ABD'ye, SSCB'nin stratejik füze sistemleri, kimyasal ve biyolojik silahları, nükleer stratejisi gibi konularda önemli ve hassas bilgiler aktarmıştır. Bunun da ötesinde Sovyet askeri felsefesini, dünya çapında kurulu bulunan GRU'nun istasyonlarının yerlerini, GRU'nun buralarda istihbarat operasyonunda bulunma ve istihbarat görevlisi subaylar bulundurma nedenlerini, çalışma yöntemlerini, CIA'nın istihbarat görevlilerine aktararak onların da istihbarat anlayışında derin etkiler bırakmıştır.²³²

²³⁰ National Security Archive, Interview With Sandy Grimes, s.3.

²³¹ Shannon, "Death of The Perfect Spy", s.1.

²³² National Security Archive, Interview With Sandy Grimes, s.1-3.

Polyakov kendisini Sovyet sisteminden hayal kırıklığına uğramış gerçek bir Rus vatansever olarak görmektedir. Para için çalışmamış, bazen birkaç tane çakmak, bir olta takımı gibi Rusya’da o dönemde zor bulunan materyaller talep etmiştir ki bunların maddi değeri de düşüktür. CIA direktörü James Woolsey, Polyakov’un CIA için ne anlama geldiğini belirtmek için ‘Onu bir tacın üzerindeki inci tanesi olarak gördüklerini’ söylemiştir.²³³

Polyakov vakasının incelenmesinden; istihbarat teşkilatı-casus mesleki ilişkisinde bu ilişkiye yön verenin Polyakov olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Bunların yanısıra Polyakov’un anlattıklarıyla, CIA memurlarının, Sovyetlerin GRU, KGB, Sovyet Dışişleri Bakanlığı ve Komünist Parti kurumlarını, daha iyi anlamalarını sağlamıştır denebilir. SSCB sistemi içinde oldukça geniş imkân ve kabiliyete sahip Polyakov’un temelde Rusya’yı yönetenlerden ve yönetim anlayışlarından nefret ettiği, bu yönde duygusal temelli bir güdüyle casusluk faaliyetlerinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Derinlemesine inildiğinde başka tespitler yapmak da mümkündür: Bazı örgütlerde (Parti, dernek, vakıf, kurum, kuruluş, özel şirket vd.) yaptığı işte uzmanlaşmış, bilgilerini keskinleştirmiş, spesifik çözümler üretebilen, inovatif düşünebilen çalışanlar zaman içerisinde örgüt yöneticilerinin icraatlarını beğenmez, onaylamaz hale gelirler, yöneticilerini yetersiz bulmaya başlarlar. Örgütün yöneticileri ile tartışmalara girerler. Çoğunlukla yöneticilerle ilgili, nadiren örgütle ilgili ancak giderek ağırlaşan kritikler yapma cüretini kendinde bulurlar. Çözümler getirilmemesi onu daha da kamçılar. Eleştirilerine kulak verilmez ve sunduğu çözüm önerilerine kulak verilmezse ise memnuniyetsizliklerini tatminin başka yollarını aramaya başlarlar. Sıkıntılarını kurumun dışına taşırlar. Bu durumdan istifade etmek o kurumun muhaliflerinin, düşmanlarının becerisine kalmıştır. Artık ego ve nefretin kol kola yürüdüğü bu tür bir durum olan Dmitri Polyakov vakası bu durumun örneklerinden biridir.

²³³ Shannon, “Death of The Perfect Spy”, s.1.

Soğuk Savaş Dönemi'nin Ana Belen Montes vakası barındırdığı duygusal temelli güdülenmeler açısından dikkat çekmektedir.

Montes, ABD İstihbarat Topluluğu'ndan Savunma İstihbarat Teşkilatı (Defence Intelligence Agency-DIA)'nda kıdemli uzman pozisyonunda çalışmakta iken, Küba lehine-ABD aleyhine casusluk faaliyeti yaptığı karar ve hükmüyle yirmi beş yıl süreyle hapis cezasına çarptırılmıştır. Montes, Küba'da ABD için gizli olarak çalışan dört istihbarat görevlisinin adını Küba tarafına geçtiğini de itiraf etmiştir.²³⁴

Ana Belen Montes'in güdülenmesinde yatan saiklerin daha iyi anlaşılması için onun son mahkemesinde yaptığı savunma metninin söyleminin analiz edilmesi yerinde olacaktır. Montes savunmasında özetle; ABD ve Küba'yı iki eşit devlet olarak kabul eder, barış, sevgi, hoşgörü, yardımlaşma, birlik, beraberlik gibi kavramlardan bahseder. Tüm dünyanın tek bir ülke olduğunu, ABD'nin Küba'nın siyasi tercihinin saygı göstermesi gerektiğini söyler. Ana Belen Montes, ABD ve Küba arasındaki adalet terazisinin ABD lehine ağır bastığını ancak bir anlamda kendisinin Küba'ya hizmetiyle veya verdiği bilgilerle dengesizliğin ortadan kalktığını, ima eder.²³⁵

Uzmanlar; Ana Belen Montes'in yüksek lisans öğrenimi esnasında çok kültürlü öğrenci ortamı içerisinde Küba kökenli öğrencilerden etkilendiği, ABD'nin, özellikle Orta Amerika ülkelerindeki aksiyonlarından rahatsızlık duyma konusunda bilinçlendirildiği kanısındadır. Buna göre; Montes psikolojisinde yapılan telkinlerle kendisinin Küba halkı ile empati kurması sağlanmıştır. Güdüsü; güçlü bir ülkenin güçsüz bir ülkeye tahakküm etmesi, yaşama şansı tanımıyor olması olarak da tanımlanmıştır. Ana Belen Montes'in Küba Gizli Servisi'nin güdümünde DIA'daki kariyerine şekil vermeye çalıştığı da iddia edilmiştir.²³⁶

²³⁴ FBI, "Ana Montes: Cuban Spy", Bila Tarih, <https://www.fbi.gov/history/famous-cases/ana-montes-cuba-spy> (Erişim:03.03.2020), s.1.

²³⁵ Cicentre, "Ana Montes Espionage Case-An Unrepentant Montes Sentenced to 25 Years", *Basın Bülteni*, 16.10.2002, http://www.cicentre.com/Documents/DOC_Montes_2.htm, (Erişim:03.05.2020), s.1.

²³⁶ Reel Truth Crime - Crime Documentary, "Declassified Spy Stories - Cuba: Traitor on the Inside", 4. Bölüm, 42 Dakika, ABD: Youtube, 2019.

Ana Belen Montes'in güdülerinin ve de iç dünyasının anlaşılmasında önemli anekdotları kızkardeşi Lucy anlatmıştır. Kızkardeşi, Ana Belen Montes'in güdülerinin temelinin; babasının hane halkı ve anneleri üzerinde uyguladığı baskı ve neticesinde gelen boşanmada yattığını söylemektedir.²³⁷

Ailenin yaşadığı bu tatsız yılları ve Ana Belen'in casusluğuna dair kızkardeşi Lucy'nin anlattıkları analiz edildiğinde, Ana Belen Montes'in düşünsel dünyasında babasını; haksızlık yapan ve kuvvetli taraf olan ABD'ye benzettiği, annesini; haksızlığa uğrayan ve zayıf taraf olan Küba'nın yerine koyduğu sezilmektedir. Ana Belen Montes, Küba'ya sağladığı bilgiler için maddi bir kazanç elde etmemiştir. Güdüsünün maddiyattan uzak kaldığı anlaşılmaktadır. Casusluk faaliyetleri esnasında kullanacağı teknolojik birkaç malzemenin bedeli haricinde Küba tarafından para almamıştır ki bu alışveriş için tutulan bir kredi kartı kaydı onun casusluğun tespitine yarayacak bir ipucu olarak kullanılacaktır.

2.26. SOĞUK SAVAŞ'IN SONU (1988-1991)

Nasıl ki Berlin Duvarı'nın yıkılması Soğuk Savaş'ın bittiğine dair sembolik bir önem taşımakta idiye Cheka'nın kurucusu Felix Dzerzhinsky'nin dev heykelinin KGB karargahı önündeki meydanın ortasındaki kaidesinden 22 Ağustos 1991'de devrilmesi de KGB'nin bitişine -Ardılı FSB unutulmadan- dair bir sembolik olaydır. Muhtemelen KGB'nin en kalıcı başarısı XX. yüzyılın en uzun ömürlü tek parti devletini -SSCB- ayakta tutmak olmuştur. KGB'nin, varlığı ve uygulamalarıyla, SSCB'nin dağılmasını erteleyerek Soğuk Savaş'ı uzattığı da söylenebilir.

Çalışma bir yandan da, Soğuk Savaş'ın ardından o güne kadar ki güdülerin değişip değişmediğinin incelenmesiyle de ilgilidir. 1990'ların sonlarına doğru Soğuk Savaş'ın sona ermesi bir başka deyişle Doğu Bloku'nun parçalanması, bu bloğun başında bulunan SSCB'nin devletlere bölünmesine sebebiyet vermiştir. Bu dağılmanın

²³⁷ Jim Popkin, "Ana Montes did much harm spying for Cuba. Chances are, you haven't heard of her", The Washington Post Web Sayfası, 18.04.2013, <https://www.washingtonpost.com/sf/feature/wp/2013/04/18/ana-montes-did-much-harm-spying-for-cuba-chances-are-you-havent-heard-of-her/>, (Erişim:03.03.2020).

ardından Slav coğrafyasının önemli bir parçasını barındıran Yugoslavya'dan kopan devletler (Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Slovenya, Kuzey Makedonya, Kosova, Karadağ) ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminde Varşova Paktı'na üye ülkeler; Polonya, Romanya, Bulgaristan, Çekoslovakya -Sonrasında; Çek Cumhuriyeti/Çekya ve Slovakya- Macaristan Batı Bloğu'na yanaşmışlar ve bazıları Batı Bloğu şemsiyesindeki askeri ve ekonomik yapılanmalara üye yapılmışlardır.

Doğu Bloku'nun çöküşü ve sınırların ortadan kalkması ilerideki onyıllarda casusların güdülerini de büyük ölçüde etkilemiştir. Güdüler ideallerden maddi değerlere yer değiştirecek ve çok başka türde güdüler de ortaya çıkacaktır. Maddiyat (para) başta gelen bir güdülenme aracıdır. Türdeş ve/veya aynı olanlar (Dil, din, ırk vd.) birbirine yardım etmesini anlayışını temsil eden 'Bölünmüş Sadakat' vakaları ortaya çıkmaya ve çoğalmaya başlayacaktır.

Dünya artık küçülmüştür. İnsanlar artık dünyanın her yerine ulaşmaktadırlar. İnsanlar legal veya illegal yollardan çalışmak için her ülkeye gitmek imkânına sahiptirler. Çok uluslu şirketlerin çalışanları ülkeler arasında kalıcı-geçici sürelerle yaşamlarını sürdürebilmektedirler. Öğrenciler değişim programlarıyla diğer ülkelerin kamu diplomasi veya yumuşak güç faaliyetlerine maruz kalmaktadırlar. Göç hareketleriyle demografik yapılar başta başa değişmektedir. Diasporalar güçlenerek ve beslenerek varlıklarını devam ettirmektedirler. Devlet Dışı Silahlı Aktörler sivil yaşama geçerek toplumun içine sinmişlerdir.

Buraya kadar bakıldığında XX. yüzyılda -maddi güdünün ilk sırada olduğu kabul edilirse- casusların güdülerinin üç kez değişikliğe uğradığı görülmektedir. Casuslar iki büyük savaşta vatanseverlik, idealler vb. saiklerle hareket etmişler/ettirilmişler, Nazizm ve Faşizm'in altilmesinde etkin rol oynamışlardır. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Soğuk Savaş ile birlikte 'İdeolojik Güdü' geçerli olmuştur. Yüzyılın sonlarına doğru ise 'Bölünmüş Sadakat' vakaları niceliksel olarak 'Maddi Güdü' temelindeki vakaları yakalamaya başlamıştır.

2.27. MİLENYUM ÇAĞI (2000-GÜNÜMÜZ)

Yeni binyıla yaklaşılırken dünyadaki önemli global ve bölgesel gelişmeler; 1980 yılından itibaren Ronald Regan Başkanlığındaki ABD ve Margaret Thatcher Başbakanlığındaki İngiltere’de Neo-Liberal politikaların öncülüğünün yapılması, 1979-1980 İran İslam Devrimi, 1990’ların başında iki kutupluluğun sona ermesi, akabinde SSCB’den bağımsızlıklarını kazanan yeni devletlerin ortaya çıkması, Doğu Avrupa ve Balkanlarda SSCB peykinden kurtulan yeni devletlerin ortaya çıkması olmuştur.

Pax Americana ²³⁸ yaşanırken, 11 Eylül’deki saldırılar güvenlik ve istihbarat alanlarında bir paradigma etkisi oluşturmuştur. Bu paradigmasal değişimin casuslar için söz konusu olmaması düşünülemezdi. 11 Eylül’deki saldırıları planlayanların internet üzerinden haberleştiklerinin ortaya çıkarılmasından sonra istihbarat teşkilatlarının topladıkları sinyalleri ve bilgileri anlamlandırma konusunda sıkıntılar yaşadıkları anlaşılmıştır. İstihbaratın sorunu artık bilgi toplamaktan ziyade bilgiyi rafine ederek kullanılabilir hale getirmek, anlamlandırmak olduğu idrak edilmiştir.

Savaşların gerçekleşme biçimiyle istihbarattan istenenler de değişiklik göstermiştir. Meydan savaşları, kale fetihleri, ateşli silahların kullanımı, cephe savaşları, deniz savaşları, hava savaşları, uzay savaşları esnasında karar vericilerin her birinin istihbarattan beklentileri farklı farklı seyretmiştir. Bu durum casuslardan istenilenleri de farklılaştırmıştır. Karşıdaki düşmanın ordusunun kaç kişilik mevcudu olduğu, süvarileri ve piyadelerinin sayıları, silahlarının cinsi, savaş esnasında avantaj sağlayacak bir taktiğin kullanılıp kullanılmayacağı ve taktik istihbaratın oluşturulmasından modern savunma-saldırı teknolojilerine doğru talepler evrilmiştir.

Soğuk Savaş sonrası yakın dönemde yaşanan Edward Snowden Vakası casusların güdülerinden ‘Hoşnutsuzluk’ kaynaklı güdülenme ile ilgili ipuçları vermektedir:

²³⁸ Son sözü ABD’nin söylemesi, kuralları ABD’nin koyması, bir kriz esnasında gözlerin ABD’ye çevrilmesi, uluslararası camianın aksiyon almadan önce ‘ABD ne der?’ diye düşünmesi vb. Diğer Pax dönemlerinin; Roma ve Osmanlı dönemleri olduğu da söylenmektedir.

CIA eski teknik işler uzmanı ve analisti, sonrasında Booz Allen Hamilton danışmanlık firması üzerinden NSA'ya taşeron olarak çalışan Edward Snowden, Guardian Gazetesi'nden Gleen Greenwald aracılığıyla uluslararası kamuoyuna 2013 yılında birtakım bilgi ve belgeler sızdırmıştır. Haziran 2013'ün birinci haftası içerisinde, NSA ve FBI'ın, Amerikan Internet-TV-Telefon sağlayıcısı Verizon Firması'ndan günlük olarak iletişim kayıtları aldığının ifşa edilmesiyle başlayan süreç, ertesi gün; NSA'nın Prism adı verilen program üzerinden Apple, Google, Microsoft gibi ABD'nin bazı büyük teknoloji firmalarının serverlarına direkt ulaştığı ve bilgi çektiğinin Power Point slaytlarının gösterilmesiyle sürmüştür. 41 power point slaytından oluşan ve peyder pey dünya kamuoyuna aktarılmaya devam edilen bilgilerin, var olanların %10'unu oluşturduğu söylenmiştir.

Olayın patlak verdiği günden itibaren ortaya saçılanlarla; Amerikalı istihbaratçıların Prizma ve Xkeyscore adını verdikleri programlar vasıtasıyla internet şirketlerinin veri tabanlarına girdikleri, kendi yurttaşları, ülke devlet ya da hükümet başkanları ile yabancı şirketlerin iletişim kayıtlarını tuttukları, inceledikleri, dinledikleri ve depoladıkları ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmalarla; bilgisayar firmalarının, internet üzerinden bilgi sağlayan arama motorlarına sahip şirketlerin, sosyal medya araçlarının ve telefon firmalarının kayıtlarının kısacası iletişimsel her türde bilginin üzerine yoğunlaştığı, kontrol mekanizmaları olarak izleme ve dinleme faaliyetlerinin seçildiği anlaşılmıştır. İlerleyen günler içerisinde ABD'nin ülke liderlerini, uluslararası teşkilatları, kurumları dinlediği de ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra, ABD'nin istihbarat yönetiminin Amerikan telefon şirketlerinden arama dökümlerini temin ettiği, milyarlarca telefon görüşmesinin ham bilgilerini tuttuğu da belirginleşmiştir. Günlerin ilerlemesiyle birlikte ve bir sonraki power point slaytına geçildikçe, ABD, müttefikleri dâhil başkaca ülkelerle karşı karşıya gelmiştir. Ortaya çıkarılanlardan; ABD gizli servislerinin kendi vatandaşlarını ve müttefiklerini takip ettiklerini anlamak mümkündür. Böylelikle ABD, Wikileaks Belgeleri'nden sonra, istihbari alanda ikinci önemli darbeyi alır. ABD bunları yaparken büyük ölçüde dokunulmazlığa ve girilmezliğe sahip statüdeki dünya geneline yayılmış elçiliklerini veya müttefiklerinin elçiliklerini -Berlin,

Ottawa- altyapı çalışmaları için kullanmıştır. Olayın merkezinde bulunan Edward Snowden açıklamalarında; etik kaygılardan bahisle, yaptıklarının uluslararası düzen ve toplumda yürütülen istihbarat çalışmalarında yeni sorgulamalar ve düzenlemeler getirilmesi gerektiğini söylemiştir. Snowden, yaptıklarının açıklamasını Alman Dergisi Der Spiegel’de ‘Gerçekler İçin Manifesto’ başlığı ile yayınladığı metinle duyurmuştur. Buna göre; açıkladığı bilgilerin yasal takip ve diğer alanlarda reformların gerekliliğini ortaya koyduğunu, toplumun bundan yararlanacağını söylemiş ve gizli servisler tarafından uygulanan suçlu takip programlarının, açık toplum, kişisel gizlilik ve düşünce özgürlüğünü tehdit ettiğini savunmuştur.²³⁹

Snowden, kendince, Obama’ya başkanlığının ilk döneminde bir şans vermiş ancak ikinci kez başkan seçilmesinden sonra istihbaratın bir anlamda ıslahı için bir çaba gösterilmediğini görmesi üzerine ABD yönetiminin canını sıkamak istemiş görülmektedir. Snowden’in güdülenmesinin işte tam da burada anlaşılması gerekmektedir. Snowden istihbarat çalışmalarında; etik, dürüstlük, şeffaflık, abartısızlık gibi erdemlerin uygulanması gerektiğini savunur görüntü vermiştir.

Buraya kadar yer verilenler ile casusluğun güdülerinin süreç takibinde günümüze gelinerek Soğuk Savaş’ın bitimi, küreselleşme, yeni devletlerin ortaya çıkması dolayısıyla coğrafi haritaların yeniden çizilmesi, ekonomik gelişmeler, internet ve bilişim teknolojilerinden casusluğun güdülerinin nasıl etkilendiği hususlarının açıklanması noktasına erişilmiştir.

²³⁹ Murat Tekek, “İstihbarat Üretiminin Uluslararası İlişkileri Yürütmeye Etkileri Ve İlişkisi-Snowden Örneği”, <http://www.tuicakademi.org/istihbarat-uretiminin-uluslararasi-iliskileri-yurutmeye-etkileri-ve-iliskisi-snowden-ornegi/>, (Erişim:09.08.2020), s.1. Ayrıca, Snowden Vakası hakkında daha ileri ve detay bilgiler için bkz. Luke Harding, *Dünyanın En Çok Aranan Adamının Hikâyesi Snowden Dosyası*, (Çev.İrem Sağlamer), İstanbul 2014.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AÇIKLIĞA KAVUŞTURULMUŞ CASUSLUK VAKALARI ÜZERİNDEN CASUSLARIN GÜDÜLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. ABD ALEYHİNE GERÇEKLEŞEN CASUSLUK VAKALARINDA ARKA FON ve GÜDÜLERİN İNCELENMESİ

ABD, günümüzde, geçmişten gelen bir iç politika anlayışıyla; toprakları içerisinde yaşayan birçok etnisiteyi, etnik mesafeyi ayarlama politikalarından birisi olan ‘Kader Birliği’ (Diğer Etnik Mesafeyi Ayarlama Politikaları; Apartheid/Irk Ayrımı-Güney Afrika Cumhuriyeti Örneği, Genoside/Soykırım-Holokost Örneği, Asimilasyon-Bulgaristan’ın 1980’lerde Soydaşlarımıza uyguladığı politika örneği) ²⁴⁰ politikası ile bir arada tutma çabasında olan bir devlet durumundadır.

Avrupa başta olmak üzere, 1600’lü yıllarla birlikte, dünyanın çeşitli ülkelerinden ABD anakarasına gelmiş ve yerleşmiş insanlar, ABD’nin vatandaşlık verdiği yahutta başka şekillerde ABD vatandaşı olmuş kişiler, günümüzde, ABD toprakları üzerinde sevinçte, kıvançta ve tasada aynı duyguları taşıma paydasında birleşik şekilde yaşamaya yönlendirilmektedirler. ²⁴¹ Bazı zamanlarda kolluk kuvvetleri tarafından gözaltı vb. işlemler esnasında siyahilere uygulanan şiddet, silah kullanımı ABD’nin hassasiyetlerinden biri haline dönüşmekte ise de bahsekonu devletin, vatandaşlarını bir arada tutabilmeyi büyük ölçüde başarabildiği görülmektedir. Buna ilaveten, ABD vatandaşı olmak bir ayrıcalık olarak da sunulmaktadır. Etnisiteler arasında geçirgenlik büyük ölçüde sağlanmış ve ‘ABD vatandaşlığı’ kavramı etnisiteleri büyük ölçüde homojen hale getirmiştir. Örneğin; değişik ırk ve tabiyetlerden insanlar evlilik bağı kurabilmekte, çocuk sahibi olabilmektedir.

²⁴⁰ Dr.R. Melih Aktaş, “*Uluslararası Güncel Sorunlar Dersleri*”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 1993.

²⁴¹ Agk.

Diğer yandan, ABD, dünyanın çeşitli ülkelerinde kendisinin ulusal menfaatlerine ve değişik türde amaçlarına hizmet eden askeri üsleriyle, kısa, orta ve uzun süreli vadelerle çeşitli ülke topraklarında askeri kuvvet barındıran bir süper güç konumundadır.²⁴² Bu üslerin varlığı çeşitli amaçlara hizmet etmektedir: Üsler, bazen ABD'nin menfaatlerinin uyduğu devletlerdeki hükümet veya rejimlerin varlıklarının korunmasını bazense enerji kaynaklarının güvenliğini sağlamaktadır. Kimi zaman ise hasımlarına caydırıcılık mesajı verme veya bu ülkelere yönelik dinlemeler ve gözetlemeler yapma noktasına kadar uzanmaktadır.

ABD, global veya bölgesel düzeyde her coğrafyada çıkan güvenlik sorunu, savaş, çatışma, gerilim vd. ile ilgilenmekte, yetkilileri vasıtasıyla görüş beyan etmekte, gerektiğinde müdahalelerde bulunmakta veya uluslararası camiayı sorunun çözümü için biraraya getirmektedir. İki dünya savaşı, Yugoslavya'nın dağılması sonrası yaşanan süreçler, I. ve II. Körfez savaşları, Suriye sorunları bunun örnekleridir. Böylesi durumlarda uluslararası toplum gözlerini ABD'nin üzerinde çevirerek tepkisinin ne olacağına dair tahminlerde ve öngörülerde bulunmaktadır.

Bir süper güç olarak ABD'nin önerdiği ekonomik sistemin (Neo Liberalizm, Kapitalizm) insanlardaki karşılığının; meta, menkul, gayrimenkul, para ediniminin özendirilmesi yani insanların sayılanlara sahip olma arzusunun teşvik edilmesi olduğu söylenebilir. Buna koşut olarak, ABD'nin önerdiği özgürlükçü siyasal sistem; çok büyük kısıtlamalara muhatap olmaksızın bireylerin yaşantılarını rahatlık temelinde sürdürmeleri esasına dayanmaktadır.

ABD Başkanı Roosevelt'in 1941 tarihinde yaptığı dört özgürlük konuşmasında kendine yer bulan özgürlükler; Tapınma Özgürlüğü, Yoksulluktan Kurtulma Özgürlüğü, Konuşma ve İfade Özgürlüğü, Korkudan Kurtulma Özgürlüğü idi. ABD, günümüzde, topraklarında söz konusu özgürlükleri temin ettiği iddiasındadır. Bu ideali gerçekleştirmek için de uğraş içerisinde.

²⁴²Trt Haber, ABD'nin Dünya Genelinde 800 Üssü Var.", 26 Aralık 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-nin-dunya-genelinde-800-ussu-var-449665.html>, (Erişim:15.08.2020).

ABD, dağılmadan önceki adıyla SSCB ile -Her iki tarafın önerdikleri ekonomik ve siyasal sistem gereği ve iki devletin süper ulusal güç özelliklerinden dolayı- 1945 ile 1991 arasında gerilimli bir dönem geçirmiştir. Gerilim ve rekabet, neredeyse her alanda yaşanmıştır: Uzay teknolojisi, nükleer güç, bloklararası gerginlik, spor bu alanların başlıcalarıdır.

ABD günümüze değin, anakarasına sömürmeye gelmiş İngiltere, Fransa, İspanya gibi devletlere karşı bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Girişimcileri ve mucitleri, zorlu anakarasını her yönüyle keşfederek birçok mekanik ve teknik icatlarla patentler elde etmişlerdir. Vatandaşları aralarında Kuzey-Güney İç Savaşı'nı yaşamıştır. ABD, iki dünya savaşına müdahil olmak suretiyle her iki savaşın da seyrini değiştirmiştir. Bir diğer süper güç olan SSCB'yi ve önerdiği sistemi altetmiştir. Ulusal para birimi üzerinden dünya para piyasalarını etkileme gücüne sahip olan ABD, United Nations-Birleşmiş Milletler (BM) ve NATO gibi iki temel uluslararası organizasyonun kurucusu ve birinci asli üyesi olma gücüne de sahiptir. Uzay çalışmalarında seviyeyi belirlemektedir. ABD, hemen altındaki Latin Amerika kıtası olmak üzere birçok ülkede istihbarat faaliyetlerinin çeşitli fonksiyonlarını kullanarak kendine yakın rejim ve yönetimlerin işbaşına geçmesini veya işbaşında kalmasını sağlamıştır. ABD, bunları gerçekleştirirken kendini korumakta ve geliştirmekte iken madolyonun diğer tarafından birçok düşman da edinmiştir.

SSCB ile rekabet 1991 yılında sona erdiğinde ABD'nin karşısında ideolojik ve daha birçok manada rekabet edeceği bir devlet kalmamıştı ve bu hususta o tarihlerde tüm dünya hemfikirdi. Yani Soğuk Savaş sona erdiğinde bu savaşın galibi ABD olmuştu. Ancak 1991'den itibaren bazı güdülenmeler varlığını korurken bazılarının içeriğinde veya aktörlerinde bazı değişimler gerçekleşmiştir. Bunlardan bir tanesi 11 Eylül saldırılarıyla kendini göstermiştir. Bu örnekte; kendini ortaya koyan ideolojik farklılık dini temelli bir ideolojinin ABD ideolojisine saldırması olmuştur. Bu saldırıyla ortaya yeni bir aktör olarak sub-state (devlet altı) oluşumu belirmiştir.

Öte yandan Çin, Japonya, Kuzey Kore, Hindistan gibi ülkelerdeki ekonomik ve teknolojik alandaki gelişmeler tedricen ABD'yi ekonomik alanda zorlayıcı bir seviyeye çekmiştir.

Milenyum çağına girilmesiyle, internet kanalıyla haberleşme ve bilgi aktarımının kolaylaşması, hızlanması aslında güvenlik ve istihbarat faaliyetleri açısından ABD'nin zararına durumların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Tüm bu sayılanlar ABD aleyhine gerçekleşen casusluk vakalarında rol alan casusların güdülerıyla birebir ilintilidir ve ABD aleyhine gerçekleşen casusluk faaliyetlerinin anlaşılmasının siyasi arka fonundaki temelleri oluşturmaktadır. Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla ideolojik temelli casusluk vakalarının büyük ölçüde sona ermiş olması ve akabinde yeni ideolojik türde (Dini temelli, sub-state-devlet altı ve silahlı devlet dışı aktörler lehine.) vakaların belirmesi, bölünmüş sadakat güdüsü temelindeki casusluk vakalarının artması, bölgesel güç seviyesindeki Çin gibi bazı devletlerin ABD ile siyasal ve ekonomik alanda rekabet edebilme seviyesine gelmiş olması, ABD aleyhine gerçekleşmekte olan casusluk vakalarında kilit öneme sahiptir.

Bilgi iletişim teknolojilerinde 1990'lar ve yeni bin yıl ile birlikte geline ve giderek gelişen bir periyoda girilmiştir. ABD sakin olduğu Silikon Vadisi'nde birçok ulustan, ABD vatandaşlığına sahip mühendisler, uzmanlar, teknoloji ve bilim insanları çalışmaktadır.

ABD'deki özgürlükçü, yenilikçi ve girişimci düşünce ve araştırma ortamı; casusluk vakalarının incelenmesi, irdelenmesi, çeşitli ortamlarda anlatılması, vaka etüdleri yoluyla yanlışların ortaya çıkarılması yani insanları casusluğa iten nedenlerin bulunması, yazı ve makalelerle nerelerde yanlışlar yapıldığının bulunması vb. çalışmaların yapılmasını da mümkün kılmaktadır. ABD'de güvenlik ve savunma misyonlarına sahip teşkilatların (CIA, FBI, Savunma Bakanlığı vd.) web sitelerinde bol miktarda irdelemeler içeren yazı ve makalelere yer verilmekte, vaka analizleri yapılmakta ve dokümantasyonlar sergilenmektedir.

Bu çalışmaları yapan kuruluşlardan bir tanesi de; The Defense Personnel and Security Research Center (PERSEREC) olarak bilinen ‘Savunma Çalışanları ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi’dir. PERSEREC, Savunma Bakanlığı (DoD-Department of Defence) personelinin uygunluk, güvenlik ve güvenilirlik sistemlerinin etkinliğini, verimliliğini ve adaletini geliştirmeye adanmış bir Savunma Bakanlığı kuruluşu olarak kendini tanımlamaktadır. PERSEREC, Savunma Müsteşarlığı (Personel ve Hazırlık) Ofisi altında Savunma İnsan Kaynakları Faaliyetinin (DHRA) bir bileşeni olan İnsan Kaynakları Ofisi Analitiği’nin (OPA) bir parçasıdır.²⁴³

PERSEREC’in web sitesinde bulunan ve Katherine L. Herbig, Ph.D. Northrop Grumman Technology Services. tarafından yapılan raporlamalar neredeyse II. Dünya Savaşı’ndan günümüze ABD aleyhine gerçekleşmiş casusluk vakalarının tamamını ele alan çalışmalar olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde PERSEREC’in veri tabanında bulunan ve 2015 yılında nihayetlendirdiği vakalardan 1990-2015 yılları arasında bulunanlar vaka adı olarak alınmış, ilaveten PERSEREC’in veri tabanı haricinde bulunan 2015-2020 yılları arası vakalar ilave edilmiş, PERSEREC’in açık kaynaklardan elde ettiği söz konusu bilgiler günümüz açık kaynakları üzerinden incelenmiş, doğrulamalar veya yanlışlamalarla güdülerle ilgili verilere ve bilgilere ulaşılmıştır.

PERSEREC, vakaların casusluk sayılabilmesi için ABD yargı mevzuatının farklılığından dolayı hakkında ceza verilmemiş bazı vakaları da kapsadığını, bunların; 1) Casusluktan hüküm giymiş olanlar, 2) Casusluk için yargılanan ancak duruşma veya mahkumiyet öncesi intihar eden bireyler, 3) Dava açılmamış olsalar bile, açık casusluk delilleri (fiili veya teşebbüs) var olan kişiler (Takas edilmişler, ordudan atılmışlar, emekliler.), 4) Gerçek veya casusluk teşebbüsüne ilişkin açık kanıtlar bulunan ve başlangıçta casuslukla ilgili suçlarla suçlanan, ancak savunma anlaşması nedeniyle gizli bilgileri ele alma gibi casusluk dışında başka bir suçtan yargılanan kişiler, 5) Gerçek

²⁴³ Katherine L. Herbig, “The Expanding Spectrum of Espionage by Americans 1947-2015”, PERSEREC Report, ABD, 2017.

veya casusluk teşebbüsüne ilişkin açık kanıtlar bulunan ve başlangıçta casuslukla ilgili suçlarla suçlanan, ancak savunma anlaşması nedeniyle gizli bilgileri ele alma gibi casusluk dışında başka bir suçtan yargılanan kişiler olduğunu beyan etmektedir”.²⁴⁴ Bunun bir sonucu olarak, çalışma kapsamında incelenen vakalar da isim olarak PERSEREC’in veri tabanından seçildiğinden bu kriterler ABD aleyhine işlenmiş casusluk vakalarının geneline hakim olacak kriterlerdir.

Casusların yakalanmasında FBI, bilgiyi satın alıcı kişi gibi hareket ederek casusla irtibat kurması ve pazarlığa girişerek bizzat suçüstü yapmaktadır.

Vaka incelemelerinde, ABD aleyhine casusluk faaliyeti gerçekleştiren kişilerden istenen bilgilerin; ABD için çalışan muhaliflerin, resmi yetkililerin isimleri, ABD donanma güçlerine ait vasıtaların sinyal bilgileri, kriptografik bilgiler, savunma bilgileri, ABD’nin değişik ülkelerde düzenlediği askeri operasyonlarla ilgili resmi antetli bilgiler, hassas askeri bilgiler, yeni teknoloji silah sistemleri, stratejik nükleer güç ve sistemler, istihbarat ve erken uyarı sistemleri, ABD’nin diğer ulusların kısa ve orta menzilli balistik füzelerini tespit etme yeteneği, ABD’nin Ortadoğu politikaları, denizaltı ve savaş gemileri takip sistemleri şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Ek-1/a’da yer alan vakalardan elde edilen verilere çalışmanın dördüncü bölümünde yer verilmiştir.

3.1.1. Ekonomik Casusluk

ABD’nin aleyhine gerçekleşen casusluk türlerinden biri olarak ekonomik casusluk vakaları dikkat çekmektedir. Ekonomik casusluk vakalarının artış kaydetmesi ABD’de bu konunun yasal zeminde düzenlenmesi ve güvenlik teşkilatlarının bu konuyu önceliklendirmelerine neden olmuştur.

²⁴⁴ Age.

Örneğin; IBM Firması 1992 yılında Amerikan Kongresi'ne verdiği bir raporda; şirket bilgilerinin çalınmasıyla milyarlarca dolar zarar ettiğini bildirilmiştir. Amerikan Endüstri Güvenlik Topluluğu (ASIS) 1992-1996 yılları arasında ekonomik casusluk faaliyetlerinin %323 arttığını duyurmuştur. ASIS başka bir araştırmada ilk 1.000 Amerikan şirketinin 1999 yılında 45 milyar dolar zarar ettiğini açıklamıştır.²⁴⁵

Durumun böyle seyretmesi, FBI'ı da bu konuda hassasiyet gösteren kurumlardan biri haline getirmiştir. FBI, ekonomik casusluğun Amerikan ekonomisine yılda yüz milyarlarca dolara mal olan ve ulusal güvenliğini riske atan bir sorun olduğunu, bu büyüyen tehditin gittikçe daha sert ve çeşitli hale geldiğini, her yıl yüzlerce milyar ABD dolarının yabancı rakipler lehine kaybolduğunun tahmin edildiğini, bu yabancı rakiplerin, ileri teknolojilerde ve gelişen ABD endüstrilerinde ekonomik zekâyı kasten hedeflediklerini kamuyouna duyurmuştur.²⁴⁶

ABD'de 1996 yılında yürürlüğe giren 'Ekonomik Casusluk Yasası'nın 101. Maddesi'ne göre; Herhangi bir yabancı devlet ya da kişi tarafından ekonomik bir bilginin, malzemenin çalınması ya da gerekli izinlerin alınmadan kullanılması, çoğaltılması, tahrip edilmesi, yayılması gibi durumlarda, bunları yapanların 500 bin dolar para cezası ve on beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına çarptırılması hükmolunmuştur.²⁴⁷

Ekonomik casuslukla ilgili Ek-1/b'deki vakalardan elde edilen verilere çalışmanın dördüncü bölümünde yer verilmiştir.

²⁴⁵ Acar, *İstihbarat*, s.114.

²⁴⁶FBI, "What is economic espionage?", <https://www.fbi.gov/about/faqs/what-is-economic-espionage>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

²⁴⁷ Acar, *İstihbarat*, s.114.

3.2. RF ALEYHİNE GERÇEKLEŞEN CASUSLUK VAKALARINDA ARKA FON ve GÜDÜLERİN İNCELENMESİ

Rusya (SSCB'nin bir üyesi olarak; Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, BDT; Bağımsız Devletler Topluluğu'nun bir üyesi olarak ve münferiden RF; Rusya Federasyonu)'ya dair siyasi arka fon ve bu fonun önündeki casusluk vakaları, çalışmada, II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar olan yılları kapsamakta ve iki döneme ayrılmaktadır. Bunlardan birinci dönem; II. Dünya Savaşı'nın bittiği 1945 yılı ile SSCB'nin dağılmaya başladığı 1991 yılı arasındaki yıllara denk düşmektedir. Başka bir deyişle Soğuk Savaş'ın yaşandığı yıllardır. İkinci dönem ise; SSCB'nin dağılmaya başladığı 1991 yılından günümüze kadar (2020) olan yıllara sâridir.

3.2.1. Birinci Dönem (1945-1991)

ABD'nin Japonya'yı atom bombalarıyla 1945 yılında dize getirmesi ve onyıllar sonra Mart 1983'te, ABD 40. Başkanı Ronald Regan'ın 'ülkesinin ulaştığı teknoloji düzeyinin, kıtalararası füzeleri, kalkışta veya uzaydaki seyri esnasında vurabilecek korunma sistemini geliştirmek üzere, araştırma yapmak için bir atılımı bulabileceğini' ifade etmesi yani o dönem çok bilinen adıyla 'Yıldız Savaşları' olan SDI (Strategic Defense Initiative- Stratejik Savunma Girişimi) projesini açıklamasına kadar olan bu dönemde, iki kutup (Doğu-Batı) arasında gündem sürekli olarak nükleer silahlanma konuları etrafında dönmüştür. Bu konuların içerdikleri; nükleer silahın türü, bombaları fırlatma kapasitesi, isabet yeteneği, denizaltı ve yeraltı gibi koruganlar yani bombaların nerelerde saklandığı, bombaların ve füzelerin adedi, füzelerin tesir mesafesi, birinci ve ikinci darbe (vuruş) gücü, nükleer silahların kapasitelerinin sınırlandırılması, nükleer silah dengesinin korunması, yeni türde bir silahın bulunup bulunmadığı olmuştur.²⁴⁸

Dolayısıyla, Rusya aleyhine casusluk faaliyetinde bulunmaya karar vererek bu yönde aksiyon alan casuslardan, Batı tarafına çalışmaya karar verdiklerinde, imkân ve kabiliyetleri doğrultusunda kendilerinden istenilenlerden bir kısmı nükleer gücün

²⁴⁸ Mehmet, Gönülöl, *Uluslararası Politika*, Ankara 1985, s.480-521.

bilinmesi ile ilgili bilgiler ve detaylar olmuştur. Casuslar da böylelikle casusluk faaliyetine karar verirken ne tür bilgilerin Batı'nın ilgisini çekebileceğini çoğunlukla bilerek hareket etmişlerdir. İstihbarat teşkilatlarının casuslardan temin ettiği ikinci önemli bilgi; Batı aleyhine çalışan casusların isimleri olmuştur. Bu bilginin verilmesiyle bazen onlarca bazen yüzlerce maskelenmiş casus birkaç gün içinde günyüzüne çıkmış, yakalanmış veya 'İstenmeyen Kişi' ilan edilmişlerdir. Üçüncü türde bilgiler ise başta istihbarat teşkilatları olmak üzere diğer devlet kurum-kuruluşların yapılanmaları ve misyonlarına ilişkin bilgilerin aktarılması faaliyetleri olmuştur.

Kendi gelen casuslar, hizmet etmek istedikleri tarafa ulaştıklarında, onlara, yanlarında bu sayılan kategorilerde yer alan bilgilerden biri veya birkaçıyla geldiklerini ifade etmişlerdir. Nükleer Bilim-Teknoloji alanındaki bu bilgilerin yanısıra karşı tarafın niyetine dair bilgiler, her türde savunma ve saldırı sistem bilgileri ve stratejik bilgiler olmuştur.

Birinci dönemde, nükleer silahlanmayı içeren rekabeti, ABD başlatmış ve yine ABD sonlandırmıştır. Bu esnada, İngiltere, Fransa ve Çin kendi imkân ve kabiliyetleriyle nükleer güçlerine sahip olmuşlardır.

Birinci dönemdeki casusluk vakalarının nedenlerini ve kökenlerini yine dönemin SSCB liderlerinden Joseph Stalin ve daha ağırlıklı olarak; Nikita Kruşçev ve Leonid Brejnev ile Sovyet siyasasına etki eden Sovyet önderlerin uyguladığı çeşitli politikalar ile Komünist sistemin ekonomik ve politik dinamiklerinde aramak gerekmektedir.

Soğuk Savaş'ın ilk etabının yaşandığı 1945-1960 (Özellikle 1950'li yıllar.) arasındaki dönemde yaşanan casusluk vakalarının zeminini oluşturan önemli faktör SSCB Komünist Parti Genel Sekreteri Josef Stalin'in ²⁴⁹ iktidarı boyunca muhaliflerini sindirmek için çok sayıda kişiyi öldürtmesi, etnisitelerden insanları II. Dünya Savaşı yıllarında Almanya ile iş birliğine gittikleri veya yine kendisine bağlı olmadıkları gerekçesiyle Rusya'nın zorlu coğrafi koşullarının hüküm sürdüğü iklimlere sürgün etmesi olmuştur.

²⁴⁹ Görev Süresi:1922-1953.

Stalin 1923 yılından başlayarak, adım adım kendi yönetimini kurmuştur. Partiyi ele geçirmiş, devleti gizli haberalma örgütüyle yardımıyla yönetmeye başlamıştır. Stalin 1928'e kadar parti içi muhalefeti tasfiye etmiş ve Orta Asya'da Sovyet iktidarını kurmuştur.²⁵⁰

Bu ölümlü infazlar veya sürgünler, 1940'lı yılların ikinci yarısı ve 1950'lerde, ölümlü tasfiyelerinden korkan bazı Rus istihbarat teşkilatları görevlilerinin can kaygısıyla Batı'ya iltica etmelerine sebebiyet vermiştir. Burada, söz konusu istihbarat görevlilerinin Batı'ya iltica etmelerini ölüm korkusu itkilemiştir. NVKD içerisinde suikast görevi verilenlerin bu görevi reddetmeleriyle de SSCB dışına kaçışlar da gerçekleşmiştir. Bu açıdan bakıldığında; bu dönemde gerçekleşen casusluk faaliyetlerinde, süregiden, planlı casusluk faaliyeti işleyişlerinden daha ziyade anlık olarak diğer tarafa kaçışlar veya geçişler sonrası birtakım bilgilerin verilip sığınma hakkı elde edilmesi temelinde casusluk faaliyetlerinin gerçekleştiği görülmektedir.

Bu durumun bir istisnası CIA'nın SSCB'den ilk angajmanı olan ve kendi gelen Pyotr Popov olmuştur. Anılan, GRU içerisinde bir konum edinmesinin ardından ilk yurtdışı görevinde Viyana'da ABD'li yetkililerle temas etmiş ve bu temasın sonrasında 1953-1958 arasında CIA ile casusluk ilişkisi içerisine girmiştir.²⁵¹ Çiftçilik yapan anne ve babasının tarımsal emeklerinin SSCB sistemi tarafından sömürüldüğü şeklinde bir düşünceye ve bunun getirdiği derin öfkeye de sahip olarak²⁵² Popov, CIA istihbarat görevlisi ile yaptığı ilk görüşmede bu güdüsünün yanısıra; bir kadınla yaşadığı sorunları çözmek için paraya ihtiyacı olduğundan bahsetmiştir. Popov evlidir ve bir başka kadınla da ilişkisi vardır. Böylesi bir yaşam tarzının üstesinden gelebilmesi için de paraya ihtiyacı bulunmaktadır.²⁵³

²⁵⁰ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Cilt I: 1919-1980*, s.314.

²⁵¹Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 4 1951–1960 gody", <https://military.wikireading.ru/42940>, (Erişim:15.08.2020).

²⁵²Philip Taubman, "The Uses of Tradecraft", 23.05.1982, <https://www.nytimes.com/1982/05/23/books/the-uses-of-tradecraft.html>, (Erişim:15.08.2020).

²⁵³Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 4 1951–1960 gody", <https://military.wikireading.ru/42940>, (Erişim:15.08.2020).

Popov hizmet yılları boyunca CIA'ya bilgi olarak; Batı'daki Sovyet istihbarat ajan ve casuslarının isimlerini vermiştir. Rus gizli teşkilatlarının yapılanmasını anlatmıştır. Sovyet Ordusu'nda motorlu tüfek ve zırhlı bölümlerin organizasyonu, nükleer silahlar ve güdümlü füzelerle ilgili bilgiler sunmuştur.²⁵⁴ CIA görüşmecileri Popov'un ilk görüşmeden itibaren onun katıksız halini samimi bulmuşlardır. Hatta ilk görüşmede kendisine sunulan votka ve tütsülenmiş mersin balığı eşliğinde görüşme gerçekleşmiştir.^{255 256}

Popov'un casusluğunda barındırdığı güdülenmesine, onun psikolojik ve sosyo-kültürel durumuyla bakıldığında; bireysel olarak kendisinin ve anne-babasının hakettiklerini alma zamanının geldiğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Popov vakasının önemi; bilgi ve haber akışı sürekliliğinin bulunduğu bir vakayı, SSCB'nin, II. Dünya Savaşı ertesinde neredeyse ilk kez yaşamakta olduğudur.

Stalin'in 1953 yılında ölümü sonrası bu defa iktidara gelenlerin yine ölümle cezalandırmalar yapmalarından endişe edilse de bunun böyle olmadığı bir süre sonra anlaşılmıştır. Nikita Kruşçev'in²⁵⁷ muhaliflerini eleyerek SSCB'nin yönetiminin başına geçmesiyle ülke içindeki ölümlü tasfiyeler ve sürgünler son bulmuştur. Böylece SSCB'den kaçışlar, sorgulanma ve öldürülme niyetiyle Moskova'ya geri çağırımlar bir süreliğine azalmıştır.

Kruşçev, Sovyetler Birliği Komünist Parti'nin 20. Kongresi'nde Şubat 1956'da yaptığı konuşmasında; Stalin dönemi uygulamalarını eleştirmiş ve 'Barış İçinde Bir arada Yaşama' fikrini ortaya atmıştır.²⁵⁸ Sovyet önderlerine göre, 'Barış İçinde Bir arada Yaşama' fikri, Batı liberalizmi ile savaş dışı mücadelenin terkedildiği anlamına

²⁵⁴Kulturologia, “5 shpionov, kaznonnykh v SSSR”, <https://kulturologia.ru/blogs/110114/19742/>, (Erişim:15.08.2020).

²⁵⁵Philip Taubman, “The Uses of Tradecraft”, 23.05.1982, <https://www.nytimes.com/1982/05/23/books/the-uses-of-tradecraft.html>, (Erişim:15.08.2020).

²⁵⁶Rusya aleyhine casusluk vakalarında, casusların angajmanları esnasında ve Batılı istihbarat görevlilerinin angajmandan sonraki Rusya aleyhine hareket eden Rus casuslarla görüşmelerinde, alkollü ürünlerin görüşmenin seyrini ve ambiyansını rahatlatıcı rolü kendini sıklıkla göstermektedir.

²⁵⁷Görev Süresi; 1953-1964.

²⁵⁸Erel Tellal, “Türk Dış Politikası-1918-1980”, *Barış İçinde Birarada Yaşama*, Baskın Oran (Ed.), İstanbul 2002, s.510.

gelmemekteydi, tam aksine barışçı yollarla Batı'yı hiç yorulmaksızın tehdit etmenin, Sovyet rejiminin görevi olduğunu söylemekteydiler. 20. Kongre'de bunun yanı sıra, bağlantısız ülkelere de önem verildiği gösterilmiş ve böylelikle Doğu-Batı gruplaşmasından ayrı kalmak isteyen devletleri Doğu Bloku'na yaklaştırmak ya da en azından Batı Bloku'na katılmaları engellenmek istenmiştir. Bu kongrede çok önemli bir değişiklik Sosyalizm'e ulaşmada ayrı yolların var olduğunun kabul edilmesi olmuştur.²⁵⁹ Bu konuşma kimi çevrelerde ve kamuoyunda esneklik, serbestlik işaretleri olarak algılanmıştır.

Kongre'de alınan kararların her biri ve Kruşçev dönemi politikaları, daha sonraları SSCB aleyhine casusluk yapacak SSCB vatandaşlarında ayrı ayrı güdülenmelere sebebiyet verecektir.

Bunlardan ilki ve önem derecesi yüksek olanı GRU Albay Oleg Penkovsky'dir.²⁶⁰ Penkovsky'nin ABD'ye hizmet edeceği 1960'lı yılların önemli olayları; Berlin ve Küba Füze Krizleri Rusya ile ABD'yi nükleer savaşın eşiğine gelmesi, 1965'te ABD'nin Vietnam'a müdahalesi, Arap-İsrail Savaşları olmuştur.²⁶¹

Penkovsky, 1960 yılında ABD ve İngiltere istihbarat birimleri ile aynı anda görüşmüş ve her iki teşkilata birden angaje olmuştur. Penkovsky, SSCB'nin nükleer gücüne ilişkin edindiği bilgileri, İngiliz işadamı Greville Wynne vasıtasıyla Batılı servislere iletmiştir. Anılan, bilahare sadece CIA ile çalışmıştır.²⁶²

Penkovsky'nin Küba Krizi özelinde verdiği bilgi; SSCB'nin Küba'da konuşlandığı füzelerin fırlatma yerlerinin ayrıntılı planları idi. Bu bilgi olmaksızın rampalarda hangi füzelerin konulacağı ve bununla ilgili operasyonel imkânları öğrenmek

²⁵⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih, 1918-1990*, Ankara 1991, s.298-300.

²⁶⁰ Barry G. Royden, "Tolkachev, A Worthy Successor to Penkovsky", 27.06.2007, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no3/article02.html>, (Erişim:05/05/2020).

²⁶¹ Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 4 1961-1970 gody", <https://military.wikireading.ru/42941>, (Erişim:15.08.2020).

²⁶² Barry G. Royden, "Tolkachev, A Worthy Successor to Penkovsky", 27 Haziran 2007, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no3/article02.html>, (Erişim:05/05/2020).

zordu. ABD'liler Pevkovsky'nin ilettikleriyle SSCB'ye dair stratejik üstünlük konusundaki endişelerini gidermiş ve kendilerinin füze sistemlerinden Ruslardan üstün olduklarını anlamışlardır. ABD Başkanı John Kennedy, Füze Krizi'ni müzakere etmeden üç gün önce, ABD'nin üstünlüğünü bilmenin avantajıyla masaya oturmuştur.²⁶³

Penkovsky'nin ABD'ye bu bilgileri vermesindeki güdülerinden bir tanesi Kruşçev'in 20. Kongre'de belirttiği hususlardan birisidir. Penkovsky, Kruşçev'in Komünizm'i dünyaya yaymaya yönelik aralıksız çabalarının SSCB'yi yıkıma götürdüğünü düşünmekteydi. Onun, süper güçler arasında bir savaşın önlenmesine dair güdüsü de vardı.²⁶⁴

Penkovsky vakasının bir diğer önemi; günümüze uzanacak bir geleneğini başlatacak şekilde; Rus savunma veya saldırı sistemlerine ilişkin bilgilerin, SSCB yetkilileri tarafından Batı'ya verilmesi alışkanlığını başlatmasıdır. Albay Penkovsky'nin; 1961-1962 yıllarında, Sovyetler Birliği'nin niyetleri, gücü ve teknolojik ilerlemesi hakkında ABD'ye temin ettiği bilgilerle Soğuk Savaş'ın gerginliğini azalttığı ve Küba Füze Krizi ile iki kutup arasında nükleer savaşa gidebilecek süreçte bir 'sigorta işlevi' gördüğü şeklinde istihbarat literatüründe bir yaygın görüş mevcuttur.²⁶⁵

Kruşçev'in iş başında olduğu yıllarda, SSCB aleyhine yaşanan başka bir casusluk vakası Dmitri Polyakov ile gerçekleşmiştir. GRU Tümgeneral Polyakov, 1961 yılından deşifre olduğu 1986 yılına değin ABD'ye casus olarak hizmet etmiştir. Polyakov kendisini Sovyet sisteminden hayal kırıklığına uğramış bir Rus vatansever olarak görmektedir. Kruşçev dönemi icraatlarından hoşnutsuzdu. II. Dünya Savaşı'ndaki Rus değerlerine özlem duymakta ve bu değerlerin günden güne yitirilmesinden

²⁶³ CIA, "The Capture and Execution of Colonel Penkovsky, 1963" 05.03.2010, <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/colonel-penkovsky.html>, (Erişim: 06.05.2020).

²⁶⁴ Jeremy Duns, "The Spy Who Saved The World—Then Tried To Destroy It", 11.07.2017, <https://www.thedailybeast.com/the-spy-who-saved-the-worldthen-tried-to-destroy-it?ref=scroll>, (Erişim:06.05.2020).

²⁶⁵ Penkovsky'nin güdülenmesine etki eden duygusal durumun; Diğerkamlık (veya Alturizm; Başkalarının yararını kendi yararı kadar gözetme, ya da diğer insanlara maddi-manevi kişisel çıkar gözetmeksizin yararlı olmaya çalışma ve bencillik karşıtı hareketlerde bulunma) olduğu da değerlendirilmektedir. Diğerkamlık'ın daha detaylı anlatımı için bkz. Tiffany Watt Smith, Duygular Sözlüğü, İstanbul 2018, s.71-73.

memnuniyetsizlik duymaktaydı. GRU'nun ve SSCB yönetimindeki insanları yetersiz görmektedir.²⁶⁶

Öte yandan, Polyakov'un kişisel olarak ego duygularının var olduğu onunla çalışan insanlar tarafından belirtilmiştir.²⁶⁷

Polyakov'un casusluğa uzanan hikâyesinde kriz anı; New York'ta Rusya'yı temsilen BM'de görevli bulunduğu esnada oğlunun hastalığı neticesinde onu kaybetmesi olmuştur. Tedavisi için izin ve destek istediği kendi kurumunun yöneticilerinin müsamaha göstermemesi ve de bu nedenle oğlunun sağlık durumuna kritik müdahalenin yapılamayıp ölümü üzerine, FBI yöneticileri ile bir görüşme ayarlamış ve ilkin FBI'ya ABD için çalışan SSCB casusların isimlerini vererek hizmet etmeye başlamıştır.²⁶⁸

FBI, kurumsal faaliyetleri kapsamında Polyakov'dan bilgiler aldıktan sonra onu CIA'ye devretmiştir. Polyakov-CIA mesleki ilişkisi 1962-1986 yılları arasında devam etmiştir. SSCB yetkilileri, Polyakov'un verdiği bilgilerle, onun casuslar arasında en büyük zararları veren kişi olduğu değerlendirmesinde bulunmuşlardır.²⁶⁹ Dönemin CIA Başkanı James Woolsey ise kendileri açısından Polyakov'un değerini bir 'tacın üzerindeki inci tanesi' olarak belirlemiştir.²⁷⁰

Amerikalı istihbarat görevlileri, Polyakov'un getirdiği bilgilerin; kendilerine maliyeti yılda 3 bin dolardan fazla olmayan; marangozluk malzemeleri, iş tulumu, olta takımı, av tüfeği ve antika silahlar olmak üzere birtakım elektromekanik araçları da

²⁶⁶Elanie Shannon, "Death of The Perfect Spy", 24.06.2001, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,164863,00.html>, (Erişim:15.08.2020).

²⁶⁷Vladimir Galayko, "Shpion_za_kotorym_ohotilis_chetvert_veka", 23.03.2001, https://zn.ua/SOCIUM/shpion_za_kotorym_ohotilis_chetvert_veka.html, (Erişim:15.08.2020).

²⁶⁸FSSB, "Po-klichke-burbon-kak-general-gru-stal-spyaschim-agentom-cru", 24.10.2017, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/3749-po-klichke-burbon-kak-general-gru-stal-spyaschim-agentom-cru.html>, (Erişim:15.08.2020).

²⁶⁹Vladimir Galayko, "Shpion_za_kotorym_ohotilis_chetvert_veka", 23.03.2001, https://zn.ua/SOCIUM/shpion_za_kotorym_ohotilis_chetvert_veka.html, (Erişim:15.08.2020).

²⁷⁰Elanie Shannon, "Death of The Perfect Spy", 24.06.2001, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,164863,00.html>, (Erişim:15.08.2020).

içeren malzemeler olduğunu, onun verdikleri karşılığında direkt para talep etmediğini belirtmişlerdir.²⁷¹

Dmitri Polyakov, ölümü öncesi yaptıklarına ilişkin şunları söylemiştir;

*CIA ile iş birliğimin başlangıcından itibaren ölümcül bir hata olduğunu anladım ve ciddi bir suç işlediğimi fark ettim. Bütün bu süre boyunca; yaptığımı itiraf etmekle etmemek arasında içinde yaptığım muhasebe ruhumu çok yordu. İtirafım halinde karımın, çocuklarımın ve torunlarımın duyacağı utanç, onlara ne olacağı düşüncesi beni her defasında durdurdu. Hesaplaşma saatini geciktirmek için o ya da bu şekilde bu suç iletişimine ve sessizliğe (susmaya) devam ettim.*²⁷²

Polyakov'un bu beyanından, angajmanın da olmasa dahi casusluğunun devamındaki bir güdüsünün de ailesine bir utanç ve kötü bir geleceği miras bırakmamak olduğu anlaşılmaktadır.²⁷³

Penkovsky ve Polyakov vakaları haricinde 1960-1964 yılları arasında ABD tarafından FBI ve CIA vasıtasıyla angajmanları sağlanan; Anatoly Golitsyn^{274 275},

²⁷¹Agk.

²⁷²Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 4 1961–1970 gody", <https://military.wikireading.ru/42941>, (Erişim:15.08.2020).

²⁷³ Polyakov'un güdülenmesine etki eden duygusal durumun ise; Filoprojenitiflik (Evlat sevgisi, çocuğunun üzerine titreme, evlat sevgisiyle dolu olmaya yönelik itici güç) olduğu da değerlendirilebilir. Oğlunun tedavisinin güçleştirilmesi üzerine Abhiman (Sevdiğimiz ya da iyi muamele görmeyi beklediğimiz biri bizi kırdığı zaman yaşanan acı ve kızgınlık) duygusu hissetmiş de olabilir. Filoprojenitiflik'in daha detaylı anlatımı için bkz. Tiffany Watt Smith, Duygular Sözlüğü, İstanbul 2018, s.85-86. Abhiman'ın daha detaylı anlatımı için bkz. Tiffany Watt Smith, Duygular Sözlüğü, İstanbul 2018, s.28-29.

²⁷⁴ A.A. Sokolov, "Anatomiya predatel'stva: 'Superkrot' TSRU v KGB", <https://biography.wikireading.ru/120788>, (Erişim:15.08.2020).

²⁷⁵FSSB, "Kak-perebezhchik-golicyn-razvalil-rabotu-kontrazvedok-ssha-anglii-kanady-i-francii", 07.12.2016, <http://www.fssb.ru/history-state-security/history-state-security-traitors/3166-kak-perebezhchik-golicyn-razvalil-rabotu-kontrazvedok-ssha-anglii-kanady-i-francii.html>, (Erişim:15.08.2020).

Aleksey Kulak^{276 277}, Yuri Nosenko^{278 279}, Yuri Rastvorov^{280 281} vakalarında güdü; maddiyatın yanı sıra ABD'ye iltica etme ve burada yaşama isteği olmuştur. Bunun tek istinası GRU adına New York'ta bulunmakta iken şantaj yoluyla casus yapılan Nikolay Chernov^{282 283} vakasıdır.

KGB, 1962 yılında, dünya genelinde rezidenturalarına²⁸⁴ gönderdiği mesajla; çalışmalarını en az seviyeye düşürmelerini istemiştir. Bunun nedeni; CIA Karşı Casusluk Masası Direktör Yardımcısı James Angleton'un agresif şekilde ABD aleyhine casusluk vakalarının üzerine gitmeye başlamasıdır. Bu yüzden 1970'lerin ilk yıllarına değin Rusya'nın casus angajmanlarının seyrinde düşüş yaşanmıştır.²⁸⁵

²⁷⁶David Wise, "When the FBI Spent Decades Hunting for a Soviet Spy on Its Staff", Ekim 2013, <https://www.smithsonianmag.com/history/when-the-fbi-spent-decades-hunting-for-a-soviet-spy-on-its-staff-15561/?all>, (Erişim:15.08.2020).

²⁷⁷Elena Svetlova, "Agent-fedora", 01.05.2002, <https://www.sovsekretno.ru/articles/agent-fedora/>, (Erişim:15.08.2020).

²⁷⁸Andrey Sidorchik, İzmennik_nosenko_cho_za_agent_kgb_rasskazyval_cru_pro_ubiycu_kennedi, 25.07.2007, https://aif.ru/society/history/izmennik_nosenko_cho_za_agent_kgb_rasskazyval_cru_pro_ubiycu_kennedi, (Erişim:15.08.2020).

²⁷⁹Alexander Shlaen, "Pereletnye_Ptitsy", 05.11.1999, https://zn.ua/SOCIETY/pereletnye_ptitsy.html, (Erişim:15.08.2020).

²⁸⁰Mayerclub, "Shpiony/biografii-shpionov/rastvorov-urii-aleksandrovich", <http://mayerclub.ru/shpiony/biografii-shpionov/rastvorov-urii-aleksandrovich.html>, (Erişim:16.08.2020).

²⁸¹Oleg Artyukov, "Istoriya predatelya: "On do kontsa zhizni stradal maniyey presledovaniya", 21.12.2018, <https://nasledie.pravda.ru/73992-rastvorov/>, (Erişim:16.08.2020).

²⁸²Mayerclub, "Shpiony/biografii-shpionov/nikolai-dmitrievich-chernov", Bila Tarih, <http://mayerclub.ru/shpiony/biografii-shpionov/nikolai-dmitrievich-chernov.html>, (Erişim:16.08.2020).

²⁸³Anatoly Stepanovich Tereshchenko, "Oborotni» iz voyennoy razvedki", Bila Tarih, <https://document.wikireading.ru/58420>, (Erişim:16.08.2020).

²⁸⁴İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

²⁸⁵Ek-2'de yer verilen bilgiler bu durumu doğrulamaktadır. 1964-1971 arasında vaka tespit edilememiştir. Bunun bir diğer etkisi SSCB'deki iktidar sahibi değişikliği ile Kruşçev'in yerine Brejnev'in geçmesi olabilir. Casus adayları Brejnev'in neler yapabileceğini görmek istemiş olabilirler.

Kruşçev'in ertesinde işbaşına gelen Leonid Brejnev,²⁸⁶ Kruşçev'in sürekli tehditçi davranışlarının aksine daha uzlaşmacı gibi görünmüş ve Batı ile yumuşama sürecinin gerçekleşmesinin taraflarından biri olmuşsa da, kendi anladığı biçimiyle Sovyetler Birliği'nin ulusal çıkarlarını korumak için hareket etmekten de geri kalmamıştır.^{287 288}

Nitekim, Polit Büro, Komünist Parti ve KGB'nin uygulamaları, 1970 ve 1980'li yıllardaki SSCB aleyhine casusluk vakalarındaki hoşnutsuzluk, ideolojik temelli güdülenme ile öfke, nefret gibi olumsuz duygular temelinde gerçekleşecek çeşitli duygusal türdeki güdülenmelerin kökenini oluşturmuştur. Başka casusluk vakalarındaki güdülere de etki edecek, Brejnev Doktrini²⁸⁹ açıklandığı andan itibaren dış politikada takınılacak tavrın da sinyallerini vermiştir.

Ancak Polit Büro başta olmak üzere SSCB üst düzey yöneticiler hiçbir zaman moral değerlerle hareket etmemişlerdir. 1917 yılından beri Sovyet önderlerinin bir tek amacı vardır: Güç.²⁹⁰

SSCB ve ABD arasında 1968-1972 yıllarında 'Nükleer Denklik Dönemi' yaşanmıştır. İki devlet arasında 'Yılgı Dengesi' sağlanmıştı.²⁹¹

Yetmişli yıllara girilirken; Sovyet ekonomisini süzebilen gözlerle bakanlar ekonominin kötüye gidişinin işaretlerini görebilmekteydiler. Ekonomide ithalat ve ihracat dengelerinin seyri ve artan enflasyon ilk işaretlendendi. Petrol ve gaz ihracatına bel bağlanmıştı. Batı, SSCB'de insan hakları ihlalleriyle ilgilenmekte ve muhalifleri

²⁸⁶ Görev Süresi; 1964-1982.

²⁸⁷ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1980*, s.356.

²⁸⁸ Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany", Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42941>, (Erişim: 16.08.2020).

²⁸⁹ Leonid Brejnev, 12 Kasım 1968'de Komünist ülkelerin sadece sınırlı bir egemenlik hakkına sahip olduklarını ve sosyalizm tehlikedeysse SSCB'nin müdahale etmekle yükümlü bulunduğunu söyleyerek Brejnev Doktrini olarak anılacak formülasyonu ilk kez dile getirdi. Doktrin SSCB liderliğini diğer 'komünist' rejimlere dayatma çabası olarak değerlendirilebilir. (Bkz. Erel Tellal, "Türk Dış Politikası-1918-1980", *Brejnev Doktrini*, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.770.)

²⁹⁰ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1980*, s.356.

²⁹¹ Mehmet, Gönülöbol, *Uluslararası Politika*, s.492-493.

desteklemektedir. Sovyet diplomasinin kırılma zaferi olan 1975 Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanması ve Polonya'da bir dayanışma hareketinin başlaması da bu dönem içinde gerçekleşmiştir. SSCB kaynaklarını iyiden iyiye tüketen Afganistan'a müdahale edilmesi ekonomik krizi öne çekmiştir.²⁹² 1970'ler, SSCB istihbarat teşkilatları görevlilerinin Batı'ya iltica etmeleri açısından dikkat çekici yıllar olmuştur.

Yetmişli yılları özetleyen siyasi tablo ise; 1975 tarihli AGİK (Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı-Helsinki Nihai Senedi'nde yatmaktadır. Bu anlaşmadaki üç sepet Doğu-Batı Blokları arasındaki varılan durumu anlatmaktadır: Birinci sepette; Avrupa siyasi haritası kabul edilmiş bulunmaktaydı. Bu SSCB'nin yararındaydı. SSCB'nin Doğu Avrupa üzerindeki etkisi kabul edilmekteydi. İkinci sepet; bilimsel, kültürel, teknik, ekonomik ve çevre konularında iş birliği ve rekabet içermekteydi. Bu ABD'nin lehineydi. Doğu Bloku'na bazı Batı değerlerini bu yolla enjekte edebilecekti. Üçüncü sepet; insan hakları konularını içermekteydi ve üzerinde tartışmaların çıkacağı kesindi.²⁹³

İstihbarat görevlilerinin çalışmaları, bu ana kadar, sözü edilen siyasilerin ihtiyaç ve isteklerine göre çalışmalarına yön verse de, kendi doğası içinde belirlediği ve istihbarat çarkının birinci aşamasında öngörerek belirlediği 'ihtiyaçlardan' vazgeçmemiştir ve bu doğrultuda bilgi toplamaya devam etmektedir.

Yetmişli yıllardaki vakalarda 'Bal Tuzağı' başta olmak üzere şantaj yoluyla casus haline getirme vakaları dikkat çekmektedir. KGB ve GRU'ya mensubiyeti bulunanlardan; Oleg Lyalin^{294 295} alkollü şekilde araç kullanırken kaza yapınca -Zaten

²⁹²Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany", Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42942>, (Erişim:16.08.2020).

²⁹³Sander, *Siyasi Tarih 1918-1980*, s.363-364.

²⁹⁴Kristina Zakurdaeva, "Shpion, kotoryy isportil vse. Kak p'yanyy agent KGB sprovotsiroval glavnyy diplomaticheskiy skandal kholodnoy voyny", 27.02.2020, <https://www.currenttime.tv/a/29063955.html>, (Erişim:16.08.2020).

²⁹⁵Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany", Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42942>, (Erişim:16.08.2020).

var olan ve şantaj yapılabilecek bir aşk ilişkisi de mevcuttur. -, Leonid Poleschuk^{296 297} kumar borcu yüzünden, Anatoly Filatov^{298 299}, Vladimir Piguzov³⁰⁰ ve Aleksandr Ogorodnik³⁰¹ bal tuzağı uygulamasının ardından şantajla casus haline getirilmişlerdir. Bunların içerisinde SSCB'yi en çok etkileyen vaka; verdiği bilgilerle 100'ü aşkın diplomatın kısa bir sürede İngiltere'den sınır dışı edilmesine neden olan Oleg Lyalin³⁰² olmuştur.

KGB ve GRU gibi Sovyet gizli teşkilatlarından görevlilerin yanısıra diplomatların da casusluk faaliyetlerine yeltenmeleri yetmişli yıllarda görülmeye başlamıştır. SSCB adına BM'de görev yapan Arkady Shevchenko, SSCB'nin bir devlet olarak silahsızlanma ile ilgili samimiyetsizliğinden ve kendisinin kullanıldığını hissettiğinden görevle New York'ta bulunmakta iken ABD'ye iltica etmiştir.³⁰³ Çalışmada daha önce adı geçen, Aleksandr Ogorodnik de bir diplomattır. Diğer bir

²⁹⁶Kulturologia, “5 shpionov, kaznonnykh v SSSR”, <https://kulturologia.ru/blogs/110114/19742/>, (Erişim:15.08.2020).

²⁹⁷Mayerclub, “Shpiony/biografii-shpionov/poleschuk-leonid-georgievich.”, Bila Tarih, <http://mayerclub.ru/shpiony/biografii-shpionov/poleschuk-leonid-georgievich.html>, (Erişim:16.08.2020).

²⁹⁸Pikabu, “Proval agenta «Aleksa»”, Bila Tarih, https://pikabu.ru/story/proval_agenta_aleksa_5440463, (Erişim:16.08.2020).

²⁹⁹Anatoly Stepanovich Tereshchenko, “Shpionskiye istorii- Proval agenta «Aleksa»”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/48156>, (Erişim:16.08.2020).

³⁰⁰ Vitaly Grigorievich Pavlov, Taynoye proniknoveniye. Sekrety sovetskoy razvedki-Delo V. Piguzova”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/60722>, (Erişim:16.08.2020).

³⁰¹ CIA, “Trigon:Spies Passing in the Night”, 20.06.2016, <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2016-featured-story-archive/trigon-spies-passing-in-the-night.html>, (Erişim:16.08.2020).

³⁰²Oleg Igorevich Lemekhov, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42942>, (Erişim:16.08.2020).

³⁰³Agk.

diplomat Vladimir Makarov 1976-1979 arasında (Daha sonra 1989'da bir kez daha.) CIA ile irtibatta kalmış ve SSCB'nin dış güvenliğini ilgilendiren bilgiler paylaşmıştır. ³⁰⁴

Önemli bir angajman 1973 yılında gerçekleşmiş ve KGB İstihbarat Albay Oleg Gordievsky İngiltere (SIS) için çalışmaya başlamıştır. ³⁰⁵ Gordievsky'nin 1966 yılında bir KGB ajanı olarak geldiği Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da, SIS için çalışacak bir casusa dönüşmesinin nüvesi, Gordievsky'nin yıllar sonra hatıratında şöyle yer alacaktır: “Kopenhag'ta bulunmamdan dolayı insan olarak çiçek açmışım. Çok fazla güzellik, açıklık ve nezaket vardı, o an Sovyetler Birliği'nin geniş toplama kampı, cehennem gibi gözümün önüne geldi.” Görevle geldiği ve bulunduğu Kopenhag'taki canlı, özgürlükçü ve rahat ortam Gordievsky'i oldukça etkilemiştir. Komünist sisteme iyiden iyiye yabancılaşması ise SSCB'nin Çekoslovakya'ya müdahalesi ile perçinlenmiştir. Sovyet tanklarının, 1968'de, Prag Baharı olarak bilinen, iyimserlik ve demokrasinin filizlenmesi şeklinde ifade olunan hareketlenmeyi tepelemek için, Çekoslovakya'ya girmesi, Gordievsky'nin iç dünyasında, komünist sisteme dair hissettiklerine dair tutkulu bir nefretin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. O, 1972'de Kopenhag Büyükelçiliği'nde KGB rezidenturasına başkan yardımcısı olarak tekrar döndüğünde artık daha tecrübelidir. Fikri ve duygusal manada İngiltere için çalışmaya, komünist sisteme zarar vermeye hazırdır. ³⁰⁶

Yetmişlerde gerçekleşen casusluk olaylarında SSCB'den kaçan veya kaçırılan Sovyet casuslar beraberlerinde birşeyler getirerek ABD tarafına iltica etmişlerdir. Bunlardan TECHINT konularında uzman KGB Binbaşı Victor Sheimov ^{307 308 309} bir

³⁰⁴Maxpark, “Predateli, Perevezhchiki, İzmenniki (1992-2000 gg)”, 21.01.2013, <https://maxpark.com/community/14/content/1776747>, (Erişim:16.08.2020).

³⁰⁵David A. Foy, “*The Spy and the Traitor: The Greatest Espionage Story of the Cold War*”, Studies in Intelligence Vol 63, No. 1 (Extracts, March 2019), (Erişim:23.08.2020).

³⁰⁶Ben Macintyre, “The spy who really DID come in from the cold: How a KGB superspy was 'turned' to become MI6's best Cold War agent and gave the West a vital advantage over the Kremlin”, 23.11.2018, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6423279/KGB-superspy-turned-MI6s-best-Cold-War-agent.html>, (Erişim:16.08.2020).

³⁰⁷Info24, “Shpion vyshel von: kak amerikanskim spetssluzhbam udayetsya vyvozit' svoikh agentov iz Rossii, 07.10.2019, <https://info24.ru/news/shpion-vyshel-von-kak-amerikanskim-specsluzhbam-udaetsya-vyvozit-svoih-agentov-iz-rossii.html>, (Erişim:16.08.2020).

kriptograf olarak Sovyet şifreleme ve iletişim bilgileriyle, pilot Viktor Belenko ³¹⁰ başlıbaşına bir Mig-25 uçağını Batı tarafından incelenmesi gayesiyle Japonya'ya indirerek, o dönem Japonya'da görevli KGB istihbarat görevlisi Stanislav Levchenko ³¹¹ KGB için çalışan casus ağındaki yaklaşık 200 Japon casusun ismini vererek Batı tarafında yeni bir yaşam sahası bulmuşlardır.

Sayılanların beraberlerinde getirdikleri (Şifreler, mekaniği incelenecek bir uçak, casusların kim olduğu, isimleri vb.) ilk adımda çok önemli olsa da bu bilgilerin sürekliliği-sürdürülebilirliği bulunmamaktaydı. Tek defada ilettikleri bilgiden sonra, adeta boşa çıkan bu türde casuslardan yararlanmayı sürdürmek için, casusu barındırmaya başlayan bir ülkenin, bir adım sonrasında attığı adım, onun uzmanlığından yararlanmak yönünde olmuştur. Casusları, ABD'nin istihbarat teşkilatlarında kadrolu olarak çalıştırmak, istihbarat tecrübelerine yer verdikleri kitaplar -Tabi ki ağırlıkla SSCB'nin lehinde olmayan hususlar içeren- yayınlamak bu yönde gerçekleşen çalışmalar olmuştur.

Casusun kendisi de iltica ettikten sonra istihbarat çalışmalarına yazım, basım-yayım gibi çalışmalara yönelerek çok sayıda eserler ortaya koyabilmiştir. Vladimir Rezun (Suvorov) ³¹², Peter Deriabin ³¹³ böylesi durumların örnekleridir.

Viktor Sheimov'un 'Tower of Secrets-Gizli Kule' adlı kitabında geçenler, güdülerinin anlaşılmasına imkân vermektedir: Sheimov, Sovyet komünist makinasından

³⁰⁸Mikhail Nikolaevich Tolochko, "Voyennyye razvedchiki XX veka-Nedokazannoe Ubiystvo", Bila tarih, <https://military.wikireading.ru/21000>, (Erişim:16.08.2020).

³⁰⁹Kulturologia, "Kak sovetskiy kegebist-perebezhchik Sheymov s TSRU sudilsya i vyigral isk.", Bila Tarih, <https://kulturologia.ru/blogs/151019/44413/>, (Erişim:16.08.2020).

³¹⁰FSSB, "Viktor Ivanovich Belenko", 27.12.2012, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/122-1976-belenko-viktor-ivanovich.html>, (Erişim:16.08.2020).

³¹¹Alison Muscatine ve Caryle Murphy, "KGB Defector Wages War Against Soviet System", 29.05.1983, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1983/05/29/kgb-defector-wages-war-against-soviet-system/731ef1ca-62d5-4ed4-a44f-a42d1b94c8a5/>, (Erişim:16.08.2020).

³¹²Larisa Kislinskaya, "Smertnik Bez Sroka Davnosti", 01.06.1998, <https://www.sovsekretno.ru/articles/smertnik-bez-sroka-davnosti/>, (Erişim:16.08.2020).

³¹³Wikipedia, "Peter Deriabin" Bila Tarih, https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Deriabin, https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Deriabin, (Erişim:16.08.2020).

nefret etmektedir ve sisteme zarar vermek için içsel bir istekle itilmektedir. Muhalif insanlarla görüşmelerindeki karşılıklı etkileşimlerde edindiği bilgiler, üstlerinin ikiyüzlü davranışları, hayat tarzıyla ilgili genel memnuniyetsizlik duyması, söylem değil artık eylem zamanının geldiğini düşünmesi,³¹⁴ KGB'nin terör estirmesi³¹⁵ Sheimov'u hınçla doldurmuştur.

Bir başka ilticacı casus ve 'Yanlış Tarafta' adlı kitabın müellifi Stanislav Levchenko, içinde yoğun dini duyguları barındırmakta ve bunu hissetmektedir. Dindar bir insandır. Japonya'da görev yaptığı yıllarda SSCB'deki sisteme kızgın hale gelmiş ve artık dayanamamaktadır. Kariyerine ve hayatına ülkesine dönüp KGB ile devam etmek istememektedir. KGB'nin tarzının acımasız ve ahlaki ilkelerden arınmış olduğunu düşünmektedir.³¹⁶

Levchenko'yu asıl bunaltan neden, bir başka deyişle kriz anı; Japonya'da alıştığı seçkin yaşam tarzının ardından Rusya'ya dönmek ve orada merkezi düzeyde görev alarak yaşamını sürdürmek olmuştur.

Yetmişli yılların CIA lehine son angajmanı Adolf Tolkaçev'in Batı'ya kendi gelmesiyle yaşanmıştır. Tolkaçev ABD'ye; Sovyet havacılık, seyir füzeleri ve diğer teknolojileriyle ilgili çok önemli bilgiler aktarmıştır.³¹⁷

Onun, 1979-1985 yılları arasındaki hizmetinden dolayı, ABD'nin beş yıllık Ar-Ge çalışmalarını, maliyetsel ve fikişsel olarak kurtardığı, konunun uzmanı ABD'li yetkililerce belirtilmiştir.³¹⁸ CIA, Tolkaçev'in uzun süren irtibat kurma çalışmalarından sonra samimiyetini ispat olarak yine kendiliğinden CIA'ya

³¹⁴ Kulturologia, "Kak sovetskiy kegebiş-perebezhchik Sheymov s TSRU sudilsya i vyigral isk.", Bila Tarih, <https://kulturologia.ru/blogs/151019/44413/>, (Erişim:16.08.2020).

³¹⁵ Mikhail Nikolaevich Tolochko, "Voyennyye razvedchiki XX veka-Nedokazannoe Ubiistvo", Bila tarih, <https://military.wikireading.ru/21000>, (Erişim:16.08.2020).

³¹⁶ Alison Muscatine ve Caryle Murphy, "KGB Defector Wages War Against Soviet System", 29.05.1983, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1983/05/29/kgb-defector-wages-war-against-soviet-system/731ef1ca-62d5-4ed4-a44f-a42d1b94c8a5/>, (Erişim:16.08.2020).

³¹⁷ Barry G. Royden, "Tolkachev, A Worthy Successor to Penkovsky-An Exceptional Espionage Operation", 14.04.2007, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no3/article02.html>, (Erişim:16.08.2020).

³¹⁸ Agk.

sunduklarının oldukça önemli bilgiler olduğunu anlamış ve Tolkaçhev ile ilişki tesis etmiştir.³¹⁹

Tolkaçhev'in karısının anne ve babası Stalin dönemi mağdurlarındandır. O, evlilikleri boyunca karısının bu konuda anlattıklarını dinlemiş ve üzüntülü anlarına şahit olmuştur.^{320 321}

Casusluktan edindiği maddi kazanım toplamda; 2 milyon dolar artı 780 bin rubledir. Yurtdışında güvencede tutulan söz konusu meblağ, kendisini riske etmemesi için açıklanabilir miktarlarda peyder pey kullanılmıştır.³²² Tolkaçhev bu kazanımın bir kısmıyla bir dağa³²³ ve bir de otomobil almıştır. Çevresinin bu varsılığa dair merakını, karısının ailesinden kalma olduğunu beyan ederek gidermiştir.

Tolkaçhev, CIA'daki istihbarat görevlilerinden, mimarlık öğrenimi gören oğlu için o sıralarda ancak Rus pazarlarında karaborsa yoluyla satılan materyal vb. talep etmiştir. Bunların başlıcaları; oğlunun derslerindeki çizimlerde kullanmak üzere özellikli kurşun kalem, kokulu silgi gibi kırtasiye malzemeleri, Batı kaynaklı ders ve okuma kitapları, rock müzik kasetleri, walkman olmuştur.³²⁴

Tolkaçhev CIA'ya verdiği özgeçmişinde güdülenmesine şöyle yer vermiştir;

³¹⁹Kulturologia, “5 shpionov, kaznonnykh v SSSR”, <https://kulturologia.ru/blogs/110114/19742/>, (Erişim:15.08.2020).

³²⁰ Barry G. Royden, “Tolkahev, A Worthy Successor to Penkovsky-An Exceptional Espionage Operation”, 14.04.2007, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no3/article02.html>, (Erişim:16.08.2020).

³²¹ Tolkaçhev'in eşinin ebeveynlerine dair eşinden dinlediklerinden güdülenmesine etki eden duygusal durumun; Fago (Merhamet, Üzüntü ve Aşkı birbiriyle harmanlayan duygusallık) olduğu değerlendirilmektedir. Fago'nun daha detaylı anlatımı için bkz. Tiffany Watt Smith, Duygular Sözlüğü, İstanbul 2018, s.84-85.

³²² Versia, “Agent «Sfera» Sovetskiy inzhener sem' let peredaval TSRU sverkhsekretnyye svedeniya”, Bila Tarih, <https://versia.ru/sovetskij-inzhener-sem-let-peredaval-cru-sverxsekretnye-svedeniya>, (Erişim:16.08.2020).

³²³ Rusların özellikle yaz aylarında, haftasonu ile diğer tatil günlerinde zaman geçirdikleri, dinlendikleri, şehir merkezine uzak ve en fazla birkaç saat mesafe uzaklıkta bulunan, 60 ila 70 metrekaare yaşam alanlı, ufak çaplı tarımla uğraşmaya imkânâ veren müstakil ikametgahları.

³²⁴ Versia, “Agent «Sfera» Sovetskiy inzhener sem' let peredaval TSRU sverkhsekretnyye svedeniya”, Bila Tarih, <https://versia.ru/sovetskij-inzhener-sem-let-peredaval-cru-sverxsekretnye-svedeniya>, (Erişim:16.08.2020).

Bu konuda (Motivasyonunu kasetlemektedir.) Solzhenitsyn ve Sakharov'un ³²⁵ yazdıkları ve savundukları önemli role sahipti. İçimde kurtlar beni yemekteydi. Birşeyler yapmalıyım diye düşünüyordum. Geriye dönük gidildiğinde çözülmeyecek bir yöntem bulmalıyım. Amerika hiç gitmediğim halde beni büyütüyordu. Orada yaşayabileceğimi düşündüm ve sizinle çalışmaya karar verdim. Bu işin ödülü sadece para değil benim için. Yaptığının önemli olması ve bunun öneminin bilinmesi. ^{326 327}

Görünen durum itibarıyla; Tolkaçev'in eşinin ebeveynlerinin maruz kaldıklarını eşinden sürekli dinlemesiyle ve SSCB'deki siyasi ve ekonomik sistemi tasvip etmeyen yazarların eserlerini okumasıyla hoşnutsuzluk ve ideolojik temelli güdülenmesi başlamıştır. Güdüsü, zamanla, kolay para kazanma arzusuna dönüşmüştür. ABD'ye iltica etme senaryosu, CIA tarafından canlı tutulmuştur. Tolkaçev'in CIA ile tesis olunan casusluk ilişkisinde, CIA'nın Tolkaçev'den gelen bilgilerin değerini takdir ederek ekstra maddi ödemeler yapması ve oğlunun ders materyali istekleri de dahil olmak üzere her türde maddi isteğinin karşılanması yoluyla karma bir güdülenme onun casusluk faaliyetlerinde rol oynamıştır. Kendi beyanatında yaptıklarının öneminin bilinmesini istemesi ego güdüsünü de çağrıştırmaktadır.

Seksenli yıllara girilirken ve sonrasında dikkati çekenler ve yaşanan gelişmelerden bazıları şunlardır: ABD, Neo Liberal politikalarını uygulamaya koymuş bulunmaktadır. ABD'de, iki dönem başkanlık yapacak olan ve kişisel olarak da Komünizm'i yıkmayı kendisine şahsi bir hedef olarak koymuş Ronald Reagan işbaşındadır. SSCB'nin başında bulunan Leonid Brejnev, ardından Yuri Andropov ve Konstantin Çernenko'nun 1982-1985 arasında gerçekleşen sıralı ölümleriyle SSCB'de yönetici istikrarsızlığı yaşanmaktadır. SSCB'nin ekonomik gücünü sömüren Afganistan'ın işgali sürmektedir. ³²⁸

³²⁵ Dönemin Rus muhalif aydınlarıdır.

³²⁶Barry G. Royden, "Tolkahev, A Worthy Successor to Penkovsky-An Exceptional Espionage Operation", 14.04.2007, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no3/article02.html>, (Erişim:16.08.2020).

³²⁷Tolkaçev burada, Kaukokaipuu (Hiç gidilmemiş olursa da 'o yer' e dair sıla hasreti duymak) duygusundan etkilendiğini düşündüren bir ipucu vermektedir. Kaukokaipuu'nun daha detaylı anlatımı için bkz. Tiffany Watt Smith, Duygular Sözlüğü, İstanbul 2018, s.136.

³²⁸Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany", Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42943>, <https://military.wikireading.ru/42940>, (Erişim:16.08.2020).

Stalin'den Gorbaçov'a kadar uzanan otuz yıllık süre içinde bazı durumlar ise sürmektedir: Komünist Parti tekeli, kapalılık ve komünist dünyanın tek parçalı bütünlüğü. Diğer iki durum çoktan sonlandırılmıştır: Stalin diktası ve kültü ve siyasal terör. ³²⁹ Yuri Andropov ve ardından Konstantin Çernenko'nun ³³⁰ çabuk gelen ölümleriyle Mihael Gorbaçov çeşitli ünvanlarla SSCB'nin başında, 1985-1991 arasında SSCB politikalarına yön veren isim haline gelmiştir.

SSCB'de, 1985 yılına gelindiğinde, bir yönetici olarak Mihael Gorbaçov ismi ön plana çıkmıştır. Gorbaçov, o yıllarda SSCB'de kötü sürmekte olan ekonomi ve siyasa ilişkisi iki politika önermiştir: Perestroyka (Yeniden Yapılanma) adlı kitabında Sovyet yönetiminin aksayan yönlerini sert biçimde eleştirmiş ve onu toplumun eleştirisine açmıştır. Glasnost (Açıklık) politikası ile de ayrıcalıklı ve kapalı bir bürokratik seçkinler grubu tarafından yönetilen Sovyet toplumunda, genç ve yetenekli kişilerin yönetici durumuna geçmeleri amaçlanmıştır. Piyasa ekonomisine geçiş için bazı adımlar atılmaya başlanmıştır. ³³¹

Gorbaçov, işe 1985'te, alkolizm ve yolsuzlukla mücadele ile işe başlamıştır. Daha sonra yolsuzluklarla mücadele etmeye yönelmiştir. Tüketim maddelerinin üretim miktarı ve niteliğinin yükseltilmesi gerektiğini icraatlarının merkezine koymuştur. Gorbaçov'un genel planına göre ilk olarak savunma harcamaları kısıllanacak buradan elde edilecek tasarruf ülke ekonomisi için harcanacaktı. İkinci hesabı Komünist Parti ve toplumun köklü dönüşümü üzerinedir. Ancak önünde iki zorluk vardı: Komünist Parti'nin ıslahı tutucuların çoğunlukta olduğu Komünist Parti'den seslerin yükselmesine sebebiyet verecekti. İkincisi; temel tüketim maddelerini karşılamaksızın 'yeniden yapılanma' ve 'açıklık' politikaları halktan destek bulamayacaktı. Gorbaçov elini rahatlatmak ve bir anlamda güvenoyu ve yetki almak için 40 yılın ardından ilk kez 1988 Haziran'ında SBKP konferansını topladı. Konferans sonunda Gorbaçov istediklerini elde

³²⁹ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1980*, s.389.

³³⁰ Görev Süresi: Şubat 1984-Mart 1985.

³³¹ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1980*, s.390.

etti. Gorbaçov Yüksek Sovyet Prezidyumu başkanlığına seçildi. Sovyetler Birliği Komünist Parti'nin varlığı 1990 yılında sonlandırıldı.³³²

Yeni politikalar ülke içinde etnisiteler arasında merkezi yönetime direnme hareketleri başlamıştır. Milliyetçi hareketlerin yanısıra maden işçileri grev başlattı. SSCB'nin Doğu Avrupa ülkelerinde 1950'lerden bu yana varolan katı Sovyet desteğini çekmesi bu ülkelerde reform girişimlerine imkân verdi. Söz konusu Doğu Avrupa ülkelerinde demokrasi hareketlilikleri yaşanmaya başladı. Bu anlayışın zirvesinde Doğu ve Batı Almanya 1990'da birleştiler.³³³

Gorbaçov, uluslararası ilişkiler boyutunda ise; Batı ile silahsızlanma ve güvenlik konularında el sıkıştı. Almanya ile Çin'i ziyaret etti, ABD Başkanı George Bush ile Malta'da buluştu.³³⁴

Lakin, Gorbaçov'un, Glasnost (Açıklık) ve Perestroyka (Yeniden Yapılanma) tüm çabalarının ve politikalarının sona giden yolda SSCB'nin çözülmesine çare olamayacağı ve Soğuk Savaş'ın; teknoloji, ekonomi, silahlanma ve siyasal vb. birçok açılardan ABD başta olmak üzere Batılı devletlerin galibiyeti ile neticelendiği iyiden iyiye anlaşılmış ve tüm bu baş döndürücü gelişmeler arasında SSCB şemsiyesi altındaki devletlerden kopmalar yaşanmaya başlamıştır.³³⁵

SSCB siyasasında bunlar yaşanırken söz konusu yıllar için SSCB lehine-ABD aleyhine çalışan iki casusu içeren bir önemli tespiti bu noktada vurgulamak zorunludur. Bu da, Rusların, seksenlerde, CIA istihbarat görevlisi Aldrich Hazen Ames ve FBI istihbarata karşı koyma görevlisi Robert Hanssen'i, SSCB lehine angaje etmiş olmalarıdır.

Bir istihbarat teşkilatı için çok büyük bir avantaj getirecek bu durumla, KGB, anılan iki casusun verdiği bilgileri ve bildirdiği bazı casus isimlerini çapraz kontrole tabi

³³² Age, s.391-392.

³³³ Age, s.392.

³³⁴ Age, s.393.

³³⁵ Age, s.389-393.

tutulabilmiştir: Boris Yuzhin, Valery Martynov, Sergei Motorin, Gennady Smetanin ve Dmitri Polyakov isimleri gerek Ames gerekse Hanssen tarafından Ruslara söylenmiştir.

336 337

Kendi gelen yedi vaka; Vladimir Andreevich Kuzichkin ³³⁸, Anatoly Nikolaevich Bogaty ³³⁹, Viktor Makarov ³⁴⁰, Sergei Gennadiy Motorin ^{341 342}, Valery Martinov ³⁴³, Gennady Smetanin ve eşi Svetlana Smetanin ³⁴⁴ ile 1983 yılı SSCB aleyhine casusluk vakalarının angajmanın en çok sağlandığı yıl olmuştur. Bunun nedeni; Kasım 1982’de Brejnev’in ölümüyle ve Haziran 1983’te Andropov’un işbaşına gelmesiyle aradaki boşluktan istifade edilmek istenmiş olabilir.

Buraya kadar işlenilen vakalarda ve bunların bir uzantısı olarak 1980’li yıllardaki vakalarda, casus adaylarının ağırlıklı olarak SSCB toprakları dışında diğer ülkelerdeki ortamın getirdiği serbestlik ve SSCB’nin yurtdışındaki fiziki kontrollerde hakimiyetsizliği üzerinden fırsatlar yakaladıkları görülmektedir. Bu ana değin casuslukla

³³⁶ Deutsche Welle, “Rossiyskiy "krot" v FBR”, 20.03.2002, <https://www.dw.com/ru/российский-крот-в-фбр/a-488020>, (Erişim:23.08.2020).

³³⁷ Wikipedia, “Robert Hanssen”, Bila Tarih, https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Hanssen, (Erişim:23.08.2020).

³³⁸ Stanislav Lekarev, “Preuvelichennaya smert' beglogo mayora KGB”, 11.12.2008, <https://argumenti.ru/espionage/n163/39414>, (Erişim:16.08.2020).

³³⁹ FSSB, “bogaty-anatoliy-nikolaevich”, 08.01.2013, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/124-1982-bogaty-anatoliy-nikolaevich.html>, (Erişim:16.08.2020).

³⁴⁰ Kp.Kz, “Shpion Makarov mechtal stat' lordom”, 17.03.2001, <https://www.kp.kz/daily/22551/9475/>, (Erişim:16.08.2020).

³⁴¹ e-reading.life. Iz mayora KGB, Bila Tarih, https://www.e-reading.life/chapter.php/1015925/130/Atamanenko_-_Predateli._Voysko_bez_znamen.html, (Erişim:16.08.2020).

³⁴² Vladimir Zaitsev, Izyuminka «S'yema». Sergey Motorin, Bila Tarih, <http://www.specnaz.ru/article/?1887>, (Erişim:16.08.2020).

³⁴³ Deutsche Welle (DW), “Rossiyskiy "krot" v FBR”, 20.03.2002, <https://www.dw.com/ru/российский-крот-в-фбр/a-488020>, (Erişim:16.08.2020).

³⁴⁴ e-reading.life, “Gennady Smetanin”, Bila Tarih, <http://www.e-reading.life/chapter.php/28594/21/aleksandr-kolpakidi-imperiya-gru-kniga-2.html>, (Erişim:16.08.2020).

ilgili cezalandırmalar, KGB ve GRU subayları ve görevlileri, ağırlıklı olmak üzere çoğunlukla vatana ihanetten ölüm cezaları verilmek şeklinde gerçekleşmiştir.

Seksenli yıllarda casusların güdülerinin; para, hoşnutsuzluk, şantajlar (Bal tuzağı, özensiz yaşam, ödeneklerin kötü kullanımını içeren suistimal ve alkolün tesiriyle düşülen güç durumların istismarıyla gelen), duygular (Korku, kin, nefret, kırgınlık, hırs, kibir vd.), ego, vaadlerle gelen siyasi iltica güdüsü veya Batı'da yaşama isteği olarak kendini göstermiştir. ABD (CIA)'nın yanısıra İngiltere lehine üç vaka ve Fransa lehine iki vaka bulunmaktadır.

Bahsekonu yıllarda tüm açıklık çabalarına rağmen KGB güçlü idi ve hâlâ ayakta durmaktaydı. Bu on yılın sonlarında Perestroyka'dan dolayı maaşların düşük kalmasıyla gerçekleşecek maddi temelli güdülenmeler bir sonraki on yılın güdülenmelerinin ipucunu verecektir.

Batı'ya iltica eden, KGB ve GRU aleyhine casusları olarak kabul edilen; Yuri Rastvorov, Peter Deryabin, Yuri Nosenko, Oleg Lyalin için, Devlet Başkanı Yuri Andropov ³⁴⁵ döneminde, KGB'nin dış karşı istihbarat generalleri tarihinin en iyi uzmanları sayılan G.F. Grigorenko ve V.K. Boyarov'dan müteşekkil bir çalışma grubu oluşturularak bu kişilerin izi sürülmüştür. ³⁴⁶ Bunun amacı güdü kırmanın yanısıra Rusya'nın kendi adına hesabı kapatması olarak düşünülebilir.

Birinci dönemde (1945-1991) ve bu dönemin sonlarına doğru, SSCB resmi ideolojisi organlarının (Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Yüksek Sovyet Prezidyumu, Yüksek Sovyet Meclisi, Polit Büro ve KGB) uygulamaları (Adam Kayırma, İltimas, Liyakatsiz Atamalar, Rüşvet, KGB'nin Tasvip Edilmeyen İş Yapış Biçimi, Aşağılamalar, Cezalandırma Türleri vd.) casuslarda; hoşnutsuzluğu ve duygulardan (Hayal kırıklığı, nefret, öfke, kin, iğrenme vd. olumsuz türde duygular.) kaynaklı

³⁴⁵ Görev Süresi: Haziran 1983-Şubat 1984.

³⁴⁶ Stanislav Lekarev, "Zyat' admiralı predpochel blestyashchey kar'yere sovetskogo ofitsera rabotu na TSRU", 07.05.2007, <https://argumenti.ru/espionage/n63/34430>, (Erişim:16.08.2020).

güdülenmeleri iyiden iyiye körüklemiştir. Bu yoldan güdülenen casuslar, çoğunlukla kendi gelen yoluyla Batılı istihbarat teşkilatlarının kapılarını çalmış ve Batılıların kendileriyle irtibata geçmelerine dair gayret sarfetmişlerdir.

Bu dönemdeki belirtilen güdülere ilaveten; baskıcı rejimden ve uygulamalarından sonra yurtdışı görevlendirmeler ile bir anlamda SSCB'deki kasvetli, kısıtlı ve sıkıcı havadan kurtularak özgürlük ve hareket serbestisi ortamı kazanan devlet görevlilerinin (KGB ve GRU gibi istihbarat teşkilatı görevlileri, diplomatlar) Batı ülkelerinde beşeri zaafiyetler olarak sıralanabilecek; alkol tüketimi, erkekler için kadın zaafiyeti, kumarda para kaybetme, para kazanma hırısı, para suistimalleri gibi olumsuz durumların içine girdikleri, görevli bulundukları ülkelerde, kendi ülkeleri aleyhine casusluk yapma durumuna düşürecek olan kumpas-tehdit/şantaj-baskı süreci akabinde para ile güdüleme sürecine sokuldukları ve bu süreçten kendilerini kurtaramadıkları görülmektedir.

Diplomatik normlar, devletlerin birbirlerine karşı casusluk yapmaya çalıştığını kabul etmektedir. Diğerlerinin kendisi üzerinde casusluk faaliyeti yapmasını engellemek her devletin kendisine düşmektedir.³⁴⁷

Casusluk savaşlarında, ülkesine gönderilen bir diplomatı kabul eden devletin istihbarat teşkilatı görevlilerinin başlıca icraatlarından birisi; bir ülkenin diplomatik misyonunda görevlendirilmiş yeni bir 'oyuncuyu' keşfetmek, onun gerçekten bir diplomat mı yoksa diplomat kisvesine girmiş bir istihbaratçı olup olmadığını anlamak, onu takip etmek, zaafiyetlerini bulmak, angaje etmek, sonra maddiyat ile bu ilişkiyi beslemektir. Konuk ülke diplomatlarından ise bu tuzaklara düşmemeye özen göstermeleri ve dikkatli yaşamaları beklenmektedir. Bu oyunun tüm istihbarat teşkilatı görevlileri farkındadırlar ve dünyadaki tüm istihbarat teşkilatlarında bu temel kural ilk öğretiler arasındadır.

³⁴⁷ Goldstein ve Pevehouse, *Uluslararası İlişkiler*, s.94.

Günümüzde, istihbarat teşkilatları dönem dönem düzenledikleri toplantıları ile yurtdışına çıkan devlet görevlilerine düşebilecekleri tuzaklarla ilgili olarak da bilgilendirmektedirler.³⁴⁸

Bu dönemde, KGB'nin, ABD'nin Moskova Büyükelçiliği'ni sıkı kontrol ve takip altında tutarak, casuslara ulaşmaya çalıştıkları da anlaşılmaktadır.

KGB, Moskova'daki ajan operasyonları için kutup misali soğuk, karanlık ve düşman bir ortam yaratmak için gayret sarfetmiştir. KGB'nin geniş kapsamlı takip yeteneği, hem gerçekleri hem efsaneleri doğurmuş, Batıların operasyon çalışmalarını felce yakın bir noktaya itmiştir.³⁴⁹ Ayrıca, uzun süren sorgulamalar, yakarak öldürmeler gibi cezalandırmalar, güdü kırıcı birer faktör olarak kullanılmıştır.

Rusya aleyhine birinci dönemde gerçekleşen casusluk vakaları, eski KGB Binbaşı Stanislav Levchenko'nun 1979'da yayınlanan, hatırat türünde 'Yanlış Tarafta' adlı kitapta yer verdiği MICE Modeli'nin süzgecinden geçirildiğinde MICE Modeli'nin büyük ölçüde doğrulandığı görülmektedir.

Şöyle ki;

1945-1991 yıllarını havi birinci dönemde; "M" harfiyle kodlanan 'Money-Para' ile güdülenmenin birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Para başlıbaşına, bir güdüleme aracı olabildiği gibi diğer güdüleme türleriyle bir arada kullanılabilmiş, diğer güdü türünün bir uzantısı halinde değerlendirilebilmiştir. Şantaj ile ele alınan casusun hizmeti para ile desteklenerek sürekli hale getirilmiştir. Var olandan daha fazlasını istemekle açıklanabilecek para açgözlülüğü, hiç parası yokken veya az bir kazanca sahipken beliren para kazanma hırsına erişmek de bu kapsam içerisindedir.

"I" baş harfi ile 'İdeoloji' olarak MICE Modeli'nde kodlanarak yer bulan güdülenme türünü incelerken ve bunu birinci dönem SSCB casusları için yaparken iki

³⁴⁸Sputniknews, "MİT'ten 18 bin kişiye 'casusluğa önlem' eğitimi", Bila Tarih, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201812121036586422-mit-binlerce-kisi-casusluga-onlem/>, (Erişim:16.08.2020).

³⁴⁹ Wallace ve Melton, *CIA Kendini Anlatıyor Casusluk*, s.120.

hususun görülmesi gerekmektedir: Birincisi; Casuslar, ‘hoşnutsuzluk’ temelinde Komünist İdeoloji’yi, Komünist Parti’yi, Polit Büro’yu ve KGB uygulamalarını benimsememekteydi. Casusları; Komünist İdeoloji’nin uygulayıcılarından hoşnutsuzluk duymak, icraatları karşısında hayal kırıklıkları hissetmek ve yaşamak, resmi ideolojinin kısıtlamalarından nefret etmek ve kurtulmayı istemek, yöneticilerin ikiyüzlülüğünden rahatsızlık duymak gibi duygulanımlar da güdülemiştir. İkincisi; Komünizm; sıradan insanlar için özel mülkiyet sahibi olmayı kısmen engellemekte, özgürce yaşamayı pek mümkün kılmamakta, ebeveynlerin çocuklarına daha iyi bir eğitim ve gelecek sunma imkânını kısıtlamaktaydı. Bunları verebilecek Batı ülkelerine doğru yönelimlerle de casuslar güdülenmişlerdir. Batı’da yaşama isteği ve bizzat gidilip görüldüğünde veya gidip dönenlerin anlatımlarından dinlediklerinde, casus adayları, SSCB’de kötülene Batı sisteminin aslında o kadar da kötü yerler olmadığını anlamışlar, kandırılmış olduklarını da düşünerek, Batı hayranlığı ve taraftarlığına geçiş yapmışlardır.

Oleg Kalugin ³⁵⁰, Oleg Gordievsky ³⁵¹, Adolf Tolkaçev ³⁵², Yuri Nosenko ³⁵³, Valery Martinov ³⁵⁴, Boris Yuzhin ³⁵⁵, Sergei Tretyakov ³⁵⁶ vakalarında adigeçenlerin güdülenmelerine; sistemdeki çarpıklıklar, çürümüşlük, yöneticilerin kötü uygulamaları gibi faktörler de sebebiyet vermiş ve anılanlar ülkelerinden fikirsel manada uzaklaşmışlardır. Onlara göre; SSCB’deki sistemin uygulayıcıları, uluslararası ilişkilere, içerideki toplumsal ve ekonomik sorunlar başta olmak üzere birçok probleme yönetsel

³⁵⁰Katie Sella, “Znamenityye agency KGB: chto s nimi stalo?”, Bila Tarih, <https://www.inopressa.ru/article/18jun2012/foreignpolicy/kgb.html>, (Erişim:22.08.2020).

³⁵¹David A. Foy, “*The Spy and the Traitor: The Greatest Espionage Story of the Cold War*”, Studies in Intelligence Vol 63, No. 1 (Extracts, March 2019), (Erişim:23.08.2020).

³⁵²Barry G. Royden, “Tolkahev, A Worthy Successor to Penkovsky”, 27.06.2007, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no3/article02.html>, (Erişim:05/05/2020).

³⁵³Alexander Shlaen, “Pereletnye_Ptitsy”, 05.11.1999, https://zn.ua/SOCIETY/pereletnye_ptitsy.html, (Erişim:15.08.2020).

³⁵⁴Deutsche Welle (DW), “Rossiyskiy "krot" v FBR”, 20.03.2002, <https://www.dw.com/ru/российский-крот-в-фбр/a-488020>, (Erişim:16.08.2020).

³⁵⁵Vladimir Abarinov, “Predatelya razoblachil pensioner”, 13.06.2001, <https://grani-ru.org.appspot.com/Politics/m.6625.html>, (Erişim:22.08.2020).

³⁵⁶Maya Pekker-Görelık, “Samyy Tsennyy İnostranny Shpion”, Eylül 2010, <http://www.krugozormagazine.com/show/Tretyakov.839.html>, (Erişim:22.08.2020).

ve sistemseller çözümler getirememekteydiler. Komünist sistem ve yönetim günden güne çürümekteydi. Örneğin; kandırıldığını hissetmek Oleg Gordievsky’de hayal kırıklığı ve ardından öfke oluşturmıştu ve memnuniyetsizlikleri vardı.³⁵⁷ Oleg Gordievsky görevlendirme ile Danimarka’ya gittiğinde Rusya’da kendisine anlatınlar ile Avrupa’da gördükleri arasında fark olduğunu, Avrupa’nın hiç de kötü biryer olmadığını anlamıştı.³⁵⁸ Arkady Shevchenko, BM’deki görevi esnasında; silahsızlanma konusunda SSCB’nin tutumuyla ilgili hayal kırıklığına uğramış, kullanıldığını hissederek SSCB’nin yönetimine dair hoşnutsuzluğa kapılmıştı.³⁵⁹ Yuri Nosenko artık Rusya’da yaşamak istememekteydi.³⁶⁰ Valery Martinov partinin ikiyüzlülüğünü, yönetici düzeydeki yolsuzlukları görerek onlardan soğumuştı.³⁶¹ Boris Yuzhin, kendince Sovyet ideolojisinin inandırıcı olmadığını sezinlemişti.³⁶²

Sıralananlar; yurtdışına çıkarak yeni yerler gören, farklı iklimlerde yaşayan, farklı diller konuşan, değişik eğitimlerden geçmiş, Batı insanı ve kültürü ile etkileşmiş, Batı’daki tüketim ortamını, serbest piyasa ekonomisinin sunduklarını, kısaca Kapitalizm’i görmüş, böylelikle Doğu-Batı arasında kıyaslamalar yapma imkânına sahip olmuş insanlardı. Ülkelerinde gördükleri kıtlık, kısıtlılık ve yokluk ile Batı’da varolan bolluk, varıllık ve çeşitlilik ister istemez zihinlerinde soru işaretlerinin doğmasına ve kıyaslamalar yapmalarına yol açmıştır. Özel mülkiyet edinebilmek, tek tip otomobilden ziyade farklı türde otomobillerin var olduğunu görmek, Batı’nın eğlence, alışveriş gibi insanı kendine çeken ortamlarında bulunmak onları etkilemiştir. KGB ve GRU’daki

³⁵⁷ David A. Foy, “*The Spy and the Traitor: The Greatest Espionage Story of the Cold War*”, Studies in Intelligence Vol 63, No. 1 (Extracts, March 2019), (Erişim:23.08.2020).

³⁵⁸ Oleg Gordievsky’nin hikâyesinin daha detaylı anlatımı için bkz. Ben Macintyre, Ben, *The Spy and the Traitor: The Greatest Espionage Story of the Cold War*, Londra: Penguin Books, 2018.

³⁵⁹ The KGB Connections: An Investigation into Soviet Operatives in North America, Tek Bölüm, saat 10 dakika 54 saniye, ABD: Youtube, 2017.

³⁶⁰ Alexander Shlaen, “Pereletnye_Ptitsy”, 05.11.1999, https://zn.ua/SOCIETY/pereletnye_ptitsy.html, (Erişim:15.08.2020).

³⁶¹ Deutsche Welle, “Rossiyskiy "krot" v FBR”, 20.03.2002, <https://www.dw.com/ru/российский-крот-в-фбр/a-488020>, (Erişim:23.08.2020).

³⁶² Vladimir Abarinov, “Predatelya razoblachil pensioner”, 13.06.2001, <https://grani-ru-org.appspot.com/Politics/m.6625.html>, (Erişim:22.08.2020).

eğitimleri esnasında empoze ve dikte edilenler ile gördükleri arasında farklar bulunduğunu tüm gerçekliğiyle yaşamak suretiyle bizatihi görmüşlerdir.

Söz konusu kişilerin Rusya toprakları dışında bulundukları esnada, Batılı devlet görevlileri ve yetkilileri tarafından Batı'nın sundukları konusunda güdülenmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu kişiler diğer devletlerin misyon görevlileri ile ideoloji tartışmaları yapmamış da olamazlardı. Zira bu kişiler görev yaptıkları ülkelerde katıldıkları resepsiyonlarda uluslararası ortamda birbirleriyle sohbet etme imkânı bulan, tenis kortları gibi spor alanlarında aynı anda bulunan, uluslararası toplantılarda ülkelerini temsil eden, ulusal bayram günlerinde kutlamalara katılan, yemek masalarında, davetlerde veya publarda alkol eşliğinde sohbet eden kısacası kültürel, sportif, sosyolojik veya insani vb. neredeyse her düzeyde etkileşen insanlardı. İsmi geçen bu kimseler ve daha niceisi ülkeleri adına bir yandan da uluslararası ilişkileri yürütmekteydiler. Uluslararası ilişkilerin birer aktörü veya figüranı olarak bu kişilerin etkileşebileceği alanlar bu gibi sayılan mekanlar ve yerlerdi. Bu insanlar aynı zamanda Batı'nın insanlarını izleyen, dinleyen, gözetleyen kısacası fiziken takip eden insanlardı.

Böylelikle, SSCB'nin yöneticilerine zaten muhalif duygular besleyen casus adayları bir adım öteye giderek Sovyet İdeolojisi'ne de inançları sarsılan insanlar haline dönüşmüşlerdir. Yaşadıkça, gördükçe kendilerine anlatılanları kıyaslama ve gerçekliğini Batı'da bizzat yaşayarak süzebilme imkânına sahip olarak zamanla birer casus haline dönüşmeleri oldukça kolaylaşmıştır. Bu insanların düşüncelerinde SSCB'deki çarpık düzenin yıkılması mümkün değildir ancak Batı'ya iltica ederek burada yaşamak mümkündür. 1991 yılında Kapitalizm Sosyalizm'i yenmeden önce, Sosyalizm vasıtasıyla yönetilen ülkelerin vatandaşı casuslar çoktan Batı tarafına geçmişlerdi.

Batılı yetkililerin ise casus adayları ile aralarında cereyan eden ikna söylemlerinde; soğuk ya da sıcak her türde savaşın kötülüklerinden bahsedilerek hedefin Rusya değil sistem, yönetim, yöneticilerin değişmesi olduğu üzerinden gidilmiştir. Esasen böylelikle SSCB ve temsil ettiği siyasa alttan alttan oyulmuş ve Soğuk Savaşı kazanma yolunda istihbarat ve casusluk faaliyetleri kendi üzerine düşeni böylelikle yerine getirmiştir.

Sovyet ideolojisinin etkisinden SSCB dışına çıkan ve böylelikle hareket serbestisi bularak fiziki takip ve kontrollerden de ‘kurtulan’ çeşitli düzeylerdeki SSCB görevlileri (KGB, GRU gibi gizli teşkilatların mensupları, diplomatlar, bilim insanları.), kendilerini kumpas-tehdit/şantaj-baskının ve ertesinde para ile güdülenme sürecine sokacak davranışlar sergileyerek birinci dönem casusluk vakaları adına şantaj kaynaklı güdülenmenin örneklerini oluşturmuşlardır. Aşırı alkol kullanımıyla gecenin sonunda yaşanan trafik kazaları, diplomatik istisnaların kullanımında kendilerine sağlanan ödenekleri harcamaları esnasında yerel esnafla yaşanan para suistimalleri, yerel kolluk kuvvetleri ile adli temelli vakalarda muhatabiyetler ve bu esnada esas kimliğin deşifre edilmesi, eğlenceli yaşam tarzı ve kadın zaafiyeti ile gelen bal tuzakları ve daha birçok uygunsuzluklar ve hatalar içerisinde özensiz bir şekilde yaşayan istihbaratçılar sayılan durumlar neticesinde birer casus haline getirilmişlerdir. Peter Popov ³⁶³ ; metresi ile olan ilişkisinde kadın zaafiyetinden, Nikolay Chernov ³⁶⁴ ; diplomatik istisna uygulamasından elçiliği lehine yararlanacağı tutarda parayı iç etmeye çalışırken, Anatoli Filatov ³⁶⁵ ; Vladimir Piguzov ³⁶⁶ ; kadın zaafiyeti sonucu kurulan bal tuzaklarıyla, Aleksandr Dmitrievich Ogorodnik ³⁶⁷ ; kadın zaafiyetinin tespitiyle casus yapılmış ardından para ile güdülenmeye devam etmişlerdir. Sayılan haller potansiyel casusların, birer casus haline gelmelerinde MICE Modeli’nin “C” kısaltmasını doğrulamaktadır.

İstihbarat teşkilatlarına getirilen bir eleştiri -Hiç değilse 2000’li yıllara kadar ve belki de halen, ki bu eleştiri Dışişleri Bakanlığı başta olmak üzere birçok kurum için de

³⁶³ Oleg Igorevich Lemekhov, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 4 1951–1960 gody”, <https://military.wikireading.ru/42940>, (Erişim:22.08.2020).

³⁶⁴ Anatoly Stepanovich Tereshchenko, “Oborotni» iz voyennoy razvedki”, Bila Tarih, <https://document.wikireading.ru/58420>, (Erişim:22.08.2020).

³⁶⁵ Pikabu, “Proval agenta «Aleksa»”, Bila Tarih, https://pikabu.ru/story/proval_agenta_aleksa_5440463, (Erişim:22.08.2020).

³⁶⁶ Vitaly Grigorievich Pavlov, “Taynoye proniknoveniye. Sekrety sovetskoy razvedki-Delo V. Piguzova”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/60722>, (Erişim:22.08.2020).

³⁶⁷ CIA, “Trigon:Spies Passing in the Night”, 20.06.2016, <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2016-featured-story-archive/trigon-spies-passing-in-the-night.html>, (Erişim:22.08.2020).

getirilmektedir;- İstihbarat teşkilatı mensuplarının oğullarının, kızlarının, torunlarının, akrabalarının yine mensuplar referans gösterilerek işe alınmaları hususu olmuştur. Rusya için de sıralanacak casus isimlerle bu eleştiri tutuyor görünmektedir: Sergei Tretyakov ve eşi, General Oleg Penkovsky, Binbaşı Sergei Motorin (Sovyetler Birliği Komünist Partisi-CPSU'nun Tomsk Bölgesel Parti Komitesi sekreteri oğlu), Vladimir Piguzov, Gennady Varenik ³⁶⁸, General Dmitri Polyakov, Generaller Oleg Kalugin ve Oleg Gordievsky, KGB Teğmen Albay Konstantin Preobrazhensky (KGB generalinin oğlu), bir bürokratin oğlu Yuri Nosenko vd. İsimleri geçen kişiler için anlatılmak istenen Nepotizm (Akrabacılık, Kabilecilik vb.) çağrışımları yapmak değil bir tanıdığa sahip olduklarından veya devletin istihbarat kurumunda dedeleri, nineleri, akrabaları, anneleri, babaları bulunmasından dolayı işe alınanların sayılanların bir ortak güdülerinin tespiti. Söz konusu kişiler, Rusya aleyhine casusluk yapmak için güdülenirken; Rusya'yı yönetenleri beğenmemek, Rus Bürokratları yetersiz görmek, yetkililerin kararlarından hoşnutsuz olmak gibi egolarından beslenen durumlardan da epeyi etkilenmişlerdir. Bu da MICE Modeli'ndeki "E" harfini bir başka açıdan doğrulamaktadır. Çocukluklarından beri ebeveynleri vasıtasıyla devletin birçok yönünü görmüş, lojmanların bahçelerinde veya daçalarda koşuşturmuş, istihbarat teşkilatlarının özel alanlarındaki kamplarında koşu idmanları yapmış bu insanlar, sistemi yönetenlerdeki yozlaşmaları, tutarsızlıkları, yetersizlikleri, hataları, eksiklikleri vb. görmüşler, belki babaları annelerine ya da anneleri babalarına işyerinde olanları akşam yemeğinde şikayet ederken anlatılanlara kulak misafiri olmuşlar ve ego ile de beslendiklerinden yanlış giden hususları kendilerince düzeltme cihetine gitmişlerdir. Bu noktada bir başka eleştiri daha getirilmiştir: Ülkesine ihanet eden bu insanlar nasıl işe alınmaktadır? Cevabı çok basit görünmektedir: Çoğunlukla babası veya akrabası bir istihbarat teşkilatı görevlisi olduğu için.

³⁶⁸FSSB, "Dokumentalnyi Serial Predateli s Andreyem Lugovym 2 Seriya Gennadiy Varenik", Bila Tarih, <http://www.fsb.ru/fsb/media/video.htm%21f%3D111%26blk%3D10437220.html>, (Erişim:22.08.2020).

MICE Modeli'nin, SSCB için önemli bir güdülenme nedenini unutmuş gibi görüldüğü güdülenme kaynağını bu noktada detaylandırmakta fayda vardır: Duygular. Öfke, Hoşnutsuzluk, Nefret, İğrenme gibi duygular casusların güdülenmelerinde bazen salt bir neden bazen destekleyici bir neden, bazense kuvvetli bir ikinci saik olarak kendini göstermektedir. Sayılan olumsuz duyguları hissetmek, SSCB'de 1960'tan günümüze gelen casusluk vakalarında önemli bir güdülenme nedeni olmuş, casuslar SSCB yöneticilerinden (Komünist Parti, Polit Büro ve KGB başta olmak üzere devlet organları.) kaynaklı hoşnutsuzluklar, iğrentiler ve öfkeler yaşamışlardır. SSCB aleyhine gerçekleşmiş casusluk vakalarında olumsuz duygulara yolaçan nedenlerin veya hallerin; Polit Büro, Prezidyum, Yüksek Sovyet, KGB yöneticilerinin ikiyüzlülüğü, sertlikleri, acımasızlıkları, çürümüşlükler, yanlış ve taraflı uygulamalar ve tercihlerle gelen hayal kırıklıkları, liyakatsiz atamaların yarattığı adaletsizlik duygusu, KGB'nin Modus Operandi'si İnfaz Kararları ve İnfazlar (Örneğin; Rusya'yı işaret eden zehirlenme vakaları.), sistemi geliştirme önerilerinin dinlenmemesi, KGB'nin Parti'nin bir zor yaptırım manivelası haline gelmesi, çabuk verilen hükümler, muhalif düşünceleri dikkate almama ve sindirme, bastırma, yöneticilerin kişilik özellikleri (Egoizm), yolsuzluklar, ideolojinin inandırıcılığının peyder pey aşınması, çelişkiler, Nepotizm, KGB'nin Sovyet halklarına yönelik sistematik baskısı vd. olduğu görülmektedir. Tüm bu sıralananlar, casus adaylarının vicdanlarında, duygusal dünyalarında gedikler açabilmiş, negatif duygulanımlar yaratarak casusluk kararında bazen asıl neden, kimi zaman yardımcı neden veya bazense bir katalizör şeklinde rolü oynamıştır.

Victor Sheimov'un 1993'teki hatıratında özetle; Kendisinin Sovyet komünist makinesine olan nefreti ile onu aldedebilmek için içsel bir arzu tarafından güdülendiği, dünya görüşünün; sistem muhalifleriyle yaptığı görüşmeler, işyerinde üstleri arasındaki genel ikiyüzlülük, SSCB'deki genel yaşam tarzı ve buna duyulan memnuniyetsizlikten etkilenecek şekillendiği kayıtlıdır.³⁶⁹

Konstantin Preobrazhensky;

³⁶⁹ Kulturologia, "Kak sovetskiy kegebist-perebezhchik Sheymov s TSRU sudilsya i vyigral isk.", Bila Tarih, <https://kulturologia.ru/blogs/151019/44413/>, (Erişim:22.08.2020).

*1976'da KGB'ye girer girmez, beni Minsk'teki karşı istihbarat okuluna gönderdiler. En başından beri bize 'işe alım sanatı' öğretildi. Para, şantaj ve insani zor durumların işe alım için kullanılabileceğini öğrendik. Hepsi öylesine iğrençti ki hemen KGB hakkında yazmaya başladım. Komünist hükümet 1991'de düştüğü zaman, işten çıkarılmamdan üç yıl sonra, 1994'te Japonca'da metinlerimi yayınladım.*³⁷⁰

şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

Birinci dönemde, casusların sosyo-kültürel yapısının casusluk faaliyetlerinde oynadığı role dair bir durumu belirtmekte fayda vardır. Bu da; 'Köylü' veya 'İşçi' kökenli ebeveynlere sahip veya bu sınıflardan ailelerden gelerek bir istihbarat teşkilatında görevli olmaya hak kazananların güdülerini ile 'bürokrat' ama özellikle bir teşkilat mensubu ailelerden gelenlerin güdülerini arasında fark bulunmasıdır. Birinci gruptakiler; çoğunlukla para temelinde maddi saiklerle, önceleri kadın zaafiyetinden kaynaklı şantajla sonrasında yine parayla güdülenmiştir veya kendilerini güdülenmişlerdir. İkinci gruptakiler ise duygular temelinde öfke, nefret, hayalkırıklığı ile hoşnutsuzluk ile egodan beslenmişlerdir.

Birinci dönemin önemli güdülenmelerinden bir tanesi de yukarıda değinildiği üzere Batı'da yaşama isteğidir. Casus veya casus adayları için Batı'nın anlamı; özgürlüklerin yaşandığı, elektronik, mekanik ve teknolojik aletlerin, pırıltılı kıyafetlerin, iyi ayakkabıların sergilendiği vitrinlere bakılarak dolaşıldığı yerlerdir. Her istenilenin bulunmadığı, bulunsa da karaborsa yoluyla alındığı, Rusya'nın açık ya da kapalı pazar yerlerinin karşılığı olarak Batı'nın marketlerinde Rusya'da iklimsel koşullardan dolayı yetişmeyen sebze-meyve vb. vardır. İnsanlar tek marka/model arabanın yerine değişik marka ve modellerde otomobiller caddelerde dolaşmaktaydılar. İnsanlar kendilerine ait otomobillerle işlerine gidip gelmektedir. İşte bu yüzden, Batı'yı yaşayıp gören casuslar görev süreleri bitip dönme zamanı geldiğinde Rusya'ya dönmek istekliliğine sahip olmamışlardır. Çünkü diplomatik ve ayrıcalıklı bir çevrede ve ülkede süren yaşamın ertesinde kimi zaman kendisini bekleyen sıkıcı merkezi görevler onları Rusya'ya

³⁷⁰ Subdeacon Nathanael, "Polkovnik KGB v otstavke, nezavisimyy publitsist, chlen Rptsz(v) Konstantin Preobrazhenskiy", <https://www.portal-credo.ru/site/?act=authority&id=490>, (Erişim:22.08.2020).

dönmeden Batı'ya iltica etmeye sevk etmiştir. Batı'yı bizzat görüp Rusya'ya dönenler ise gördüklerini Rusya'daki yakınlarına anlatmakla Rusya'da yaşayanlar için güdülenmeler yaratmışlardır. Başka bir husus olarak; Rus casuslarda teknoloji merakının var olduğunu söylemek de mümkündür. Elektrikli aletler, elektronik aletler ve kimi mekanik türde aletler Rusların daima ilgisini çekmiştir. Casuslar iyi bilgi toplamak için hep bir üst model fotoğraf makinası talep etmişlerdir.

İlim tahsili amacıyla 1958'de SSCB'den ABD'ye gönderilen bir öğrenci grubunun üyesi Oleg Danilovich Kalugin New York'u şöyle tanımlamıştır ve bu tanımlama Batı'da yaşama isteğinin anlaşılması açısından çok çarpıcıdır:

İlk birkaç haftada Manhattan'ın etrafında durmadan yürüdüm, gücü ve güzelliği ve telaşıyla boğulmuştum. O zamanlar dünya standartlarında bir şehirden çok muazzam bir köye benzeyen Sovyet başkentinin Moskova Devlet Üniversitesi'nin otuz katlı kulesinden daha uzun bir binası yoktu. Benimki gibi sofistike olmayan gözlere göre, Empire State Binası ve Manhattan'ın diğer gökdelenleri görkemli, dünya dışı yaratıklar gibi görünüyordu. ³⁷¹

3.2.2. İkinci Dönem (1991-2020)

SSCB'nin 1991 yılında dağılmasının ardından ise günümüze kadar yaşanacak olan ikinci dönem casusluk vakaları perdesi açılmıştır.

Çalışmada ikinci dönem (1991-2020) olarak belirlenen periyotta, Rusya'da, 1991'den günümüze değin casusluk suçlamasıyla tutuklananlar ve bu suçtan ceza alanların güdülerinde uzak ara birinci sırada maddiyat (Bir defada toplu olarak verilen para, aylık bağlama ile güdülemenin devam ettirilmesi, getirilenlere göre paranın miktarı takdir edilerek güdüleme, kredi kartı aracılığıyla ödeme yapma vb.) yer almaktadır.

Para kazanma güdüsünün (arzusunun) yanısıra oluşan özgürlükçü ortamda özellikle 1991-2000 yılları arasındaki nispeten istikrarsız, çöküntülü, soru işaretleri ile dolu dönemde casus adaylarının 'fırsatçılıktan' etkilendikleri ve güdülendikleri söylenebilir. Bir başka deyişle fırsat ortamı casus adaylarını itkilemiştir, denebilir.

³⁷¹ Andrew, *The Secret World A History of Intelligence*, s.690.

İkinci dönemdeki casusluk vakalarının kökenlerini ise birinci dönemdeki etkenlere ilaveten, dönemin SSCB lideri Mihael Gorbaçov'un ³⁷² 1985'te önerdiği politikaların sonuçlarında aramak isabetli olacaktır. İlaveten Rusya'nın Boris Yeltsin ³⁷³ ile geçirdiği dönemde gözden kaçırılmamalıdır.

Gorbaçov'un her iki politikası başarıya ulaşamamış ve 1991 yılından itibaren SSCB'yi oluşturan devletlerden tamamen kopmalar yaşanmaya başlamıştır. Rusya ve yanında kalan devletlerle birlikte, bugün de esnek bir şekilde sürmekte olan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nu oluşturmuştur. Bu gelişmeden önce 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla da sembolleştirilen olayla Doğu Bloku ile Batı Bloku arasındaki 'duvar' zaten ortadan kalkmıştı. Böylelikle Rusya 1991-2000 yılları arasında görece kendi sorunları ile uğraşan, siyasi ve ekonomik iç belirsizliklerle boğuşan bir devlet durumuna düşmüştür.

Kollektivizmden bireyselleşmeye geçilen ve orta sınıfın oluşumunun fitilinin ateşlendiği bu boşluk kaldırmayan ortam, Rusya aleyhine halihazırdaki ve ilerideki onyıllarda gerçekleşecek casusluk vakalarının da zeminini hazırlamıştır. SSCB'nin dağılması ana teması altında, ülkenin kısa süreli de olsa siyasal krize girmesi ise casusların, doğan devlet boşluğundan istifade ederek, casusluk yönünde güdülenmelerine sebebiyet vermiştir. Rusya aleyhine faaliyet gösterecek casus ve/veya casus adayları da devlet yapısındaki söz konusu krizden etkilenmişler, fırsatları görmüşler ve 'paylarına düşeni' alma doğrultusunda casusluk aksiyonları almaya başlamışlardır.

Söz konusu bu kriz yıllarında, devlet başkanlığı görevini yürüten Boris Yeltsin'in ülkeyi ve yönetim kademelerini, bürokrasiyi dönüştürme çabaları, ülkedeki ekonomik çöküntü hali, insanların bu değişimler karşısında ne yapacağını bilememeleri gibi durumlar yaşanmaya başlamıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarında maaşların ödenememesi ya da ödemelerin düşük seviyede gerçekleşmesi, yönetim

³⁷² Görev Süresi:1985-1991

³⁷³ Görev Süresi:1991-1999

kademelerindekilerin emeklilik, azil vb. nedenlerle işini kaybetmesi, elçiliklerdeki personel sayısının düşürülmesi, buralardaki diplomatların yanısıra legal görünümlü istihbaratçıların da Rusya'ya çağırılması gibi faktörler casus adaylarında maddi güdümlü vakalar ile öfke, kin, kıskançlık gibi duygusal temelli güdülenmelerin önünü açmış ve casusluğa teşvik etmiştir.

Tıpkı SSCB'den kopan devletler gibi, onun kurumları olan KGB, GRU ve diğer kurumlardan bazı isimler 1990, 1991, 1992 ve 1993 yıllarında teşkilatlarından koparak Batı'ya iltica etmişlerdir. İltica edenlerin yanısıra Batı'da görev yapmakta olan çeşitli seviyelerdeki yetkililer de 'geri dön' çağrılarına uymayıp Rusya'ya dönmeyerek görevle bulundukları ülkede kalmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır: KGB'den Mihail Butkov, GRU'dan Albay Aleksandr Krapiva, KGB'den Binbaşı Sergey Papushin, KGB'den Albay Vladimir Fomenko, KGB Binbaşı Vladimir Lavrentiev, GRU'dan Viktor Fedik, GRU Subayı Stanislav Lunev, KGB'den Vladimir Konoplev, KGB Albay Viktor Oschenko, Rusya sınır birliklerinden Andrei Vykhurstyuk, KGB eski çalışanı Yuri Shvets). ³⁷⁴ İlticaların yanısıra aynı dönemde Rusya'dan kaçamayan ve yakalananlar olmuştur: GRU Albay Vyacheslav Baranov ³⁷⁵ bunlardan biridir. KGB arşivcisi Vasili Mitrokhin ³⁷⁶ bambaşka bir güdülenme ile KGB arşivinden kayda geçirdiklerini Batı'ya taşımıştır.

Değinen isimlerin ilticalarında; 1985 yılından bu yana SSCB genelinde uygulanan maddi yetersizlikler, emeklilik veya rütbelerini ilgilendiren özlük haklarındaki kısıtlamalar, Birlik'ten -SSCB- ayrılan yeni cumhuriyetlere Rusya'nın bakış açısı gibi faktörler etkili olmuştur.

Söz konusu tarihlerde Batı'ya iltica eden Mihail Butkov;

³⁷⁴Oleg Igorevich Lemekhov, "Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 8 1990-ye gody", Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42944>, (Erişim:22.08.2020).

³⁷⁵FSSB, "Baranov Vyacheslav Maksimovich", 01.08.2013, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/121-1989-baranov-predateli-i-izmenniki-gru.html>, (Erişim:22.08.2020).

³⁷⁶Alexey Tsvetkov, "Arkhir Mitrokhina", 12.10.1999, <https://www.svoboda.org/a/24195736.html>, (Erişim:22.08.2020).

*Mayıs 1991’de İngiliz yetkililere yaptığım siyasi iltica başvurusu politik nedenlerle idi. Tamamen bilinçli ve bağımsız bir adımdı. Hiçbir baskıya maruz kalmadım. SSCB’deki gerici güçlerin ve her şeyden önce CPSU (Sovyetler Birliği Komünist Parti)’nin ve KGB enstrümanlarının, demokratik dönüşüm sürecini dondurup boğma girişimlerine direnmeyi görev olarak görüyordum. KGB’nin misyonunun; elitlerin gücünü, halkın ve devletin zararına karşı korumayı amaçladığına inanıyorum. Bir Rus vatansever olduğum için vatanımı tamamen terk edemem. Bu ülkenin yasalarının beni herhangi bir keyfilikten tamamen koruyacağından ve özgür dünyada kabul edilen gerekli özgürlükleri sağlayacağından emin olduğum andan itibaren Rusya’ya geri döneceğim.*³⁷⁷

şeklindeki beyanatıyla güdülerinin içeriği hakkında fikir vermiştir.

Böylece, 1917’de ortaya çıkan korumacı, kapalı kutu, sert ve büyük bir devletin varlığının 1991’de son bulmasıyla bu devasa kütleden dağılan bir devletten ortaya saçılanlardan, Rusya’nın vatandaşları kadar komşu devletlerin istihbarat teşkilatlarının da faydalanmak istediği görülmektedir.

Yıllardır Moskova’daki elçilik binalarından sokağa yaya ve araçla her çıktıklarında KGB’nin araçlarıyla azımsanmayacak sayıda baskılı takiplerini hisseden diğer ülkelerin diplomatları veya istihbarat teşkilatı görevlileri, yeni gelinen aşamada Moskova başta olmak üzere Rusya’nın çeşitli şehirlerinde daha rahat buluşmalar gerçekleştirme, para teklifiyle casus angaje etme ve hatta kendi gelen vakalarla casus angaje etmenin kolaylığını ve karar vericilerine sunmak üzere bilgi toplamanın rahatlığını hisseder hale gelmişlerdir. Öyle ki 1991-1995 yılları arası dönemde, Rus istihbarat teşkilatları görevlileri, daha birkaç yıl önce rekabet halinde bulunan diğer ülkelerin istihbarat teşkilatlarıyla, yeniden yapılanma, iş birliği, ortak girişim adıyla biraraya gelmeye başlamışlardır.³⁷⁸

³⁷⁷Oleg Igorevich Lemekhov, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 8 1990-ye gody”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42944>, (Erişim:22.08.2020).

³⁷⁸ MI5 eski başkanı Stella Rimington, Açık Sır adlı kitabında Aralık 1991’de Moskova’ya üç kişilik bir heyet olarak yaptıkları temaslar esnasında; KGB’nin durumunun hiç de iyi olmadığını, yetkililerin ne yapacaklarını bilemez durumda bulunduklarını, teşkilatın dönem başkanı Bakatin’in görevinde ancak 6 ay kalabildiğini, bir ila iki yıl içinde KGB’nin yerine gelen örgütlerin bu teşkilatın özelliklerini benimseyeceklerini aktarmaktadır. (Bkz.Rimington, *Açık Sır*, s.230-233).

Öte yandan, Boris Yeltsin döneminde casuslardan bazıları milli gün ve bayramlar vesile edilerek affedilmişlerdir. Bu afların altında yatan nedenin; Rusya'nın o tarihlerde insan hakları notunun yükseltilmesi saiki olduğu yorumları yapılmıştır. Viktor Makarov, Aleksander Kaznacheev, Nikolay Chernov, Boris Yuzhin, Vladimir Potashov Yeltsin'in işbaşında bulunduğu 1990'lı yıllarda affa uğramışlardır. ³⁷⁹

Bu dönemde yapısal ve ekonomik yönetsel nedenlerden dolayı Rus gizli teşkilatları ağırlıklarını bir süreliğine yitirmişlerdir. Hatta bu tarihlerde ABD'li casus Robert Hanssen kendisiyle temas edilmemesi üzerine ABD'de Sovyet yetkililer ile temas kurmak için Rus Konsolosluğu'na dahi gitmiştir. Lakin, bu dönemde tam bir kontrolsüzlükten bahsetmek de doğru olmayacaktır. Zira Rus geleneksel korumacı aklı Yevgeny Primakov ve GRU Başkanı Yevgeny Timokhin vasıtasıyla kısa sürede devreye girmekte geç kalmamıştır. ³⁸⁰

Casuslar ağırlıklı olarak KGB ve GRU gibi istihbarat teşkilatı mensuplarından çıkmaya devam etmekte iken 1994-2000 yılları arasındaki casusluk vakalarında olmak üzere kurum-kuruluş çeşitliliği de iyiden iyiye artmıştır: Aeroflot Zimbabve temsilcisi Vladimir Gurdzhiyants ³⁸¹, Savunma Bakanlığı çalışanları; Moses Finkel ³⁸², Sergey Avramenko ³⁸³, Füze Ordusu'ndan Igor Dudnik ³⁸⁴, Oleg Sabaev ³⁸⁵, Diplomat Valentin

³⁷⁹ Casusların affedilmesi bundan sonra casusluk yapacak kişileri güdüleyebilecek bir başka kaynak olarak görülebilir. Neticede böylelikle casusluk affedilen bir suç konumuna erişmiş hale gelmektedir.

³⁸⁰ ABD'nin Moskova Büyükelçiliği'nde görevli diplomat George Kennan 1946'da ABD Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir raporda bu korumacı içgüdünün ve Rus yöneticilerin neden dış dünyaya kapalı olduklarını şöyle açıklamaktadır: Rusların korkusu, geniş ovalarda sert, göçebe toplumlarla komşu olarak yaşayan barişçi ve tarımla uğraşan insanların korkusuna benzemektedir. Buna, daha yeterli, daha iyi, daha güçlü, iyi organize olmuş, ekonomik açıdan güçlü Batılı ülkelerle ilişki kurmanın korkusu da eklenmiştir. Rus yöneticileri her zaman yönetimlerinin modası geçmiş, zayıf ve yapay olduğunu biliyorlardı. Bu yüzden Batı'nın sistemlerinin kendi sistemleri ile doğrudan ilişkiye geçmesinden, Rus halkının dıştaki gelişmelerden bilgi sahibi olmasından veya yabancıların Rus dünyası hakkındaki gerçekleri öğrenmesinden daima korkmuşlardır. Güvenliği, yalnızca sabırla, anlaşma yapmadan ve ödünler vermeden, rakip gücün tam olarak ortadan kaldırılmasını sağlayacak ölümcül mücadele ile sağlamayı öğrenmişlerdir. (Bkz. Kissenger, *Diplomasi*, s. 417-418.)

³⁸¹ Maxpark, "Predateli, Perevezhchiki, İzmenniki (1992-2000 gg)", 21.01.2013, <https://maxpark.com/community/14/content/1776747>, (Erişim:22.08.2020).

³⁸² News.Ru, "Ural'skiy shpion, prodavavshiy sekrety "Bulavy", sel na vosem' let", 18.03.2012, <https://www.newsru.com/russia/18may2012/bulavasy.html>, (Erişim:22.08.2020).

³⁸³ Kommersant, "Ostraya sekretnaya nedostatochnost", 25.06.2002, <https://www.kommersant.ru/doc/329154>, (Erişim:22.08.2020).

Moiseev ³⁸⁶, Filo kaptanları; Sergey Velichko ³⁸⁷, Grigoriy Pasko ³⁸⁸, Bilimler Akademisi yetkilisi; Vladimir Shcurov ³⁸⁹, Krasnoyarsk Devlet Teknik Üniversitesi yetkilisi Valentin Danilov ³⁹⁰, Akademisyen İgor Sütyagin ³⁹¹ bunlardan bazılarıdır. Sayıların güdüsü ağırlıklı olarak maddiyat temelindedir. Çeşitli kurum ve kuruluşlardan çeşitli ülkelere bilgilerin pazarlanabiliyor olmasının bir nedeni de Rus karşı istihbarat teşkilatlarının gücünün azalmış olmasıdır.

1994-2000 yılları arasında ortaya çıkan başka bir durum, casusluk hizmeti verilen devletlerin sayısının da artmaya başlamasıdır. Bugünlere değin genellikle ABD ve İngiltere lehine gerçekleşen faaliyetler, yine bu iki devlet ağırlıkta olmak üzere; Almanya, Çin, İsrail, Güney Kore, Japonya, Letonya, İsveç, Estonya gibi devlet örnekleriyle daha da artmış ve çeşitlenmiştir. Casuslar, bir yetkilisi veya çalışanı oldukları kurum ve kuruluşlara ait bilgileri maddi güdü temelinde elden çıkarmışlardır. Gerçekten de SSCB'nin parçalandığı 1991 yılından, Rusya'nın Vladimir Putin vasıtasıyla toparlanmaya başladığı ve birçok açıdan ilerleme sağladığı 2000 yılının ortalarına kadar Çin, İsveç, Norveç, Almanya, Güney Kore gibi Rusya'ya yakın periferdeki ülkelere, özellikle savunma sanayi alanı başta olmak üzere bilimsel buluş, patent içeren yenilikler pazarlanmıştır.

³⁸⁴Kommersant, "Prigovor shpionu-Raketchika posadili na 12 let", 25.03.1998, <https://www.kommersant.ru/doc/195156>, (Erişim:22.08.2020).

³⁸⁵Maxpark, "Predateli, Perevezhchiki, İzmenniki (1992-2000 gg)", 21.01.2013, <https://maxpark.com/community/14/content/1776747>, (Erişim:22.08.2020).

³⁸⁶Maxpark, "Predateli, Perevezhchiki, İzmenniki (1992-2000 gg)", 21.01.2013, <https://maxpark.com/community/14/content/1776747>, (Erişim:22.08.2020).

³⁸⁷Maxpark, "Predateli, Perevezhchiki, İzmenniki (1992-2000 gg)", 21.01.2013, <https://maxpark.com/community/14/content/1776747>, (Erişim:22.08.2020).

³⁸⁸Pravo, "Delo "yaponskogo shpiona" Grigoriya Pas'ko. Pochemu YESPCH rasteryalsya", 21.12.2009, <https://pravo.ru/review/view/22154/>, (Erişim:22.08.2020).

³⁸⁹Nikolay Orlov, Delo akustika, 26.08.2000, <https://newizv.ru/news/society/26-08-2003/799-delo-akustika>, (Erişim:22.08.2020).

³⁹⁰Alice Valsamaki, "Shpion-professor» vyshel na svobodu. Shpionomaniya krepchayet", 26.11.2012, <https://rus.azattyq.org/a/valentin-danilov/24781182.html>, (Erişim:22.08.2020).

³⁹¹Meduza, "Eto ne bylo pokhozhe na fil'm s Tomom Khenksom» Interv'yu Igorya Sutyagina, otsidevshogo za shpionazh i obmenyannogo na russkikh razvedchikov", 11.3.2016, <https://meduza.io/feature/2016/03/11/eto-ne-bylo-pohozhe-na-film-s-tomom-henksom>, (Erişim:22.08.2020).

Tüm bu casusluk vakaları karşısında Rusya’da işbaşındakiler casus adaylarının güdülenmelerinin önünü alabilmek için ve bu türde fiillere cevaben; birtakım yasal önlemlerin alınması, var olan yasal müeyyidelerin caydırıcılığının arttırılması cihetine gitmişlerdir. Öncelikle KGB’nin ardılı FSB adıyla toparlanması³⁹² sağlanarak ilk adım atılmıştır. SSCB döneminde casusluk suçlarına dair cezalar ülkenin ceza kanununun 64. maddesi uyarınca verilmekte iken Rusya Federasyonu Ceza Kanunu’nda yapılan düzenleme ile casusluk suçu çeşitlendirilmiş ve yüksek ihanet, casusluk ve devlet sırlarına erişim başlıklarıyla yeniden düzenlenmiş ve bu halleri düzenleyenlere uyan ihanet, casusluk ve gizli bilgilere erişim suçlarından 275, 276 ve 283. maddeler 1 Ocak 1997 yılından itibaren işletilmeye başlanmıştır.³⁹³ Yasal mevzuatın yeniden düzenlenmesiyle FSB operasyonlarına ivme kazandırmıştır.

Bugünden bakıldığında, Mayıs 2000’de Rusya’da yapılan seçimlerle devlet başkanlığı görevine hak kazanan Vladimir Putin’in işbaşına gelmesiyle Rusya’nın bambaşka bir geleceğe evrilmeye başladığı/başlayacağı görülmektedir. Putin; o güne değin bürokratik kariyerinde çeşitli görevlerin yanı sıra FSB (Eski KGB) başkanlığına kadar yükselmiş ve bu görevi 1998-1999 yıllarında ifa etmiş bir yöneticidir. O, Gorbaçov politikaları ile açığa çıkmış liberal koşulları ve bununla ortaya çıkmış özgürlükçü ortamı ve bundan yararlanmak isteyen görüşleri incelikle süzmekteydi.³⁹⁴

Bu yıllarda, Rusya’da özellikle bilim adamlarının, varolan bilgi ve deneyimleriyle ortaya çıkardıkları; projelerinden, buluşlarından, prototiplerinden para kazanma isteklilikleri belirlemiştir. Rusya’daki düşük ücretler nedeniyle ve iç talebin olmaması onları diğer ülkelere yöneltmiştir. Bu durum ise onların doğal olarak Rusya

³⁹² FSB’nin Kuruluşu:3 Nisan 1995.

³⁹³Maxpark, “Predateli, Perevezhchiki, İzmenniki (1992-2000 gg)”, 21.01.2013, <https://maxpark.com/community/14/content/1776747>, (Erişim:16.08.2020).

³⁹⁴ Vladimir Putin’in, eski bir istihbarat teşkilatı yöneticisi olarak ve devlet yöneticiliği esnasında; casuslukla ilgili ceza yasaları hazırlanırken, ‘iş birliği, anlaşma, samimi olarak pişman olma ve casusun, casusluğa karışmış diğer kişilerin isimlerini vermesi ve yararlılık göstermesi durumunda cezasının belirgin oranda azaltılması’ hususunda görüş belirtmiş olmaması, yasal düzenlemelerin bu minvalde düzenlenmesi talimatını salık vermemiş olması zayıf bir ihtimaldir. Casusların ekseriyetinin ise cezanın düşmesinin cazibesine kapılarak bu durumdan sıklıkla yararlanarak iş birliği cihetine gittikleri tespit edilmiştir.

ceza yasasında casusluğu düzenleyen hallere takılmaya başlamalarına sebebiyet vermiştir. Bilim adamları başlangıçta, onaylı ya da onaysız, yaşanmaya başlanan özgürlükçü ve kontrolü zayıf ortamda komşu ülkelerin taleplerine cevap vermeye başlamışlar ve yasalar nezdinde casus durumunda suçlanacakları, yargılanıp cezalı duruma düşecekleri sürecin kapısını elleriyle aralamışlardır.

Soğuk Savaş boyunca kapalı kapılar ve sınırlar ardında; Rus bilim adamlarının ne bildiğı, nelerle uğraştıkları, zorlukları ne türde formüller ve buluşlarla aştıkları tüm dünyada merak edilmişti. Dışa kapalı bu ülkenin kapıları şimdi ister istemez ardına kadar diğer ülkelere açılmıştı. Kopan cumhuriyetlerdeki Rus izleri özellikle keşfedilmek istenmiştir. Hemen herşey çok basit yollarla örneğın bir bavulla dahi ülke dışına çıkarılmaya başlanmıştır. Rus yapımı silahların, dünyadaki bazı pazarlarda, maddi bedeli karşılığı rahatlıkla elde edilebileceğı konuşulmaya başlanmıştır.

İkinci dönemin (1991-2020) ilk on yılının bitiminin ardından 2000 yılından itibaren gerçekleşen casusluk vakalarına zemin hazırlayan faktörlerden en önemlilerinden birisi; SSCB döneminde devlet kontrol ve tekelindeki Sovyet Savunma Sanayi'nin yapısı üzerine 1990'ların ortalarından itibaren anonim şirketlerin kurulmasıdır. Rusya silahlı kuvvetlerinde çalışan veya emekli olan askerler, para veya maddi kazanç elde etme güdüsünden hareketle; Batı'daki irtibatlarıyla iş birliğı cihetine gitmişler ve danışmanlık şirketleri üzerinden para kazanmaya başlamışlardır. Askerler, muvazzaf dönemlerinde edindikleri bilgi, tecrübe ve birikimlerini, emeklilik dönemlerinde, kapitalist ve liberal ortamlarda paraya tahvil etmek 'isteğine' kapılmışlardır. Askerler, görev süreleri boyunca sürdürdükleri zor, stresli mücadelecı yaşam tarzının bitmesiyle yaşadıkları bu zorluklar karşılığında kendilerini parayla ödüllendirme itkisine kapılmışlardır.

Askeriye sınıfında bir başka güdülenme kaynağı; albay rütbesine sahip askerlerin terfi edememeleri, kariyerlerinde platoya ulaşmaları ve tıkanmışlıklar yaşamalarıyla gelen casusluk vakalarıdır. "General olamıyorsam bu haksızlığı özel sektörde çalışarak telafi edebilirim!" düşüncesi zihinlerinde belirmiştir. Hatta bazı albayların

emekliliklerini beklemeden istifa yoluyla ayrılarak Batı dünyasından yatırımcılar, girişimciler ile anlaştıkları ve iş yapmaya başladıkları görülmüştür.

Anılan dönemdeki vakalarda bilim adamlarından ve askerlerden sonra diplomatlar ve akademisyenlerden bazılarının da diğer ülke istihbarat teşkilatlarının angajmanına girdikleri görülmüştür.

Bu esnada, FSB'ye yönetsel desteği 'tandem dönemlerinde' Putin'den sonra Dmitri Medvedev de devlet başkanlığı döneminde ³⁹⁵ aynı ölçüde devam ettirmiştir. Medvedev FSB'yi ziyaret etmiş, FSB'ye casusluk mücadelelerinde kanuni ve söylemsel desteğini esirgememiştir. Devlet Başkanlığı görevini bir dönem yürüten Medvedev, FSB'nin kontr espionaj ³⁹⁶ olarak nitelendirilecek casus operasyonlarına (Suçlamalar, Gözaltına Alınmalar, Ev Baskınları, Lefortovo hapishanesinde uzun tutukluluk süreleriyle sorgulamalar vb.) beyanatlarıyla destek vermiştir.

Bu anlamda, Vladimir Putin, her kış başında FSB'yi ziyaret etmektedir. Putin bu ziyaretlerindeki konuşmalarda yüksek ihanet ve casusluk suçlarından yapılan tespitler hakkında bilgiler vermektedir. ³⁹⁷

Bu dönemde, Rusya'ya komşu ülkelerin ve tabii ki geleneksel rakipleri ABD ile İngiltere'nin, casuslardan talep ettikleri; Rusya'daki savaş teknolojisi, icatlar gibi bilgiler olmuştur. Söz konusu talepleri detaylandırmak gerekirse; Rusya'nın veya Rusya'ya ait; Stratejik Füze Sistemleri, Gizli Topografik Haritaların Temini, Roket ve Yakıt Testlerinin Sonuçları, Atom Enerjisi, Nükleer Programlar, Nükleer Denizaltılar, Rusya Savunma Endüstrisi ve Mamülleri, Savunma Sistemlerine Dair Teknik Bilgiler, Füze Saldırı Uyarı Sistemleri, Silah Türleri, İletişim Uyduları, Nükleer Saldırı Planları, Ordunun Komuta ve Savunma Sistemlerinin İşleyişi, Rusya Devlet Güvenliğine İlişkin Konular ve Savunma Kabiliyetleri, Rusya İstihbaratının Yurtdışında Görevlilerin

³⁹⁵ Devlet Başkanlığı Görev Yılları:2008-2012.

³⁹⁶ İstihbarat jargonundaki tanımı için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

³⁹⁷Atle Staalesen, "How many new spies are caught by FSB?", 21.02.2020, <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/02/how-many-spies-did-fsb-catch-2019>, (Erişim:22.08.2020).

İsimleri, Rusya'nın Füze, Roket Alanlarındaki Çalışmaları, Yakın Ölçekli Haritalar, Prototiplerden Bilgiler, Geliştirilen Parçalardan Örnekler getirilmesi vb.'dir.³⁹⁸

Rus Asker, Diplomat, Bilim Adamı, Akademisyenler elit sınıfın birer üyesi olarak eskiden beri Rusya toprakları dışına çıkabildiklerinden veya Rusya dışından bu ülkeye gelen muhataplarıyla doğal ortamlarda (İş Birliği Ortamları, Konferans, Seminer, Sempozyum, Savunma Sanayi Fuarları vd.) biraraya gelebildiklerinden Rusya dışındaki istihbaratçılar veya istihbaratçılarla irtibatlı mimleyiciler tarafından belirlenebilmişlerdir. İlk dönemde olduğu gibi ikinci dönem casusluk vakalarında da Rus casuslar arasında kendi gelen vakalar bulunmaktadır. Casus adayları bazen bizzat elçiliklere giderek bazen telefonla, bazense yakın dostlar arasında elinde değerli materyaller olduğunu alenen söyleyerek müşterilerinin dikkatini çekmeye çalışmışlardır.

Yevgeny Chistov bu tarihlerdeki genel durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

*Ülkemizde, yetkililerin çıkarları için, insanlar acı çekiyor -Nüfusun genel yoksullaştırılması, uluslararası izolasyon, etraftaki yolsuzluklar. Rus televizyonlarında Amerikalılar suçlanırken, devlete ait şirketler ulusal gaz ve petrol satıyorlar ve ceplerine para koyuyorlar.*³⁹⁹

Rusya aleyhine 2001-2010 yılları arasında gerçekleşen casusluk vakalarında geçerli olan güdü çok baskın şekilde maddiyattır. Öyle ki bu tarihler arasında süregiden 22 vakadan 21'i maddi güdülerle işlenmiştir.

Gürcistan ile yaşanan sorundan dolayı 2007-2010 yılları arasında RF-Gürcistan çifte vatandaşlığına sahip yüksek ihanet kararıyla sonuçlanan dört vaka dikkat çekmektedir.

2011-2020 yılları arasındaki dönemde gerçekleşen casusluk vakaları da bir önceki on yılın özelliklerine sahip olarak devam etmiştir. Baskın güdü maddiyat temelindedir. Rusya Silahlı Kuvvetleri'nden çeşitli rütbelerden kişiler, iç güvenlik

³⁹⁸ Alena Kareeva, "O Shpionazhe V Rossii", 01.10.2009, <http://scilla.ru/content/view/3228/14/>, (Erişim:22.08.2020).

³⁹⁹ Meduza, "Dlya menya oni predateli. Kak i ya dlya nikh Politseyskiy iz Podmoskov'ya rabotal na TSRU, voyeval v Donbasse i sel na 13 let za gosizmenu. My s nim pogovorili", 30.07.2019, <https://meduza.io/feature/2019/07/30/dlya-menya-oni-predateli-kak-i-ya-dlya-nih>, (Erişim:22.08.2020).

teşkilatı mensupları, bilim insanları, girişimciler, iş insanları, sinyal istihbaratı bilgisine sahip teknik personel, akademisyenler casuslukla suçlanmış ve cezalandırılmışlardır.

Rusya'nın birinci ve ikinci periferindeki ülkeler; Baltık Devletleri, Ukrayna ve Gürcistan gibi dönemsel olumsuzluklar yaşadığı devletlere hizmet eden casuslar tespit edilerek cezalandırılmışlardır.

Bu dönemde (2011-2020) dikkat çekici bir yasal düzenleme 2012 yılında yüksek ihanet, casusluk ve gizli bilgilerin açıklanması olarak bilinen maddelerin kapsamlarının genişletilmesidir.⁴⁰⁰ 275, 276 ve 283. maddelerin kapsamıyla birlikte muhtemel muhatapları ve haller genişletilirken '283/1 Devlet Sırrı Teşkil Eden Bilginin İllegal Ele Geçirilmesi' adıyla yeni bir fıkra da eklenmiştir. Rusya Federasyonu bir devlet olarak yaşadığı casusluk vakalarından yola çıkarak ceza yasasını güncel durumlara uyarlamıştır.

Son olarak yasal sürecin günceline değinilmesinde fayda bulunmaktadır. RF Ceza Kanunu Madde 275, 276, 283 ve 283/1'den cezalandırmaya giden süreç; FSB'nin tespitleriyle casusu suçlaması ve gözaltına alması, savcılığın bu konudaki görüşü ve kararı ile tutuklamanın gerçekleşmesi, yerel mahkemede davanın görülmeye başlanması -Ki gözaltı süresi ile karar süresi genellikle bir yılı hep geçmektedir- ve çoğunlukla casusun ceza alması, akabinde temyizle bir üst mahkemeye gidilmesi, burada da cezanın onanması veya çok nadiren bozulması şeklinde işlemektedir. Bu koşutta, temyiz kararıyla iç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından casusluktan yargılanan veya ceza alan bilim adamlarından bazıları AIHM'e giderek hak arayışlarını sürdürmüşlerdir. Ceza alan kişinin istisnai olarak devlet başkanınca affedilmesi örnekleri de mevcuttur. Devlet Başkanı tarafından affedilme hallerinden biri; bir casus takası öncesi, takas edilecek casusun mevzuat olarak serbest kalabilmesi şartının yerine getirilmesi amacına yöneliktir. Diğer bir hal; casusluk suçlusu kişinin ölümcül hastalık veya yaşlılık durumundan dolayı affedilmesidir.

⁴⁰⁰ Masha Gesse, "In Putin's Russia, Anyone Can Be A Spy", 26.09.2015, <https://www.newyorker.com/news/news-desk/in-putins-russia-anyone-can-be-a-spy>, (Erişim:22.08.2020).

Cezalandırma sürelerinin çok uzun olmaması, ceza koşullarının çok da ağır yaşanmıyor olması ve casusluğu itiraf halinde cezai sürenin büyük ölçüde düşmesi casus adaylarını casusluk yapma yönünde pozitif şekilde güdüleyecek bir neden olabilmektedir. Casusluktan ‘yatar süresini’ hesaplayan casus adayı dışarıda hayatın içinde olma özgürlüğünden vazgeçebilmektedir. Nihayetinde casusluk süresi boyunca edindiği maddiyatla cezaevi çıkışında buluşacak yine casusun kendisidir. Örneğin; kişi suçunu itiraf eder ve iş birliğine giderse cezası dört yıla kadar inebilmektedir.

FSB’nin operasyonları günümüzde Rusya’da tartışmalı vaziyettedir. FSB’nin dayanaksız tutuklamalar yaptığı, hırslı ve yükselmek isteyen genç FSB meslek memurlarının ve yöneticilerinin sıklıkla gerçekleştirdikleri operasyonlarla madalyalar, ödüller kazanmak istedikleri veya ‘yıldızlarını parlattıkları’ konuşulmaktadır. Yargının ‘Corpus Delicti’ye⁴⁰¹ uymadığı da dile getirilmektedir.

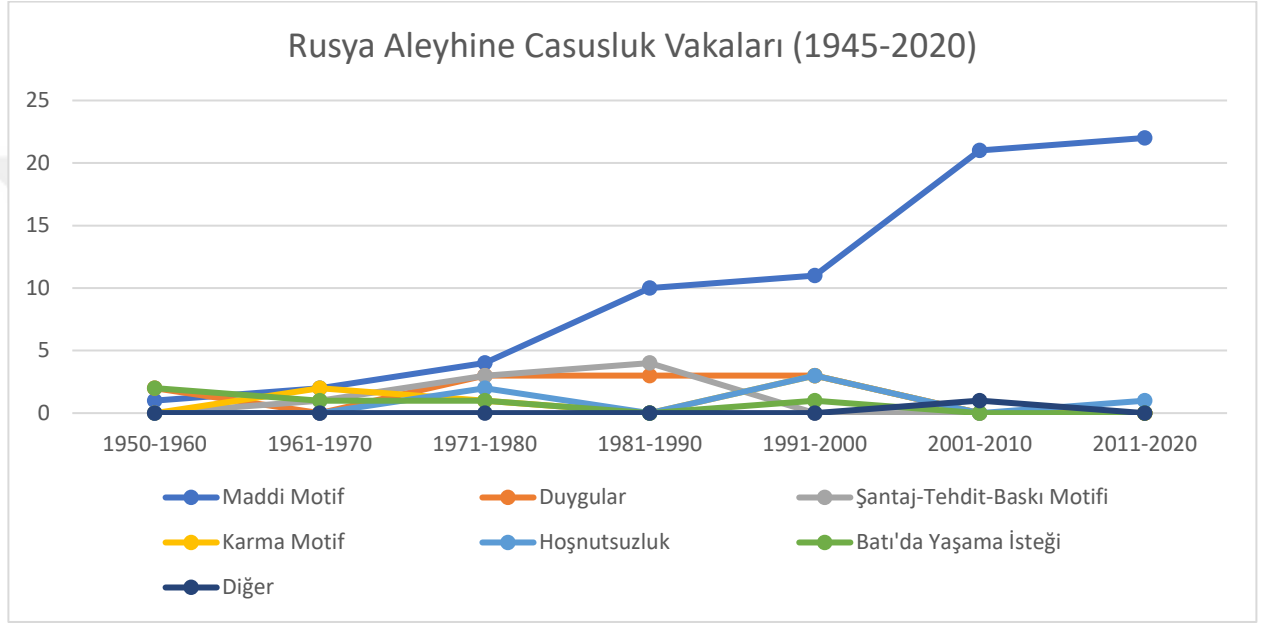
Casusluktan mahkumiyetine hükmolunanlar savunmalarında; öncelikle yaptıklarının casusluk olmadığını, sundukları bilgilerin OSINT (Open Source Intelligence-Açık Kaynak İstihbaratı) kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, ‘mezkur bilgilerin açık kaynaklardan da rahatlıkla elde edilebileceğini’ ifadeyle hukuki mücadeleleri kapsamında argümanlar sunmaktadırlar. Örneğin; bilim adamları ve akademisyenler Rusya dışına çıkarılan bilgilerin üniversiteler arası protokollerle imza altına alınmış yasal belgelerle gerçekleştirdiklerini söylemektedirler.

Davalılardan, suçlananlardan, haklarında hüküm kurulanlardan çok azı davalarından beraat etmekte, bir çoğu davalarını kaybetmektedirler. Azımsanmayacak bir kısmı suçlarını kabullenerek cezalarının düşmesi için yargıyla anlaşma veya iş birliğine gitme yolunu tercih etmektedirler. Casusların, casusluk yaptıklarını kabullenmeleri, bunun ötesinde casusluk yaparken iş birliğine gittikleri kimselerin isimlerini Rus güvenlik ve istihbarat yetkililerine vermeleri yani bu defa Rusya’nın menfaatlerine hizmet etmeleriyle cezalarının belirgin olarak azalması, örneğin casusluk suçundan on iki yıl alt sınır yirmi yıl üst sınır olduğu düşünülürse, verilen cezaların dört

⁴⁰¹ Bir kişinin suçu işlemekten mahkûm edilmeden önce suçun kanıtlanmış olması gerekliliği.

yıla kadar inebilmesi mümkündür.⁴⁰² Devlet Başkanı'nın af kartı da bir köşede tutulmaktadır. Öte yandan bir casus takasına konu olabilmek de olasıdır.

Grafik 1.1: Rusya Aleyhine Casusluk Vakaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 1.1’de; Rusya aleyhine casusluk vakalarında; maddi güdü temelli vakaların 1950’den günümüze kadar artan istikrarlı bir seyrde sürdüğü görülmektedir. Günümüzde ulaştığı konum ile, maddi güdülü vakalar, diğer tüm güdülerini de neredeyse ortadan kaldırmıştır. Duygular, Batı’da Yaşama İsteği ve Hoşnutsuzluk temelli vakaların; Sovyet İdeolojisi’nin iyiden iyiye hissedildiği 1961-1991 arasındaki dönemde varlığını hissettirdiği, SSCB’nin 1991’de dağılmasıyla ağırlıklı olarak bu türde vakaların belirgin şekilde azaldığı veya ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Şantaj-Tehdit-Baskı

⁴⁰² Kommersant, “Ostraya sekretnaya nedostatochnost”, 25.06.2002, <https://www.kommersant.ru/doc/329154>, (Erişim:22.08.2020).

temelindeki vakaların 1961-1981 arası dönemde başvurulduğu daha sonra ise azaldığı görülmektedir.

3.3. TÜRKİYE ALEYHİNE GERÇEKLEŞEN CASUSLUK VAKALARINDA ARKA FON ve GÜDÜLERİN İNCELENMESİ

Cumhuriyet döneminden önce Osmanlı İmparatorluğu, asırlar süren fetih hareketleri sonucunda yüz binlerce kilometrekare toprak kazanmış, birçok insan tabiyet açısından Osmanlı'nın hakimiyeti altına girmiştir. Lakin 1789 Fransız İhtilali'nin etkileri, Osmanlı Devleti'nin yayılmış bulunduğu Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu coğrafyalarındaki halkların büyük bir kısmının benliğini yitirmediğini göstermiştir. Bu ihtilalin tetiklediği ulusalcılık fikrinden etkilenen milletler, özellikle Balkanlar'da, dönemin Rusya ve Fransa gibi büyük devletlerinin de organizasyonlarıyla çıkardıkları isyanlar neticesinde devletleşerek ağırlıklı olarak XIX. yüzyılda birer birer imparatorluktan kopmuşlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, XIX. yüzyılın sonunda, Balkan ve Kafkas coğrafyalarındaki genel görüntüsü şöyledi: Sırbistan özerkliğini elde etmişti. Rusya; Kırım ve Kafkasları ele geçirmiş, Yunanistan bağımsızlığını kazanmıştı.⁴⁰³

Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak kaybetmek suretiyle geri çekilme süreci XX. yüzyıl başlarında yıkılmasına değin sürmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ulusal bağımsızlık savaşı ertesinde 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması ve akabinde imzaladığı bölgesel anlaşmalar ve antantlar ile kurduğu parklarla uluslararası camiada yerini almıştı.⁴⁰⁴ Dışarıya karşı güvene kavuşulmasının ardından ülkesi içinde yeniden yapılanma ve istikrarı sağlama gayreti içerisine girmişti.⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ Bu esnada mübadeleler yoluyla karşılıklı göç

⁴⁰³ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlar'dan Günümüze*, s.313.

⁴⁰⁴ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1990*, s.215-238.

⁴⁰⁵ Atay Akdevelioğlu, Erel Tellal, İlhan Uzgel, Melek Fırat, Ömer Kürkçüoğlu, *Türk Dış Politikası Cilt I:1919-1980*, (Ed. Baskın Oran), İstanbul 2002, s.258-384.

⁴⁰⁶ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1990*, s.71-78.

hareketlilikleri de yaşanmıştır. Din, dil, soy açısından birçok insan Anadolu'ya geldiği gibi birçok sayıda insan da Anadolu'dan ayrılmıştır. Kopmaların yanı sıra bir zamanlar Osmanlı tebasından olan Ermeni, Rum, Yahudi, Arap, Kürt kökenliler başta olmak üzere birçok insandan Anadolu'da yaşamaya devam edenler olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kurulduğu yıllar itibarıyla kuzey batı-Balkanlar yönünde; Yunanistan ve Bulgaristan, kuzey ve kuzey doğusunda; eski SSCB, doğusunda; İran, güneyinde ve güneydoğusunda; Irak ve Suriye ile çoklu komşuluk ilişkisine sahip olmuş bir devlettir. Sonraki yıllarda; Akdeniz'de; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, bilahare SSCB'nin dağılmasıyla; Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve hatta Ukrayna gibi yeni devletlerle komşu sayısı artmıştır. Son olarak güneydoğusunda Irak Kürt Bölgesel Yönetimi de komşu coğrafyalar arasına eklenmiştir. Anadolu'nun jeostratejik açıdan gözde topraklar olması nedeniyle çeşitli devletler bu alanla hep ilgili olmuşlardır. Komşu devlet sayısının da artmasıyla söz konusu ilgi daha da artmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduğu günden bugüne değin komşularından biri olan Yunanistan ile artan ve azalan seyirde ama sürekli şekilde sorunlar ve gerilimler yaşamaktadır. Ege Denizi'ndeki; adalar, kara parçaları-kayalıklar, Batı Trakya Türkleri, Kıbrıs Adası, Kıta Sahranlığı, FIR Hattı bu sorunlu konulardan bazıları olagelmıştır.⁴⁰⁷ Günümüzde Ege Denizi'ndeki adalar ve kaya parçaları üzerindeki husumet devam etmektedir. Ege Denizi'nde zaman zaman hava kuvvetleri arasında yaşanan 'Dog Fight-İt Dalaşı', Amfibi Tatbikatlar, adalarda ve kayalıklarda bayrak göstermeler türündeki aksiyonlar, artan gerilimin ve iki ülke arasındaki güvensizliğin ve zıtlaşmanın işaretleri şeklinde süregelmektedir.

Yunanistan, I. Dünya Savaşı ertesinde İngiltere'nin hamiliğinde Anadolu'ya asker çıkararak Ankara-Polatlı dolaylarına kadar ilerleyebilmiş ancak Başkomutanlık Meydan Savaşı ve Büyük Taarruz ile Anadolu'dan sökülüp atılmıştır. Ordularının büyük

⁴⁰⁷ Prof. Dr. Refet Yinanç, "Siyasi Tarih Dersleri", Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 1991.

bir bölümünü Anadolu'da kaybeden Yunanistan bu yenilgiyi 'Küçük Asya Felaketi' olarak adlandırmış ve unutmamıştır.

Yunanistan, tarihin derinliklerinde daha da geriden başlanarak sıralanabilecek söz konusu bu türde tarihi saiklerle Türkiye'ye yönelik düşmanlık hisleri beslemektedir. Bu nedenle de Türkiye'ye yönelik casusluk faaliyetlerinde bu hissiyat da etkili olmaktadır. Yunanistan, Türkiye'ye yönelttiği casusluk vakalarında, askeri tesislerin yerleri, birliklerin konuşlanma noktaları gibi bilgileri elde etmek için, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görev yapmakta olan bazı muvazzaf subaylardan, Ege kıyısında ticaret, denizcilik, balıkçılık, turizm gibi işlerle uğraşan bazı yerel kişilerden angajmanlar yapmaya çalışmaktadır. Bunun karşılığında maddi bedeller ödenmekte, subaylardan bazılarına yönelik olarak 'Bal Tuzağı' yöntemi ile bilgi alınmaya çalışılmaktadır.^{408 409}

Öte yandan, Trabzon civarında özellikle gençlerin etkilenmesi senaryosu çerçevesinde bir Rum-Pontus yapılanmasının kurgulanması çalışmaları akamete uğratılmıştır.

Türkiye'nin komşuluk ilişkisi içerisinde bulunduğu Bulgaristan ile Türkiye'nin sınırı I. ve II. Balkan Savaşları neticesinde her iki tarafın toprak kazanımları-kaybedişleri neticesinde nihai şeklini bulmuştur.⁴¹⁰ Osmanlı'nın Balkanlarda gücünü yitirmesi üzerine Türkiye'ye yönelen göçler esnasında Bulgaristan'da önemli sayıda soydaşlarımızdan orada kalanlar da olmuştur.

Türk nüfusun varlığının, Bulgaristan'a rahatsızlık verdiğinin düşünülmesi üzerine anılan ülke, 1980'li yıllarda Başbakan Todor Jivkov döneminde, soydaşlarımıza yönelik olarak asimilasyon politikası uygulamalarını yoğunlaştırmıştır. Soydaşlarımızın isimlerinin Bulgarlaştırılması, Türkçe kullanımı halinde para cezası uygulanması, Türk kültürüne ait unsurların kullanımının engellenmesi, mukavemet gösterenlerin kamplarda toplanması gibi eylemler içerisine girmiştir. Türkiye'nin soydaşlarımızı 1989'da

⁴⁰⁸ Hürriyet, "Casuslara ceza yağdı", 18.12.1998, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/casuslara-ceza-yagdi-39053476>, (Erişim:24.04.2020).

⁴⁰⁹ Milliyet, "Yunan casusu tam çözüldü", 28.02.2010, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yunan-casusu-tam-cozuldu-1204923>, (Erişim:24.04.2020).

⁴¹⁰ Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, s.323-325.

Türkiye'ye kabulü ve uluslararası kamuoyunda konunun gündemde tutulması bu duruma son vermiştir.⁴¹¹

Soğuk Savaş yıllarında Bulgaristan, SSCB'nin bir peyki durumunda hareket etmiştir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen casusluk faaliyetlerinde önemli bir faktör; iki devletin ayrı bloklarda yer alması olmuştur. SSCB'nin uydusu durumunda bulunan ve Varşova Paktı üyesi Bulgaristan ile NATO üyesi Türkiye'nin komşuluğu doğal olarak iki ayrı kutubun birbirinden 'haberdar' olması gerekliliğini de getirmiştir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen casusluk faaliyetlerinde, Bulgar istihbarat teşkilatı Türkiye ve Bulgaristan'da şüphe çekmeden bulunabilen, ideolojik açıdan sosyalist-komünist görüşü benimsemiş kişilerden angajmanlar gerçekleştirdikleri vakalar mevcuttur.^{412 413 414 415}

Osmanlı İmparatorluğu tarih boyunca; Acem (Fars, İran) coğrafyasında kurulan çeşitli devlet ve/veya hanedanlarla mücadelesinin ardından 1639 Kasr-ı Şirin Anlaşması'ndan günümüze değin bu coğrafya ile büyük bir sorun yaşamamıştır. Atatürk döneminde İran Şahı Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu dönemde İran modernleşme açısından Türkiye'yi örnek almıştır. Sadabat Paktı ile bu dostluk üst düzeye taşınmıştır. Türkiye ve İran arasındaki iş birliği, dostluk esaslarında gelişen ılımlı atmosfer ve komşuluk ilişkileri oğul Şah Rıza Pehlevi zamanında da sürmüştür.

İran'da 1979-1980 döneminde gerçekleşen devrim sonrası, Türkiye'nin ulusal, İran'ın ise dinsel kaynaklı egemenlik anlayışlarından doğan ideolojik çelişki ikili ilişkileri etkileyen bir temel olmuştur. Türkiye'de İran'ın devrimi ihraç edip etmeyeceğine dair tereddütler belirmeye başlamıştır. İran'ın, Türkiye'deki köktendinci gruplara destek verdiği ve Türkiye'de bulunan rejim yandaşı İranlılar aracılığıyla olası

⁴¹¹ Anadolu Ajansı, "4 Soruda Bulgaristan'dan zorunlu göç", 04.11.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/4-soruda-bulgaristandan-zorunlu-goc/1634850>, (Erişim:15.08.2020).

⁴¹² Cumhuriyet, "Çengil Bulgaristan adına casusluk yaptığını itiraf etti", 01.10.1983, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1983/10/1/6.xhtml>, (Erişim:24.04.2020).

⁴¹³ Hürriyet, "Casus Köfte'den tarih dersleri", 17.04.2010, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/casus-kofte-den-tarih-dersleri-14446616>, (Erişim:24.04.2020).

⁴¹⁴ Cumhuriyet, "Bir Bulgar Casusu yakalandı.", 08.10.1972, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1972/10/8/7.xhtml>, (Erişim:24.04.2020).

⁴¹⁵ Egemen Bezci, (2020), *Turkish Intelligence & The Cold War, The Turkish Secret Service, The US and The UK*, London: Bloomsbury s. 180.

bir İslam İnkılabı için propaganda yaptığı ileri sürülmüştür.⁴¹⁶ İran'ın diplomatik misyonundan kişilerin Türkiye'deki bazı aktiviteleri bu tereddütün oluşmasına etki eden faktör olmuştur. İran'ın, Ortadoğu'daki Şia nüfusuna yönelik çalışmaları da bu tereddütlerin kuvvetlenmesine sebebiyet vermiştir.

İran'ın tereddütleri ise, Devrim akabinde İran'dan kaçarak Türkiye'ye gidenlerden bazı kişilerin rejim aleyhtarı faaliyetlerde bulundukları hususu olmuştur.

Türkiye, 1980-1988 İran-Irak Savaşı'nda tarafsız kalmış ve her iki ülkenin başta temel tüketim maddeleri ihracatı olmak üzere savaş ekonomisinin getirilerinden yararlanmıştır.

Humeyni'nin 1989 yılında ölümünden sonra rejimin İran'daki halkı ideolojik açıdan tatmin etme çabaları azalmıştır. Bu durum Türkiye-İran arasındaki ilişkilere de yansımıştır.⁴¹⁷

Bir sınır komşusu olarak İran'dan Türkiye'ye yönelen casusluk faaliyetlerinde, askeri tesisler başta olmak üzere İran sınırına yakın yerlerdeki güvenlik konumlanmalarıyla ilgili bilgi talebinde bulunmuştur.^{418 419}

Fransızların 1920'lerin sonundan 1930'ların ortalarına değin peyder pey Ortadoğu'dan çekilmesi esnasında problemlili olarak kalan sorunlardan birisi Hatay Sancağı konusu olmuştur. Söz konusu sorun Atatürk'ün şahsi çabası ve ısrarıyla Türkiye ve uluslararası camia açısından 1939 yılında çözülmüştür.⁴²⁰

Lakin Suriye, 1950'lerden günümüze değin 'Hatay'ın Suriye'den zorla alındığı', propagandasını yapmaya ve Hatay'ın kendi topraklarının bir parçası olduğunu iddia

⁴¹⁶ Atay Akdevecioğlu ve Ömer Kürkçüoğlu, *Türk Dış Politikası Cilt II:1980-2001*, (Ed. Baskın Oran), İstanbul 2002, s.153.

⁴¹⁷ Age, s.581.

⁴¹⁸ Hürriyet, "Yargıtay casusluk cezalarını onadı", 18.12.2014, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yargitay-casusluk-cezalarini-onadi-27798101>, (Erişim:24.04.2020).

⁴¹⁹ AvazTürk, "İntikam uğruna vatan haini oldu Kaynak: İntikam uğruna vatan haini oldu", 15.08.2016, <https://www.avazturk.com/intikam-ugruna-vatan-haini-oldu-16257h.htm>, (Erişim:24.04.2020).

⁴²⁰ Sander, Siyasi Tarih 1918-1990, s.68.

etmeye başlamıştır. Türkiye'nin topraklarından kaynaklanmış olup sınır aşan sular üzerinde su tutma tasarrufunu kullanması, kuzeyinde güçlü bir devlet istemeyen Suriye'yi düşmanlık yönünde güdülemiştir.⁴²¹

Hafız El Esad'ın 1971'den itibaren Baas Rejimi'ni kurmasından sonra, Suriye'nin Türkiye'ye yönelik politikasının temeli; bir kısım Arap ülkelerinin desteği ve Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin desteği ile Türkiye'nin Ortadoğu'da güçlü ve etkin bir konuma gelmesini engellemek ve bir gerilim politikası çerçevesinde yıpratmak olmuştur.⁴²²

Suriye yönetimi bu koşutta, 'İskenderun'u Kurtarma Cemiyeti'ni kurmuştur. 1970'li yıllarda Türk diplomatlarına ve Türkiye'ye karşı terör eylemlerinde bulunan Ermeni Terör Örgütü Asala'ya silahlı eğitim ve lojistik vermiştir. Suriye yönetimi Hatay, Su gibi sorun yaptığı konularla bağlantılı olmak üzere Suriye, Türkiye'ye zarar vermek ve bir koz elde etmek amacıyla, 1980 ve 1990'larda PKK'ya topraklarını açmış ve terör örgütüne ev sahipliği de yapmıştır. PKK, 1979'dan itibaren Suriye topraklarındaki Bekaa Vadisi'nde siyasi ve askeri eğitim amaçlı kamp kurma imkânı bulmuştur.⁴²³

Suriye, 1999 yılında PKK terör örgütü başı Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 1999 yılına değin Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Türkiye'ye karşı iş birliği içinde hareket etmiştir.⁴²⁴

Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ile 1600'lü yıllardan itibaren savaşlarla dolu ve netameli bir süreç yaşamıştır. Rusya'nın kendi güvenliği açısından Boğazların güvenliğinden emin olmak istemesi, Balkanlardaki Panslavist hareketleri desteklemesi, sıcak denizlere inme emelleriyle birlikte ülkemizin 1950'lerden sonra NATO'nun en uç

⁴²¹ Hamit Pehlivanlı, Yusuf Sarıay, Hüsamettin Yıldırım, *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, Ankara 2001, s.136.

⁴²² Age, s.136.

⁴²³ Age, s.137.

⁴²⁴ Age, s.138.

ülkesi olması hasebiyle gerilimler ve sorunlar çıkmıştır. Rusya içerisinde Türklerin varlığı da Rusya için bir sorun olarak kendini göstermiştir.

Türkiye güneydoğu komşusu Irak ile I. ve II. Körfez Savaşları'na değin belirgin bir sorun yaşamamıştır. Hatta, 1980-1988 İran-Irak savaşı esnasında Türkiye iki taraf arasında dengeli davranmak suretiyle ticari açıdan yararlar da elde etmiştir. Saddam Hüseyin'in Irak'ın kuzeyindeki Kürtleri kimyasal silah ve güç kullanarak Türkiye'ye sürmesi üzerine Türkiye gelen insanları kabul ederek cevap vermiştir. Körfez savaşları esnasında Koalisyon Güçleri'nin nereden Irak'a gireceği ve Türkiye'nin ABD başta olmak üzere vereceği destek Irak tarafından bilinmek istenmiştir. Böylece Irak tarafından Türkiye'ye yönelen casusluk faaliyetlerinde bu merak etkili olmuştur. Söz konusu casuslar maddiyat temelinde güdülenmişlerdir.^{425 426 427}

Kürt kökenli insanlar, Türkiye'nin güneydoğusu, Suriye'nin kuzeyi, İran'ın batısı Irak'ın kuzeyindeki coğrafyalarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Söz konusu dört coğrafyadan koparılmış toprak parçalarının biraraya getirilmesiyle 'Sözde Büyük Kürdistan'ın kurulması temelinde buralarda yaşayan Kürt kökenli bazı kişilerden casusluk yönünde yararlanılmak istenilebilmektedir. Türkiye'nin güneydoğusunda yaşayan Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bazılarından 'Bölünmüş Sadakat' güdüsü temelinde yararlanılmaya da çalışılabilmektedir.⁴²⁸

Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma tarihsel kökleri olan sorunların günümüze kadar gelmiş halleri, daha sonra ortaya çıkmış yeni türde birtakım sorunlarla uğraşmakta olduğu hususları komşuları üzerinden verilen tarihsel gelişimle ortadadır. Söz konusu sorunlar; toprak ve su talepleri (Suriye), din ideolojisini canlı tutma çabaları (İran), egemenlik sahası ihlalleri (Yunanistan), enerji rezervleri gerginliği

⁴²⁵Cumhuriyet, "Irak casusuna 15 yıl", 26.12.1990, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1990/12/26.xhtml>, (Erişim:24.04.2020).

⁴²⁶Cumhuriyet, "Iraklı askerlere 1000 dolara casusluk", 22.02.1991, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1991/2/22/14.xhtml>, (Erişim:24.04.2020).

⁴²⁷Cumhuriyet, "Hicabi Koçyiğit suçüstünde yakalandı", 14.02.1991, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1991/2/14/4.xhtml>, (Erişim:24.04.2020).

⁴²⁸Sabah, "Savaş hali yoksa casusluğa 15 yıl", 04.11.2014, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/11/04/savas-hali-yoksa-casusluga-15-yil>, (Erişim:24 Nisan 2020).

(Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi), komşu devletler içerisinde azımsanmayacak sayıda Türk soydaşlarımızın varlığı (Yunanistan, Bulgaristan, Suriye, Irak), sona ermiş olmakla birlikte karşıt bloklar içerisinde bulunmak (Bulgaristan) gibi kökenlere ve nedenlere sahiptir. Doğal olarak, bazı dönemlerde Türkiye ile komşuları arasında bazen tekil veya bazen de çoğul taraflı olmak üzere uluslararası ilişkilerde gerilimler ve tırmanmalar yaşanabilmekte, bu sorunların yaşandığı esnada da casusluk faaliyetleri artabilmektedir. Komşular arasında güvensizlik duyulması, menfaat odaklı gruplaşmalar, bloklaşmalar casusluk faaliyetlerinin başkaca nedenleri olarak görülmektedir.

Devletlerin birbiriyle ilgili sorunlarda, karşı tarafın niyetine, faaliyetlerine ilişkin bilgi alabilecekleri kimseler; karşı ülke topraklarında yaşayan, oralara gidip gelebilen veya oralardan haber alabilme imkânına sahip kişilerdir. Yani tüm bu faaliyetler ağırlıklı olarak insan kaynağı üzerinden gerçekleştirilebilecektir. Bu gerçekten hareketle, yukarıda sıralanan sorunlarda galebe çalabilmek için casusluk faaliyetlerinin gerekliliği bir kez daha kendini göstermektedir. Türkiye aleyhine gerek Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olanlar gerekse olmayanlar tarafından Türkiye'ye yönelmiş casusluk faaliyetlerinde bu insan kaynağından istifade edilmiştir.

Türkiye aleyhine faaliyet gösteren casuslardan istenenler başlıca; askeri tesislerin yerleri, kritik ve stratejik öneme sahip tesislerin yerleri, askeri hareketlilikler, ülkedeki siyasi gelişmelerin ilgili devletle olan ilişkilere etkisi, yetkililer ve yöneticilerle ilgili biyografik bilgiler, iktidarı elinde tutanların ilgili devletlere dair tavır ve görüşleri olmuştur.

Türkiye casusluk faaliyetlerinde güdü kırıncı bir etki olarak önceleri idam cezasını uygulamış ancak geçen onyıllarla birlikte bu cezalar hapis cezalarına seviyesine inmiştir. Türkiye'nin Ceza Kanunu'nda casusluğu düzenleyen halleri ve müeyyidelerini detaylı düzenlemesi faaliyeti ise yenidir.

Türkiye aleyhine yönelmiş casusluk vakalarında başkaca bir kategori de; Türkiye Cumhuriyeti'nin bir memuru olarak resmi statüde göre yapmakta iken casusluk yapmış kişilerdir. Bu kimseler; Dışişleri Bakanlığı elçilik çalışanları, diplomat, MİT mensubu,

TSK mensubu kişiler vd. olabilmıştır. Bu kişilerin vakalarındaki güdüler; çoğunlukla maddi olmuştur. ^{429 430 431 432 433}

Türkiye aleyhine kendi vatandaşları tarafından yönelmiş casusluk vakalarından sonuncu kategoride yer bulan ise; dini güdü ile hareket eden FETÖ üyelerine ait casusluk vakalarıdır. Türk yargısı söz konusu örgütle ilgili olarak kamuyounda ‘kriptolu telefonların dinlenmesi’ ve ‘Başbakan’ın çalışma ofisinin dinlenmesi-böcek davası’ olarak bilinen davalar kapsamında, eski emniyet mensuplarına çeşitli cezaların yanısıra siyasal ve askeri casusluk suçlarından da cezalar vermiştir. ^{434 435}

Bu noktada son olarak ayrı bir paragraf açılması gerekmektedir: Bu çalışma için belirlenmiş ancak casusluk vakası olma ölçütlerine uymadığından (vatandaşlık bağıyla bağlı bulunduğu devlet aleyhine casusluk suçu işlemiş olanlar sınıfından olmadıklarından), haklarında güdüler başta olmak üzere diğer bilgileri de bu çalışmaya nicel yönden dahil edilmeyen ancak üzerinde yaşadığımız toprakları ilgilendiren vakalar olması nedeniyle nitel verilerinin verilmesi gerektiği düşünülen vakalar hakkında açıklamada bulunmak gerekmektedir: Bahsekonu bu kişiler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan ancak Türkiye aleyhine casusluk faaliyetinde bulunarak ülkemiz ceza yasalarına göre ceza almış kişilerdir. Bu kişilerin diğer bilgilerine Ek-3/b’de yer verilmiştir.

⁴²⁹Cumhuriyet, “Dışişleri, Bükreş’te yakalanan iki memur hakkında fazla bilgi vermiyor”, 22.12.1971, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1971/12/22/5.xhtml>, (Erişim:24.04.2020).

⁴³⁰HaberTürk, “MİT’çi, oğlu için CIA casusu oldu”, 27.01.2013, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/814865-mitci-oglu-icin-cia-casusu-oldu>, (Erişim:24.04.2020).

⁴³¹HaberTürk, “Seks fantezisi Türk diplomatı Rus casusu yaptı.”, 24.01.2010, <https://www.haberturk.com/yasam/haber/202732-seks-fantezisi-turk-diplomati-rus-casusu-yapti>, (Erişim:24.04.2020).

⁴³²HaberTürk, “MİT fezlekesinden çarpıcı bilgiler”, 28.01.2013, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/815071-mit-fezlekesinden-carpici-bilgiler>, (Erişim:24.04.2020).

⁴³³Hürriyet, “Casus tutuklandı”, 08.01.1998, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/casus-tutuklandi-39282611>, (Erişim:24.04.2020).

⁴³⁴Anadolu Ajansı, “Kriptolu telefonlar defalarca dinlenmiş”, 12.05.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kriptolu-telefonlar-defalarca-dinlenmis/1142899>, (Erişim:03.08.2020).

⁴³⁵HaberTürk, “Böcek davasında 10 sanığa hapis cezası”, 19.04.2018, <https://www.haberturk.com/tv/gundem/haber/1927218-bocek-davasinda-10-saniga-hapis-cezasi> (Erişim:24.04.2020).

Bahsekonu bu kişilerin ağırlıklı olarak komşu ve civar ülkeler vatandaşları olduğu görülmektedir. Öyle ki; 5 vaka Suriye lehine, 4 vaka İran lehine, 1 vaka Ürdün lehine, 2 vaka IKBV lehine, 2 vaka Avrupa ülkeleri lehinedir. Vakaların neredeyse tamamı maddi güdü içermektedir. Türkiye’de iş yapan, öğrenim gören, yakınları bulunan kişiler gibi ülkemize giriş-çıkışlarda son derece doğal gerekçeleri bulunan kişiler seçilmiştir. Diğer ülke istihbarat teşkilatlarının 4 vakada etnisite veya din/mezhep türdeşliği üzerinden giderek casus devşirmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. SSCB’nin var olduğu dönemlerde ideolojik saiklerle casusluk yapılmıştır.

Bu kategorideki kimselere, diğer devletler casusluk için Türk vatandaşı bulamadıklarında veya casustan talep edilecek bilgiler bir uzmanlık gerektirdiğinde, kendi tabiyetinde olup da Türkiye’de bir vesileyle bulunmalarından istifadeyle başvurmuşlardır. Bu kimseler; öğrenci, askeri öğrenci, öğretim görevlisi, mütercim mesleklerinden kimseler olabilmektedir.^{436 437 438 439 440}

Ek-3/a ve Ek-3/b’de yer alan vakalardan elde edilen verilere çalışmanın dördüncü bölümünde yer verilmiştir. Türkiye’nin komşuları ile yaşadığı sorunların dönemleri ve casusluk faaliyetleri birlikte ele alındığında, Türkiye’ye yönelik casusluk vakalarında, dönemsel sorunlar temelinde Türkiye’ye karşı casusluk faaliyetlerinin yöneltilebilmesi durumu kendini göstermektedir.

⁴³⁶Facebook-Tarih Gazetesi, “Rusya, Suriye ve Casusluk”, 27.11.2015, <https://www.facebook.com/TarihGazetesi/posts/545028592318091/>, (Erişim:25.04.2020).

⁴³⁷Cumhuriyet, “Casus Necdet Mualla 12 yıl hapse mahkûm edildi”, 27.09.1969, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1969/9/27.xhtml>, (Erişim:25.04.2020).

⁴³⁸Cumhuriyet, “Rus casusu Suriyeli bir subay yakalandı”, 03.03.1972, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1972/3/3.xhtml>, (Erişim:25.04.2020).

⁴³⁹Cumhuriyet, “Adnan Musa Süleyman Amerin ve Ali Kent ile ilgili Genelkurmay Askeri Mahkemesi’nce yazılan kararda...”, 09.04.1987, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1987/4/9/11.xhtml>, (Erişim:25.04.2020).

⁴⁴⁰Anadolu Ajansı, “Suriye için ajanlık cezası”, 14.11.2012, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriye-icin-ajanlik-cezasi/309543>, (Erişim:25.04.2020).

3.4. İRAN ALEYHİNE GERÇEKLEŞEN CASUSLUK VAKALARINDA ARKA FON ve GÜDÜLERİN İNCELENMESİ ⁴⁴¹

İran aleyhine gerçekleşen casusluk vakalarının incelenmesinde kritik eşik; 1979-1980 İslam Devrimi'dir. Monarşi düzeniyle yönetilmekte olan İran, söz konusu bu tarihte dünya genelinde pek benzeri bulunmayan teokratik bir rejime geçiş yapmak suretiyle yönetim şeklini değiştirmiştir. Ülke genelinde bir süredir devam eden gösteri ve olayların ardından ⁴⁴² İran'a, Ayetullah Humeyni'nin 1960'lı yıllar boyunca geliştirdiği ve bu yılların sonunda 'Velayet-i Fakih' olarak ortaya koyduğu teori ile İslam Devleti adıyla şekillenen devlet düzeni gelmiş ve bu düşünceye özgü yönetim şekli de beraberinde devrimle birlikte yürürlüğe girmiştir. ⁴⁴³ Böylelikle üst düzey dini liderlerin (Ayetullahlar) parlamentodan geçen kanunları geri çevirebildiği bir hükümet kurulmuştur. ⁴⁴⁴ Bu tarihten önce Pehlevi Hanedanı'ndan Şah Rıza Pehlevi'nin başında bulunduğu İran, ABD ile sıkı ilişkiler içerisinde iken bu tarihten sonra Humeyni 'rehberliğindeki' İran, ABD ve İsrail'in her ikisiyle karşıt kutuptaki bir devlet haline gelmiştir. Humeyni ile birlikte, ABD ve İsrail, İran tarafından 'büyük ve küçük şeytan' olarak hedef gösterildikleri halleriyle, İran'ın güvenlik hassasiyetlerini ve algılamalarını belirlemektedir. ⁴⁴⁵

İran aleyhine yine İran vatandaşlarınca gerçekleştirilen casusluk faaliyetlerinin miladı bu çalışmada İran İslam Devrimi'dir. Zira, bu tarihten önce Şah'lı İran; ABD ve İsrail başta olmak üzere, global ve bölgesel düzeyde, şu an İran İslam Cumhuriyeti'nin diğer ülkelerle yaşadığı sorunları yaşamamaktaydı. Devrim gerçekleşmemişti ve devrimden memnuniyetsiz kalan İranlılardan bazıları ülkelerini terketmemişlerdi.

⁴⁴¹Bu koşutta bkz. Muhammet Murat TEKEK, "Casusluk Faaliyetlerinde Motiflerin İncelenmesi, İran İslam Cumhuriyeti (İİC) Örneği:1979-2019", *Ortadoğu Etüdleri Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 2020, s.238-273.

⁴⁴²Sander, *Siyasi Tarih 1918-1990*, s.435-440.

⁴⁴³Hakkı Uygur, "Modern İran", konulu sunum, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)-YTB 2019 Uluslararası Öğrenciler Akademisi Seminerleri, Ankara:2019.

⁴⁴⁴Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, *Uluslararası İlişkiler*, (Çev.Prof.Dr. Haluk Özdemir), Ankara 2017, s.237.

⁴⁴⁵İsmail Sarı, "İslam Devrimi'nden Günümüze İran-ABD İlişkileri" konulu sunum, İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) Güz 2019 Seminerleri, Ankara:2019.

Dolayısıyla İran'daki casusluk vakalarında devrimin paradigma etkisiyle oluşan güdülenmeler de meydana çıkmamıştı.

İran'da istihbarat çalışmalarında casusluk faaliyetlerine özel önem verilmektedir. Öyle ki İran'da istihbarat işleri bugün dahi diğer başkaca ülkelerde örneği olmayan düzeyde yani bakanlık seviyesinde sürdürülmektedir. İran, bir bölgesel güç olarak, ABD ve İsrail ile bölgede belki de en büyük hasmı Suudi Arabistan'ın hedefi durumundadır. Bu devletler retorik düzeyde her vesileyle birbirlerine tehditler savurmakta, meydan okumaktadırlar. İran, tüm bunlar yaşanırken, ABD'nin yaptırımları kısılcasından kurtulamamaktadır. ABD'nin yaptırımlar uygulayabilmesi için İran hakkında bilgi sahibi olması ve haliyle de istediği bilgilerin bir kısmını casusluk çalışmaları kapsamında toplaması kaçınılmazdır.

İran'da kurgulanan ve şu anda var olan devlet yapısına göre; yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin birbirinden ayrılığı esasına dayanan kuvvetler ayrılığı ilkesi vardır. Devrim Rehberliği (Rehber) erkler üstü bir statüdedir ve mutlak otoritedir. Üç erk, Rehber'in denetiminde görev ve sorumluluklarını ifa etmektedirler.⁴⁴⁶

Başkomutan olan Rehber'e; Savunma Bakanlığı, İran (Konvansiyonel) Ordusu, Devrim Muhafızları Ordusu (DMO), Besiç Teşkilatı, Emniyet Teşkilatı, Savunma ve Silahlı Kuvvetleri Destekleme Bakanlığı isimlerindeki ana bileşenlerinden müteşekkil İran Silahlı Kuvvetleri doğrudan bağlıdır. Devrim Rehberi'nin görev ve yetkileri Anayasa'nın 110. Maddesi'nde düzenlenmiştir. Buna göre Rehber; Genelkurmay Başkanı, DMO Genel Komutanı ve Silahlı Kuvvetler ile Emniyet Teşkilatı üst düzey komutanları atamakta, azletmekte veya istifalarını kabul etmektedir. Rehber; İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı ve -Konumuz açısından önem arzeden- İstihbarat Bakanı'nı onaylamaktadır. Bundan önce Cumhurbaşkanı söz konusu bakanları atamaktadır.⁴⁴⁷

Yürütmenin başında bulunan Cumhurbaşkanı'na bağlı bakanlıklar arasında İstihbarat Bakanlığı (VAJA-Vezarat-e ettela'at jomhuri-ye eslami-ye İran) da vardır.

⁴⁴⁶ Mehmet Koç, *İran'da Devlet Yapısı ve Temel Kurumları-I Devrim Rehberliği*, İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) Analiz Çalışması, Ankara: İRAM Yayınları 2018 s.6-7.

⁴⁴⁷ Age, s.8.

Diğer ülkelerde istihbarat işleri başkanlık, teşkilat, büro vb. seviyelerde ve isimlerle yürütülmekte iken, biraz daha farklı olarak İran'da istihbarat işleri bakanlık seviyesinde yürütülmektedir.⁴⁴⁸

İran'da özel bir durumun tam da bu noktada kaydedilmesinde fayda vardır: Bu da İran'da devlet kurumlarının yanısıra müesses nizamın mutlak koruyucusu DMO'nun varlığıdır. DMO, adeta otonom statüsüyle, Devrim Rehberi ile olan ilişkisi ve elde etmiş olduğu ticari kazanımlarıyla İran'daki sistem içinde çok önemli ve kilit bir yerde durmaktadır.⁴⁴⁹

Kendisine ağırlıklı olarak ve neredeyse tamamen rejimin korunması misyonu biçilmiş olan DMO, casuslara yönelik tutuklamalar ve gözaltılar yapabilmektedir. İran'da kontr espionaj çalışmalarını, esas itibarıyla yürütme erkine bağlı İstihbarat Bakanlığı kendisine tanınan yasalar ve yetkiler çerçevesinde yürütmekte iken DMO da İstihbarat Bakanlığı ile iş birliği içerisinde formel veya informal yollardan kontr espionaj operasyonları yaparak suçlamalar, tutuklamalar, gözaltılar ve sorgulamalar vb. de yapabilmektedir.⁴⁵⁰ DMO, Rehber'e bağlı ve sorumlu olduğundan yasal gerekçe ve dayanaklandırmalar bulmakta güçlük çekmemektedir.

İran aleyhine yönelmiş casusluk vakalarının incelemelerinden İran yargısının, casusluk yargılamalarında en ağır ceza olarak durumun ciddiyeti, casusun karşı tarafa verdiği bilginin önemi ve niteliği, aktarılan bilginin İran'a verdiği hasar gibi durumları göz önünde bulundurarak idam cezalarına da hükmedebildiği anlaşılmaktadır. İdam edilerek infazı gerçekleştirilen vakalar mevcuttur. Ardından gelen cezalandırma türü çeşitli sürelerde (Genellikle on yıl) hapis cezalarının hükmolunmasıdır. Casus, hizmet ettiği ülkeden İran'a ait bilgilerden dolayı kazanç olarak maddiyat sağlamış ise, aldığı

⁴⁴⁸İran İstihbarat Bakanlığı, "Casusluk Motifleri (Birinci Bölüm-Birinci Kısım)", 07.09.2017, <http://www.vaja.ir/Portal/home/?news/>, (Erişim:15/08/2020), s.1.

⁴⁴⁹Rahimullah Farzam, *'İran Dış Politikasında Devrim Muhafızlarının Rolü'* konulu sunum, İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) Güz 2019 Seminerleri, Ankara: 2019.

⁴⁵⁰BBC, "Iran's jailed dual nationals and their uncertain fate", Bila Tarih, <https://www.bbc.com/news/uk-41974185>, (Erişim: 01.10.2019).

hapis cezasına ilaveten kazandığı bu parayı da İran'a iade etmesi kendisinden istenebilmektedir.

Bu cezalandırma yöntemleri casusluğun yapılmamasına dair potansiyel casuslar üzerinde güdü kırıcı bir rol oynayabilmektedir. Casustan, 'kazandığı' paranın iadesinin istenmesi o casusun maddi güdü temelinde hareket ettiğinin bir göstergesi olarak görülebilir. Yani casuslukla ilişkili olarak görülen bir davanın sonuçlarına bakıldığında karar metni içerisinde karşımıza maddi tazmin ile ilgili bir hüküm çıkıyor ise casusluk yapan kişinin tek başına maddi saikle ve karma güdü kapsamında diğer güdü/güdülerin yanısıra maddi kazanım güdüsü ile hareket ettiği sonucuna ulaşabilir.

3.4.1. Çifte Vatandaşlık Kavramı

İran İslam Devrimi'nden sonra İran rejimine muhalif bazı İran vatandaşları, 1979 yılından itibaren ağırlıklı olarak ABD, Kanada ve diğer çeşitli ülkelere gitmek üzere İran'dan ayrılmışlardır. Vaka etüdleri esnasında bu durumun devrimin tozu dumanı içerisinde ilkin önemsiz gibi görünse de onyıllar sonra İran aleyhine yönelecek casusluk vakalarının ilk güdülenmelerine sebebiyet verecek zemini oluşturduğu saptanmıştır. Batı'ya iltica eden bu insanlardan bazılarının çocukları ve/veya bazen bizzat kendileri, uzun yıllar sonra İran aleyhine gerçekleşecek casusluk vakalarının öznesi haline gelmişlerdir. Bu durum İran aleyhine gerçekleşen casusluk vakalarında casus adaylarını ve casusların güdülenmelerinin önemli sebeplerinden birini ve fırsatını ortaya çıkarmıştır: Çifte vatandaşlık. İran-ABD, İran-Kanada, İran-Fransa, İran-İsveç vb. türlerde çifte vatandaşlıkları bulunan insanların bazılarının bu durumu, Batılı istihbarat teşkilatlarının söz konusu kişileri mimlemelerinde ve angajmanlarında etkili olmaktadır.

Durumun önemli bir parçası olmak üzere; İran vatandaşlığı konusu, İran Medeni Kanunu'nun 976. maddesinde çeşitli hallerine yer verilerek ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. ⁴⁵¹ Casusluk vakalarında ismi geçenlerin bazılarının vatandaşlık

⁴⁵¹ Mehmet Koç, *İran'da Devlet Yapısı ve Temel Kurumları-II Devrim Rehberliği*, İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) Analiz Çalışması, Ankara: İRAM Yayınları 2018 s.6.

durumlarına bakıldığında, bu kişilerin, 976. maddede yer alan; yurt içinde veya dışında İranlı bir babadan dünyaya gelenler, ikisinden biri İran'da dünyaya gelmiş olmak şartıyla yabancı bir ebeveynden dünyaya gelen kimseler, yabancı bir babadan ve İranlı anneden İran'da dünyaya gelmiş olup on sekiz yaşını doldurduktan sonra en az bir yıl İran'da ikamet eden kimseler, olarak belirlenen kategorilerden (Dört sınıflandırma daha vardır.) birine denk düştükleri, İran'dan ayrılarak Batı'ya geçtiklerinde, gittikleri ülkeler tarafından o ülkenin vatandaşlığının da kendilerine bahşedilmesiyle çifte vatandaşlığa sahip oldukları görülmektedir. İran, çifte vatandaşlık müessesini ilgilendiren uluslar arasındaki yasalar çatışması durumlarında doğal olarak kendi medeni kanununu esas almaktadır.

Çifte vatandaşlık durumu, Batılı istihbarat teşkilatlarınca, İran'da süregelen ve süregidecek olması muhtemel rejim aleyhtarlığı temelindeki güdülenmelerin harekete geçirilmesinde kullanılmaktadır. Batılı istihbarat teşkilatları mimlemelerini ve angajmanlarının bir kısmını çifte vatandaşlığa sahip bazı kişilerden yapmaktadırlar. Hatta bu durumdaki potansiyel casusların kendi gelen yöntemini tercih ettikleri bile söylenebilir.

Dil avantajı, İran'a girip çıkmakta görece kolaylık sunmaktadır. Örneğin; aile köklerinin İran'da bulunması hasebiyle casusların bir aile büyüğünü ziyaret, sıra veya özlem giderme gibi doğal tema dayanaklı mizansenlerle havalimanı kontrollerinden rahatlıkla sıyrılabilmesi vb. süreci kolaylaştırmaktadır.

Rejim muhalifi bu insanlar ile onları sevk-idare eden İran'ın aleyhindeki istihbarat teşkilatı görevlileri arasında zımni ve pek de dile getirilmeyen bir uzlaşma da söz konusudur. Casuslar açısından bakıldığında kendilerine veya büyüklerine kucak açan bu ülkelere şimdi vefa göstererek karşılık ödeme zamanıdır. Bu kişiler casusluk faaliyetini kabul ederek şimdi hayat sürmekte oldukları ülkelere (ABD, Kanada, Fransa vd.) bu yaşamın ve barınmanın bedelini ödeyeceklerdir. Burada anlaşılacağı üzere, casuslar Batılı istihbarat teşkilatı görevlilerince iki taraflı bir kazanç ileri sürülerek güdülenmiş

de olmaktadır: Bir taraftan, İran’da benimsemedikleri bir rejime zarar vermek, diğer taraftan kendilerine veya ebeveynlerine kucak açmış ve yıllarca barınmalarını temin etmiş söz konusu devletlere bu ‘kucak açışların’ karşılığını verecek olmak. Neticede bunu yapanlar/yapacaklar, Batılı ülkelerden kimlikler, pasaportlar edinmiş, Batı’nın okullarında okuma imkânı bularak diplomalar edinmiş, kurumlarında çalışan veya görev alan veya özel sektöründe para kazanan insanlardır. ‘Doydukları yer’ artık yaşadıkları yerlerdir ve yarı yarıya da buraların vatandaşıdır.

İstihbarat faaliyetleri açısından çifte vatandaşlığa sahip bir casus istihdam etmenin avantajlardan bir başkası; iki vatanlı casusun İran’a gitmeden önce istihbarat teşkilatı tarafından talimatlandırılmasının ve İran’dan dönüşünde ise casusun topladığı bilgilerin istihbarat görevlisi tarafından dinlenmesi faaliyetinin oldukça pratik ve casusun güvenliği açısından kolay ve çok daha güvenli bir yol olmasıdır. Zira casus, böylelikle, hizmet ettiği ülkede herhangi bir takibat altında olmadığından (Hizmet ettiği ülkenin istihbarat teşkilatının rutin takip faaliyeti unutulmadan.) kendisini yönlendiren istihbarat teşkilatı görevlileriyle çok rahat buluşmakta ve görüşebilmektedir. Çeşitli casusluk vakalarında zorlu koşullarda ve güvenli olması açısından otel odaları veya ‘Safe House’⁴⁵² gibi mekanlarda gerçekleşen görüşmeler hatırlandığında veya istihbarat görevlisi ile casusun birbirini görmeksizin iletişim kurdukları dead-drop ile haberleşme düşünüldüğünde bu durumun oldukça avantajlı olduğu anlaşılmaktadır. Ertesi günkü veya bir hafta sonraki Tahran uçağına binecek casus ile istihbarat görevlisinin kamuya açık bir alanda örneğin bir lokantada, bir parkın bankında veya bir kafede buluşmasından doğal bir görüşme sanırsız düşünölemeyecektir.

Batılı ölkeler, angajmanlarında casus adaylarını ilticayı, kendi topraklarında yaşatmayı da bir güdüleme aracı olarak kullanırken, İran’ın devrim ertesinde gelen onyıllar içerisinde kendisine düşman olarak belirlediğı İsrail’in, barınma imkânı sağlamaktan çok maddiyatla casus devşirmeleri yaptığı görölmektedir. Ali Ekber Siadat

⁴⁵² İstihbarat jargonundaki tanımını için bkz. Ek -5 Mini Sözlük.

⁴⁵³, Ali Asthari ⁴⁵⁴ Ali Jamali Fash ⁴⁵⁵, Ahmad Reza Jalali ⁴⁵⁶, Muhammed Heydari ⁴⁵⁷ vakaları bu durumun örnekleridir.

3.4.2. Yumuşak Yıkım Kavramı

Vaka incelemeleri esnasında; İran'ın, Batılı ülkelere ilişkin bir niyet okuması yapmak suretiyle birtakım çıkarımlar yaptığı belirlenmiştir. Buna göre İran, Batılı ülkelerin; kültürel, sosyal, kısmen ekonomik vd. yolları kullanarak İran'daki rejimi devirmeye çalıştığına inanmaktadır. İran'a göre; bu ülkeler, İran'daki yönetim ile halkın arasını açmak için çaba sarf etmektedirler. Açılacak bu boşluğa Batı'nın bizatihi kendisi, parası, sözde özgürlükçü-demokratik düşünceleri ve kurumlarıyla girmek niyetindedir. Böylece, sözde, insanları rahat, mutlu ve özgür kılan birtakım değerlerle İran'ın temelleri sarsılacaktır. İran yönetimi ile halkın arasını açmaya ve ülkeyi istikrarsızlaştırmaya götüren bu çalışmalar ise uluslararası birtakım kuruluşlar ve çalışanları vasıtasıyla içeriden ve dışarıdan olmak üzere uygulamaya konulmuştur ve halihazırda yürütülmektedir. Tüm bunlar yapılırken İran'a muhalif içerideki ve dışarıdaki insanlar kullanılmakta, bu kişilerden ağırlıklı olarak 'çifte vatandaşlık' sahibi olanlardan bazıları casus olarak değerlendirilmektedir.

Yumuşak Yıkım'n özetini olarak kaydedilebilecek bu inanış ve kanıyı, İran, söylemlerinde sıklıkla dile getirmektedir. İran, 2009 seçimleri sonrasındaki olaylara, 2017'de kötüye giden ekonomiden dolayı yapılan protestolara ve 2019'da benzin zammı sonrası yaşanan hadiselere bu bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

⁴⁵³Egemen Gazetesi, "İran, Türkiye üzerinden Mossad'a bilgi veren vatandaşını astı.", 29.12.2010, <http://www.egemengazetesi.com/printer.php?q=1&id=1031>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

⁴⁵⁴Reuters, "Iran sentences man to death for spying for Israel", 30.06.2008, <https://www.reuters.com/article/us-iran-israel-spy/iran-sentences-man-to-death-for-spying-for-israel-idUSDAH02094420080630?sp=true>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

⁴⁵⁵BBC, "Iran hangs 'Israel spy' over nuclear scientist killing", 16.05.2012, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-18068820>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

⁴⁵⁶Milli Gazete, "Siyonist İsrail casusuna idam cezası!..", 26.12.2017, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1461004/siyonist-israil-casusuna-idam-cezasi>, (Erişim:15/08/2020), s.1.

⁴⁵⁷Israel National News, "Iran Kills 2 for Spying for Israel, US", 19.05.2013, <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/168094>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

İran belki de bu yıkım sürecinin en başından beri farkında olarak Devrim'in tutunabilmesi, halk tarafından kabul görmesi ve iyiden iyiye yerleşmesi için Devrim'in ilk yıllarından itibaren tedricen kültürel, dini, mezhebi temalı propaganda çalışmalarından yararlanma cihetine gitmiştir. Örneğin; Ayetullah Humeyni'nin yüceltilmiş temalarla (Bulutların arasında, yükseklerde, gökyüzünde vb.) resmedilmesi, şehirlerin duvarlarında Humeyni ve rejim yanlısı söylemlere ait yazılama ve boyalama yoluyla resimlerin uygulanması, ABD ve İsrail'e yönelik menfi sloganların duvarlara yazılama yoluyla geçilmesi, Irak ile savaş yıllarında Saddam Hüseyin'in İsrail'in dostu olarak gösterilmesi, Şah'ın İran'dan dolarlar eşliğinde kaçış şeklinde resmedilmesi, Humeyni figürlerini havi para ve pul bastırılması, çocuklar ve kadınlar ile halk yığınlarının Devrim'in emrinde olduğu mesajını veren görüntülerin İran'a ve dünya kamuyouna servis edilmesi, bunun örnekleridir.⁴⁵⁸

Öte yandan, İran'ın neden ABD, İsrail ve bazı Batılı ülkeler ile kimi Ortadoğu devletleri tarafından hedef alındığına açıklık getirilmesinde konunun bütünselliği açısından fayda vardır: Birinci neden; İran'ın petrol zengini bir ülke olmasıdır. Güçlü, etkin ve sahibine güç veren bu doğal kaynak, Devrim öncesi ABD lehine kullanılmakta iken Devrim sonrası Batı'nın artık elini kolunu sallayarak hakkında tasarrufta bulunamayacağı bir vaziyete gelmiştir. İkinci neden; İran'ın söylemleri ve icraatlarıyla Ortadoğu'da ABD, İsrail ve Suudi Arabistan'ın menfaaatlerine ve politikalarına engel teşkil etmesidir. İran, devrim sonrası oluşturduğu 'kartlarıyla' (Lübnan'da Hizbullah, Petrol ve Hidrokarbon, Şia kartları vd.) ve 'Direniş Eksen'i ile anılan devletleri bölgede uğraştırmakta ve başını ağrıtmaktadır. İran, yaklaşık on yıldır süren zamandan bu yana asli ve milis kuvvetleri ile Suriye Arap Cumhuriyeti'nin devamına destek vermektedir. Üçüncü neden; İran'ın Batı'nın geleneksel rakibi ve bir zamanlar soğuk savaş yaşadığı Rusya ile bazı konularda dirsek temasında bulunmasıdır. Dördüncü neden; İran'ın kötücül nükleer güçle dolu orta ve uzun erimli füzelerin vuruş gücünü artırma arayışında olmasıdır. Tüm bu nedenlerden ötürü, doğaldır ki, İran'a muhalif devletlerin İran'ı istedikleri yöne çekilebilmesi için uyguladıkları temel politika; mevcut rejimin

⁴⁵⁸ Bkz. Peter Chelkowski ve Hamid Dabashi, *Bir Devrimi Sahnelemek İran İslam Cumhuriyeti'nde Propaganda Sanatı*, (Çev.Anıl Birer), İstanbul, 2018.

yıkılması amacına hizmet edecek türden olacaktır. İran'ın, karşısında yer alanlara karşı koyabilmek için değişimli olarak kullanımına başvurduğu savunma ve saldırı manivelaları; DMO, İran Konvansiyonel Ordusu ve Güvenlik Teşkilatları, özel, aktif ve normal statüde toplamda yirmi dört milyon üyesiyle Besiç Teşkilatı, İran'ın yasal düzenlemeleri, rejim yanlısı insanlar ve tüm bu güçleri finanse ettiği petrol gelirleridir.

459 460 461 462

Batılı ülkelerin (ve İsrail) casuslar devşirerek İran'dan almayı murad ettikleri başlıca bilgi şimdilerde; İran'ın nükleer güç (Geliştirmekte olduğu nükleer program, nükleer tesislerin yerleri, programda istihdam ettiği bilim adamları vd.) kazanımına dair çalışmaları ve söz konusu çalışmalarda geldiği aşamadır.

ABD Başkanı Trump, başkanlığı döneminde, öncülü Başkan Barack Obama'nın ve Avrupa ülkelerinin sonuçlarına erdiği nükleer anlaşmadan memnuniyetsizliğini belirterek ve eleştiriler yöneltmek tek taraflı olarak çekilmiştir.^{463 464}

ABD'nin istihbarat teşkilatlarından, istihbarat teşkilatlarının ise maaş verdikleri casuslardan talep ettikleri bilgiler arasında; İran'ın askeri ve ekonomik gücü, petrol ve doğalgaz rezervleri, boru hatları, haberleşme sistemleri, telekomünikasyon tesisleri, hava üsleri, savunma sanayi merkezleri, siber altyapı vb.'ne ilişkin bilgiler yer almaktadır. ABD'nin İran ve bu ülkeyle ticaret yapan ülkelere uyguladığı veya koyduğu yaptırımlara uymazlarsa onlara da yaptırım uygulayacağını beyan ettiği yaptırımlar neticesinde, İran'ın hava kuvvetlerinin en önemli enstrümanı olan savaş uçağı teknolojisine dair

⁴⁵⁹Murat Tekek, "İran'ın Kartları", 16.05.2012, <http://www.tuicakademi.org/iranin-kartlari/>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

⁴⁶⁰Murat Tekek, "İran ve Arap Baharı", 12.05.2012, <http://www.tuicakademi.org/iran-ve-arap-bahari/>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

⁴⁶¹Murat Tekek, "İran'ın Suriye Israrı", 16.05.2013, <http://www.tuicakademi.org/iranin-suriye-israri/>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

⁴⁶²Sabir Askeroğlu, "Ortadoğu'da İran-Rusya İş Birliği ve Rekabeti" konulu sunum, İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) Güz 2019 Seminerleri, Ankara: 2019.

⁴⁶³Yeşim Demir, "İran'a Uygulanan Yaptırımlara Alternatifler", Diplomatik Gözlem Dergisi, Aralık 2018, s.16-19.

⁴⁶⁴Dilek Yiğit, "Avrupa Birliği'nin İran Yaptırımlarını Bypass Planı", Diplomatik Gözlem Dergisi, Aralık 2018, s.8-11.

Çalışmaların durma noktasına geldiği bilinmektedir. İran, havadaki bu dezavantajını bertaraf edebilmek için füze teknolojisine ağırlık vermektedir. Orta Erimli Füzeler İran'ın ana ilgi alanlarından biri haline gelmiştir. İran aleyhine olmak üzere, casuslardan istenenlerin başında füze sistemleri dair bilgiler vardır.

İran'da, rejime muhalif görüşteki bazı insanlar İran'a giriş yaptıklarında gözaltına alınmaktadırlar. DMO'nun başta olmak üzere kontr espionaj temelinde yapılan gözaltı ve tutuklamalardan, İranlı istihbarat yetkililerinin İran vatandaşlarının ülke dışındaki faaliyetlerini (Yazdıklarını, çizdiklerini, açıkladıklarını, konuştuklarını, irtibatlandıklarını, görüştüklerini, ziyaret ettiklerini vd.) takip ettikleri anlaşılmaktadır.

İran'daki casusluk vakalarında dikkat çeken diğerk bir husus; casusların isimlerinin, güdülerinin İran resmi makamlarında çok da detaylı açıklanmıyor olmasıdır. İranlı yetkililer bu konularda çoğunlukla ketum davranmaktadırlar. Bir taraftan casusların yakalandığının duyulması ve bilinmesi istenilmekte ancak diğerk taraftan detay verilmemektedir. Burada neden olarak; operasyonel çalışmaların sürüyor olması akla gelmektedir.

Örneğın; İran resmi ağızlarınca bir kontr espionaj operasyonu sonrası yine casus isimleri verilmeksizin yapılan bir açıklamada; elitlerin, eğitimli insanların, saf insanların aralarında bulunduğu otuz kişinin; vize, oturma izni, yurtdışında eğitim ve istihdam vaatleri ile CIA tarafından angaje edildikleri belirtilmiştir.^{465 466}

Bu operasyondan iki yıl önce, İran Medyası, İran İstihbarat ve Enformasyon Bakanlığı Casuslukla Mücadele Birim Başkanı'na dayandırdığı bir haberinde; yapılan bir kontr espionaj operasyonu sonrası İran aleyhine casusluk yapmaları sağlanan on yedi kişinin (İsimleri verilmeksizin.) angaje çalışmalarından bahsedilirken; bu insanların bir kısmının ABD vizesine başvurma tuzağına yakalandığı ve onlara vize verilmesi karşılığında casusluk yapmalarının teklif edildiğı, bu kişilerden bazılarının bu defa

⁴⁶⁵ Los Angeles Times, "İRAN: Intelligence Ministry claims to arrest 30 alleged CIA spies", 21.05.2011, <https://latimesblogs.latimes.com/babylonbeyond/2011/05/iran-arrest-30-spies-cia-intelligence-us-network-middle-east-islam-obama-.html>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

⁴⁶⁶ Hakan Boz, *İstihbarat Örgütleri, İran İstihbarat ve Güvenlik Bakanlığı: Vevak*, Ankara 2014, s.287.

ABD vizesini korumak veya uzatmak için CIA tarafından aldatıldığı, ABD'deki istihbarat görevlilerinin İran'da birer casus ağı üyesine dönüşmüş kişilere; işe alma, iş birliğine gitme ve iş birliğini sürdürme sürecinin devamı için ABD'den vize alma ve sonrasında daimi ikamet izni de dahil olmak üzere birtakım kazanımlar için vaadlerde bulunduklarını, İran casus ağına verilen en önemli sözün onları İran'da ve yurtdışında güvence altına almak olduğunu belirtmiştir.⁴⁶⁷

Anlaşılabacağı üzere casus adayları başka bir ülkeden vize onayı almak, vize için başvurdukları ülkede yaşamak vb. vaatlerle güdülenmişlerdir. İsim verilmemesi akıllara acaba düzmece bilgiler mi aktarılıyor? sorusunu getirebilmektedir. İran kamuyouna açıkladığı bilgilerin doğruluğunu bazen casusların resimlerini yayınlamak yoluyla bazen casusu ifşa ederek kanıtlamaktadır. Bazense bir süre sonra gözaltındaki kişiyle ilgili Batı tarafından bilgi verilebilmektedir. Kısacası İran'ın isim vermeksizin sayı vererek bildirdiği operasyonel bilgilerin içinin dolu olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, DMO'nun tutuklamalar, gözaltılar ve ilgili safahat boyunca sergiledikleri sert tutum ve uygulamalar, casus adaylarının güdülerini kırııcı etkiler oluşturmaktadır. Gözaltı ve tutuklamalardan sonra sürüncemede bırakılan vakalar, işkence iddiaları, ayrıca ulusal medya önünde casusluğun itiraf ettirilmesi vb. uygulamalar casusların güdülerini kırııcı hareketlerdendir.

Kişilerin münferiden, iki veya üç kişinin biraraya gelerek casusluk yapmalarının yanı sıra Halkın Mücahitleri Örgütü (HMÖ) gibi topyekün olmak üzere ve ideolojik güdüyle hareket ederek ülkesine ihanet ettiği savunulan bir örnek de İran için mevcuttur.

HMÖ kuruluşu itibariyle, İran'ın iyi yönetilmediği iddiasındadır ve bunun da silahlı mücadele yoluyla giderilebileceği iddiasına sahiptir. İran'da düzenden ve yönetenlerden memnuniyetsizlik duyan bir düşünce temeline sahip bir örgüttür. Örgüt, İslam Devrimi'nden kısa bir süre sonra rejimle de ters düşmüş, İran-Irak Savaşı'nda da

⁴⁶⁷Shabestan, "İran'daki CIA İstihbarat Ekibi'nin Tespiti", <http://www.shabestan.ir/detail/News/812870>, (Erişim:15.08.2020), s.1.

İran aleyhine tutum sergileyerek İran’da halk tabanından aldığı desteği de kaybetmiştir. HMÖ, son olarak Arnavutluk’ta kendine konuşlanma alanı bulabilmiştir.⁴⁶⁸

Komünist görüşleri benimseyen parti programıyla Şah döneminde de Humeyni döneminde de hedefte tutulan Tudeh veya Tude Partisi de casus angaje etmek isteyenlerin uygun bir vasat alanı iken buradan da ideolojik güdü temelinde hareket edenler bulunabilmiştir. Parti, Devrim’in İran’da oturtulması sürecinde rejim tarafından çeşitli yöntemler kullanılarak büyük ölçüde tasfiye edilmiştir. 1983 ve 1984’te parti yöneticileri basın-yayın organları vasıtasıyla ‘vatana ihanetlerini’, ‘yıkıcılıklarını ve bozgunculuklarını’ ve ‘dehşet verici suçlarını’ itiraf etmişlerdir. Bahram Afzali⁴⁶⁹, Nouredin Kianouri⁴⁷⁰ ve Ehsan Tabari⁴⁷¹ vakaları bu durumun örnekleridir.

Diğer taraftan, İran İstihbarat Bakanlığı’nın Koruma ve Önleme Stratejisi kapsamında düzenlediği bir sergide ele geçirilen gizli bir belgede yer alan bilgilere yer verilmiştir: Bu serginin ilginç ve önemli kısımlarından biri, ABD İstihbarat Teşkilatı’nın İran toplumunun kültürel patolojisine dair ifadeleridir. Buna göre; İranlılar duygusal ve duygusal insanlardır. Bu yüzden kendilerine hediyeler, imkânlar vererek, bir restorana davet ederek ve benzeri şeyler yaparak kendilerini borçlu hissettirmeye çalışın, ilerleyen süreçte sevginizi telafi etmeye çalışacaklardır. Siz de bu durumdan istediğiniz casusluk doğrultusunda yararlanabilirsiniz denilmektedir.^{472 473}

Ek-4’de yer alan vakalardan elde edilen verilere çalışmanın dördüncü bölümünde yer verilmiştir.

⁴⁶⁸ Mehmet Koç, *Halkın Mücahitleri Örgütü*, İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) Rapor Çalışması, Ankara: 2019, s.6.

⁴⁶⁹ Executetoday, “1984: Ten members of the Tudeh party”, 25.02.2017, <http://www.executedtoday.com/tag/bahram-afzali>, (Erişim:05.09.2020).

⁴⁷⁰ Explorethefact, “The Exposure of Nouredin Kianouri in Iran”, 26.11.2015, <http://explorethefact.blogspot.com>, (Erişim:05.09.2020).

⁴⁷¹ Apnews, “Ehsan Tabari, Prominent Former Communist, Dies In Tehran”, 30.04.1989, <https://apnews.com>, (Erişim:05.09.2020).

⁴⁷² Khabaronline, “İstihbarat Bakanlığı’ndan Anti-Casus Sergisi; Telefonla Casusluktan Elit İşe Alım Yöntemlerine”, Bülten No: 1295752, Bila Tarih, <https://www.khabaronline.ir>, (Erişim:05.09.2020).

⁴⁷³ ABD’lilerin bunu yapmakla; İran vatandaşlarında minnet duygusunu harekete geçirmek istedikleri değerlendirilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CASUSLUK VAKALARININ İNCELENMESİ SONUCUNDA CASUSLARIN BELİRLENMİŞ GÜDÜLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

4.1. VERİLER

Güdülerin tespit edilerek bilahare sınıflandırılmasında, ülkeler aleyhine gerçekleşen casusluk vakalarının incelenmesi; bir taraftan nicel verilerin ortaya çıkmasını sağlarken diğer taraftan güdülerin sınıflandırılmasına mehzaz teşkil edecek güdü çeşitlerine ulaşılmasını da sağlamıştır. Dört ülkenin aleyhine gerçekleşmiş casusluk vakalarından çıkarılan nicel veriler, dönemleri ile birlikte, şu şekilde ortaya çıkmıştır:

*ABD aleyhine gerçekleşen ve Ek-1/a'da bulunan vakaların incelenmesi neticesinde elde edilen nicel veriler şu şekildedir:

ABD aleyhine 1991-2020 tarihleri arasında gerçekleşen ve Ek-1/a'da yer verilen 41 casusluk vakasında tespit edilen güdülerin; Maddi, (Çoğunlukla 'kolay para' kazanma arzusu), Başkasına Yaranma-Mutlu Etme, Bölünmüş Sadakat, Hoşnutsuzluk, İdeolojik, İş Birliği İçinde Bulunulan Bir Müttefik Devlete Bilgi Vermek, Duygular (Korku, Kaygı, Vicdani Muhasebe), İltica İsteği, Özgecil Yaklaşım, Karma, olduğu görülmektedir.

Güdüsü tespit edilebilen 41 casusluk vakasında, casusların güdülerinin sayısal kırılımları şöyle belirtmiştir: Maddi Güdü Temelinde Casusluk Vakası Sayısı; 22, Başkasına Yaranma-Mutlu Etme Güdüsü Temelinde Vaka Sayısı; 4, Hoşnutsuzluk Güdüsü Kaynaklı Vaka Sayısı; 3, Bölünmüş Sadakat Güdüsü Temelinde Vaka Sayısı; 3, İdeolojik Güdü Temelli Vaka Sayısı; 2, İş Birliği İçinde Bulunulan Bir Müttefik Devlete Bilgi Vermek Nedenli Vaka Sayısı; 2, Duygular Kaynaklı Vaka Sayısı; 2, Karma Güdülü Vaka Sayısı; 2, İltica İsteği Kaynaklı Vaka Sayısı;1'dir.

Casus/Casuslar, 12 casusluk vakasında, ABD vatandaşlığının yanısıra bir başka devletin (Çin, Küba, Filipinler, Güney Kore, Hindistan, Mısır vd.) vatandaşlığına daha sahiptir.

Hoşnutsuzluk vakasını izleyen 3 vakada süreç; intikam alma, diğer tarafa sempati duyma, maddi güdüyle casusluk yapma aşamasına evrilmiştir.

Karma güdülü 2 vakadan birinin bileşenleri; [Altruistic Yaklaşım-Özgecil-Başkalarını Düşünen+Ego+Hoşnutsuzluk], diğer vakanın karma güdülerin bileşenleri; [Maddi GÜDÜ+Karşı Cinse Yaranma+Ego+ABD'nin Bir Başka Devlet İle Dostluğuna Hizmet Etme Düşüncesi] şeklindedir.

*Rusya aleyhine gerçekleşen ve Ek-2'de bulunan vakaların incelenmesi neticesinde elde edilen nicel veriler şu şekildedir:

Rusya (SSCB, BDT, RF dönemleri) aleyhine 1945-2020 yılları arasında gerçekleşen ve Ek-2'de yer verilen 108 casusluk vakasında tespit edilen güdülerin; Maddi (Çoğunlukla 'kolay para' isteği, kumar borcunu ödemek, ticari bir başarısız girişimciliğin ardından zararını karşılamak saiki vb.), Duygular (Korku, Nefret, Öfke, Kin, Hayal Kırıklığı vd.), Şantaj-Tehdit-Baskı-Kumpas (Bal Tuzağı), Karma, Hoşnutsuzluk (Komünist Parti, Polit Büro, Yüksek Sovyet Organı, İstihbarat Teşkilatları -KGB, GRU, SVR- yöneticilerine ve uygulamalarına duyulan hoşnutsuzluklar), Batı'da Yaşama İsteği (Batı'daki bir ülkede yaşama, Batı'daki bir ülkede çocuklarına gelecek kurma, İltica Etme vb.) ve Diğer olarak görülmektedir.

Güdü tespit edilebilen 108 casusluk vakasında casusların güdülerinin sayısal kırılımları şöyle belirmiştir: Maddi GÜDÜ Temelinde Casusluk Vakası Sayısı; 70, Duygular (Korku, Hayal Kırıklığı, Öfke, Kin, Nefret vd.) Kaynaklı Vaka Sayısı; 13, Şantaj-Tehdit-Baskı-Kumpas (Bal Tuzağı) Kullanılan Vaka Sayısı; 8, Karma GÜDÜLÜ Vaka Sayısı; 7, Hoşnutsuzluk (Komünist Parti, Polit Büro, Yüksek Sovyet Organı, İstihbarat Teşkilatları -KGB, GRU, SVR- yöneticilerine ve uygulamalarına duyulan hoşnutsuzluklar) GÜDÜSÜ Kaynaklı Vakası Sayısı; 5, Batı'da Yaşama İsteği Kaynaklı (Batı'da yaşama isteği, Batı'yı anlama, Batı'ya hak verme, Batı'nın anlatıldığı kadar kötü olmadığı düşünme vb.) Vaka Sayısı; 4, Diğer; 1'dir.

Karma GÜDÜLÜ Vakalar; çok farklı kombinasyonlara sahiptir. Karma GÜDÜLÜ Vakalar; [Hoşnutsuzluk+Nefet+İntikam+Ego]; 1, [Hoşnutsuzluk+Nefret+Ego]; 1,

[Maddi+Şantaj+Duygular]; 1, [(Maddi+Duygular); 1, [Maddi +Hoşnutsuzluk]; 1, [Maddi+Hoşnutsuzluk+Duygular]; 1, [Korku+Maddi+İltica Talebi]; 1 şeklindedir. Karma GÜDÜLÜ vakalarda; maddi güdü, casus istihdamına giden yolda yararlanılan güdülerin en başında baskın güdü olarak yer almaktadır.

İlaveten, 3 casusluk vakasında ceza alan kişi sayısı bir kişiden fazladır.

*Türkiye aleyhine gerçekleşen ve Ek-3/a'da bulunan vakaların incelenmesi neticesinde elde edilen nicel veriler şu şekildedir:

Türkiye Cumhuriyeti aleyhine 1945-2020 yılları arasında gerçekleşen ve Ek-3/a'da yer verilen 30 casusluk vakasında tespit edilen güdülerin; Maddi (Çoğunlukla 'kolay para' kazanma arzusu), Bölünmüş Sadakat, İdeolojik, Dini, Şantaj-Tehdit-Baskı-Kumpas (Bal Tuzağı), Duygular (Öfke, Kin, İntikam vd.) ve Karma Güdü, olduğu görülmektedir.

Güdüleri tespit edilebilen ve T.C. vatandaşları tarafından gerçekleştirilen 30 casusluk vakasında casusların güdülerinin sayısal kırılımları şöyle belirmiştir: Maddi Güdü Temelinde Casusluk Vakası Sayısı; 13, Karma GÜDÜLÜ Vaka Sayısı; 9, Bölünmüş Sadakat GÜDÜSÜ Temelinde Vaka Sayısı; 2, İdeolojik Güdü Temelli Vaka Sayısı; 2, Dini Güdü Temelli Vaka Sayısı; 2, Şantaj-Tehdit-Baskı-Kumpas (Bal Tuzağı) Kullanılan Vaka Sayısı; 1, Duygular Kaynaklı Vaka Sayısı; 1'dir.

Karma GÜDÜLÜ Vakalar; [Bölünmüş Sadakat+Maddi Güdü+İdeolojik]; 1, [Bölünmüş Sadakat+Para+Şantaj]; 1, [Şantaj+Baskı+Maddi Güdü]; 1, [Maddi Güdü+Baskı]; 1, [Maddi Güdü+Duygular Öfke, Kin]; 1, [Maddi+Duygular (Heyecan)+Ego]; 1, [Maddi+Duygular (Öfke, Kin, Nefret)]; 1, [Maddi Güdü+Kadın Zaafiyeti]; 1, [Maddi Güdü+İdeolojik Güdü]; 1'dir. Karma güdülerde maddi güdü, casus istihdamına giden yolda yararlanılan güdülerin en başında baskın güdü olarak yer almaktadır. İlaveten, 3 casusluk vakasında ceza alan kişi sayısı bir kişiden fazladır. (Ek-3/a)

Diğer taraftan, güdüleri tespit edilebilen ve T.C. vatandaşı olmayıp değişik tabiyetlerde kişiler tarafından Türkiye aleyhine gerçekleştirilen 15 casusluk vakasında

casusların güdülerinin sayısal kırımları şöyle belirmiştir: Maddi Güdü Temelinde Casusluk Vakası Sayısı; 12, İdeolojik Güdü Temelli Vaka Sayısı; 1, Karma Güdülü Vaka Sayısı; 2'dir. Karma Güdülü Vakalar; Maddi Güdü-İdeolojik Güdü; 2'dir. (Ek-3/b)

474

Tuncay zkan, eserinde, 1940-1992 yılları arasında MİT tarafından 131 casusluk vakası tespiti yapıldığı ifade etmektedir.⁴⁷⁵ Bu vakalar, 2020 yılı bazlı açık kaynaklar üzerinden tarandığında; vakaların tamamında yargısal açıdan cezaya ve casusluk fiiline hkmolunmadığı belirlenmiştir. Soruşturma, kovuşturma veya henüz gözaltı aşamasında nihayetlenen vakalara da rastlanmıştır. Bu vakalardan hakkında casusluk kararı çıkanlar ise Ek-3/a ve Ek-3/b'ye dahil edilmiştir.

İlaveten; söz konusu 131 vakanın bir kısmının bir yargı kararı ile sonuçlanmış bulunması bir kısmının bir yargı kararı ile sonuçlanmamış olması, suçlanan kişilerin niyetlerinin anlaşılması hususunda bir fikir edinmeye engel değildi. Bu fikri edinmek için söz konusu vakalar açık kaynaklar üzerinden incelendiğinde ise; Türkiye'nin bu tarihlerde hemen birinci sınır periferinde yer alan komşuları ile dönemsel sorunlar yaşımasından kaynaklı olarak casusluk vakaları yaşadığı, casusluk faaliyetlerinin çatışan iki taraf (Türkiye ve diğerk devlet) arasında bir kart olarak oynanabildiğı, Türkiye'nin sınırdaşı devletlerden; Bulgaristan, Yunanistan, Suriye, İran, Irak, Rusya ile casusluk vakaları yaşarken, sınırdaş olmadığı; ABD, Romanya ve Libya ile yaşadığı casusluk vakası sayısının toplam 6 olduğı, Türkiye'nin sınırdaşı veya daha yakınındaki Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ile bu dönemde casusluk vakası yaşanmadığı tespit edilmiştir.

*İran aleyhine gerçekleşen ve Ek-4'te bulunan vakaların incelenmesi neticesinde elde edilen nicel veriler şu şekildedir:

⁴⁷⁴ Türkiye aleyhine gerek T.C. vatandaşları tarafından gerekse yabancı uyruklu kişiler tarafından gerçekleştirilmiş vaka sayısı bu çalışma kapsamında belirlenenlerden çok daha fazladır. Ancak ek tabloların başlık kısımlarında yer geçen verilerden biri veya birkaçı, en önemlisi de vakadaki güdü bulunamadığından çizelgeye dahil edilmemiştir.

⁴⁷⁵ Tuncay zkan, *Teşkilat, Milli İstihbarat'ın Gayri Resmi Tarihi*, İstanbul 2016, s.293-305.

İran aleyhine 1980-2020 yılları arasında gerçekleşen ve Ek-4'te yer verilen 27 casusluk vakasında tespit edilen güdüler; Maddi (Çoğunlukla 'kolay para kazanma arzusu'), İdeolojik (İran'daki İslami rejim aleyhine) ve Hoşnutsuzluk Güdülü Vakalar olarak görülmektedir.

Güdüsü tespit edilebilen ve İran vatandaşları (Tek vatandaşlık veya çifte vatandaşlık sahibi) tarafından gerçekleştirilen 27 casusluk vakasında casusların güdülerinin sayısal kırılımları şöyle belirlemiştir: Maddi Güdü Temelinde Casusluk Vakası Sayısı; 20, İdeolojik Güdü Temelli Vaka Sayısı; 6, Hoşnutsuzluk Temelli Vaka Sayısı; 1'dir.

Casusluktan cezalandırılan şahıslar, 8 casusluk vakasında, ikinci bir devletin vatandaşlığına daha sahiptirler. İran'ın yanısıra ikinci vatandaşlığına sahip bulunulan ikinci ülkeler; İngiltere, İsveç ve Kanada'dır.

4.2. SINIFLANDIRMA

Çalışma kapsamında casusluk vakalarının incelenmesi; hem güdü çeşitlerinin hem de yukarıdaki nicel verilerin ortaya çıkmasına yararmış ve böylelikle Casusların Güdülleri (motifleri) şu şekilde belirmiş ve kategorize edilmiştir:

4.2.1. Maddi Güdülenmeler

Maddi güdülenmelerde; büyük çoğunlukla da nakit para elde etme ihtiyacı, servet sahibi olma isteği, maddi açıdan açgözlülük, maddi kayıp ve zararın karşılanması (Örneğin; kumar oyununda kaybedilen paranın tazmini, eğlence hayatında veya lüks bir yaşamda gerekli olan paranın elde edilmesi, ticari başarısızlık sonrası oluşan maddi zararın karşılanması vb.) hususları etkili olmaktadır.

Diğer somut maddi değerler; maddi değerde mülk ve gayrimenkul (Ev, yazlık vb.) ve taşıt sahibi olma arzusu, lüks ve konforlu tatil yapma isteği, toprak sahibi olma

düşüncesi, karısının, sevgilisinin veya metresinin abartılı maddi isteklerini gidermek için maddiyat gereksinimi vb.'dir.

Maddiyat, casusun güdülenmesini sağlamakta kullanılan birinci sıradaki araçtır.

Maddi temelli güdülenmelerin diğer tüm güdülenme nedenlerinin önünde bulunmasının nedeni; maddiyatın, elde edilmek istenen diğer birçok nesnenin veya durumun satın alınmasını sağlayacak başlıca ve en geçerli araç olması, şeklinde açıklanabilir.

4.2.2. İdeolojik Güdülenmeler

İdeolojik mücadeleler Kapitalizm-Sosyalizm sistemleri arasında onyıllar boyunca sürmüş ve bu durum casusluk vakalarında sıklıkla ideolojik temelli güdülenmelerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. İdeolojik temelli güdüler ağırlıklı olarak II. Dünya Savaşı'nın bitimiyle ivme kazanmaya başlayan güdüler olmuştur.

İdeolojik güdülü vakalarda kısaca; yıkılmak istenen bir ideoloji bulunmaktadır. Hasım olan taraf veya kişi, karşı tarafın veya kişinin ideolojisine zarar vermek istemektedir. Hedef alınan ideoloji yıkılarak yerine savunulan ideolojinin veya yeni bir ideolojinin getirilmesi amaçlanmaktadır.

İdeolojik güdülenmeye; içinde bulunulan ve uygulanan ekonomik veya siyasi sistemdeki bozukluklar, yanlış uygulamalar veya çürümeler neden olabilmektedir. SSCB döneminde Batı lehine casusluk yapmaya karar verenlerin düşünce dünyalarında bu altyapının olduğu çoğunlukla görülmektedir. Ayrıca içinde yaşanan ve maruz kalınan ekonomik veya siyasi sistemin, kriz anlarında çözümler üretememesi de casus adayının düşüncesinde diğer tarafın ideolojisinin konuya dair çözümlerine dair merak uyandırarak onun casusluğa giden yolda atılan ilk adımı atmasına sebep olabilmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ideolojik güdülenmelerin; devlet altı veya devlet dışı aktörler olarak nitelendirilen oluşumlar vasıtasıyla sürdüğü, bu oluşumların kapitalizm ve demokrasiyi esas alan sistemlere mücadele ve eylem sürecini devam

ettirmeye çalıştıkları görülmektedir. 1991 yılından sonra biten Soğuk Savaş'ın ardından devlet altı aktörler olarak nitelenen El Kaide, IŞİD bu durumun örnekleri olarak göze çarpmaktadır. Bu türde oluşumlar, ABD'nin önderi olduğu kapitalizm ve demokrasi gibi sistemleri yıkmayı amaçladıklarını söylemlerinde belirtmektedirler. ABD aleyhine gerçekleşmiş casusluk vakalarında söz konusu oluşumlara yardım etmek suçuyla casusluktan ceza almış kişiler bulunmaktadır.

Diğer taraftan, çalışmada bu durumun başkaca bir örneği İran'daki teokratik rejimin yıkılması için ideolojik güdüler ile hareket edenlerde görülmüştür. İran'daki casusluk vakalarında güdüler çok çeşitlenmemiştir. Söz konusu güdüler; maddiyat ve ideolojik güdüler olarak sınırlı kalmıştır. Bu da İran'da 1979 yılından günümüze değin Devrim'in var olması-ortadan kaldırılması mücadelesinin sürdüğünü göstermektedir.

4.2.3. Manevi ve Kutsal Değerler, İdealler

Çoğunlukla savaş dönemlerinde yaşanan casusluk faaliyetlerinde bu güdü türü ortaya çıkmaktadır. Diğer tüm güdü türlerinden daha farklı olarak pozitif manada bir hüviyete sahiptir. Bu türde güdüler casusları olumlu yönde güdülemektedir. Vatanseverlik, bir ülkenin düşman işgalinden kurtarılması amacı, dünyayı veya bölgeyi tehdit eden bir düşmanın veya akımın alt edilmesi düşüncesi, bir devlet kurma ülküsü bu klasmanda yer almaktadır. Kurtuluş Savaşı döneminde kurulan Türk istihbarat teşkilatları vasıtasıyla düşmanlar hakkında bilgi edinme çalışmaları, II. Dünya Savaşı yıllarında müttefiklerin, Nazizmi yıkmak için Nazi hatları gerisine casusluk faaliyeti için eğitilmiş insanlar göndermeleri örnekler olarak verilebilir.

Bu türde güdülenmelerde casus adaylarının duygu olarak; Hıraeth (İnsanın vatanına duyduğu derin bağ) duygusundan etkilenmiş oldukları değerlendirilmektedir.

4.2.4. Hoşnutsuzluklar

Hoşnutsuzluk kaynaklı casusluk vakalarında casus adayları veya casuslar; devleti yönetenlerden, devletin yönetim organlarında çalışanlardan, söz konusu kişilerin yanlış uygulamalarından (Örneğin; liyakatsizlik, adam kayırma, iltimas, kişilere hak edilmeyen terfilerin verilmesi, maddi imkânları iyi yurt dışı görevlerine, haksız bir şekilde, yönetime yakın olan belirlenmiş kişilerin gönderilmesi, Nepotik yaklaşımlar vd.) dolayı hoşnutsuzluk duymaktadırlar.

Hoşnutsuzluk türünde güdülenmelere; gerek özel gerekse kamu sektöründeki yöneticilerin yukarıda sayılan türde uygulamalar neden olmakta ve casus adaylarında; tepki duyma, kurum veya kuruluşun icraatlarını yanlış bulma, onaylamama, desteklememe vb. şeklinde karşılıklar günyüzüne çıkmaktadır. Böylelikle, yönetim sistemine veya idarecilerine duyulan hoşnutsuzluklardan kaynaklı olarak güdülenilmekte ve zarar verme sürecine girilebilmektedir.

4.2.5. Başkasına Yaranma-Başkasını Mutlu Etme

Casuslar, sevgililerine veya aile fertlerine yaranma güdüsüyle de hareket edebilmektedirler. Casus, casusluk faaliyetini âşık olduğu, hoşlandığı, yakınlık hissettiği karşı cinste biri için yapabildiği gibi anne, baba ya da eş gibi çok yakınlarının yararına olmak üzere de gerçekleştirebilmektedir. Casus adayının, kimi zaman yaranmak istediği karşı cinsten kişi ise bir istihbarat teşkilatının, adayın üzerine yönlendirdiği istihbarat teşkilatı görevlisi olabilmektedir.

Özgecil Yaklaşım (Başkalarını düşünen) tarzı da bu kapsamda değerlendirilebilir. Başkasına Yaranma-Başkasını Mutlu Etme temelindeki güdülenmelere, ABD aleyhine gerçekleşmiş casusluk vakalarında daha sıklıkla ve neredeyse sadece ABD aleyhine vakalarda rastlanmaktadır.

4.2.6. Bölünmüş Sadakat ve Aynılık

Bölünmüş Sadakat temelindeki vakalar; çifte tabiyetli (uyruklu) insanların istihbarat teşkilatlarınca angaje edilerek kullanıldığı vakalardır. Bu türde vakalarda kişi; o ülkede doğmayıp sonradan yerleşerek vatandaşlığını kazandığı veya anne-babasından dolayı ikinci bir tabiyete hak kazandığı veya ABD'deki 'Green Card-Yeşil Kart' uygulamasında olduğu gibi bazı şartları yerine getirerek başka bir ülkede yaşama imkânı bulduğu veyahut doğumunun o ülkede gerçekleşmesinden kaynaklı olmak üzere vatandaşlığını kazandığı devlet aleyhine casusluk yapabilmektedir. Burada, casus aday, istihbarat teşkilatlarınca iki ülkeden birine sadık olmaya zorlanmakta, iki ülkeden birinin menfaatleri açısından tercih yapma noktasına getirilmekte ve bu yönlendirmeye sadece bir ülkeyi ve bu ülkenin menfaatlerini incelemek zorunda bırakılmaktadır. ABD'de yaşayan Küba, Filipinler, Çin vd. asıllı kişilere casusluk teklifi götürülmesi bu türden vakalara birer örnektir.

Çalışmada, İran'daki çifte uyruklu vatandaşların içerisinde yer aldığı vakaların Bölünmüş Sadakat vakalarının içerisinde sayılmayıp ideolojik güdülenme kaynaklı vakaların içinde sayılmasının nedeni; İran ve diğer ikinci bir ülkenin vatandaşlığına sahip kişilerin ideolojik güdülere sahip olması, İran'daki teokratik rejimi toptan yıkmak amacını taşımalarıdır. Oysa ki ABD'deki Bölünmüş Sadakat kaynaklı vakalarda, Amerikan ideolojisi yıkılmak istenmemekte bilakis ABD'nin varlığı içinde ABD'nin geliştirdiği teknoloji, yenilikler, buluşlardan haberdar olarak kendi ülkelerinde aynısından yararlanılmak amaçlanmakta ve ABD'nin siyasi niyetleri bilinmek istenmektedir. ABD'nin topyekün ortadan kaldırılması amacı bulunmamaktadır.

4.2.7. Duygusal Dürtüler

Duygusal dürtülerin bir casusluk vakasına yol açtığı vakalarda; nefret, öfke, hayal kırıklığı, intikam, kaygı, aşk başta olmak üzere çeşitli türde duygulanımlar casusluğa giden yolda etkili birer kolaylaştırıcı rol oynayabilmektedir. Duygular kimi casusluk vakalarında tek başına bir güdü olarak ortaya çıkabiliyorken bazı vakalarda esas

güdünün yanında ikincil güdü olarak rol oynayabilmektedir. Duygular casusluğa giden yolda casus veya casus adayları güdülenmesinde sürecin başında veya ortasında da belirebilmektedir.

Duygusal dürtülenme ile gerçekleşen casusluk vakalarında birden fazla duygu bulunabilmektedir. Örneğin negatif duyguların var olduğu vakalarda süreç; öfke-nefret-intikam sürecinde ilerlemekte casus adayı intikam almaya karar verdiğinde casusluk faaliyetini de bir intikam aracı olarak kullanmaya karar vermiş olmaktadır.

4.2.8. Zorlayıcı Haller (Şantaj, Zorlama, Baskı, Tehdit)

Evli bir kişinin evlilik dışı ilişkisinin tespit edilmesi, kişinin askerlik hizmetini ifa etmemiş olması, eğitim açısından beyan ettiği mezuniyete sahip olmaması, yakınlarına ilişkin kendince çekinilecek veya göz önüne çıkmasını istemediği durumların bulunması, cinsel sapkınlıklar taşıması, geçmişinde kendi tercihleri ve hatalarıyla utanç verici durumlar yaşamış olması durumlarından biri veya birkaçı istihbarat teşkilatlarınca dokümente edilerek casus olması istenen kişinin önüne konulmakta ve bu veriler istismar edilmek suretiyle kullanılarak, kişinin çalışması istenilen tarafa angajesi sağlanmaktadır.

Bal Tuzağı yöntemi, şantaj yapılmak suretiyle angaje edilecek casus adayı üzerinde uygulanan en bilindik yöntem olarak kendini göstermektedir. Böylelikle kişi zorlanmakta ve baskı ortamı oluşturulmaktadır. Bal Tuzağı yöntemiyle istenilen neticenin alınması akabinde casus bu defa maddi güdü ile güdülenmeye devam edilmektedir.

Zorlayıcı haller kullanılarak casus angajmanının yapıldığı casusluk vakalarının bitmemiş olsa da azalan bir seyir izlediği söylenebilir. Bunun böyle olmasında; dünyada gelinen özgürlükçü ortamın, alenileşmenin, bu konuda insanların daha duyarlı ve dikkatli olmalarına dair bilinçlendirme-farkındalık yönünde eğitim programlarının gerçekleştirilmesinin, özellikle yurt dışında görev yapacak veya görevle gidecek resmi görevlilerin bilinçlendirilmelerinin etkileri olabilmektedir. Bu yönde görsel veya yazılı

birçok yayınların izlenmesinin de insanlarda hassasiyet gelişmesine neden olduğu söylenebilir.

4.2.9. Başlı Başına Ego (Benlik)

Ego içeren vakalar; kişinin sadece kendisinin fikirlerinin doğru olduğunu düşünmesi, vazgeçilmez ve benzersiz olduğuna inanması, kendini hep haklı görmesi ve salt kendine odaklı olması gibi durumların varlığından kaynaklanmaktadır. Kimi casuslar, çalışmakta oldukları istihbarat teşkilatlarında yanlış uygulamalar yapıldığı inancıyla bu yanlışları ancak kendilerinin önerdikleriyle aşılabileceğine inanmaktadırlar.

İstihbarat jargonunda var olan “Casus şöret için yaşar.” deyişi de ego güdüsünü açılatabilecek bir donedir. Bu türde vakalarda casus, gizli bir faaliyet içinde bulunmanın ayrıcalığını kendi egosunda doyasya hissetmektedir. Bir istihbarat teşkilatı ile işbirliği içinde olmak, bir gizli faaliyette rol oynamak onun egosunu beslemektedir. Böylece diğer insanlardan farklı bir konuma eriştiğine inanmaktadır.

4.2.10. Psikolojik Faktörler

Kişinin kendini aşma cabası, heyecan arayışı, farklı, özel, ayrıcalıklı hissetme gibi saiklere sahip olması onu casusluğa sürükleyebilmektedir.

Geçmişinden kaynaklı hesaplaşmalar, geleceğine yönelik taşıdığı kaygı ve endişeler, akıl ve ruh yapısının getirdiği olumlu ya da olumsuz fizyolojik veya psikolojik temelli faktörler bu türde vakalara tesir etmektedir.

Kişi, seçilmiş olduğunu, ayrıcalıklı olduğunu, farklı olduğunu da ifade edebilmektedir. Psikolojik faktörler kullanılarak elen alınan casusluk vakalarında uygun ve doğru kontrol edilmemesi durumunda sürecin istenmeyen yönler doğru kanalize olması kuvvetle muhtemel olabilmektedir. RF aleyhine gerçekleşen üç vakada bu durumun örnekleri görülmüştür.

4.2.11. Batı'da Yaşama İsteği

SSCB döneminde; tüketim ihtiyaçlarının fazlasıyla karşılandığı alışveriş merkezleri, farklı özellikte otomobiller, restoranlar, sosyal açıdan özgürlükçü ortamlar ve yaşam tarzı, tatil yerleri gibi Batı'nın müreffeh yaşam koşulları hakkında duyduklarından etkilenen Sovyet vatandaşları ile kısa veya uzun sürelerle Batı'da bulunmuş kişilerden bazıları, daimi şekilde Batı ülkelerine gitmek ve buralarda yerleşmek istemişlerdir. Bu ülkelerdeki resmi görevlilerden bazıları görevlerinin bitmesi ve ülkelerine dönmeleri yönünde kendilerine çağrı yapılmış olmasına rağmen bu çağrılara icabet etmemişlerdir.

Bazı casuslar açısından, iltica hakkını elde etmek de önemli olmuştur. Bunu keşfeden istihbarat görevlileri, casus-istihbarat görevlisi mesleki ilişkisinde, bir güdü olarak iltica hakkını da bir vaat olarak kullanmışlardır.

Bu türde güdülenmelerde casus adaylarının Kaukokaipuu (Hiç gidilmemiş olursa da 'o yer' e dair sıla hasreti duymak) duygusundan etkilenmiş olabilecekleri değerlendirilmektedir.

Batı'da yaşama isteği salt RF aleyhine gerçekleşmiş casusluk vakalarında görülen bir güdü çeşidi olarak görüldüğü söylenebilir.

4.2.12. Diğerleri

Casusların angajmanı için kullanılmaya hazır ancak bir klasmana yerleştirilemeyecek nicelikte olan güdülerin diğerleri başlığı altında şöyle sıralanması mümkündür:

***Kendisinin veya Bir Yakınının Sağlık İhtiyaçlarının Karşılanması Zorunluluğu;** Organ temini ve organ naklinin yapılması ihtiyacı, donörlük, kendisinin veya bir yakınının pahalı veya o ülkede bulunmayan bir ilaca gereksinim duyması, bunun bazı örneklerindendir. Afrika veya Ortadoğu ülkelerinde bazen tek bir ağrı kesici ilaç dahi çok değerli olabilmekte ve casusluğa giden yolu açabilmektedir.

***Cinsel Dürtüler;** Seks yapma isteği, cinsellikte sapkınlık ve bunları bir istihbarat teşkilatının sağlayabilmesi ya da bu zaafiyetin tespit edilmiş olup istihbarat teşkilatı görevlisi tarafından şantaj unsuru olarak kullanılmasıyla angajmanlar yapılabilmektedir.

***Gelecek (İkbal) Kaygısı;** İnsanlar kendileri veya yakınları için iyi hazırlanmış bir gelecek hazırlama kaygısı taşıyabilmektedirler. Çoğunlukla çocuklarına iyi ve seçkin bir eğitim imkânının sağlanması görünür sebep olarak sunulsada, esasen, çoğu kez, kendisi için yaşanılabilir bir gelecek hazırlama isteği de söz konusudur.

***Taltif Edilmek (Onurlandırılmak);** Madalya, şilt, berat, takdirname gibi simgesel ödüller kazanmak bazı casuslar için oldukça önemlidir ve bunu bilen istihbarat teşkilatlarınca güdülenmelerinde kullanılmaktadır.

***Sahiplenildiğini Hissetmek;** Casusun, yakalanacağını anladığı anda kaçacak bir yeri olmalıdır. Bu da şüphesiz lehine çalıştığı devletin topraklarıdır. Bu başlıktaki vakalarda; devletlerin, ahde vefa göstererek, kendilerine hizmet eden casusları genellikle sahiplendikleri görölmektedir. Bunun bir adım ötesi ise casusun yakalanması halidir. Bu durumda, bir zaman sonra casus takası gündeme gelmekte yakalanan casus takasta değiş-tokuş yapılarak yine lehine çalıştığı devletin topraklarına alınmaktadır. Bu da casuslar açısından bir güdülenme sebebidir. Casuslar lehine çalışacakları devletin kendilerini sahiplenip sahiplenmeyeceğine önem vermekte ve bunu pratikte görmek veya hissetmek istemektedirler. İltica hakkının tanınması, gizli bir kaçırma operasyonu ile aleyhine çalıştığı ülkenin dışına çıkarılması, lehine çalıştığı devletin vatandaşlığının verilmesi, adına hüviyet, pasaport düzenlenmesi casusların güdülenmelerinde kullanılmaktadır.

Sahiplenilen casuslardan bazılarının gittikleri ülkelerde; yüksek değerde ev sahibi oldukları, kendilerine aylık bağlandığı görülmektedir. Hizmetlerinin karşılığının değerinin düşük veya yetersiz kaldığını düşünerek açtıkları tazminat davalarında davacı olan casuslara yüksek meblağlarda tazminatlar ödendiği, kaçtıkları ülkelerde o ülkenin istihbarat teşkilatı veya kolluk kuvvetlerinin korumasında bir hayat sürdürmelerine imkân tanındığı da görülebilmektedir.

***İş Birliği İçerisinde Bulunulan Müttefik Bir Devlete Bilgi Vermek;** Bir müttefik devletin ülkesinde görevle bulunan kamu görevlileri, özellikle denizaşırı görevlerle diğer ülkelerdeki misyon binaları, askeri üslerde bulunan askerlerden bazıları, belirli bir süre sonra bu ülke vatandaşlarıyla onların ulusal davaları veya problemlerine dair empati kurmaya başlamaktadırlar. Bu empati hali, elde bulunan bilginin müttefik devlet yetkililerine verilmesine neden olabilmektedir. ABD'nin dünya geneline yayılmış üslerinde görev yapan görevlilerden bazıları, bu türde vakaların örneklerini vermişlerdir.

SONUÇ

Çalışmada dört örneklem devlet aleyhine gerçekleşen casusluk vakaları olduğundan her bir örnek devlet için ayrı ayrı sonuçlar elde edilmiştir. Bununla birlikte, tüm vakalar açısından temel sonuç da elde edilerek bu kısımda yer verilmiştir.

***Ek-1/a’da yer verilen vakaların incelenmesi neticesinde elde edilen sonuçlar şunlardır:**

ABD aleyhine gerçekleşen casusluk vakalarındaki güdüler, incelenen diğer üç devlet (RF, İran, Türkiye) aleyhine gerçekleşen vakalardaki güdülerden daha fazla sayıda çeşitlilik barındırmaktadır.

ABD’de Etnik Mesafeyi Ayarlama Politikaları’ndan biri olan ‘Kader Birliği’ politikasının bir sonucu olarak Divided Loyalty (Bölünmüş Sadakat) olarak bilinen bir casusluk nedeni oluşmuştur. Yani; African (Afrikalı), Spanik (İspanyol), Latin, Asian (Asyalı) gibi doğuştan, anne ve/veya baba tarafından olmak üzere sonradan ABD vatandaşlığını kazanmış ancak esasen Amerikalı olmayan insanlardan bazıları ‘Bölünmüş Sadakat’ kapsamında casus olabilmektedirler. İstihbarat teşkilatları bu türde kişilerden bazılarını angaje edebilmektedir ve bundan kaynaklı casusluk vakaları maddi güdülü casusluk vakalarına sayısal olarak yaklaşmaktadır. Casus adaylarının, çifte vatandaşlığa sahip olması durumunun, ‘Bölünmüş Sadakat’ temelli vakalardaki casusluğa giden süreçte bir kaldıraç olarak kullanılabildiği de söylenebilir.

ABD’nin insanlığa sunduğu ekonomik (Kapitalizm, Liberalizm, ‘Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler’ düsturu) ve siyasal sistem (Demokrasi, Özgürlük, Çoğulcu Ortam), sayılanların içerdikleri özgürlük söylemleri ve ülkedeki özgürlükçü ortam, ABD aleyhine casusluk faaliyetlerinin gerçekleşmesinde kolaylaştırıcı etki yapabilmektedir. Casuslar belirtilen ekonomik ve siyasal sistemlerin sunduklarını (Seyahat özgürlüğü, ticaret yapma özgürlüğü ve fırsatları, iletişim özgürlüğü vb.) casusluk faaliyetlerini gerçekleştirmek için birer hareket serbesti aracına dönüştürmüş görünmektedir. Bu türde kolaylıkların varlığı casusların güdülenmelerine sebebiyet verebilmektedir.

ABD'nin Çin ile teknolojik ve ekonomik düzeydeki artan rekabetinden; ekonomik ve teknolojik casusluk faaliyetlerinin de etkilendiği görülmektedir. Çin menşeli şirketlerin ve çalışanlarının, münferiden girişimci kişilerin; ABD'yi, ABD'deki şirketlerini (Savunma sanayinde faaliyet gösteren şirketler, enerji faaliyet konulu şirketler, teknoloji üreten şirketler vb.) ve çalışanlarını hedef alarak, sayılanlar tarafından hazırlanmış bilgileri elde etmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu sonuca ise Ek 1/b'deki sunulanlardan ulaşılmaktadır. Söz konusu 10 vakanın tamamı bu türdendir. Bu türde casusluk faaliyetleri için; ABD'ye yerleşmiş Çin-ABD çift tabiyetli Çin doğumlular, ABD'ye çalışmak üzere gelmiş Çinli bazı özel sektör çalışanlarının seçildiği görülmektedir. Bu türde gerçekleşen vakalarda ticari kazanç veya bir başka deyişle maddi güdü (para) neredeyse tek ve baskın güdüdür. Destekleyici güdü ise Bölünmüş Sadakat'tir. ABD'nin son dönemde Çin menşeli özellikle Huawei gibi cep telefonu üreticisi firmaların ürünlerini ABD'ye sokmama veya kısıtlamalar getirme çabalarını böylesi bir açıdan ele almak, ABD'nin bu davranışının anlamlandırılmasını sağlayabilecektir.

ABD'nin casusluğa maruz kalmasının çeşitli ve de kimisi ABD'ye özgü nedenleri de vardır. Bunların başlıca nedenleri şunlardır: ABD'nin kendini özgürlükler ülkesi ilan etmiş bulunması, ABD'nin dünya geneline askeri kuvvet göndererek etki alanını genişletmesi ve askeri güç gönderdiği ülkelerde bu duruma antipati duyan bazı insanların bulunması, ABD'nin özel eğitilmiş kuvvetleri eliyle kesin ölüm neticeli operasyonlar yapabilmesi ve bunun da nefret-kin-intikam sürecini başlatabilmesi, 16 üyeli ABD İstihbarat Ailesi'nin her bir üyesinin yerel veya global faaliyetleriyle ayrı ayrı hedef haline gelebilmesi, ABD'nin diğer kıta ve ülke kökenli olup Amerikan vatandaşı da olanlar ile paramiliter askeri güç ve istihbarat faaliyetlerinde müteahhit firmalar çalıştırması.

***Ek-2’de yer verilen vakaların incelenmesi neticesinde elde edilen sonuçlar şunlardır:**

Rusya’da 1991’den önce yaşanan vakalarda ayırt edici yanı baskın olan ve Rusya’ya özgü güdülerden biri; korkudur. Diğer ülke örneklerine göre ayrımlanan bu korku duygusu temelli vakalarda; Rusya dışında görev yapmakta iken bir mizansenle, sorgulanmak amacıyla Rus resmi makamları tarafından Moskova’ya çağrılan kimi diplomatların, askerlerin, istihbarat teşkilatı görevlilerinin, casusluk faaliyetiyle suçlanarak sorgulanacaklarını ve bunun nihayetinde ölüm cezası kararıyla infaz edileceklerini düşündüklerinden Rusya’ya gitmemek, Rusya’da bulunuyor iken kaçmak, Rusya’ya giderek kendini savunmak ve ardından uygun bir zamanda ülkeden kaçmak alternatiflerinden birini seçtikleri görülmektedir. Gerek 1991 yılı öncesi gerekse sonrası casusluk vakalarında, casusların güdülenmelerinin kırılması için Rusya’da yönetimlerin açıktan veya gizliden acımasız, sofistike türlerde cezalandırmalar ile ölüm infazları yöntemine başvurabildikleri anlaşılmaktadır.

Duygular kategorisindeki korkunun oluşmasına etki eden faktörlerden en önemlisi Rusya’nın Çekist geleneğinden (Çeka, NVKD, KGB) bu yana devam eden ve başka bir tarzı bulunan ölümlü infazlardır. Rusya’ya ihanet ederek buradan ayrılan veya Rusya’ya dönmeyen casuslar, açıktan açığa, bazen gizli bazen sofistike kurgularla öldürülebilmekte veya hayatlarını kaybedebilmektedirler. Korku veya Rusya’daki yönetimlerin casuslardan intikam almaları, bir noktada ‘hesabı kapatmaları’ casusların casusluk faaliyetini gerçekleştirmeden önce bir kez daha düşünmeleri gereken bir caydırıcı faktör olarak ortaya bırakılmaktadır.

Rusya aleyhine 1991 öncesi ve kısmen 1991 sonrası gerçekleşen casusluk vakalarının diğer bir ayırt edici ya da Rusya’ya özgü durumu ise; Batı’da yaşama istekliliğinin bulunmasıdır. Batı’nın yaşam standartlarını görmeleri, bazı potansiyel casusları, Batı ülkelerine kaçarak buralarda yaşama isteğine sevk edebilmiştir.

Rusya’ya ait 1945-1991 arasındaki birinci dönemde baskın güdüler; Maddi GÜDÜ (para), Tek GÜDÜLÜ veya Karma GÜDÜLÜ vakalar içinde yer alan; Hoşnutsuzluk-Hayal

Kırıklığı ve Batı’da Yaşama İsteği olarak belirmektedir. Casuslardan bir kısmı, Sosyalizm’in halkın ekonomik sorunlarına çözüm üretmediğini ve SSCB’yi idare edenlerin iyi birer yönetici olmadıklarını düşünmüşlerdir. Bu dönemde hoşnutsuzluk ve hayal kırıklığından güdülenen casuslar, çoğunlukla yabancı istihbarat teşkilatlarının para teklifini kabul etmemişlerdir. Karşı olduklarının ülkeleri değil sistem ve yönetimler olduğunu düşünmüşler veya Batılı istihbarat teşkilatlarınca böyle düşündürülerek güdülenmişlerdir. (Tıpkı Cambridge Beşlisi’nin de parayı almayı hiçbir zaman kabul etmeyip İngiltere’yi değil Kapitalizmi hedef aldıklarını söylemeleri gibi.) Hoşnutsuzluk temelindeki güdülenmelerle Batı lehine çalışmakta olan casuslar, yine Batı’nın SSCB’nin altını oymasında bilerek veya bilmeyerek rol oynamışlardır.

Rusya’ya ait 1991-2020 arasındaki ikinci dönemdeki güdülenmelerde baskın güdü çok bariz şekilde; maddi güdü olarak öne çıkmaktadır. Kapitalizm’in Soğuk Savaş sonunda Sosyalizm’e galebe çalması; Rusya’da ilkelerin bir tarafa konulmasına ve 10 yıldan biraz daha fazla sürecek bir zayıflık döneminde (1991-2002) casusların da kendilerine pay çıkarmalarına neden olmuş görünmektedir. Zira, Rusya’da anılan dönemde yokluk, yoksulluk, geçim zorluğu vardı. Artık Sovyet resmi ideolojisinin baskısı kırılmıştı ve para kazanma imkânı belirmişti.

Bu dönemde Rusya’da bilimin ve bilim adamlarının ürettiklerine iç piyasada müşteri çıkmadığından ve Rusya’nın sınırlarından birkaç adım ötedeki komşuları da Rusya’dan bilimsel, teknolojik, sistemsal vd. alanlarda taleplerde bulunduklarından, bilgiler, numuneler, prototipler, parçalar; bilimsel ve teknolojik alanlarda potansiyel casus olarak nitelendirilen kişiler veya girişimciler tarafından dışarıya ‘satılmıştır.’⁴⁷⁶ Rusya kapalı kutusundan neler çıkacağını büyük bir merakla öğrenmek isteyen özel şirketler, bedelini belirleyerek istedikleri bilgiyi, prototipleri, formülleri, her türde elektronik veya mekanik parçayı böylelikle elde etmişlerdir. En azından 70 sene boyunca öz kaynaklarıyla, ABD başta olmak üzere Batı’nın karşısına bir rakip hüviyetinde dikilmiş, uzay çalışmalarına Batı’dan önce başlamış ve mesafe kaydetmiş,

⁴⁷⁶ Alice Valsamaki, “Shpion-professor» vyshel na svobodu. Shpionomaniya krepchayet”, 26.11.2012, <https://rus.azattyq.org/a/valentin-danilov/24781182.html>, (Erişim:22.08.2020).

nükleer güç dengesini kurabilmiş, uluslararası sularda gemiler dolaştırabilmiş Rusya'dan kayda değer birçok yenilik çıkacağına emin olan devletlerden insanlar, casuslar vasıtasıyla Rusya'dan istediklerinin bir kısmını koparabilmişlerdir.

Birinci Dönemde Rus casuslarının kapısını çaldıkları veya iltica ettikleri ülkeler ağırlıklı olarak; ABD ve İngiltere olmuştur. Bu bir tesadüf değildir zira söz konusu iki ülke tarihsel boyutta ardışık olarak Kapitalizmin baş temsilcisiydiler ve 1917 Devrimi'nden sonra Rusya'nın önerdiği Sosyalizm'in ve Komünizm'in karşısında durmaktaydılar.

Casusların karşıt kampa veya rakiplere yönelmeleri, ideolojik karşıtlık açısından değerlendirilerek ideolojik güdülenme sınıfına da konulabilecektir. Rusya çatısı altında canının yandığını hisseden, içinde hoşnutsuzluk barındıran casus adayları ABD ve/veya İngiltere'ye hizmet etmeyi seçerek bu defa devlet yöneticilerinin canını yakmak istemiş veya bu defa onları hoşnutsuz kılmak gibi nefretin yanısıra bir adım da öteye giderek kin ve intikam duygusuyla da güdülenmiş olabilirler. Rusya aleyhine casusluk vakaları için İdeoloji-Hoşnutsuzluk güdülerinin birbirine sarmal vaziyette olduğu söylenebilir.

Rusya, 1917 Ekim Devrimi sonrası güvenlik kaygıları ile tedricen dünyaya kendisini kapatmıştır. GRU subayları, KGB mensupları, diplomatik misyon mensupları, diplomatik misyon mensubu maskesiyle hareket eden istihbarat görevlileri, Polit Büro üyeleri, sanatçılar ve sporcular Rusya dışına çıkabilen veya Rusya'ya gelen yabancılarla temas edebilen sınıflardan başlıca kişiler olmuşlardır. Bu sınırlılığın, casusluk vakalarına da yansıdığı görebilmektedir. Böylelikle Rusya aleyhine casusluk yapanlar da ağırlıklı olarak söz konusu sınıfların mensuplarından çıkmıştır. Soğuk Savaş yıllarının koşulları düşünüldüğünde Batılı ülkelerin Doğu Bloku içerisinde casus devşirebilmeleri oldukça zor bir faaliyetti. KGB'nin yanısıra, dönemin Doğu Bloku ülkelerinde örneğin; Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin istihbarat kuruluşu Stasi ve Bulgarların istihbari çalışmaları düşünüldüğünde bu durum bir kez daha anlam kazanacaktır.

***Ek-3’de yer verilen vakaların incelenmesi neticesinde elde edilen sonuçlar şunlardır:**

İkili devletlerarası ilişkiler babında dönemsel sorunlar yaşanan dönemlerde, Türkiye, sorunlar yaşadığı ülkelere karşı diplomatik vb. yöntemlerin yanısıra istihbarat manivelasını kullanmak suretiyle cevap verebilmiştir. NATO üyesi bir devlet olarak Türkiye, Varşova Paktı’nın aktif olarak bulunduğu yıllarda söz konusu pakta üye olan ve SSCB’nin peyki durumunda hareket eden Bulgaristan ile karşıt paktlarda bulunmasından dolayı casusluk tespitleri marifetiyle karşı politika tedbirleri sergileyebilmiştir. 1980’li yıllarda ise dönemin Bulgar Hükümeti tarafından Türk soydaşlarımıza yönelik uygulanmaya başlanılan asimilasyon politikasına cevaben yine casusların yakalanması ve ifşa edilmesiyle bu boyutta karşılıklar verilmiştir.

Diğer komşu devletlerden olmak üzere; Yunanistan ile geçmişten süregelen ve net olarak çözümlenmemiş sorunlardan (Adalar, Kıbrıs, Batı Trakya Türkleri vd.) kaynaklı olmak üzere, SSCB’ye dönemin ideolojik nedenlerinden dolayı, ‘dost ve müttefiği’ konumuyla ifade olunan ABD’ye karşı Kıbrıs nedeniyle, İslam Devrim’i sonrası değişen ilişkilerin bir tezahürü olarak ve Devrim ihracı kaygılarına uyarıcı bir set olarak İran’a karşı, Su Sorunu ve Hatay Sorunu nedeniyle dönemsel olarak ve stratejik nedenlerle Suriye’ye yönelik olarak karşı casusluk çalışmalarının icra edildiği görülmektedir. Dönem itibariyle, Türkiye’nin, bölgede, Suriye’nin düşmanı İsrail’in yanında ağırlığını koymasıyla Suriye’nin PKK, terör vb. kartları oynaması, Türkiye’nin bu defa buna karşı casusluk tespitleri yapması ile sonuçlanabilmiştir.

***Ek-4’de yer verilen vakaların incelenmesi neticesinde elde edilen sonuçlar şunlardır:**

İran vatandaşlığı ile birlikte ikinci bir ülkenin vatandaşlığına sahip kişilerden bazıları casusluk yaptırmak için angaje edilebilmektedir. Bu türde kişiler yabancı istihbarat teşkilatları için uygun birer casus adayı olabilmektedir.

İran’da yaşamakta olan veya İran’dan ayrılmış kişilerden olup Devrim karşıtlığı görüşlerine sahip kişilerden bazıları ideolojik sebeplerden angaje edilebilmektedirler.

Maddi güdülü vakalarda ağırlıklı olarak; İran’a ait nükleer istihbarat bilgisi İsrail tarafından talep edilmektedir.

İdeolojik güdülü vakalarda; ABD başta olmak üzere; Kanada ve Avrupa ülkelerince fonlanan kuruluşlar veya kişiler vasıtasıyla, İran’daki rejime yönelik yıpratma, icraatlarının kritik edilmesi vb. rejimi yıpratıcı faaliyetler yürütülebilmektedir.

İran’da DMO, Devrim’i korumak adına casusluğa karşı oldukça hassastır.

***İncelenen tüm casusluk vakalarından elde edilen sonuçlar şunlardır:**

ABD aleyhine 41, RF aleyhine 108, Türkiye aleyhine 30, İran aleyhine 27 olmak üzere söz konusu dört ülke aleyhine toplam 206 casusluk vakasının incelenmesinden 12 başlık altında toplanan güdülere ulaşılmıştır. Elde edilen veriler ışığında ortaya çıkarılan güdülerin türlerine ilişkin sınıflandırmaya Bölüm-4’te yer verilmiştir.

Günümüzde maddiyat kaynaklı ve özellikle nakit para ödemesi kaynaklı güdülenmelerin, tarihin derinliklerinden geldiği haliyle de olduğu üzere, halihazırda birinci sıradaki casusluk güdüsü olarak yerini muhafaza ettiği tespit edilmiştir.

Devletlerin, casusların iş birliği yapmalarının önünü açan (Casusluk faaliyetinin detaylarını aktararak ilgili devlet aleyhine gelişebilecek zararların önünün kesilmesi, casusluk faaliyetiyle ilgili diğer isimlerin verilmesi amacına matuf), cezaları azaltan maddeleri yasalarına koydukları ve casusların, cezalarının azaltılması için yasanın ilgili maddelerinden yararlanma temayülünde oldukları belirlenmiştir.

Muhalfi, karşı tarafı veya diğer tarafı destekleme arzusu taşıyan güdülenmelerin, casusluğa neden olmak konusunda, maddi güdü kaynaklı vakalara oldukça yaklaştığı görülmektedir. ‘Bölünmüş Sadakat’ olarak da bilinen ve kolaylaştırıcısı çifte vatandaşlık kavramı olan bu güdülenmeden kaynaklı casusluk vakalarının; globalleşme, dünya

vatandaşlığı, sınırların kalkması ütopyası, çok kültürlülük, iletişim olanakları vd. olarak bilinen hususlar genişledikçe maddi kaynaklı güdülenmelerin önüne geçme potansiyeli bulunmaktadır. Bölünmüş Sadakat güdüsünün, maddiyat güdüsü ile desteklenmesi halinde bu karma güdülemenin en etkili güdüleme/güdülenme aracına dönüşebilme potansiyelinin olduğu söylenebilir. Bu noktada casus adayının, doğduğu ve büyüdüğü ülkede bulunan yakınlarına bir zarar verilmesi durumunu, kimi zaman, alttan alta bir baskı faktörü olarak hissetmesi de ihtimal dahilindedir.

Casusluk fiilinin işlenmesinde sadece bir güdünün değil birden çok güdünün rol oynayabildiğini de görülmektedir. Her bir casusluk vakası, kendi içinde tekil güdünün yanısıra çoğul-farklı güdülenme kombinasyonlarını barındırabilmektedir ki bunlardan bazılarını; [Maddi Güdü+Şantaj+Duygular], [Batı'da Yaşama İsteği+İdeoloji+Duygular] [Hoşnutsuzluk+Nefret+İntikam+Ego] vd. olarak belirlemektedir. İki ya da daha fazla güdüden oluşan karma güdülü vakalarda maddi güdü çok büyük çoğunlukla birincil güdü olarak ön plana çıkmaktadır.

Duyguların, güdülenme sürecinde etkin rol oynayabildiği, esasen azımsanmayacak sayıda vakada altta yatan nedenin duygular olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen vakaların bazılarında, insanların salt duygularının tatmini için casusluk yapabildikleri görülmektedir. Casusluk yolunda hissedilen başlıca duyguların; nefret etme, kin gütmeye, aşk, yönetimlerin uygulamalarına duyulan hayalkırıklıkları, diğer bir ülkeye veya kültüre sempati duyma, ideolojiye bağlılık ve sadakat, ideolojiye duyulan inanç olduğu, Bölünmüş Sadakat güdüsü kaynaklı vakalarda ise; doğduğu ülkeye yararlılık göstermek inancı olduğu belirlenmiştir. Birincil veya tek güdü maddi güdü olsa bile casusluk neticesinde elde edilecek para ve maddiyat yine bir duygunun tatmini için kullanılması veya kullanılacak olması kuvvetle muhtemeldir.

İnternet, sosyal medya araçları ve ülkeler arası ulaşımın kolaylaşması; casusluk fiiline giden yolda, bilgilerin iletiminin kolaylaşmasına ve çeşitlenmesine neden olabilmektedir. Günümüzde insanlar iletişimsel manada birbirine daha da yakınlaşmıştır. İletişime girmek ise casusluğa konu teşkil eden hususların detaylıca konuşulmasına veya aktarılmasına neden olmaktadır. İletişim, sözlü veya yazılı gerçekleşebilmektedir.

İletişimin kolaylaşması casusları, casusluk fiilinin uygulanmasına dair kolaylaştırıcı şekilde olmak üzere güdülenmektedir.

Casusluk yaptıran güdünün zaman içinde değişebildiği, dönüşebildiği veya tamamen ortadan kalkabildiği, yeniden güncel hale gelebildiği, istihbarat görevlilerince dönüştürülebildiği tespit edilmiştir. Örneğin; şantaj ile güdülenmenin sağlandığı vakalarda, casusların güdüsü bir sonraki aşamada paraya dönüşebilmektedir veya dönüştürülebilmektedir. Buradan da güdülerin değişebilir, dönüşebilir olduğu anlaşılmaktadır. Güdülerin bir casus için değiştirilebilir özelliği, istihbarat teşkilatı görevlisinin becerisine kalmaktadır.

Devletlerin aynı türde güdülenmelerden kaynaklı olarak casusluk faaliyetlerine maruz kalabilecekleri gibi salt bir devlete özgü güdü/güdülerin de var olabildiği görülmektedir. Rusya'nın SSCB yıllarında; 'Batı'da Yaşama İsteği' güdüsü, ABD'de; 'Başkalarına Yaranma' güdüsü buna dair örneklerdir. ABD'de insanlara tanınan çifte vatandaşlık müessesesinin Bölünmüş Sadakat güdüsü temelli vakalarda kolaylaştırıcı bir rol oynabildiği, yine çifte vatandaşlığın İran aleyhine gerçekleşen vakalarda bu defa ideolojik temelli vakalar için bir kolaylaştırıcı olabildiği belirlenmiştir.

Karma güdü kombinasyonları çok farklılık gösterebilmekteyse de karma güdülü vakalarda maddi güdü, kombinasyon içinde baskın ve en çok görülen birincil güdü olarak yer almaktadır. Maddi güdü, diğer güdülerin yol açıcısı, kolaylaştırıcısı, tamamlayıcısı vb. rollerle öncül veya ardıl bir kuvvetlendirici veya takviye olarak istihbarat teşkilatlarınca kullanılabilir.

Bölünmüş Sadakat, Çifte Vatandaşlık, Pozitif Casusluk, Ekonomik Casusluk, Karma Güdülenme, Yumuşak Yıkım, casusluk vakalarının anlaşılmasında son onyılların öne çıkmakta olan yeni kavramlardır.

Bu çalışmada; casusluk faaliyetinde bulunan insanların, somut manada; maddi temeldeki güdülerinden hareketle, maddi ihtiyaçlarını gidermek ve kendilerinin ve/veya yakınlarının maddi isteklerini karşılamak amacıyla, soyut manada; egolarını, duygularını-duygulanımlarını, psikolojik dürtülerle ve itkilerle ortaya çıkan ruhsal

durumlarını tatmin etmek için casusluk faaliyetini gerçekleştirdikleri temel sonucuna ulaşılmıştır. Nicel sıralaması, örneklem olarak seçilen ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, diğer motifler de, değişen sayılarda ve etkileriyle casusların güdülenmelerinde etkili olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, Ünal, *İstihbarat*, Ankara: Akçağ Basım Yayın Pazarlama, Ankara 2011.
- Akad, M. Tanju, (2018), *Tarihten Günümüze İstihbarat Kavramlar Aldatma ve Örtülü Operasyonlar*, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2018.
- Aktaş, R. Melih, “*Uluslararası Güncel Sorunlar Dersleri*”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 1993.
- Andrew, Christopher, Aldrich, Richard ve Wark, Wesley, *Secret Intelligence: A Reader*, Routledge, London 2009.
- Andrew, Christopher, *The Secret World A History of Intelligence*, Yale University Press, New Haven and London 2018.
- Aralov, Semyon İvanoviç, *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları 1922-1923*, (Çev.Hasan Ali Ediz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.
- Ateş, Hasan, *Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları*, Detay Yayıncılık, Ankara 2014.
- Ateş, Hasan, *İstihbarat Konferansları*, Detay Yayıncılık, Ankara 2016.
- Ayman, Cemal, *Cemal Paşa'nın Casusu İdim*, Yarı Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Altındal, Aytunç, *Türkiye'de ve Dünya'da Casuslar*, Destek Yayınları, Ankara 2008.
- Bazna, Elyasa, *Ankara Casusu Çiçero, I Was Cicero*, (Çev.Feride Kurtulmuş), Karizma Yayınları, İstanbul 2000.
- Beverick (Bovorik), Genrick, *Philby Files: The Secret Life of Master Spy Kim Philby*, Warner Press, 1995.
- Bezci, Egemen, *Turkish Intelligence & The Cold War, The Turkish Secret Service, The US and The UK*, Bloomsbury, London 2020.
- Blaramberg, F. Yohann, (2017), *Kafkasya Tarihi, Topoğrafik, İstatistik, Etnografik ve Askeri Tasviri*, (Çev.Habibe Eren), Kafdav Yayıncılık İşletmesi, Ankara 2017.
- Burkett, Randy, (2013), “An Alternative Framework for Agent Recruitment: From MICE to RASCLS”, *Studies in Intelligence* Vol. 57, No. 1 March 2013, s.7-18.
- Busbecq, Ogier Ghiselin, *Türk Mektupları, Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560)*, (Çev.Derin Türkömer), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

Charney L. David L., Irvin A. John ve M.D., *The Psychology of Espionage, The Intelligencer Journal of U.S. Intelligence Studies*, Vol.22 No. I Spring, Virginia 2016, s.71-77.

Chelkowski, Peter ve Dabashi Hamid, *Bir Devrimi Sahnelemek İran İslam Cumhuriyeti'nde Propaganda Sanatı*, (Çev.Anıl Birer), The Kitap, İstanbul 2018.

Cold War Spies, KGB Agent Aldrich Ames, Tek Bölüm, 9 dakika 38 saniye, ABD: Youtube, 2009.

Collins, Alan, *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, (Çev. Nasuh Uslu), Role Akademik Yayıncılık, İstanbul 2017.

Crumption, A. Henry, *The Art of Intelligence: Lessons from a Life in the CIA's Clandestine Service*, Penguin Books, Londra 2013.

Çelen, Kuter, *Rommel Çöl Tilkisi*, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2018.

Çiçek, Hikmet, *Dr. Bahattin Şakir İttihat ve Terakki'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya Bir Türk Jakoben*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2017.

Declassified Spy Stories - Cuba: Traitor on the Inside, 4. Bölüm, 41 dk. 40 sn., ABD: Youtube, 2019.

Demir, Yeşim, “İran’a Uygulanan Yaptırımlara Alternatifler”, *Diplomatik Gözlem Dergisi*, Ankara Aralık 2018, s.16-19.

Duru, Orhan, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Emgili, Fahriye ve Karamanyol, Mustafa, *Sırbistan'ın Osmanlı Topraklarındaki İstihbarat ve Teşkilatlanma Çalışmaları (1898-1912)*, Cedit Neşriyat, Ankara 2012.

Tellal, Erel, “Türk Dış Politikası-1918-1980-Barış İçinde Bir arada Yaşama”, Baskın Oran (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Ersöz, Mustafa, *Dünyanın Yörüngesini Değiştiren Casuslar*, Yason Yayıncılık, Ankara 2015.

Eymür, Mehmet, *Analiz*, Eftelya Kitap, İstanbul 2019.

Eymür, Mehmet, *De-Şifre Casusluk Hikâyeleri*, Eftelya Kitap, İstanbul 2019.

Farzam, Rahimullah, “İran Dış Politikasında Devrim Muhafızlarının Rolü, *İran Araştırmaları Merkezi Güz 2019 Seminerleri*, Ankara 2019.

Fitzpatrick, Sheila, *Arşivdeki Casus Soğuk Savaş Rusyası'ndan Anılar*, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul 2017.

Gehlen, Reinhard, *Hitler'in Sığınağından Pentagon'a* Gehlen, İleri Yayınları, İstanbul 2005.

Gill, Peter ve Phythian, Mark, *Intelligence in an Insecure World*, Polity Press, Cambridge 2012.

Goldstein, Joshua S. ve Pevehouse Jon C., *Uluslararası İlişkiler*, (Çev.Prof.Dr. Haluk Özdemir), BB101 Yayınları, Ankara 2017.

Göçgün, Önder, *İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından: Fahri Akçakoca Akça'nın Hatıraları*, Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Yayınları, Ankara 2014.

Gönlübol, Mehmet, *Uluslararası Politika*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara 1985.

Gör, Emre, *II. Abdülhamit'in Hafife Teşkilatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015.

Greene, Graham ve Knightly Philip, *My Silent War: The Autobiography of a Spy*, Kim Philby, Grove Press, New York 1968.

Grey, Stephen, *The New Spymasters: Inside the Modern World of Espionage from the Cold War to Global Terror*, Penguin Books, Londra 2015.

Güncel Türkçe Sözlüğü, "Güdü", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara:2019.

Güncel Türkçe Sözlüğü, "Zaaf", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara:2019.

Güncel Türkçe Sözlüğü, "Dürtü", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara:2019.

Güncel Türkçe Sözlüğü, "Doyum", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara:2019.

Güncel Türkçe Sözlüğü, "Duygu", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara:2019.

Harding, Luke, *Dünyanın En Çok Aranılan Adamının Hikâyesi Snowden Dosyası*, (Çev.İrem Sağlamer), Pegasus Yayınları, İstanbul 2014.

Harris, Robert, *Subay ve Casus*, (Çev.İlknur Özdemir), Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2014.

Hashimoto, Chikara, *The Twilight of the British Empire*, Edinburgh Univesity Press Edinburgh 2017.

Herbig, Katherine L., "The Expanding Spectrum of Espionage by Americans 1947-2015", *PERSEREC Techical Report 17-10*, ABD 2017, s.1-197.

Hyem, Jill, ve Warner, Lavinia (Yapımcılar), (1988), Flemyng, Gordon ve Hays, Bill, (Yönetmenler), *Wish Me Luck* [Dizi Film], Birleşik Krallık: ITV, LWT.

Iordanou, Ioanna, *Rönesans'ta Bir İstihbarat Teşkilatı Venedik Gizli Servisi*, (Çev.Fatih Yücel), Kronik Kitap, İstanbul 2020.

İnan, Kamran, *Dış Politika*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1993.

Keleşyılmaz, Vahdet, *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918)*, Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Yayınları, Ankara 1999.

Kissenger, Henry, *Diplomasi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1998.

Knightly, Philip, *Kızıl Ajan Kim Philby*, İlgı Kültür Sanat, (Çev.Gaye Yavızcan), İstanbul 2019.

Koç Mehmet, "İran'da Devlet Yapısı ve Temel Kurumları-I Devrim Rehberliği", *İran Araştırmaları Merkezi Analiz Çalışması*, Ankara 2018.

Koç, Mehmet, "İran'da Devlet Yapısı ve Temel Kurumları-II Yürütme Erki", *İran Araştırmaları Merkezi Analiz Çalışması*, Ankara 2018.

Koç, Mehmet, "İran'ın Siyasi Suçlar Kanunu", *İran Araştırmaları Merkezi Analiz Çalışması*, Ankara 2018.

Koç, Mehmet, "Halkın Mücahitleri Örgütü", *İran Araştırmaları Merkezi Raporu*, Ankara 2019.

Kolpakidi, Aleksandr ve Lemehov, Oleg, *Glanvniy Protivnik*, Veche Yayınevi, Moskova 2002.

Kramer, Ann, *Dünya Savaşlarında Kadın Casuslar*, (Çev.Tülin Er), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2012.

Kramer Lisa A. ve Heuer Jr., Richards J., "America's Increased Vulnerability to Insider Espionage", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 20:50-64, ABD 2007, s.50-64.

Lang, Otto (Yapımcı), Joseph L. Mankiewicz (Yönetmen), *Five Fingers* [Film], 20th Century Fox: ABD 1952.

Lowenthal, Mark M., *Intelligence: From Secrets to Policy*, C.Q. Press, Washington 2009.

Machiavelli, Niccolo, *Prens*, Alter Yayıncılık, Ankara 2014.

Macintyre, Ben, *The Spy and the Traitor: The Greatest Espionage Story of the Cold War*, Penguin Books, Londra 2018.

Michalak, Sebastian, "Motives of espionage against one's own country in the light of idiographic studies", *Polish Psychological Bulletin*, Vol.42(1), Varşova 2011, s.1-4.

- Navarro, Joe, *Tehlikeli İnsanların Beden Dili*, Alfa Basın Yayın Dağıtım, İstanbul 2016.
- Oran, Baskın, (ed.), *Türk Dış Politikası Cilt I-1919-1980*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- Oran, Baskın, (ed.), *Türk Dış Politikası Cilt II-1980-2001*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- Özdağ, Ümit, *İstihbarat Teorisi*, Kripto Yayınlar. Ankara 2011.
- Özdemir, Cüneyt, (Yapımcı), *Soru-Yorum*, [Televizyon Programı], CNN Türk Tv., İstanbul 2011.
- Özdemir, Cüneyt, (Yapımcı), *5N1K*, [Televizyon Programı], CNN Türk Tv., İstanbul 2013.
- Özkan, Çınar, *Dünyada ve Türkiye’de Casuslar*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2012.
- Özkan, Tuncay, *Teşkilat, Milli İstihbarat’ın Gayri Resmi Tarihi*, Asi Kitap, İstanbul 2016.
- Pavlov, İvan ve Team 29, “The history of high treason, espionage and state secret in today’s”, *Rapor*, Saint Petersburg 2018, s.1-60.
- Pehlivanlı, Hamit; Sarıay, Yusuf ve Yıldırım, Hüsametdin, *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, ASAM Yayınları, Ankara 2001.
- Perkins, John, *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*, (Çev.Murat Kayı), A.P.R.I.L. Yayıncılık, İstanbul 2018.
- Pirenne, Henri, *Ortaçağ Kentleri*, (Çev.Şadan Karadeniz), İletişim Yayınları, İstanbul 2016.
- Reitz, Manfred, *Firavun’dan Mata Hari’ye Entrikacılar ve Casuslar*, (Çev. O. Can. Ünver), Phoenix, Ankara 2009:
- Rimington, Stella, *Açık Sır, MI5 Eski Genel Direktörü’nün Otobiyografisi*, (Çev.Dilek Şendil), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e*, İmge Kitabevi, Ankara 2002.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1990*, İmge Kitabevi, Ankara 1991.
- Selçuk, Sami, *Dreyfus Davası Dünyaca Unutulmayan Yargılama Yanılgısı*, İmge Kitabevi, Ankara 2018.
- Seren, Merve, *Stratejik İstihbarat & Ulusal Güvenlik*, Orion Kitabevi, Ankara 2017.
- Sheridan, Clare, *A Turkish Kaleidoscope*, Duckworth, London 1925.

Smith, Tiffany Watt, *Duygular Sözlüğü*, Kolektif Kitap, İstanbul 2018.

Sonyel, R. Salahi, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011.

Sunata, İ. Hakkı, *İstanbul'da İşgal Yılları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

Şahin, Eyüp, *Mütareke Döneminde İstanbul Polisi*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2016.

Şenel, Muazzez ve Şenel A. Turhan, *Stratejik İstihbarat*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2018.

Tarhan, Nevzat, *Duyguların Psikolojisi ve Duygusal Zekâ*, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.

Tekek, M. Murat, “Salisbury Vakası (Sergei Skripal) Sonrası İngiltere ve Rusya Yanlısı Söylemler İle Tarafsız Söylemlerin Analizleri Üzerinden İngiltere-Rusya İlişkilerinin Günceli”, *Karadeniz Araştırmaları KARAM Dergisi*, Ankara 2019, XVI/63: 435-454.

Tekek, M. Murat, “Casusluk Faaliyetlerinde Motiflerin İncelenmesi, İran İslam Cumhuriyeti (İİC) Örneği:1979-2019, *Ortadoğu Etüdleri Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, Ankara 2020, s.238-273.

Tekin, Emrullah, *Kazım Karabekir ve İstihbarat*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2011.

Temur, Ferit, *20.Asrın Casusluk Şebekesi Cambridge Beşlisi*, Hitabevi Basın Yayın Dağıtım, Ankara 2014.

Tetik, Ahmet, *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi) Tarihi Cilt I:1914-1916*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2014.

Tetik, Ahmet, *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi) Tarihi Cilt II:1917*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Ankara 2018.

Tinas, Murat, “*İstihbarat Giriş Dersleri*”, Polis Akademisi, Güvenlik Stratejileri Ana Bilim Dalı, İstihbarat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı, Ankara 2019.

Trahair, Richard C.S. ve Miller, Robert L., *Encyclopedia of Cold War Espionage, Spies, and Secret Operations*, Enigma Books, New York 2009.

Türköl, Berkay Sadi, *Büyük Kulaklar Casusluk-İstihbarat Örgütleri*, Kariyer Yayınları, İstanbul 2010.

Tzu, Sun, *Savaş Sanatı*, (Çev.Hasan İlhan), Alter Yayıncılık, Ankara 2014.

Ulfkotte Udo, *Satılmış Gazeteciler*, (Çev.Hüseyin Salihoğlu), İmge Kitabevi Yayıncılık, Ankara 2018.

Yinanç, Refet, “*Siyasi Tarih Dersleri*”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 1991.

Yirmisekiz Mehmet Çelebi, *Paris’te Bir Osmanlı Sefiri Yirmisekiz Mehmet Çelebi’nin Fransa Seyahatnamesi*, (Haz.Şevket Rado), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.

Wallace, Robert ve Melton H. Keith, *CIA Kendini Anlatıyor Casusluk*, NTV Yayınları, İstanbul 2010.

Wallach, Janet, *Çöl Kraliçesi Gertrude Bell’in Olağanüstü Yaşamı*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2016.

Wilder, M. Ursula, “Why Spy?”, *Studies in Intelligence*, Vol. 61, No. 2, ABD June 2017, s.19-36.

Wilson R. Lydia, Reversal Theory: Understanding the Motivational Styles of Espionage, *International Journal of Intelligence Ethics*, Vol.3 No. I Spring/Summer, ABD 2012. s.76-100.

Yalçın, Soner, (2016), Bay Pipo Bir MİT Görevlisinin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abas”, Kırımızı Kedi Yayınları, İstanbul 2016.

Yayla, Mehmet, *Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019.

Yetkin, Murat, *Meraklısı İçin Casuslar Kitabı*, Doğan Edmond Yayıncılık, İstanbul 2018.

Yılmaz, Sait, *Temel İstihbarat Toplama-Analiz ve Operasyonlar*, Kripto Kitaplar, Ankara 2018.

Yiğit, Dilek, “Avrupa Birliği’nin İran Yaptırımlarını Bypass Planı”, *Diplomatik Gözlem Dergisi*, Ankara Aralık 2018, s.8-11.

Yurtsever, Serdar, *Millî Mücadele İstihbaratı’nda İstanbul’da Gizli Bir Grup: Felah*, Berkan Kitabevi, Ankara 2015.

Yüksel, Ahmet, *Rusların Kafkasya’yı İstilas ve Osmanlı İstihbarat Ağı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.

Internet Kaynakları

Abarinov, Vladimir, “Predatelya razoblachil pensioner”, 13 Haziran 2001, <https://grani-ru-org.appspot.com/Politics/m.6625.html>, (E.T:22 Ağustos 2020).

ABC News, “Iran sentences one man to death, jails two others for spying for the United States”, 1 Ekim 2019, <https://www.abc.net.au/news/2019-10-01/iran-jails-three-people-for-spying-for-the-us/11565334> (E.T:24 Nisan 2020).

Aldemir, Ayşegül, YKS Psikoloji üniversiteye hazırlık dersleri, <https://www.youtube.com/watch?v=uCsn38ozyGc>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Aljazeera, “Iran executes defence ministry contractor over spying for CIA”, 22 Haziran 2019, <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2019/06/iran-executes-defence-ministry-contractor-spying-cia-190622165456378.html> (E.T:24 Nisan 2020).

Aljazeera, “Iran jails two, including UK dual national, for spying for Israel”, 27 Ağustos 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/08/iran-court-upholds-british-council-employee-10-year-jail-term-190827082404755.html> (E.T:24 Nisan 2020).

Amnesty International, “From businessman to ‘spy’: a Canadian-Iranian man’s ordeal in Tehran’s Evin Prison”, 4 Aralık 2013, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/12/businessman-spy-canadian-iranian-man-s-ordeal-tehran-s-evin-prison/> (E.T:24 Nisan 2020).

Anadolu Ajansı, “Suriye için ajanlık cezası”, 14 Kasım 2012, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriye-icin-ajanlik-cezasi/309543> (E.T:25 Nisan 2020).

AP News, “Ehsan Tabari, Prominent Former Communist, Dies In Tehran”, 30 Nisan 1989, <https://apnews.com/f033ac57456abf32cf85b9539cc0af05> (E.T:24 Nisan 2020).

AP News, “Iran upholds prison term for official convicted of spying”, 11 Kasım 2018, <https://apnews.com/0562e7d1f5834f4ca9f5501ebf56d6de> (E.T:24 Nisan 2020).

Artyukov, Oleg, “Istoriya predatelya: "On do kontsa zhizni stradal maniyey presledovaniya", 21 Aralık 2018, <https://nasledie.pravda.ru/73992-rastvorov/>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Atin, “Analiz 09-Casus Avcısı Mustafa Hiram Abas”, 5 Kasım 2013, <http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=118> (E.T:25 Nisan 2020).

AvazTürk, “İntikam uğruna vatan haini oldu”, 15 Ağustos 2016, <https://www.avazturk.com/intikam-ugruna-vatan-haini-oldu-16257h.htm> (E.T:24 Nisan 2020).

BBC, “Iran hangs 'Israel spy' over nuclear scientist killing”, 16 Mayıs 2012, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-18068820> (E.T:24 Nisan 2020).

BBC, “Iranian nuclear scientist Shahram Amiri executed for treason”, 7 Ağustos 2016, <https://www.bbc.com/news/36998747> (E.T:24 Nisan 2020).

BBC, “Iran's jailed dual nationals and their uncertain fate”, 1 Ekim 2019, <https://www.bbc.com/news/uk-41974185> (E.T:24 Nisan 2020).

Beichman, Arnold, “Defectors Debriefing Themselves”, New York Times, 26 Haziran 1988, <https://www.nytimes.com/1988/06/26/books/defectors-debriefing-themselves.html%20sayfa%20108>, (E.T: 09 Ağustos 2020).

Blackman, Ann, “Spooks, shadows, codes, and moles Spy wars, from inside the KGB”, Boston, 06 Mart 2005, http://archive.boston.com/ae/books/articles/2005/03/06/spooks_shadows_codes_andmoles/, (E.T:09 Ağustos 2020).

CIA, “Trigon:Spies Passing in the Night”, 20 Haziran 2016, <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2016-featured-story-archive/trigon-spies-passing-in-the-night.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Cicentre, “Ana Montes Espionage Case-An Unrepentant Montes Sentenced to 25 Years”, Basın Bülteni, 16.10.2002, http://www.cicentre.com/Documents/DOC_Montes_2.htm, (E.T:03 Mayıs 2020).

Cumhuriyet, “Sovyet casusu Manukyan nasıl ele geçti?”, Ocak 1968, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1968/1/27/5.xhtml> (E.T:24 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “Bir Bulgar Casusu yakalandı.”, 8 Ekim 1972, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1972/10/8/7.xhtml> (E.T:24 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “Dışişleri, Bükreş’te yakalanan iki memur hakkında fazla bilgi vermiyor”, 22 Aralık 1971, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1971/12/22/5.xhtml> (E.T:24 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “Çengil Bulgaristan adına casusluk yaptığını itiraf etti”, 1 Ekim 1983, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1983/10/1/6.xhtml> (E.T:24 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “Bardakçı’ya 17 yıl hapis”, 27 Eylül 1985, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1985/9/27.xhtml> (E.T:24 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “İrak casusuna 15 yıl”, 26 Aralık 1990, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1990/12/26.xhtml> (E.T:24 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “İraklı askerlere 1000 dolara casusluk”, 22 Şubat 1991, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1991/2/22/14.xhtml> (E.T:24 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “Hicabi Koçyiğit suçüstünde yakalandı”, 14 Şubat 1991, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1991/2/14/4.xhtml> (E.T:24 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “Casus Necdet Mualla 12 yıl hapse mahkum edildi”, 27 Eylül 1969, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1969/9/27.xhtml> (E.T:25 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “Rus casusu Suriyeli bir subay yakalandı”, 3 Mart 1972, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1972/3/3.xhtml> (E.T:25 Nisan 2020).

Cumhuriyet, “Adnan Musa Süleyman Amerin ve Ali Kent ile ilgili Genelkurmay Askeri Mahkemesi’nce yazılan kararda...”, 9 Nisan 1987, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1987/4/9/11.xhtml> (E.T:25 Nisan 2020).

Deutsche Welle (DW), “Rossiyskiy "krot" v FBR”, 20 Mart 2002, <https://www.dw.com/ru/российский-крот-в-фбр/a-488020>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Deutsche Welle, “Iran sentences British charity worker to 5 years in jail for espionage”, 22 Ocak 2017, <https://www.dw.com/en/iran-sentences-british-charity-worker-to-5-years-in-jail-for-espionage/a-37233821> (E.T:24 Nisan 2020).

Edition CNN, “Iran executed a former defense ministry contractor for 'spying for the CIA,' state media says”, 22 Haziran 2019, <https://edition.cnn.com/2019/06/22/world/iran-executes-defense-contractor/index.html> (E.T:24 Nisan 2020).

Egemen Gazetesi, “İran, Türkiye üzerinden Mossad’a bilgi veren vatandaşını astı.”, 29 Aralık 2010, <http://www.egemengazetesi.com/printer.php?q=1&id=1031> (E.T:24 Nisan 2020).

e-reading.life, “Gennady Smetanin”, Bila Tarih, <http://www.e-reading.life/chapter.php/28594/21/aleksandr-kolpakidi-imperiya-gru-kniga-2.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

e-reading.life, “İz mayora KGB—v agenty FBR”, Bila Tarih, https://www.e-reading.life/chapter.php/1015925/130/Atamanenko_-_Predateli._Voysko_bez_znamen.html, (E.T:16 Ağustos 2020).

Executed Today, “1984: Ten members of the Tudeh party”, 25 Şubat 2017, <http://www.executedtoday.com/2017/02/25/1984-ten-members-of-the-tudeh-party/> (E.T:24 Nisan 2020).

Explore The Fact, “The Exposure of Nouredin Kianouri in Iran”, 26 Kasım 2015, <http://explorefact.blogspot.com/2015/11/the-exposure-of-nouredin-kianouri-in.html> (E.T:24 Nisan 2020).

Facebook, “Rusya, Suriye ve Casusluk”, 27 Kasım 2015, <https://www.facebook.com/TarihGazetesi/posts/545028592318091/> (E.T:25 Nisan 2020).

Facebook, “Cemil Pıriltı”, 31 Mart 2012, <https://www.facebook.com/notes/nard%C3%BCz%C3%BCI%C3%BC-hikrimin-evlatlari/cemil-pirilti/10150723373165747> (E.T:25 Nisan 2020).

FBI, “Ana Montes: Cuban Spy”, Bila Tarih, <https://www.fbi.gov/history/famous-cases/ana-montes-cuba-spy> (E.T:03 Mart 2020).

FBI, “What is economic espionage?”, <https://www.fbi.gov/about/faqs/what-is-economic-espionage>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Fikir.Gen.Tr., “İhtiyaç Nedir? Dürtü Nedir? Güdüleme Nedir? Güdüleme Süreci”, <https://www.fikir.gen.tr/ihtiyac-nedir-durtu-nedir-guduleme-nedir-guduleme-sureci/> (E.T:15 Ağustos 2020).

FSSB, “Po-klichke-burbon-kak-general-gru-stal-spyaschim-agentom-cru”, 24 Ekim 2017, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/3749-po-klichke-burbon-kak-general-gru-stal-spyaschim-agentom-cru.html>, (E.T:15 Ağustos 2020).

FSSB, “Kak-perebezhchik-golicyn-razvalil-rabotu-kontrazvedok-ssha-anglii-kanady-i-francii”, 07 Aralık 2016, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/3166-kak-perebezhchik-golicyn-razvalil-rabotu-kontrazvedok-ssha-anglii-kanady-i-francii.html>, (E.T:15 Ağustos 2020).

FSSB, “Osuzhdennye za shpionazh v rossii v 2013-2016 godah”, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/3071-osuzhdennye-za-shpionazh-v-rossii-v-2013-2016-godah.html> (E.T:09 Ağustos 2020).

FSSB, “Viktor Ivanovich Belenko”, 27 Aralık 2012, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/122-1976-belenko-viktor-ivanovich.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

FSSB, “bogaty-anatoliy-nikolaevich”, 08 Ocak 2013, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/124-1982-bogaty-anatoliy-nikolaevich.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

FSSB, “Dokumentalnyy Serial Predateli s Andreyem Lugovym 2 Seriya Gennadiy Varenik”,
Bila Tarih,
<http://www.fsb.ru/fsb/media/video.htm%21f%3D111%26blk%3D10437220.html>,
(E.T:22 Ağustos 2020).

FSSB, “Baranov Vyacheslav Maksimovich”, 01 Ağustos 2013, <http://www.fssb.su/history-state-security/history-state-security-traitors/121-1989-baranov-predateli-i-izmenniki-gru.html>, (E.T:22 Ağustos 2020).

Galayko, Vladimir, “Shpion, za kotorym ohotilis chetvert veka”, 23 Mart 2001, https://zn.ua/SOCIUM/shpion,_za_kotorym_ohotilis_chetvert_veka.html, (E.T:15 Ağustos 2020).

Galayko, Vladimir, “Şpion Za Kotorum Ohotilis Çetvert Veka”, 23 Mart 2001, https://zn.ua/SOCIETY/shpion,_za_kotorym_ohotilis_chetvert_veka.html, (E.T:09 Şubat 2020).

Garrett, M. Graff, “China’s 5 Steps for Recruiting Spies”, 31 Ekim 2018, <https://www.wired.com/story/china-spy-recruitment-us/> (E.T:08 Şubat 2020).

Gesse, Masha, “In Putin’s Russia, Anyone Can Be A Spy”, 26 Eylül 2015, <https://www.newyorker.com/news/news-desk/in-putins-russia-anyone-can-be-a-spy>, (Erişim:22 Ağustos 2020).

Global News, “Journey to freedom: Hamid’s return home”, 24 Eylül 2014, <https://globalnews.ca/news/908129/journey-to-freedom-hamids-return-home/> (E.T:24 Nisan 2020).

Google, “Dürtü nedir?”, <https://www.google.com/search>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Google, “Duygu nedir?”, <https://www.google.com/search>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Google, “Güdü ne demek”, <https://www.google.com/search>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Guardian, “Briton, 76, has been in Iranian jail for 4 years on spying charges”, 14 Ekim 2015, <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/oct/14/briton-kamal-foroughi-76-iran-jail-spying-charges> (E.T:24 Nisan 2020).

HaberTürk, “Seks fantezisi Türk diplomatı Rus casusu yaptı.”, 24 Ocak 2010, <https://www.haberturk.com/yasam/haber/202732-seks-fantezisi-turk-diplomati-rus-casusu-yapti> (E.T:24 Nisan 2020).

HaberTürk, “MİT'çi, oğlu için CIA casusu oldu”, 27 Ocak 2013, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/814865-mitci-oglu-icin-cia-casusu-oldu> (E.T:24 Nisan 2020).

HaberTürk, “MİT fezlekesinden çarpıcı bilgiler”, 28 Ocak 2013, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/815071-mit-fezlekesinden-carpici-bilgiler> (E.T:24 Nisan 2020).

HaberTürk, “Böcek davasında 10 sanığa hapis cezası”, 19 Nisan 2018, <https://www.haberturk.com/tv/gundem/haber/1927218-bocek-davasinda-10-saniga-hapis-cezasi> (E.T:24 Nisan 2020).

Hoghoogh, “İslam Ceza Kanunu”, http://hoghoogh.com.online.fr/article.php3?id_article=68 (E.T:15 Ağustos 2020).

Human Rights Activities News Agency, “The Updated Identities of 38 Prisoners with National-Security Charges in Ward 7 of Evin Prison”, 6 Eylül 2019, <https://www.en-hrana.org/the-updated-identities-of-38-prisoners-with-national-security-charges-in-ward-7-of-evin-prison> (E.T:24 Nisan 2020).

Hürriyet, “Yargıtay casusluk cezalarını onadı”, 18 Aralık 2014, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yargitay-casusluk-cezalarini-onadi-27798101> (E.T:25 Nisan 2020).

Hürriyet, “Casus Köfte’den tarih dersleri”, 17 Nisan 2010, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/casus-kofte-den-tarih-dersleri-14446616> (E.T:24 Nisan 2020).

Hürriyet, “Casuslara ceza yağdı”, 18 Aralık 1998, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/casuslara-ceza-yagdi-39053476> (E.T:24 Nisan 2020).

Hürriyet, “Casus tutuklandı”, 8 Ocak 1998, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/casus-tutuklandi-39282611> (E.T:24 Nisan 2020).

Hürriyet, “Yargıtay casusluk cezalarını onadı”, 18 Aralık 2014, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yargitay-casusluk-cezalarini-onadi-27798101> (E.T:24 Nisan 2020).

Hürriyet, “TKP’yi kullanmadık.”, 26 Mayıs 2000, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tkpyi-kullanmadik-39157000> (E.T:24 Nisan 2020).

Info24, “Shpion vyshel von: kak amerikanskim spetssluzhbam udayetsya vyvozit' svoikh agentov iz Rossii, 07 Ekim 2019, <https://info24.ru/news/shpion-vyshel-von-kak-amerikanskim-specsluzhbam-udaetsya-vyvozit-svoih-agentov-iz-rossii.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Irdiplomacy, “İran'da CIA casusu kimdi?”, 26 Mayıs 2016, <http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/1916371/>(E.T:24 Nisan 2020).

Israel National News, “Iran Kills 2 for Spying for Israel, US”, 19 Mayıs 2013, <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/168094> (E.T:24 Nisan 2020).

İran İstihbarat Bakanlığı, “Farkındalık ve Uyarılar-Casus Motifleri”, 16.09.2017, <http://www.vaja.ir/Portal/home/?news> (E.T: 26 Temmuz 2020).

Kareeva, Alena, “O Shpionazhe V Rossii”, 01 Ekim 2009, <http://scilla.ru/content/view/3228/14/>, (Erişim:22 Ağustos 2020).

Khabaronline, “İstihbarat Bakanlığı’ndan Anti-Casus Sergisi; Telefonla Casusluktan Elit İşe Alım Yöntemlerine”, Bülten No: 1295752, Eylül 2009, <https://www.khabaronline.ir/news/1295752/> (E.T:24 Nisan 2020).

Khanacademy, “İçgüdüler, Uyarılma, İhtiyaçlar, Dürtüler: Dürtü Azaltma Teorisi ve Bilişsel Teori”, <https://www.youtube.com/watch?v=WMMY8hdAZ6U> (E.T:15 Ağustos 2020).

Khanacademy, “Duygu Teorileri”, <https://tr.khanacademy.org/science/health-and-medicine/executive-systems-of-the-brain/emotion-lesson/v/theories-of-emotion> (E.T:15 Ağustos 2020).

Khanacademy, “Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Psikoloji / Davranış)”, <https://www.youtube.com/watch?v=4rPO3OiXDcI>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Khanacademy, “İçgüdüler, Uyarılma, İhtiyaçlar, Dürtüler: Dürtü Azaltma Teorisi ve Bilişsel Teori”, <https://www.youtube.com/watch?v=WMMY8hdAZ6U> (E.T:15 Ağustos 2020).

Kislinskaya, Larisa, “Smertnik Bez Sroka Davnosti”, 01 Haziran 1998, <https://www.sovsekretno.ru/articles/smertnik-bez-sroka-davnosti/>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Kommersant, “Ostraya sekretnaya nedostatochnost”, 25 Haziran 2002, <https://www.kommersant.ru/doc/329154>, (Erişim:22 Ağustos 2020).

Kommersant, “Prigovor shpionu-Raketchika posadili na 12 let”, 25 Mart 1998, <https://www.kommersant.ru/doc/195156>, (Erişim:22 Ağustos 2020).

Kp.Kz, “Shpion Makarov mechtal stat' lordom”, 17 Mart 2001, <https://www.kp.kz/daily/22551/9475/>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Kulturologia, “Kak sovetskiy kegebist-perebezhchik Sheymov s TSRU sudilsya i vyigral isk.”, Bila Tarih, <https://kulturologia.ru/blogs/151019/44413/>, (Erişim:16.08.2020).

Kulturologia, “5 shpionov, kaznonnykh v SSSR”, Bila Tarih, <https://kulturologia.ru/blogs/110114/19742/>, (E.T:15 Ağustos 2020).

La Radio d'actualité Internationale Française, “Yargı sözcüsü: Anoush Ashouri, Ali Johari ve Aras Amiri casusluk için 6 yıl hapse mahkum edildi.”, 27 Ağustos 2019, <http://www.rfi.fr/fa/20190827> (E.T:24 Nisan 2020).

Lekarev, Stanislav, “Preuvelichennaya smert' beglogo mayora KGB”, 11 Aralık 2008, <https://argumenti.ru/espionage/n163/39414>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Lekarev, Stanislav, “Zyat' admiralu predpochel blestyashchey kar'yere sovetskogo ofitsera rabotu na TSRU”, 07 Mayıs 2007, <https://argumenti.ru/espionage/n63/34430>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Lemekhov, Oleg Igorevich, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 8 1990-ye gody”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42944>, (E.T:22 Ağustos 2020).

Lemekhov, Oleg Igorevich, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42943>, <https://military.wikireading.ru/42940>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Lemekhov, Oleg Igorevich, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 4 1951–1960 gody”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42940>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Lemekhov, Oleg Igorevich, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany- Glava 4 1961–1970 gody”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42941>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Lemekhov, Oleg Igorevich, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42941>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Lemekhov, Oleg Igorevich, “Perebezhchiki. Zaochno rasstrelyany”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/42942>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Los Angeles Times, “IRAN: Intelligence Ministry claims to arrest 30 alleged CIA spies”, 21 Mayıs 2011, <https://latimesblogs.latimes.com/babylonbeyond/2011/05/iran-arrest-30-spies-cia-intelligence-us-network-middle-east-islam-obama-.html> (E.T:24 Nisan 2020).

Macintyre, Ben, “The spy who really DID come in from the cold: How a KGB superspy was 'turned' to become MI6's best Cold War agent and gave the West a vital advantage

over the Kremlin”, 23 Kasım 2018, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6423279/KGB-superspy-turned-MI6s-best-Cold-War-agent.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Maxpark, “Predateli, Perevezhchiki, İzmenniki (1992-2000 gg)”, 21 Ocak 2013, <https://maxpark.com/community/14/content/1776747>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Mayerclub, “Shpiony/biografii-shpionov/poleschuk-leonid-georgievich.”, Bila Tarih, <http://mayerclub.ru/shpiony/biografii-shpionov/poleschuk-leonid-georgievich.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Mayerclub, “Shpiony/biografii-shpionov/rastvorov-urii-aleksandrovich”, Bila Tarih, <http://mayerclub.ru/shpiony/biografii-shpionov/rastvorov-urii-aleksandrovich.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Mayerclub, “Shpiony/biografii-shpionov/nikolai-dmitrievich-chernov”, Bila Tarih, <http://mayerclub.ru/shpiony/biografii-shpionov/nikolai-dmitrievich-chernov.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Meduza, “Dlya menya oni predateli. Kak i ya dlya nikh Politseyskiy iz Podmoskov'ya rabotal na TSRU, voyeval v Donbasse i sel na 13 let za gosizmenu. My s nim pogovorili”, 30 Temmuz 2019, <https://meduza.io/feature/2019/07/30/dlya-menya-oni-predateli-kak-i-ya-dlya-nih>, (E.T:22 Ağustos 2020).

MI5, Agent Garbo, “Agent Garbo”, Bila Tarih, <https://www.mi5.gov.uk/agent-garbo>, (E.T:30 Ağustos 2020).

Milli Gazete, “Siyonist İsrail casusuna idam cezası!..”, 26 Aralık 2017, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1461004/siyonist-israil-casusuna-idam-cezasi> (E.T:24 Nisan 2020).

Milliyet, “Nazilli bez fabrikasında bir kızıl şebeke yakalandı.”, 23 Nisan 1954, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=nazilli%20bez%20fabrikas%C4%B1&isAdv=false> (E.T:24 Nisan 2020).

Milliyet, “İran'da CIA casusluğundan idama onay”, 04 Şubat 2020, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/iranda-cia-casuslugundan-idama-onay-6137260> (E.T:08 Şubat 2020).

Milliyet, “Yunan casusu tam çözüldü”, 28 Şubat 2010, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yunan-casusu-tam-cozuldu-1204923> (E.T:24 Nisan 2020).

Muscatine, Alison ve Murphy, Caryle, “KGB Defector Wages War Against Soviet System”, 29 Mayıs 1983, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1983/05/29/kgb-defector-wages-war->

against-soviet-system/731ef1ca-62d5-4ed4-a44f-a42d1b94c8a5/, (E.T: 16 Ağustos 2020).

Nacikaptan, “Bir Casusluk Öyküsü”, 9 Ağustos 2013, <http://nacikaptan.com/?p=5893> (E.T:24 Nisan 2020).

Nathanael, Subdeacon, “Polkovnik KGB v otstavke, nezavisimyy publitsist, chlen Rptsz(v) Konstantin Preobrazhenskiy”, Bila Tarih, <https://www.portal-credo.ru/site/?act=authority&id=490>, (E.T:22 Ağustos 2020).

National Security Archive of USA, *Interview With Sandy Grimes*, 1998, <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/interviews/episode-21/grimes1.html> (E.T:02 Mayıs 2020).

News, “Ural'skiy shpion, prodavavshiy sekrety "Bulavy", sel na vosem' let”, 18 Mart 2012, <https://www.newsru.com/russia/18may2012/bulavaspy.html>, (E.T:22 Ağustos 2020).

NTV, “İdamın tarihçesi”, 2 Ağustos 2009, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/167523.asp?cp1=1#BODY> (E.T:24 Nisan 2020).

NTV, “Mersin'de casusluk örgütü çökertildi”, 15 Eylül 2015, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/mersinde-casusluk-orgutu-cokertildi%2C1yYj3l6lg06l74oBEkZrwA> (E.T:25 Nisan 2020).

Orlov, Nikolay, Delo akustika, 26 Ağustos 2000, <https://newizv.ru/news/society/26-08-2003/799-delo-akustika>, (E.T:22 Ağustos 2020).

Oxford Brookes University, “Intelligence Organisation In The Early Modern World”, <https://www.brookes.ac.uk/>, (E.T: 09 Şubat 2020).

Pavlov, Vitaly Grigorievich, “Taynoye proniknoveniye. Sekrety sovetskoy razvedki-Delo V. Piguzova”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/60722>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Pekker-Görelık, Maya, “Samyy Tsennyy İnostranny Shpion”, Eylül 2010, <http://www.krugozormagazine.com/show/Tretyakov.839.html>, (E.T:22 Ağustos 2020).

Pikabu, “Proval agenta «Aleksa»”, Bila Tarih, https://pikabu.ru/story/proval_agenta_aleksa_5440463, (E.T:16 Ağustos 2020).

Popkin, Jim, (2013), "Ana Montes did much harm spying for Cuba. Chances are, you haven't heard of her", *The Washington Post Web Sayfası*, 18 Nisan 2013, <https://www.washingtonpost.com/> (E.T:03 Mayıs 2020).

PPT, “Stat'ya 275 UK RF. Gosudarstvennaya izmena”, <https://ppt.ru/kodeks.phtml?kodeks=20&paper=275>, (E.T:09 Ağustos 2020).

Pravo, “Delo "yaponskogo shpiona" Grigoriya Pas'ko. Pochemu YESPCH rasteryalsya”, 21 Aralık 2009, <https://pravo.ru/review/view/22154/>, (E.T:22 Ağustos 2020).

Rahmadi, Mansour, “Casusluk ve Ülkeye İhanet”, *İslami Azad Üniversitesi İran ve Uluslararası Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8 Sayı 28 Yaz 2015, s.167-199. (http://alr.iauctb.ac.ir/article_525142.html) (E.T:30 Ağustos 2020).

Royden, Barry G., “Tolkachev, A Worthy Successor to Penkovsky-An Exceptional Espionage Operation”, 14 Nisan 2007, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no3/article02.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Reuters, “Iran sentences man to death for spying for Israel”, 30 Haziran 2008, <https://www.reuters.com/article/us-iran-israel-spy/iran-sentences-man-to-death-for-spying-for-israel-idUSDAH02094420080630> (E.T:24 Nisan 2020).

Reuters, “Iran sentences U.S.-Iranian man to death for spying”, 9 Ocak 2002, <https://www.reuters.com/article/us-iran-usa-spy/iran-sentences-iranian-u-s-man-to-death-for-spying-idUSTRE8080BH20120109> (E.T:24 Nisan 2020).

Sabah, “Savaş hali yoksa casusluğa 15 yıl”, 4 Kasım 2014, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/11/04/savas-hali-yoksa-casusluga-15-yil> (E.T:24 Nisan 2020).

Sakarya Halk Gazetesi, “Ermeni Vartanyan’ın Arifiye’de Rus Casusu olarak yakalandığı gün”, 7 Ekim 2007, <http://www.sakaryahalk.com/2816-ermeni-vartanyan-in-arifiye-de-rus-casusu-olarak-yakalandigi-gun-arkadasina-yolla.html> (E.T:24 Nisan 2020).

Son Haber, “Casusluk hikâyeleri-6”, 12 Mayıs 2014, <https://www.son.tv/haber-253954/> (E.T:24 Nisan 2020).

Sözcü, “Kriptolu telefon dinleme davası... Eski TİB Başkanvekili hakkında karar çıktı”, 26 Şubat 2018, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/son-dakika-haberi-kriptolu-telefon-dinleme-davasi-eski-tib-baskanvekili-hakkinda-karar-cikti-2241185/> (E.T:24 Nisan 2020).

Shabestan, “İran’daki CIA İstihbarat Ekibi’nin Tespiti”, Bila Tarih, <http://www.shabestan.ir/detail/News/812870>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Shannon, Elanie, “Death of The Perfect Spy”, 24 Haziran 2001, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,164863,00.html>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Shlaen, Alexander, “Pereletnye_Ptitsy”, 05 Kasım 1999, https://zn.ua/SOCIETY/pereletnye_ptitsy.html, (E.T:15 Ağustos 2020).

Sidorchik, Andrey, “İzmennik_nosenko_cho_zo_agent_kgb_rasskazyval_cru_pro_ubiycu_kennedi”, 25 Temmuz 2007, https://aif.ru/society/history/izmennik_nosenko_cho_zo_agent_kgb_rasskazyval_cru_pro_ubiycu_kennedi, (E.T:15 Ağustos 2020).

Sokolov, A.A., “Anatomiya predatel'stva: "Superkrot" TSRU v KGB”, Bila Tarih, <https://biography.wikireading.ru/120788>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Sputnik, “İran: CIA'ya bağlı 17 casus tutuklandı”, 22 Temmuz 2019, <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201907221039729207-iran-ciaya-bagli-17-casus-tutuklandi-bazilari-idam-cezasina-carpitildi/> (E.T:24 Nisan 2020).

Sputniknews, “MİT'ten 18 bin kişiye 'casusluğa önlem' eğitimi”, Bila Tarih, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201812121036586422-mit-binlerce-kisi-casusluga-onlem/>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Staalesen, Atle, “How many new spies are caught by FSB?”, 21 Şubat 2020, <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/02/how-many-spies-did-fsb-catch-2019>, (E.T:22 Ağustos 2020).

Svetlova, Elena, “Agent-fedora”, 01 Mayıs 2002, <https://www.sovsekretno.ru/articles/agent-fedora/>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Şen, Ersan, (2014), <http://www.haber7.com/byazarlar/prof-dr-ersan-sen/1185004-devletin-guvenligine-karsi-suclar> (E.T:28 Nisan 2019).

Tarihhistory, “Ankara’da Bir İdam”, 3 Nisan 2017, <http://tarihhistory.com/tavan-arasi/ankarada-bir-idam/> (E.T:24 Nisan 2020).

Taubman, Philip, “The Uses of Tradecraft”, 23 Mayıs 1982, <https://www.nytimes.com/1982/05/23/books/the-uses-of-tradecraft.html>, (E.T:15 Ağustos 2020).

TBMM, “Alman uyruklu Wilfried Herbrecht'in geri kalan cezasının affı hakkında Kanun”, 9 Haziran 1963, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t05/c032/cs_05032041ss0751.pdf, (E.T:25 Nisan 2020).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Çanakkale/Biga Yeniçiftlik İlkokulu, “Temel Duygularımız Nelerdir? Duygularımız Nasıl Ortaya Çıkar?” http://bigayeniciftlikilkokulu.meb.k12.tr/icerikler/temel-duygularimiz-nelerdir-duygularimiz-nasil-ortaya-cikar_8400602.html (E.T:09 Ağustos 2020).

TDV, *İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/casus>, (E.T. 09 Şubat 2020).

Tereshchenko, Anatoly Stepanovich, “Oborotni» iz voyennoy razvedki”, Bila Tarih, <https://document.wikireading.ru/58420>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Tereshchenko, Anatoly Stepanovich, “Shpionskiye istorii- Proval agenta «Aleksa»”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/48156>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Tekek, Murat, “İran’ın Kartları”, TUIÇ Akademi Web Sayfası, 16 Mayıs 2012, <http://www.tuicakademi.org/iranin-kartlari/>(E.T:29 Nisan 2019).

Tekek, Murat, “İstihbarat Üretimnin Uluslararası İlişkileri Yürütmeye Etkileri ve İlişkisi; Snowden Örneği”, TUIÇ Akademi Web Sayfası, 30 Kasım 2013, <http://www.tuicakademi.org/istihbarat-uretiminin-uluslararasi-iliskileri-yurutmeye-etkileri-ve-iliskisi-snowden-ornegi/> (E.T:05 Ocak 2019).

Tekek, Murat, (2016), “Açık Kaynak İstihbaratı ve Düşünce Kuruluşları”, Hidropolitik Akademi Web Sayfası, <https://www.hidropolitikakademi.org/tr/article/11752/acik-kaynak-istihbarati-open-source-intelligence-ve-dusunce-kuruluslari> (E.T: 29 Şubat 2020).

The Guardian, “Jason Rezaian convicted in secret Iran espionage trial, Washington Post says”, 12 Elim 2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/12/jason-rezaian-convicted-iran-trial-washington-post> (E.T:24 Nisan 2020).

The KGB Connections: An Investigation Into Soviet Operatives in North America, Tek Bölüm, saat 10 dakika 54 saniye, ABD: Youtube, 2017.

Tolochko, Mikhail Nikolaevich, “Voyennoye razvedchiki XX veka-Nedokazannoe Ubistvo”, Bila Tarih, <https://military.wikireading.ru/21000>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Trt Haber, ABD’nin Dünya Genelinde 800 Üssü Var.”, 26 Aralık 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdnin-dunya-genelinde-800-ussu-var-449665.html>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Trt Haber, “Van’da ‘İranlı casuslara’ 6 yıl 8 ay hapis”, 31 Mart 2016, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/vanda-iranli-casuslara-6-yil-8-ay-hapis-242237.html> (E.T:25 Nisan 2020).

Tsvetkov, Alexey, “Arkhiv Mitrokhina”, 12 Ekim 1999, <https://www.svoboda.org/a/24195736.html>, (E.T:22 Ağustos 2020).

Türkrus, “Putin: “Casusluk, fahişelik gibi dünyanın en önemli mesleklerinden, Skripal alçak”, <http://turkrus.com/679117-putin-casuslukfahiselik-gibi-dunyanin-en-onemli-mesleklerinden-skripal-alcak-xh.aspx> (E.T:09 Ağustos 2020).

Valsamaki, Alice, “Shpion-professor» vyshel na svobodu. Shpionomaniya krepchayet”, 26 Kasım 2012, <https://rus.azattyq.org/a/valentin-danilov/24781182.html>, (E.T:22 Ağustos 2020).

Versia, “Agent «Sfera» Sovetskij inzhener sem' let peredaval TSRU sverkhsekretnyye svedeniya”, Bila Tarih, <https://versia.ru/sovetskij-inzhener-sem-let-peredaval-cru-sverxsekretnye-svedeniya>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Wikipedia, “Peter Deriabin” Bila Tarih, https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Deriabin, https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Deriabin, (E.T:16 Ağustos 2020).

Wikipedia, “Davranış”, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Davran%C4%B1%C5%9F>, (E.T:15 Ağustos 2020).

Wise, David, “When the FBI Spent Decades Hunting for a Soviet Spy on Its Staff”, Ekim 2013, <https://www.smithsonianmag.com/history/when-the-fbi-spent-decades-hunting-for-a-soviet-spy-on-its-staff-15561/?all>, (E.T:15 Ağustos 2020).

USA Department of Justice, “İllegal Programla ABD’de Faaliyet Gösteren ve Yakalanan Şahıslara Ait Mahkeme Zabıtları”, 28.06.2010, <https://www.justice.gov/sites/default/files/opa/legacy/2010/06/28/062810complaint2.pdf> (E.T: 02 Mayıs 2020).

USC “Chapter 37-Espionage and Censorship”, <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title18/part1/chapter37&edition=prelim>, (E.T:09 Ağustos 2020).

Zaitsev, Vladimir, “Izyuminka «S"yema». Sergey Motorin”, Bila Tarih, <http://www.specnaz.ru/article/?1887>, (E.T:16 Ağustos 2020).

Zakurdaeva, Kristina, “Shpion, kotoryy isportil vse. Kak p'yanyy agent KGB sprovotsiroval glavnyy diplomaticheskiy skandal kholodnoy voyny”, <https://www.currenttime.tv/a/29063955.html>, (E.T:16 Ağustos 2020).

ÖZGEÇMİŞ

ABD ALEYHİNE CASUSLUK VAKALARI (1990-2020) (Ek-1/a)

Adı-Soyadı	Uyruğu	İlgili Tarihler	İşi, Görevi, Mesleği vb.	Güdü-Güdüler	Casusun Lehine Çalıştığı Devlet	Hukuki/Cezai Safahat/Durumu
Geneva Jones	ABD	Casusluğa Başlama:1991 Tutuklanma:Ağustos 1993 Yargı Kararı:Haziran 1994	Dışişleri Bakanlığı Yetkilisi	Maddi	Liberya'daki Muhalif İsyancılar	37 ay hapis cezası
Frederick Christopher Hamilton	ABD	Casusluğa Başlama:Şubat 1991 Tutuklanma:1992	DIA Çalışanı	Hoşnutsuzluk (Sonraki Aşama; Sempatî Duyma)	Ekvador	37 ay hapis cezası
Steven John Lalas	ABD- Yunanistan	Casusluğa Başlama:1991 Tutuklanma:03 Mayıs 1993	Dışişleri Bakanlığı Çalışanı	Maddi	Yunanistan	14 yıl hapis cezası
Michael Stephen Schwartz	ABD	Casusluğa Başlama:Kasım 1992	Donanma (Teğmen)	İşbirliği İçinde Bulunulan Bir Müttefike Bilgi Vermek	Suudi Arabistan	

Joseph Garfield Brown	ABD	Tutuklanma ve Karar:1992	ABD Hava Kuvvetleri Eski Mensubu	Maddi	Filipinler	6 yıl hapis cezası
Virginia Jean Baynes	ABD	Yargı Kararı:Mayıs 1992	CIA Çalışanı	Başkasına Yaranma	Filipinler	41 ay hapis cezası
Phillip Tyler Seldon	ABD	Tutuklanma:07 Ağustos 1996 Yargı Kararı:9 Kasım 1996	Pentagon Eski Çalışanı	İşbirliği İçinde Bulunulan Bir Müttefike Bilgi Vermek	El Salvador	2 yıl hapis cezası
Yen Men Kao	ABD-ÇHC	Tutuklanma:03 Aralık 1993	Çin Restoranı Sahibi	Maddi	ÇHC	Sınırdışı edilmiştir.
John Douglas Charlton	ABD	Casusluğa Başlama:Temmuz 1993 Tutuklanma:Mayıs 1995	Emekli Mühendis	Hoşnutsuzluk (Sonraki Aşama; Maddi Güdü)	Fransız İstihbarat Görevlileri Sandığı FBI Yetkilileri	2 yıl hapis cezası+5 yıl denetimli serbestlik
Harold James Nicholson	ABD	Casusluğa Başlama:27 Haziran 1994 Tutuklanma:16 Kasım 1996 Yargı Kararı:03 Mart 1997	CIA Mensubu	Maddi	Rusya	13 yıl hapis cezası

Donald Willis Keyser	ABD	Casusluğa Başlama:1995 Tutuklanma:2004 Yargı Kararı:Ocak 2007	Dışışleri Bakanlığı Eski Yetkilisi	Başkasına Yaranma	Tayvan	12 ay hapis cezası+3 yıl denetimli serbestlik
Kurt G. Lessenthien	ABD	Casusluğa Başlama:1996 Tutuklanma:Nisan 1996 Yargı Kararı:1996	Donanma Mensubu	Maddi	Rusya	27 yıl hapis cezası
Douglas Frederick Groat	ABD	Casusluğa Başlama:24 Mart 1997 Tutuklanma:1 Nisan 1998 Yargı Kararı:27 Temmuz 1998	CIA Eski Çalışanı	Hoşnutsuzluk (Sonraki Aşama; İntikam)	Bilinmeyen İki Devlet	5 yıl hapis cezası+3 yıl denetimli serbestlik
John Joungwoong Yai	ABD-Güney Kore	Casusluğa Başlama:Aralık 1997 Yargı Kararı:15 Kasım 2004	Sandviç Dükkanı Sahibi	Maddi	Kuzey Kore	2 yıl hapis cezası
Brian Patrick Regan	ABD	Casusluğa Başlama:1999 Tutuklanma:21 Ağustos 2001 Yargı Kararı:Mart 2003	Pentagon Çalışanı	Maddi	ÇHC, Irak, Libya	Müebbet Hapis Cezası
Noshir Gowadina	ABD-Hindistan	Casusluğa Başlama:12 Aralık 1999 Tutuklanma:25 Ekim 2005	Tasarım Mühendisi	Maddi	ÇHC	

Hassan Abujihaad (Paul R.Hall)	ABD	Casusluğa Başlama:19/07/2001 Tutuklama:27/03/2007 Karar:06/03/2009	Sinyalist (Donanma)	İdeolojik	Al Qaeda	10 yıl hapis cezası
Hafiz Ahmed Ali Shaaban		Casusluğa Başlama:Kasım 2002 Tutuklanma:03 Mart 2005 Yargı Kararı:27 Mayıs 2006	Kamyon Şoförü	Maddi	Irak	13 yıl hapis cezası
Glenn D. Shriver	ABD	Casusluğa Başlama:Ekim 2004 Tutuklanma:24 Haziran 2010 Yargı Kararı:2011		Maddi	ÇHC	4 yıl hapis cezası
James Wilbur Fondren Jr	ABD	Casusluğa Başlama:Kasım 2004 Tutuklanma:13 Mayıs 2009	Pentagon Çalışanı	Maddi	ÇHC	
Ryan Gibson (Gilbert) Anderson	ABD	Casusluğa Başlama:2003 Tutuklanma:12 Şubat 2004 Yargı Kararı:Eylül 2004	Washington Ulusal Muhafızları Üyesi	İdeolojik	Al Qaeda	

Kenneth Wayne Ford	ABD	Tutuklanma: Ocak 2004 Yargı Kararı: Aralık 2004	NSA Çalışanı	Duygular (Gelecek Kaygısı)	Northrop Grumman adlı Özel Şirket	6 yıl hapis cezası
Robert Chaegon Kim	ABD-Güney Kore	Casusluğa Başlama: Nisan 2004 Tutuklanma: 24 Eylül 1996 Yargı Kararı: 07 Mayıs 1997	Donanma İstihbaratı Sivil Bilgisayar Uzmanı	Bölünmüş Sadakat	Güney Kore	9 yıl hapis cezası
Ariel Jonathan Weinmann	ABD	Casusluğa Başlama: Temmuz 2005 Tutuklanma: 26 Mart 2006 Yargı Kararı: 10 Aralık 2006	Donanma Personeli	İltica İsteği	Rusya	25 yıl hapis cezası
Leandro Aragoncillo	ABD-Filipinler	Tutuklanma: Eylül 2005 Yargı Kararı: 2007	Beyaz Saray ve Sonrasında FBI çalışanı	Bölünmüş Sadakat	Filipinler	10 yıl hapis cezası (Uzlaşma-Anlaşma ile ölüm cezasından kurtulmuştur.)
Matthew M. Diaz	ABD	Casusluğa Başlama: 15 Ocak 2005 Tutuklanma: 8 Ocak 2007	ABD Donanma Personeli-Hukuk Müşaviri	Duygular (Vicdani Hesaplaşma)	Anonim (Guantanamo'daki mahkumların isimlerini ifşa etmek.)	

William Greg Bergersen	ABD	Casusluğa Başlama: Mart 2007 Tutuklanma: Kasım 2008		Maddi	ÇHC	
Mariano Faget	ABD-Küba	Casusluğa Başlama:1999 Yargı Kararı: Mayıs 2000	Göçmenlik ve Vatandaşlık Servisi Yetkilisi	Maddi	Küba	5 yıl hapis cezası
Tai Sen Kuo	Tayvan asıllı ABD vatandaşı	Casusluğa Başlama:Mart 2007 Tutuklanma:11 Şubat 2008 Yargı Kararı:2009	İşadamı	Maddi	ÇHC	15 yıl hapis cezası
Marjorie Roxby Mascheroni	ABD	Casusluğa Başlama:Eylül 2007 Tutuklanma:17 Eylül 2010	Los Alamos Ulusal Laboratuvar Taşeronu	Maddi	Venezüella	1 yıl hapis cezası
Leonardo Mascheroni	ABD- Arjantin	Casusluğa Başlama:Eylül 2007 Tutuklanma:17 Eylül 2010	Bilim Adamı (Fizik)	Maddi	Venezüella	2 yıl hapis cezası
Stewart David Nozette	ABD	Casusluğa Başlama:3 Eylül 2009 Tutuklanma:19 Ekim 2009	Gezegen Bilimci, Teknolog	Maddi	İsrail	13 yıl hapis cezası

Seivirak Inson	ABD- Kamboçya	Casusluğa Başlama:2009 Tutuklanma: Haziran 2012 Yargı Kararı: Haziran 2013	ABD Ordusu'nda Binbaşı	Bölünmüş Sadakat	Kamboçya	10 yıl hapis cezası
Stephen Jin-Woo Kim		Casusluğa Başlama: Mart 2009 Tutuklanma:27 Ağustos 2010	Dışişleri Bakanlığı Eski Yüklenicisi (Taşeronu)	Karma (Altruistic-Özgecil Düşünce+Ego+Hoşnutsuzluk)	Fox News	
Bryan Minkyu Martin	ABD	Casusluğa Başlama:15 Kasım 2010 Tutuklanma:1 Aralık 2010 Yargı Kararı: Mart 2011	Donanma İstihbarat Uzmanı	Maddi	ÇHC	48 yıl hapis
William Colton Millay	ABD	Casusluğa Başlama: Haziran 2011 Tutuklanma:28 Ekim 2011 Yargı Kararı: Nisan 2013	Ordu Mensubu	Maddi	Rusya	16 yıl hapis cezası

Benjamin Bishop	Pierce	ABD	Casusluğa Başlama:2012 Tutuklanma:15 Mart 2013	Eski Ordu Mensubu, Savunma Mütelaahı	Başkasına Yaranma	ÇHC	7 yıl hapis cezası+13 yıl denetimli serbestlik
Robert Hoffman	Patrick	ABD	Casusluğa Başlama:21 Kasım 2012 Tutuklanma:6 Aralık 2012 Yargı Kararı: Şubat 2014	ABD Don.'nda Kriptoloji Teknisyeni	Karma (Maddi+Başkasına Yaranma, Ego, ABD-Rusya Dostluğuna Hizmet Etmek Düşüncesi)	Rusya	30 yıl hapis cezası
Mostafa Awwad	Ahmed	ABD-Mısır	Tutuklanma:2014 Yargı Kararı: Ekim 2015	Donanma Sivil Mühendisi	Maddi	Mısır	132 ay hapis cezası
Edward Lin		ABD-ÇHC			Başkasına Yaranma	ÇHC	
Stephen Kellogg III		ABD	Casusluğa Başlama: Ağustos 2018	Deniz Kuvvetleri Mensubu	Maddi	Rusya	3 yıl hapis cezası

ABD ALEYHİNE EKONOMİK CASUSLUK VAKALARI (2012-2020) (Ek-1/b)

Adı-Soyadı	Uyruğu	İlgili Tarihler	İşi, Görevi, Mesleği vb.	Güdü-Güdüler	Casusun Lehine Çalıştığı Devlet	Hukuki/Cezai Safahat/Durumu
Wen Chyu Liu	ABD-ÇHC	Yargı Kararı:2012		Maddi	ÇHC	60 ay hapis cezası
Vladimir Nevidomy (Ukrayna Doğumlu ABD vatandaşı)	Ukrayna Doğumlu ABD Vatandaşı	Yargı Kararı:2013	Tacir	Maddi	Rusya	26 ay hapis cezası
Mostafa Ahmed Awwad	ABD-Mısır	Yargı Kararı:2014	Donanma Mühendisi	Maddi	Mısır	32 ay hapis cezası
Walter Lian-Heen Liew (Liu Yuanxuan)	ABD-ÇHC	Yargı Kararı:2014	Özel Sektör Beyaz Yaka Çalışanı	Maddi	ÇHC	15 yıl hapis cezası
Alexander Fishenko	ABD-Rusya	Yargı Kararı:2016	Özel Şirket Sahibi	Maddi	Rusya (KGB,FSB)	10 yıl hapis cezası

Hannah Robert	ABD	Yargı Kararı:2016	Müteahhit Firma	Maddi	Hindistan	57 ay hapis cezası
Charles H. Eccleston	ABD	Yargı Kararı:2016	ABD Enerji Bakanlığı (DOE) ve ABD Nükleer Düzenleme Komisyonu'nun (NRC) Eski Çalışanı	Maddi	İran, ÇHC, Venezuela	18 ay hapis cezası
Kun Shan Chun	ABD-Rusya	Yargı Kararı:2017	FBI Eski Mensubu (Elektronik)	Maddi	ÇHC	24 yıl hapis cezası ve 10 bin dolar para cezası
Kevin Patrick Mallory	ABD	Yargı Kararı: Haziran 2018	CIA, DIA eski mensubu	Maddi	ÇHC	20 yıl hapis cezası
Peter Zuccarelli	ABD	Casusluğa Başlama: Haziran 2015-Mart 2016 Yargı Kararı: Ocak 2018	Özel Şirket Sahibi	Maddi	Rusya ve ÇHC'deki girişimciler	46 ay hapis cezası

RUSYA ALEYHİNE CASUSLUK VAKALARI (1945-2020) (Ek-2)

Adı-Soyadı	Uyruğu	İlgili Tarihler	İşi, Görevi, Mesleği vb.	Güdü-Güdüler	Casusun Lehine Çalıştığı Devlet	Hukuki/Cezai Safahat/Durumu
Peter Semyonovich Popov (Петр Попов) Kod Adı:GRESPICE, ATTIC	RF	Walk In:1952 Casusluğa Başlama:1954 Tutuklanma:Şubat 1959 Hizmet Yılları:1952- 1958	GRU Binbaşı	Maddi	ABD	Hakkında verilen lüm cezası Ocak 1960 da uygulanmıştır. (Yakılarak)
Yuri Rastvorov (Юрий Растворов)	RF	ABD'ye Angaje Olma ve Gidişi:1954	KGB Subayı	Batı'da Yaşama İsteği	ABD	Gıyabında ölüm cezası verilmiştir. Haziran 2002'de ABD'de ölmüştür.
Peter Deryabin (Петр Дерябин)	RF	ABD'ye İltica:1954	KGB Subayı	Duygular (Korku) .	ABD (CIA)	1992'de ölmüştür.

Aleksandr Kaznacheev(Александр Казначеев)	RF	ABD'ye İltica:1954	KGB Subayı	Duygular (Korku)	ABD	1992'de Boris Yeltsin tarafından affedilmiştir.
Nikolai Artamonov veya Nicholas George Shadrin (Николай Артамонов)	RF	ABD'ye İltica:1959	Kaptan (Donanma)	Batı'da Yaşama İsteği	ABD (CIA) ABD Deniz İsth.Dairesi Kadrolu	1975 yılındaki bir kaçırma operasyonu esnasında ölmüştür.
Dmitri Fyodorovich Polyakov (Дмитрий Федорович Поляков) Kod Adları: "Top Hat" (FBI) "Bourbon", "GT ACCORD" "Spectrum" (CIA)	RF	FBI'ya Hizmet Yılları:1961-1962 CIA'ya Hizmet Yılları:1962-1986 Tutuklama:1986 Yargı Kararı ve İnfaz:Mart 1987-1988	GRU Üst Düzey Subayı (Tümgeneral)	Karma (Hoşnutsuzluk+İntikam+Nefret+Ego)	ABD (FBI, CIA)	RSFSR (Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti) Ceza Kanunu'nun 64.maddesi uyarınca (Anavatana İhanet) Ölüm Cezası kararı verilmiştir.(Cezası uygulanmıştır.)
Oleg Penkovsky (Олег Пеньковский)	RF	Walk In:Ağustos 1960 Hizmet Yılları:Nisan 1961 - Ağustos 1962 Tutuklanma: 22 Ekim 1962	GRU Albay	Karma (Hoşnutsuzluk+Nefret+Ego)	ABD (CIA) İngiltere (MI5)	RSFSR Ceza Kanunu'nun 64. Maddesi uyarınca Ölüm Cezası Kararı verilmiştir. (İnfaz edilmiştir.)

Anatoly Golitsyn (Анатолий Голицын) Kod Adları: "John Stone" "Ladle"	RF	Aralık 1961: Berlin'e Kaçış ve politik sığınma talebi.	KGB Binbaşı (Strateji Bölümü)	İltica Talebi	ABD ve İngiltere	Ölüm cezasına çarptırılmıştır.
Aleksey Isidorovich Kulak (Алексей Исидорович Кулак) Kod Adı: "Fedora"	RF	Walk In: 1962 Hizmet Yılları: 1962-1970	KGB	Maddi	ABD (FBI)	1984 yılında vefat etmiştir. 1985 yılında Aldrich Ames'in verdiği bilgiyle ABD lehine çalıştığı ortaya çıkmıştır.
Yuri Nosenko (Юрий Носенко)	RF	Casusluğa Başlama: 1962 ABD'ye İlticası: 1964 ABD Vatandaşlığı Alması: 1974	KGB Yetkilisi	Maddi	ABD	RSFSR Ceza Kanunu'nun 64. uyarınca, gıyaben ceza almıştır. 2008'de ABD'de öldüğü bildirilmiştir.
Nikolay Chernov (Николай Чернов) Kod Adı: "Nick Nike"	RF	Casusluğa Başlama: 1963 Yargı Kararı: 1991	Askeri Konutlar Operasyon Teknisyeni	Şantaj	ABD (FBI)	RSFSR Ceza Kanunu'nun 64. Maddesi uyarınca 8 yıl hapis cezası almıştır. (Cezasının çekmekte iken 5. yılında Boris Yeltsin tarafından affedilmiştir.)

Oleg Lyalin (олег лялин)	RF	Casusluğa Başlama:1971 Siyasi Sığınma:1971	KGB	Şantaj	İngiltere (MI5)	Gıyabında ölüm cezası kararı verilmiştir. Yakalanamadan İngiltere’de 23 yıl boyunca yaşamış ve 1995’te vefat etmiştir.
Leonid Poleschuk (Леонид Полещук)	RF	Casusluğa Başlama:1971 Tutuklanma:1985	KGB(SVR)	Maddi	ABD (CIA)	Ölüm cezasına çarptırılmıştır. Cezası Haziran 1986’da uygulanmıştır.
Anatoly Filatov (Анатолий Филатов)	RF	Hizmet Yılları:1974- 1977 İfşa Olması:1978	GRU Subayı	Şantaj	ABD (CIA)	15 yıl hapis cezası
Arkady Shevchenko (Аркадій Шевченко)	RF	Walk In:1975	Rusya Dışişleri Bakanlığı Yetkilisi	Hoşnutsuzluk,	ABD	Vefat Yılı:1998
Stanislav Levchenko (Станислав Левченко)	RF	ABD Tarafına Geçmesi:1979 Yargı Kararı:1981	KGB Subayı	Duygular (Hayal Kırıklıkları)	ABD	Gıyabında Ölüm Cezası kararı verilmiştir.1989’da ABD vatandaşlığı kazanmıştır.

Sergei Bokhan (Сергей Бокхан) Kod Adı: "Blizzard"	RF	Hizmet Yılları:1975-1984 İfşa Olması ve Batı'ya Kaçış:1985	GRU Albay	Duygular (Nefret)	ABD	1990'da askeri mahkeme tarafından ölüme mahkum edilmiştir. ABD'ye kaçmıştır.
Vladimir Piguzov (Владимир Пигузов)	RF	Casusluğa Başlama:1976 Hizmet Yılları:1976-1985 Tutuklanma:1985	KGB Teğmen Albay	Şantaj	ABD (CIA)	Ölüm Cezası kararı 1986'da uygulanmıştır.
Oleg Antonovich Gordievsky (Олег Антонович Гордиевский) Kod Adı: "Sunbeam"	RF	Hizmet Yılları:1973-1985	KGB İstihbarat Subayı (Albay)	Duygular (Hayal Kırıklığı)	İngiltere (SIS)	Sorgulanmış ancak serbest bırakılmıştır. Bilahare İngiltere'ye kaçmıştır. RSFSR Ceza Kanunu'nun 64. Maddesi uyarınca ceza almıştır.
Aleksandr Dmitrievich Ogorodnik (Александр Дмитриевич Огородник) Kod Adı: "Trigon"	RF	Yakalanma:1977 Ölüm:1977	Diplomat	Karma (Maddi+Şantaj+Duygular)	ABD	Yakalanma safahatında zehir içerek intihar etmiş ve ölmüştür.

Vladimir Makarov (Владимир Макаров)	RF	İlk Angajman:1976 İkinci Angajman:1989 İfşa Olması:1996 Yargı Kararı:1997	Diplomat	Maddi	ABD (CIA)	RSFSR Ceza Kanunu'nun 64. Maddesi uyarınca 7 yıl hapis cezası almıştır. 1997'de Boris Yeltsin tarafından affedilmiştir.
Vladimir Rezun Suvarov (Владимир Резун)	RF	Casusluğa Başlama:1977 İltica Tarihi:1978	GRU Subayı	Duygular (Korku)	İngiltere (SIS)	Gıyabında Rusya'da ölüm cezasına çarptırılmıştır. İngiltere'de yaşamaktadır.
Victor Sheimov (Виктор Шеймов)	RF	Casusluğa Başlama: 1979	KGB BinbaşıTeknik (Şifreleme-İletişim) Uzman-Kriptograf	Duygular (Nefret)	ABD (CIA)	Yakalanamadan ABD'ye kaçmıştır. NSA'de çalışmıştır.. Kendisine; 200 bin dolar, bir ev ve araba ve biş imkanı verilmiştir. Buna rağmen, hizmetinin karşılığını tam alamadığını iddia ederek ABD'ye dava açmıştır.
Viktor Belenko (Виктор Беленко)	RF	1976'da bir MİG-25 uçağını Batı lehine Japonya'ya indirmiştir.	Askeri Pilot	Maddi	ABD	ABD'ye kaçmıştır.

Adolf Tolkaçhev (Адо́льф Толка́чев) Kod Adları: “Vanquish” “Sphere”	RF	Walk In:1979 Tutuklanma:1985	Bilim İnsanı, Tasarımcı, Elektronik Teknisyeni	Karma (Maddi+Duygular)	ABD (CIA)	RSFSR Ceza Kanunu'nun 64. Maddesi uyarınca hakkında verilen Ölüm Cezası Eylül 1986'da uygulanmıştır.
Vladimir Vetrov (Влади́мир Ветро́в) Kod Adı: “Farvel”	RF	Walk In:1981	KGB Subayı	Şantaj	Fransa	1985'te idam edilmiştir.
Vladimir Andreevich Kuzichkin (Влади́мир Андре́евич Кузи́чкин)	RF	Bati'ya Kaçış:1982	KGB Subayı	Şantaj	İngiltere	İngiltere'ye kaçırılmıştır.
Anatoly Nikolaevich Bogaty (Анато́лий Никола́евич Богда́тый)	RF	Bati'ya Kaçış:1982	KGB Subayı	Duygular (Kibir)	ABD	

Viktor Makarov (Виктор Макаров)	RF	İlk Walk In Girişimi:1982 İkinci Walk In Girişimi:1985 Tutuklanma:1987	KGB Subayı (Radyo iletişimi, kriptografi ve şifre çözümü)	Maddi	İngiltere (MI6)	1987’de 10 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 1992’de affedilmiştir. Bilahare İngiltere tarafından İngiltere’ye kaçırılmıştır.
Sergei Gennadiy Motorin (Сергей Моторин) Kod Adı:“Gauze”	RF	Casusluğa Başlama: 1983	GRU Emekli Subay	Şantaj	ABD (FBI)	Ölüm Cezası
Valery Martinov (Валерий Мартынов)	RF	Casusluğa aşlama:1983	KGB (SVR) Teğmen	Duygular (Nefret)	ABD (FBI)	Ölüm Cezası
Gennady Smetanin (Геннадий Сметанин) Kod Adı: “Million”	RF	Walk In: 1983 Hizmet Yılları: Ocak 1984-Ağustos 1985	GRU Subayı	Maddi	ABD (CIA)	Kendisi Ölüm Cezası almıştır. Karısı 5 yıl hapis cezası almıştır.

Gennady Varenik (Геннадий Вареник) Kod Adı: "Fitness"	RF	Casusluğa Başlama:1985	KGB (SVR) Görevlisi	Maddi	ABD (CIA)	RSFSR Ceza Kanunu'nun 64. maddesi uyarınca hakkında Ölüm Cezası kararı verilmiştir. Şubat 1987'de cezası uygulanmıştır.
Vladimir Vasiliev (Владимир Васильев)	RF	Casusluğa Başlama:1983	GRU Subayı	Maddi	ABD (CIA)	Ölüm Cezası
Sergei Vorontsov (Сергей Воронцов) Kod Adı:"Cowl"	RF	Casusluğa Başlama1984	KGB Yetkilisi	Maddi	ABD (CIA)	Ölüm Cezası
Boris Yuzhin (Борис Южин)	RF	Casusluğa Başlama:1980 Yakalanma:1986	KGB (SVR)Görevlisi	Şantaj	ABD (FBI)	15 yıl hapis cezası almış, bilahare affedilmiştir. ABD'de yaşamaktadır.
Vladimir Potashov (Владимир Поташов)	RF	Walk In:1981 Yakalanma:1986	Akademisyen	Maddi	ABD (CIA)	13 yıl hapis cezası almış, bilahare 1992'de affedilmiştir. Ardında ABD'ye gitmiştir.

Viktor Gundarev (Виктор Гундарев)	RF	İltica Talebi:1986	KGB Subayı	Maddi	ABD	Ölüm Cezası
Vadim Sintsov (Вадим Синцов)	RF	Casusluğa Başlama:1986 Yakalanma: Mart 1994 Yargı Kararı:1997	Bilim Adamı, Özel Mühendislik ve Metalurji Dış Ekonomik İlişkileri Direktörü, SSCB Savunma Sanayii Bakanlığı Devlet Enstitüsü Eski Başkanı	Maddi	İngiltere (M16)	RF Ceza Kanunu md.275 Uyarınca 10 yıl hapis cezası almıştır.
Konstantin Preobrazhensky (Константин Преображенский)		1991'de KGB'den ayrılmıştır.	KGB Teğmen Albay	Duygular (Kızgınlık)		2006'da ABD'den Siyasi Sığınma Hakkı almıştır.
Oleg Morozov (Олег Морозов)	RF	Hizmet Yılları.1988- 1991	SVR	Maddi	ABD	Aleyhine ceza davası açılmıştır.
Vyacheslav Baranov (Вячеслав Баранов) Kod Adı: "Tony"	RF	Casusluğa Başlama:1989 Tutuklanma: Ağustos 1992 Yargı Kararı: Aralık 1993	GRU Teğmen Albay	Maddi	ABD (CIA)	6 yıl hapis cezası almıştır. Cezası sona ermeden serbest bırakılmıştır.

Mihail Butkov (Михаил Бутков)	RF	Batı'ya İltica: Mayıs 1991	KGB (SVR)	Hoşnutsuzluk	İngiltere	İngiltere'ye kaçmıştır. Orada dolandırıcılık suçundan 3 yıl ceza almıştır.
Stanislav Lunev (Станислав Лунев)	RF	Hizmet Yılları:1978-1992 İfşa Olması:1992	GRU Albay	Duygular (Vicdan Azabı)	ABD	ABD'de yaşamaktadır. CIA ve FBI'a danışmanlık yapmaktadır. Tanık Koruma Programı'na dahil edilmiştir.
Vasili Mitrokhin (Василий Митрохин)	RF	1992'de elindeki dokümanlarla Batılı ülkelere müracaat etmiştir.	KGB Albay (Arşiv Bölümü)	Duygular (Hayal Kırıklığı, İğrenme)	İngiltere MI6	Yurt dışına kaçmıştır.
Viktor Oschenko (Виктор Ощенко)	RF	Hizmet Yılları: 1985-1992	SVR Subayı	Batı (İngiltere)'da Yaşam İsteği	İngiltere (MI6)	
Vladimir Gurdzhiyants (Владимир Гурджиянц)	RF	Hizmet Yılları:1992-1993 Yargı Kararı:1997	Zimbabve'deki Aeroflot'un Eski Yetkilisi	Maddi	Zimbabve	8 yıl hapis cezası
Oleg Kalugin (Олег Калугин)	RF	Yargı Kararı:Haziran 2002	KGB Eski Yöneticisi	Hoşnutsuzluk	ABD	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 15 yıl hapis cezası almıştır. 1995'ten bu yana ABD'de yaşamaktadır.

Vyacheslav Valerievich Antonov (Вячеслав Валерьевич Антонов)	RF	1995	KGB (SVR) Kıdemli Teğmen	Maddi	İngiltere	1995'te İngiltere'ye kaçmıştır.
Vladimir Lavrentyev (Владимир Лаврентьев)	RF	1995	GRU Binbaşı	Maddi	Almanya (BND)	10 yıl hapis cezası
Sergei Tretyakov (Сергей третьяков) Kod Adı:(Товарищ Жан- Yoldaş Jean)	RF	1995-2000	SVR Subayı	Karma (Maddi+Hoşnutsuzluk)	ABD	Yargılanamamıştır. 2010 yılında ABD'de ölmüştür.
Alexander Zaporozhsky (Александр Запорожский)	RF	Hizmet Yılları:1995-2001 Tutuklanma:2001 Yargı Kararı:Haziran 2003	SVR Albay (Karşı Sayışım Dairesi 1. Bölüm Eski Başkan Yardımcısı SVR Emeklisi, Daha Sonra Özel Sektörde Danışman)	Karma (Maddi+Hoşnutsuzluk+Duygular)	ABD (CIA)	RF Ceza Kanunu md.275 gereğince;18 yıl süreli hapis cezasını çekmekte iken casus takasına konu olmuştur. ABD'de serbest yaşamaktadır.
Moses Finkel (Моисей Финкель)	RF	Yargı Kararı:1997	Savunma Bakanlığı Deniz Araştırma Enstitüsü Çalışanı	Maddi	CIA	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.

İgor Dudnik (Игорь Дудник)	RF	Tutuklanma: Mart 1997 Yargı Kararı: 1998	Füze Ordusu Komutanlığı'nda Binbaşı	Maddi	ABD (CIA)	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.
Valentin Moiseyev (Валентин Моисеев)	RF	Hizmet Yılları: 1992-1998 Yakalanma: 4 Temmuz 1998 Ulusal Yargı Kararı: Aralık 1999 Temyiz sonucu AİHM Kararı: 2000	Diplomat (Rusya Dışişleri Bakanlığı Asya Ülkeleri Birinci Dairesi Başkan Vekili.)	Maddi	Güney Kore	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca ilk kararla 12 yıl hapis cezası almıştır. Temyizden sonra cezası 4,5 yıla inmiştir. AİHM'de usulden haklı bulmuştur. Aralık 2002'de hastalığı nedeniyle serbest bırakılmıştır.
Boris Karpichkov (Борис Карпичков)	RF (Letonya Doğ.)	Hizmet Yılları: 1996 Rusya'dan Kaçış: 1998	KGB (Mühendis)	Karma (Korku+Maddi+İltica Talebi)	Letonya ve İngiltere	2010 yılında İngiltere vatandaşlığı almıştır.

Sergei Avramenko (Сергей Авраменко)	RF	Nisan 1996'dan itibaren karşılığında para temin edebileceği bilgi ve dokümanları toplamaya başlamıştır. Elindekileri pazarlama arayışına geçmesi:1996 yılıdır. Tutuklanma: Temmuz 1999 Yargı Kararı: Temmuz 2000	Savunma Bakanlığı Çalışanı	Maddi	Belgeleri satmak için arayışa girmiş talepkar bulamamıştır.	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 4 yıl hapis cezası almıştır.
Gennady Sporyshev (Геннадий Спорышев) Vladimir Tkachenko (Владимир Ткаченко), Aleksandr Volkov (Александр Волков)	RF	Tutuklanma:1995 Yargı Kararı:1998	GRU Çalışanları GRU Uzay İstihbarat Merkezi'nin Eski Başkanı ve Tegmen Albay)	Maddi	İsrail	G. Sporyhev 3 yıl, V. Tkachenko 2 hapis cezası almıştır.

Oleg Sabaev (Олег Сабеев)	RF	Tutuklama: Temmuz 1998		Duygular (Nefret)	ABD (CIA)	Soruşturmada yararlı bilgiler sunması ve yardım sağlamasının yanısıra, faaliyetlerinin ülkenin güvenliğine önemli zarar vermemesi gerçeği göz önüne alınarak, Sabaev aleyhindeki ceza davasını sonlandırılmıştır. 1999 yılının başlarında gözaltından serbest bırakılmıştır.
Platon Obukhov (Платон Обухов)	RF	Tutuklama:Mayıs 1996	Rusya Dışişleri Bakanlığı Çalışanı	Maddi	İngiltere (MI6)	Zorunlu Psikolojik Tedavi görmesine karar verilmiştir.
Sergei Velichko (Сергей Величко) Kod Adı:"Analist"	RF	Casusluğa Başlama: Kasım 1997 Tutuklanma:2000 Yargı Kararı: Mart 2000	Baltık Filo'unda 3.kaptan, Baltık Filosu İsth.Md.lüğünde komutan yardımcısı	Maddi	İsveç	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 5 yıl hapis cezası almıştır.

Grigory Pasko (Григорий Пасько)	RF	Tutuklanma:1997 Yargı Kararı:2001	Pasifik Filosu'nun Askeri İzleme Gazetesi'nde Çalışan Askeri Gazeteci, 2.Kaptan	Maddi	Japon Gazetesi	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 4 yıl hapis cezası almış, 1 yılın ardından şartlı tahliye ile serbest bırakılmıştır.
Aleksandr Litvinenko (Александр Литвиненко)	RF	1998'de yaptığı basın açıklamasıyla ifşaatlarda bulunmuştur ve 2000'de Rusya'dan kaçmıştır.	KGB Mensubu	Hoşnutsuzluk	İngiltere	Kasım 2006'da zehirlenme vakasıyla hayatını kaybetmiştir.
Alexander Poteev (Александр Потеев)	RF	Casusluğa Başlama:1999-2000 Yargı Kararı: Haziran 2011	SVR Albay	Maddi	ABD	Gıyabında 25 yıl hapis cezası kararı verilmiştir. Temmuz 2016'da ABD'de öldüğü duyurulmuştur. Ancak öldüğüne şüphe ile bakılmaktadır.

Vladimir Shchurov (Владимир Щуров)	RF	Casusluğa Başlama:1999	Rusya Bilimler Akademisi Pasifik Okyanusoloji Enstitüsü Akustik Gürültü Laboratuvarı Başkanı	Maddi	ÇHC	Şartlı 2 yıl hapis cezası
Valentin Danilov (Валентин Данилов)	RF	Tutuklanma:1999	Bilim Adamı (Fizik), Krasnoyarsk Devlet Teknik Üniversitesi Termofizik Merkezi Müdürü.	Maddi	ÇHC	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 14 yıl hapis cezası almıştır. 8 yıl hapis yattıktan sonra şartlı tahliye ile serbest bırakılmıştır.
İgor Sutyagin (Игоря Сутягин)	RF	Tutuklanma: Aralık 2001 Karar:Nisan 2004	Akademisyen, Özel Sektör Danışmanı	Maddi	ABD	15 yıl süreli hapis cezasını çekmekte iken 2010'da casus takasına konu olmuştur. İngiltere'de serbest yaşıyor.
Yevgeny Toropov (Евгений Торопов)	RF	Mart 2000'de Kanada'ya kaçmış ve izini kaybettirmiştir.	SVR Subayı	Maddi	Kanada	Kanada'da izini kaybettirdi.

Pavel Nosik- Viktor Smal- Alexander Beloshapkin- İgor Lukin- Alexander Artyukhov Zinciri	RF	Hizmet Yılları.2002- 2003	Pilot, Asker, Girişimci	Maddi	ÇHC	RCK md.275'e göre yüksek ihanetten çeşitli yıllarda hapis cezaları almışlardır.
Alexander Sypachev (Александр Сыпачев)	RF	Tutuklanma: Nisan 2002 Yargı Kararı:2003	SVR Albay	Maddi	ABD (CIA)	İhanete teşebbüsten 8 yıl ceza almıştır. Bilahare, aktif pişmanlıktan yararlanmıştır.
Viktor Kalyadin (Виктор Калядина)	RF	Yargı Kararı:2001	Girişimci-Özel Sektör Yöneticisi (Genel Müdür) Elers-Electron Ltd. Genel Müdürü	Maddi	ABD ve Diğer Ülkelerden Kişi ve Kuruluşlar	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca aldığı 14 yıl hapis cezasını çekmekte iken vefat etmiştir.
Anatoli Babkin (Анатолий бабкин)	RF	Tutuklanma:Nisan 2000	Bauman, Roket Motorları Departmanı Başkanı MSTU.Profesör	Maddi	ABD	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 8 yıl hapis cezası almıştır.

Alexander Zaporozhsky (Александр Запорожский)	RF	Yargı Kararı:2003	KGB (SVR) Çalışanı	Maddi	ABD	RF Ceza Kanunu md.275 18 yıl hapis cezası almıştır. 2010 yılında casus takasına konu olmuştur.
İgor Vialkov (Игорь Виалков)	RF	Yargı Kararı:2004	Sınır Güvenlik Görevlisi	Maddi	Estonya	RF Ceza Kanunu md.275 10 yıl
Sergei Skripal (Сергей Викторович Скрипал)	RF	Tutuklanma:Aralık 2004	GRU Subayı	Maddi	İngiltere (MI6)	RF Ceza Kanunu md. 275 uyarınca 13 yıl hapis cezası almıştır. Cezasını çekmekte iken 2010'da casus takasına konu olmuştur. Bilahare İngiltere Salisbury'de zehirlenmiştir.
Valery Mikhaliyov (Валерий Михалев)	RF	Hizmet Yılları:2001-2007 Tutuklanma:2010 Yargı Kararı: 6 Haziran 2012	FSB Albay	Maddi	ABD (CIA)	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 18 yıl hapis cezası almıştır.

Andrei Dumenkov (Андрей Думенков)	RF	Yargı Kararı:2006		Maddi	Almanya	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.
Valentin Shabaturov (Валентин Шабатуров)	RF	Yargı Kararı:2007	Emekli Albay	Maddi	Bir Avrupa Ülkesi	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.
Mikhail Khachidze (Михаил Хачидзе)	RF	Casusluğa Başlama: Nisan 2008 Yargı Kararı: Ağustos 2009	Yüzbaşı	Maddi	Gürcistan	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 6 yıl hapis cezası almıştır.
Marlene Bogdanov (Марлен Богданов)	RF	Casusluğa Başlama:2007 İfşa Olması:2010 Yargı Kararı:2010	Savunma Bakanlığı Çalışanı	Maddi	Gürcistan	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 15 yıl hapis cezası almıştır.
Gennady Sipachev (Геннадий Сипачев)		Tutuklanma: Aralık 2008 Yargı Kararı:2010	Eski Subay	Diğer	ABD (Savunma Bakanlığı)	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 4 yıl hapis cezası almıştır.
Yuri Alekseev ve Irina Starikova (Юрий Алексеев и Ирина Старикова)	RF	Tutuklanma: Mart 2007 Yargı Kararı:2008		Maddi	ÇHC	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl ve 9 yıl hapis cezası almıştır.

Gennadiy Vasilenko (Геннадий Василенко)	RF	Yargı Kararı:2009	KGB Eski Subayı	Maddi	ABD	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 3 yıl süreli hapis cezasını çekmekte iken takasa konu olmuştur.
Evgeny Afanasyev (Евгений Афанасьев)	RF	Casusluğa Başlama:2010 Yargı Kararı:2012	Akademisyen (Profesör)	Maddi	ÇHC Askeri İstihbaratı	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12,5 yıl süreli hapis cezasını çekmekte iken Nisan 2015'te ölmüştür.
Svyatoslav Bobyshev (Святослав Бобышев)	RF	Yargı Kararı:2010	Akademisyen (Profesör)	Maddi	ÇHC Askeri İstihbaratı	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.
Andrei Khlychev (Андрей Хлычев)	RF	Yargı Kararı:2011	Savunma Bakanlığı'ndan Emekli Albay, Daha Sonra Özel Sektörde Yönetici	Maddi	ABD	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 18 yıl hapis cezası almıştır.
Vladimir Klenkov (Владимир Кленков)	RF	Yargı Kararı:2011	Eski Belediye Başkanı	Maddi	Gürcistan	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.

Vladimir Lazar (Владимир Лазарь)	RF	Casusluğa Başlama:2009 Yargı Kararı:2012	Rusya Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı Askeri Teknik Bölümünde Subay (Emekli)	Maddi	ABD	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.
Vladimir Nesterets (Владимир Нестерц)	RF	Yargı Kararı:2012	Ordu Mensubu Subay Test Mühendisi	Maddi	ABD	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 20 yıl hapis cezası almıştır. İşbirliğine gittiği için cezası 13 yıla indirilmiştir.
Alexander Gniteev (Александр Гнитеев)	RF	Yargı Kararı:2012	Özel Sektör Çalışanı (Roket Bilim Şirketi)	Maddi	ABD	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 8 yıl hapis cezası almıştır. Suçunu kabullendiği için cezası düşük tutulmuştur.
Roman Ushakov (Роман Ушаков)	RF	Casusluğa Başlama:2009 Tutuklanma:2013 Yargı Kararı: Mart 2015	Eski Polis Şefi	Maddi	ABD (CIA)	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 15 yıl hapis cezası almıştır.

David Aliyev (Давид Алиев) ve annesi Irina Aliyeva		Yargı Kararı:2011	Kıdemli Teğmen	Maddi	Gürcistan	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 10 yıl hapis cezası almıştır.
Yevgeny Chistov (Евгений Чистов)	RF	Yargı Kararı:2015	MVD Subayı, Polis	Hoşnutsuzluk	ABD (CIA)	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 13 yıl hapis cezası almıştır.
Maxim Ludomirsky (Максим Людомирский)	RF	Yargı Kararı:2015	Başmühendis (Fizik)	Maddi	Devlet İsmi Verilmemiştir.	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 15 yıl hapis cezası almış ancak anlaşmaya gittiği için cezası 9 yıla indirilmiştir.
Dmitry Alexandrovich Dolgoplov (Дмитрий Александрович Долгополов)	RF	Tutuklanma:Eylül 2017 Yargı Kararı:Şubat 2019	Karadeniz Filosu Üyesi	Maddi	Ukrayna	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 10 yıl hapis cezası almıştır.
Anna Stanislavovna Sukhonosova (Анна Станиславовна Сухоносова)	RF	Tutuklanma:Eylül 2017 Yargı Kararı:Şubat 2019	Beden Eğitimi Eğitmeni	Maddi	Ukrayna	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 9 yıl hapis cezası almıştır.

Vasili Khitryuk (Василий Хитрюк)			Dış İstihbarat Teşkilatı Genel Sekreteri	Maddi	Litvanya	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 7,5 yıl hapis cezası almıştır.
Gennady Kravtsov (Геннадий Кравцов)	RF	Yargı Kararı:2015	GRU Emekli Radyo Mühendisi	Maddi	İsveç	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 14 yıl hapis cezası almış, cezası bilahare 6 yıla düşürülmüştür.
Fedor Boriskin (Федор Борискин)	RF	Yargı Kararı:25 Aralık 2015	Baltık Filosu Emekli Memur	Maddi	Polonya	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.
Vladislav Nikolsky (Владислав Никольский)	RF	Yargı Kararı:2015	Bilim İnsanı	Maddi	Ukrayna	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 8 yıl hapis cezası almıştır.
Evgeny Petrin (Евгений Петрина)	RF	Hizmet Yılları:2013- 2014 Yargı Kararı:2016	FSB Eski Subayı, Daha Sonra Moskova Patrikhanesi Eski Çalışanı	Maddi	ABD (CIA)	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.
Bauman Vladimir Larygin (Бауман Владимир Лапыгин)	RF	Yargı Kararı:26 Eylül 2016	Uzay Mühendisi, Roscosmos Merkez Enstitüsü'nde	Maddi	ÇHC	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 7 yıl hapis cezası almıştır.

Yevgeny Mataitis' (Евгений Матайтис)	RF ve Litvanya	Casusluğa Başlama:2009 Tutuklanma:Haziran 2015 Yargı Kararı:Nisan 2016	Eski Subay (Kaptan)	Maddi	Litvanya Milli Savunma Bakanlığı İstihbarata Karşı Koyma Dairesi	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 13 yıl hapis cezası almıştır.
Namsarai Dambaev ve Maksim Kondratev (Намсарай Дамбаев и Максим Кондратьев)	RF	Yargı Kararı:2017		Maddi	ÇHC	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 8 yıl hapis cezası almıştır.
Andrei Belyaev (Андрей Беляев)	RF	Tutuklanma: Ekim 2015 Yargı Kararı: Ekim 2016	Eski Savunma Bakanlığı Yetkilisi, Albay	Maddi	İsveç	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 12 yıl hapis cezası almıştır.
Leonid Parkhomenko (Леонид Пархоменко)	RF	Tutuklanma:2016 Yargı Kararı:2018	Rus Karadeniz Filosu Eski Kaptan	Maddi	Ukrayna	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 14 yıl hapis cezası almıştır.
Sergei Mikhailov (Сергей Михайлов)	RF	Yargı Kararı: Şubat 2019	Eski FSB Çalışanı	Maddi	ABD (FBI)	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 22 yıl hapis cezası almıştır.

Ruslan Stoyanov (Руслан Стоянов)	RF	Yargı Kararı: Şubat 2019	Karspersky Şirketi Çalışanı	Maddi	ABD (CIA)	RF Ceza Kanunu md.275 uyarınca 14 yıl hapis cezası almıştır.

TÜRKİYE ALEYHİNE CASUSLUK VAKALARI (1945-2020) (Ek-3/a)

(T.C. Vatandaşları Tarafından T.C.'ye Yönelen Vakalar)

Adı-Soyadı	Uyruğu	İlgili Tarihler	İşi, Görevi, Mesleği vb.	Güdü-Güdüler	Casusun Lehine Çalıştığı Devlet	Hukuki/Cezai Safahat/Durumu
Aram Şanesyan (Aram Channesyan)	T.C. (Ermeni asıllı)	1949		Bölünmüş Sadakat	SSCB	İdam edilmiştir. (1949)
Nazilli Bez Fabrikası Vakası (9 kişi)	T.C.	Tutuklanma:1952	İşçiler	İdeolojik	SSCB	
Arman (Gostan) VARTANYAN	T.C. (Ermeni Asıllı)	Tutuklanma:1955	Müziyen, Yedek Subay	Karma (Bölünmüş Sadakat+ Maddi+İdeolojik)	SSCB	Müebbet Hapis cezası
Hayati KARAŞAHİN	T.C.	Tutuklanma:1952 Meclis Onayı:1955	Memuriyetten emekli	Maddi	SSCB	İdam cezası
Saim POLAT	T.C.	Yargı Kararı:1959	Dışişleri Bakanlığı çalışanı	Maddi	Bulgaristan	15 yıl hapis cezası
Asım AYTEK	T.C.	Yargı Kararı:1960		Maddi	Birleşik Arap Cum.	12 yıl hapis cezası
Kerim MANUKYAN	T.C. (Ermeni Asıllı)	Yargı Kararı:1968	Sinema Sektörü Çalışanı	Karma (Bölünmüş Sadakat+Para+Şantaj)	SSCB	Müebbet Hapis cezası

Nahit İMRE	T.C.	Tutuklanma:1968 Yargı Kararı:1972	Diplomatik Çalışan (Mali Başkontrolör)	Şantaj	Romanya, Rusya	30 yıl hapis cezası
Ünal Zülküflü Aksoy	T.C.	Casusluğa Başlama:1970 Tutuklanma:1972	Kaçakçılık, Mücevheratçılık vb.	Karma (Şantaj+Baskı+Maddi)	Bulgaristan	20 yıl hapis cezası
İsmet Tellioglu	T.C.	Yargı Kararı:1971	Elçilik Çalışanı	Maddi	Romanya	30 yıl hapis cezası
Mehmet TEKİN	T.C.	Yargı Kararı:1971	Elçilik Çalışanı	Maddi	Romanya	30 yıl hapis cezası
Mehmet EREL	T.C. ve Bulgaristan,	Tutuklanma:1972	İş Adamı	Karma (Maddi+Baskı)	Bulgaristan	Milli Müdafaya Hıyanetten 12 yıl 6 ay hapis cezası. 1977'de Yargıtay'dan beraat kararı çıkmıştır.
Sabahattin Savaşman	T.C.	Tutuklanma:1977	MİT Mensubu	Maddi	ABD	17 yıl hapis cezası
Turan ÇAĞLAR	T.C.	Suçüstü:1983	Diplomatik Çalışan	Maddi	ABD	Yargılanma safahatında vefat etmiştir.
Muzaffer ÇENGİL	T.C.	Yargı Kararı:1983	Eski Subay	İdeolojik	Bulgaristan	27,5 yıl hapis cezası
Süleyman TUKAÇ	T.C.	Yargı Kararı:1985	Basın Ataşeliği Görevlisi	Maddi	Suriye, Libya, Irak	15 yıl Hapis Cezası aldı (Onaylı) Yurtdışına Çıkış
İlhan BARDAKÇI	T.C.	Yargı Kararı:1985	Gazeteci	Maddi	Suriye, Libya, Irak	15 yıl Hapis Cezası (Onaylı) Yurtdışına Çıkış
Ahmet ALVER	T.C.	Yargı Kararı:Ekim 1990	Eski Memur, TPAO Eski Çalışanı, İşsiz	Karma (Maddi+Öfke+Kin)	Irak	Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nin kararıyla Milli Müdafaya Hıyanetten 15 yıl ağır hapis cezası

Necati OYAN	T.C.	Yargı Kararı: Şubat 1991	İşçi (Kasiyer)	Maddi	Irak	Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nin kararıyla Milli Müdafaya Hıyanetten 12 yıl 6 ay hapis cezası
Hicabi KOÇYİĞİT	T.C.	Yargı Kararı:Şubat 1991	İşsiz	Karma (Maddi+Heyecan+Önemli Hissetme+Ego)	Irak	12,5 yıl hapis cezası
Alim ASLAN	T.C.	Yargı Kararı:1998	Subay (Ordudan Atılma)	Karma (Maddi+Öfke+Nefret+ Kin)	Yunanistan	Askeri Casusluktan Mülga TCK 765 Sayılı Kanun madde 133/1. Gereğince 15 yıl hapis cezası (Askeri Casusluk) (1/6 indirimli)
Osman Kabadayı	T.C.	Yargı Kararı:1998	Muvazzaf Astsubay	Maddi	Yunanistan	Casusluk Suçuna İştirakten Mülga TCK 765 Sayılı Kanun'un ilgili maddesi gereğince; indirimli 6 yıl 3 ay hapis cezası
Mehmet BARUT	T.C.	Yargı Kararı:1998	Muvazzaf Subay	Karma (Maddi+Kadın Zaafiyeti)	Yunanistan	Taksirle casusluğa sebebiyet vermekten Mülga TCK 765 Sayılı Kanun'un ilgili maddesi gereğince; 1 yıl 3 ay hapis cezası

Bahattin Çavdar	T.C.	Yargı Kararı: Ocak 1998	Emekli Memur	Karma (Maddi+İdeolojik)	Suudi Arabistan	Dönemin TCK 133'ten ceza almıştır. (TCK. Madde 133 : Devletin emniyeti veya dahili beynelminel siyasi menfaatleri icabından olarak gizli kalması lazım gelen malumatı siyasi veya askeri casusluk maksadıyla istihsal eden kimse 15 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.)
Nuri HAFİZ	T.C.	Casusluğa Başlama:1986 Tutuklanma:2009	Turist Rehberi	Maddi	Yunanistan	Yargılanma safahatı esnasında vefat etmiştir.
Timur AĞRI	T.C.	Yargı Kararı:2012	Eski Köy Korucusu (Malulen Emekli)	Maddi	İran	TCK Md.328/1 (Siyasal veya Askeri Casusluk) (Yargıtay Onaylı) 15 yıl hapis cezası
Parastin Davası Korucular (3 kişi)	T.C.	Yargı Kararı:2013	Köy Korucuları	Bölünmüş Sadakat	IKDP-Parastin'e (Irak Kürt Bölgesel Yönetimi)	Devletin gizli kalması gereken bilgileri siyasi veya askeri casusluk maksadıyla temin etme" suçunu kapsayan 328/2-b maddesi uyarınca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.

N.Ş.	T.C.	Yargı Kararı:2016		Duygular (İntikam saikiyle)	İran	TCK'nın 328. maddesinde yer alan "Devletin güvenliği, iç veya dış siyasal yararları bakımından, niteliği itibarıyla, gizli kalması gereken bilgileri, siyasal veya askeri casusluk maksadıyla temin etme" suçundan tutuklandı. C.Ş. ise adli kontrol uygulaması kapsamında serbest bırakılmıştır.
TİB-Kriptolu Telefon Casusluğu (8 kişi)	T.C.	Yargı Kararı:2018	Devlet Memurları	Dini Motif		Siyasi ve Askeri Casusluk 27 yıl hapis cezası
Başbakan'ın çalışma ofisinin dinlenmesi-casusluğu (2 kişiSedat Savar, İlker Usta)	T.C.	Yargı Kararı:2018	Devlet Memurları (Polis)	Dini Motif		Siyasi ve Askeri Casusluk (Diğer suçlarla birlikte her ikisi de 50 yıl üzeri hapis cezaları)

TÜRKİYE ALEYHİNE CASUSLUK VAKALARI (1945-2020) (Ek-3/b)

(Yabancı Uyruklu Kişilerden T.C.'ye Yönelen Vakalar)

Adı-Soyadı	Uyruğu	İlgili Tarihler	Pozisyonu, İşi, Görevi, Mesleği vb.	Güdü/Güdüler	Lehine Çalışılan Devlet	Hukuki/Cezai Safahat/Durumu vd.
Cemil Pırlı	Suriye	Mahkemeye Sevk:1961		İdeolojik	Suriye	Cezaevinden firar etmiştir.
Adolf Slavik	Avusturya	Karar:1967	İşadamı	Karma (Maddi+İdeolojik)	SSCB	6 yıl hapis cezası
Necdet MUALLA	Suriye	Yakalanma:1969	Öğrenci	Karma (Maddi+ İdeolojik)	SSCB	12 yıl 6 ay hapis cezası
Şerafettin Eyüb (Eyüp) (Eşref Abaza Sahte İsim)	Abhaz asıllı, Suriye	Gözaltı:1971 Karar:1977	Öğrenci	Maddi	SSCB ve Suriye	15 yıl hapis cezası almıştır. 1978'de bir takasa konu olmuştur.
Ahmet Caro (Jarolla Muhammed Salem)	Kürt asıllı Irak vatandaşı	Karar:1983	Serbest Meslek	Maddi	Irak	04.01.1983 tarihinde mahkemeye sevk edilmiş ve 15 yıl hapse mahkum edilmiştir.
İbrahim Abdülkerim Muhammed El Sindi	Kürt asıllı Irak vatandaşı	Karar:1983	Serbest Meslek	Maddi	Irak	04.01.1983 tarihinde mahkemeye sevk edilmiş ve 15 yıl hapse mahkum edilmiştir.
Adnan Musa Süleyman Amerin	Ürdün (Türkiye'de Yerleşik)	Karar:1987	Ürdün B. Elçiliği İdari Memur	Maddi	Ürdün	Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nde TC aleyhine casusluktan (Milli Müdafaya Hiyanet) 15 yıl hapis cezası almıştır.

Ali Kent	TC	Karar:1987	Mütercim	Maddi	Ürdün	Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nde, TC aleyhine casusluktan (Milli Müdafaya Hiyanet)15 yıl hapis cezası almıştır.
Sbahi HAMDO	Suriye	Yakalanma:2011 Karar:2012	Üniversite Öğretim Görevlisi	Maddi	Suriye	Devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal veya askeri casusluk amacı ile temin etme suçundan 12 yıl 6 ay hapis cezası almıştır.
Mohammad Reza Esmailpour Ali Malek	İİC	Karar:2012	İran'da İşçi	Maddi	İran	TCK Md.328/1 (Siyasal veya Askeri Casusluktan (Yargıtay Onaylı) 13 yıl 4 ay hapis cezası almıştır.
Shahram Zargham Khoei	İİC	Karar:2012 Aynı Vaka	İran'da İşçi	Maddi	İran	TCK Md.328/1 (Siyasal veya Askeri Casusluktan (Yargıtay Onaylı) 15 yıl hapis cezası almıştır.
Abdolsalam Tatari	İran				İran	"Yasaklanan bilgilerin casusluk maksadıyla temini" suçundan 6 yıl 8 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.
Mohammad Mohammadian Delahzi	İran				İran	"Yasaklanan bilgilerin casusluk maksadıyla temini" suçundan 6 yıl 8 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.
Wilfried Herbrecht				Maddi		

Menedi Alsaïd ve 5 diğer kişiden oluşan şebeke (Casusluk Şirketi)	Suriye	Yakalanma:2015	İşsiz	Maddi	Bazı Avrupa Devletleri İstibarat Servisleri	

İRAN ALEYHİNE CASUSLUK VAKALARI (1980-2020) (Ek-4)

Adı-Soyadı	Uyruğu	İlgili Tarihler	İşi-Görevi-Mesleği	Güdü-Güdüler	Lehine Çalıştığı Devlet	Hukuki/Cezai Safahat/Durumu
Bahram Afzali	İİC	Yargı Kararı:1984	İran Donanması'nda Yüzbaşı	İdeolojik	SSCB	Şubat 1984'te infaz edilmiştir.
Noureddin Kianouri	İİC		Mimar, Siyasetçi	İdeolojik	SCCB	Kasım 1999'da ev hapsinde iken vefat etmiştir.
Ehsan Tabari	İİC		Filozof	İdeolojik	SSCB	1989'da ev hapsinde iken vefat etmiştir.
Ali Ashtari	İİC	Casusluğa Başlama:2003 Tutuklanma:2006	İşadamı	Maddi	Mossad	Haziran 2008'de idam edilmiştir.
Ali Ekber Siadat	İİC	Casusluğa Başlama:2005	İşadamı	Maddi	İsrail	Aralık 2010'da idam edilmiştir.
Shahram Amiri	İİC	Casusluğa Başlama:2007	İran Savunma Bakanlığı'nda Bilim Adamı	Maddi	ABD (CIA)	Ağustos 2016'da idam edilmiştir.
Anousheh Ashouri	İİC ve İngiltere	Tutuklanma:2007		Maddi	Mossad	4 yıl hapis cezası

Hamid Ghassemi-Shall	İİC ve Kanada	Tutuklanma:2008 Yargı Kararı:2008	Bilgisayar Teknisyeni	İdeolojik	MEK (Halkın Mücahitleri Örgütü)	İdam Cezası-5 Yıl-2013'te Kanada'ya döndü. Serbest bırakıldı.
Alborz Ghassemi-Shall	İİC	Tutuklanma:2008 Yargı Kararı:2008		İdeolojik	MEK (Halkın Mücahitleri Örgütü)	Cezasını çekmekte iken vefat etmiştir.
Amir Salimi Aghdam	İİC	Tutuklanma:2009	Akademisyen, Medya Aktivisti,	İdeolojik	Suudi Arabistan	Casusluktan 5 yıl hapis cezası almıştır.
Leila Tacik	İİC	Tutuklanma: Eylül 2009	Seyyed Jamal Hacı Zaware'nin eşi	Maddi	ABD(CIA)	4 yıl hapis
Ali Jamali Fash	İİC	Casusluğa Başlama:2010	İşsiz	Maddi	İsrail	Mayıs 2012'de idam edilmiştir.
Muhammed Heydari (Mohammad Heidari)	İİC			Maddi	Mossad	2013 yılında idam edilmiştir.
Koroush Ahmadi	İİC			Maddi	CIA	2013 yılında idam edilmiştir.

Ahmad Reza Jalali	İİC ve İsveç	Tutuklama: Nisan 2016	Akademisyen	Maddi	Mossad	Hakkında İdam cezası onaylanmıştır. İnfazı için beklenmektedir.
Abdolrasoul Dorri-Esfahani	İİC ve Kanada	Casuslukla Suçlanması: Ağustos 2016 Yargı Kararı: Ekim 2017	Muhasebeci, İİC Merkez Bankası Danışmanı	Maddi	İngiltere	Casusluktan 5 yıl hapis ceza almıştır.
Nazanin Zagheri Ratcliffe	İİC ve İngiltere	Tutuklanma: Nisan 2016		Maddi	İngiltere	5 yıl hapis cezası
Kamal Amirbeig "Alibeig"	İİC	Yargı Kararı: Kasım 2018	Dışişleri Bakanlığı Çalışanı	Maddi		10 yıl hapis cezası
Nasrin Sotoudeh	İİC	Tutuklanma: 2018	Avukat	Hoşnutsuzluk		5 yıl hapis cezası
Ali Nefriyeh		Yargı Kararı: Ekim 2019		Maddi	CIA	Casusluktan 10 yıl hapis cezası almıştır.
Muhammed Ali Babapour		Yargı Kararı: Ekim 2019		Maddi	CIA	Casusluktan 10 yıl hapis cezası almıştır.
Ali Jawari (Johari)	İİC			Maddi	Mossad	5 yıl hapis cezası

Aras Amiri	İİC ve İngiltere		British Council Çalışanı	Maddi	Mossad	10 yıl hapis cezası
Seyyed Jamal Hacı Zaware (Jalal Haji Zawar)	İİC	Tutuklanma: Eylül 2009	Hava ve Uzay Gücü Eski Subayı, Savunma Bakanlığı Müttehahhidi	Maddi	ABD (CIA)	2019 yılında idam edilmiştir.
Amir Rahimpour	İİC	Karar:2020	Mühendis	Maddi	ABD	İdam Cezası
Kamal Foroughi	İİC-İngiltere			Maddi		7 yıl hapis cezası
Muhammed Amin-Nassab	İİC-İngiltere			Maddi		10 yıl hapis cezası

EK-5 MİNİ SÖZLÜK

(Bu mini sözlük, tezin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, istihbarat jargonuna ait kelime ve kavramlar ile anlamlarının açık kaynaklar üzerinden bulunması ve bir derleme yapılmak suretiyle oluşturulmuştur.)

Angaje, Angajman: Casus adayının motif/motifler kullanılarak bir istihbarat servisi için çalışmaya başlatılması, casus adayının istihdam edilmesi. Bir şahsı bir gizli teşkilat için çalışmaya ikna ve teşvik fiili veya ameliyesi.

Vaka veya İstihbarat Memuru: İstihbarat faaliyetlerini sevk ve idare etmekten sorumlu istihbarat teşkilatı görevlisidir. Yabancı literatürde **Case Officer (C/O)** olarak geçmektedir. C/O, değişik kategorideki elemanları yönetir. İsrail istihbarat jargonunda **Katsa** olarak geçmektedir. Bu görevi masa başında yürüten ve ağırlıklı olarak haber-bilgi analizleri, değerlendirmeleri yapan kişiye ise **Desk Officer (D/O)** denmektedir.

Dead-Drop: İstihbarat faaliyetleri yürütenlerin yüzyüze görüşmelerinin sakıncalı olduğu durumlarda, gereken haberleşmeyi sağlamak üzere, daha önceden yeri belirlenmiş geçici yer ve noktalar.

Espiyonaj: Casusluk faaliyeti, çalışmaları. **Kontr Espiyonaj:** Casusluğu engelleme, tespit etme, açığa çıkarma, kontrol altında tutma çalışmaları.

Fırça Teması: İstihbarat Görevlisi-Casus arasında, bilgi ve belgenin, bir geçiş esnasında çabuk bir hareketle el değiştirmesi, birinden diğerine aktarılması.

Gizli Bilgi (Classified Documents): Bir devlet kurumunun gizliliği, bütünlüğü ya da kullanılabilirliğinin korunması gerektiren hassas bilgidir. Bu tür bilgilere erişim yasa ya da yönetmelikler ile kısıtlanır ve sadece izni ve yetkisi olan kişiler tarafından erişilebilir.

Hulül: Bir gizli faaliyetin, bir istihbarat servisinin içine girmek, parçası olmak.

İltica: Kişinin bir ülkeye, hükümete, davaya, partiye, inançlara olan bağlılığını bilinçli olarak terk etmesi. Genelde o ülkeden kopan ve istihbari, operasyonel ve psikolojik değeri olduğu için hasım ülkenin bağımlılığına giren şahıslar (İlticacı) için kullanılır.

İstasyon: Bir istihbarat servisinin, bir diplomatik misyondaki adı. Örneğin; CIA'nın Ankara İstasyonu denildiğinde ABD'nin Ankara Büyükelçiliğindeki istihbarat çalışmaları, çalışanları vd. anlaşılır. KGB'de **rezidentura** kelimesi kullanılmıştır.

İstihbarat Çarkı: İstihbarat İhtiyaçlarının Tespiti ve Toplama Gayretlerinin Yöneltilmesi=>Haberin ve/veya Bilginin Toplama Ünitelerince Toplanması => Haberin ve/veya Bilginin Değerlendirme Ünitelerince Analiz Edilmesi => Haberin ve/veya Bilginin Müşteriye Sunulması aşamalarından oluşan döngüdür.

Katsa: Vaka Subayı. İsrail istihbaratında Case Officer anlamına da gelir.

Kod (Takma) İsim: Casusa, istihbarat servisi ile ilişkisi boyunca irtibatında kullanması için verilen isim. Casusun temasta bulunduğu kişi ve kuruluşlardan gerçek kimliğini gizlemesi amacıyla kullanılır.

Maske: Gizli faaliyet yürüten bir istihbarat görevlisi veya casusun meslek, iş, eğitim vb. konularda gerçek olmayan bir kisvenin arkasına kendisini gizlediği koruma senaryosunun tümü.

Demaske; Bu maskenin düşmesi, açığa çıkması, deşifre olunması.

Motif: Casus adayının bir istihbarat servisine çalışmaya başlamasında ve devamındaki motivasyonu, güdüsü, itkisi, casusluk faaliyetinin casus nezdindeki nedeni.

Müşteri: İstihbari bilgiyi talep eden/edenler ve bilgiyi kullananlardır. Genellikle karar vericilerdir.

Safe House: Güvenli Ev. İstihbarat servisinin casuslar ile görüşmelerini güvenli şekilde yapabilmelerine imkan veren ev, otel odası, yazlık vb. yerler.

Walk In (Ayağıyla Gelen-Kendiliğinden Gelen): Bir casus adayının bizatihi kendisinin karar vererek ve de bir istihbarat servisine giderek çalışmak istediğini beyan etmesi.

